

**BIULETYN
ARCHIWUM POLSKIEJ AKADEMII NAUK
NR 57**

Warszawa 2016

Przygotowuje Komitet Redakcyjny w składzie
**Joanna Arvaniti, Anita Chodkowska,
Hanna Krajewska, Katarzyna Słojkowska,
Małgorzata Wybieralska**

Redakcja i korekta
Joanna Arvaniti

Tłumaczenie
Urszula Pawlik

Adres Redakcji
**Archiwum PAN
Warszawa, ul. Nowy Świat 72**

Wydano z dotacji Ministerstwa
Nauki i Szkolnictwa Wyższego

ISSN: 0551-3782

Skład, łamanie i druk
AMALKER
Warszawa, ul. Okrzei 21/4
www.amalker.com

Spis treści

Wykaz ważniejszych skrótów występujących w inwentarzach	5
--	----------

Joanna Arvaniti, Katarzyna Słojkowska

<i>Inwentarze archiwalne</i>	6
------------------------------------	----------

Hanna Szymczyk

<i>Materiały Mieczysława Orłowicza</i>	8
--	----------

Katarzyna Słojkowska

<i>Znasz li ten kraj?</i>	151
---------------------------------	------------

Izabela Gass

<i>Z gawęd Mieczysława Orłowicza</i>	154
--	------------

Mateusz Sobeczko

<i>Sposoby spędzania wolnego czasu przez naukowców na podstawie zasobu Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie Oddziału w Katowicach</i>	158
--	------------

Antoni Kuczyński

<i>Bronisław Piłsudski — dzieje zesłania oraz recepcja jego badań nad kulturą tubylców Sachalinu</i>	173
--	------------

Zbigniew J. Wójcik

<i>Bronisław i Józef Piłsudscy — zesłańcy</i>	188
---	------------

Joanna Arvaniti, Katarzyna Słojkowska

<i>Wystawa „Byłem i będę. O historyku, który tworzył historię” ...</i>	208
--	------------

Bartosz Borkowski

<i>Za kulisami filmu „Aleksander Gieysztor — życie i pasja”</i>	212
---	------------

Jarosław Matysiak

<i>60-lecie Poznańskiego Oddziału Archiwum Polskiej Akademii Nauk</i>	217
---	------------

Dorota Piętka-Hadała

<i>VII Warszawski Piknik Archiwalny</i>	219
---	------------

Dorota Piętka-Hadała

<i>Sprawozdanie z uczestnictwa Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie w XX Festiwalu Nauki</i>	<i>221</i>
---	------------

Sprawozdanie z działalności PAN Archiwum w Warszawie w 2015 roku	223
---	------------

Summary	243
----------------------	------------

WYKAZ WAŻNIEJSZYCH SKRÓTÓW WYSTĘPUJĄCYCH W INWENTARZACH

APAN	Archiwum Polskiej Akademii Nauk	KIG	Kolekcja Izabeli Gass
b.d.	brak daty	kkp.	kserokopia
b.m.	brak miejsca	ks. nab.	księga nabytków
b.p.	brak paginacji	l.	luźne, list (w korespondencji)
b.t.	brak tytułu	masz.	maszynopis
cz.	część	m.b.	metr bieżący
dop.	dopiski	mkf.	mikrofilm
dot.	dotyczący	nadb.	nadbitka
dz.	dział	neg.	negatyw
egz.	egzemplarz	nlb.	nieliczbowane
fasc.	fascicule	not.	notatka
fkp.	fotokopia	odb.	odbitka
fot.	fotografia	odp.	odpowiedź
il.	ilustracja	opr.	oprawne
j.a.	jednostka archiwalna	oprac.	opracowane
j. alb.	język albański	pkt	punkt
j. ang.	język angielski	poczt.	pocztówka
j. czes.	język czeski	pow.	powielany
j. franc.	język francuski	poz.	pozycja
j. grec.	język grecki	r.	recto, rok, rocznik
j. hiszp.	język hiszpański	rec.	recenzja
j. hol.	język holenderski	rkp.	rękopis
j. jap.	język japoński	rys.	rysunek
j. lit.	język litewski	s.	strona
j. łot.	język łotewski	ss.	strony
j. łac.	język łaciński	sz.	szyte
j. niem.	język niemiecki	t.	tom
j. norw.	język norweski	tel.	telegram
j. pol.	język polski	v.	verso
j. port.	język portugalski	vol.	wolumin
j. ros.	język rosyjski	w.	wiek
j. rum.	język rumuński	wiz.	wizytówka
j. serb.	język serbski	wyc. pras.	wycinek prasowy
j. słow.	język słowacki	wyd.	wydanie
j. szw.	język szwedzki	z.	zeszyt
j. węg.	język węgierski	zał.	załącznik
j. wł.	język włoski	zap.	zaproszenie
k.	karta, kartka (w korespondencji)	zaw.	zawiadomienie

INWENTARZE ARCHIWALNE

W 57. numerze „Biuletynu Archiwum Polskiej Akademii Nauk” publikujemy z okazji 110. rocznicy powstania Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego materiały jednego z jego z głównych działaczy i organizatorów Mieczysława Orłowicza. Spuścizna Mieczysława Orłowicza, która cieszy się ogromnym powodzeniem wśród korzystających z naszego zasobu badaczy, stanowi bardzo atrakcyjny materiał ilustracyjny do archiwalnych wystaw i prezentacji. Większość kwerend mających na celu zebranie dokumentacji do jakiegoś projektu rozpoczynamy właśnie od zespołu o sygnaturze III–92. Tak więc, materiały nestora polskiego krajoznawstwa znalazły się między innymi na planszach wystaw *Warszawa moja miłość czy Sport w nauce. Nauka w sporcie*. Należy zwrócić szczególną uwagę na grupę korespondencji Mieczysława Orłowicza — wychodzącej i wpływającej — oraz materiałów rodzinnych, w ramach których także znalazła się poczta przede wszystkim brata Mieczysława — Zygmunta Orłowicza. W obydwu przypadkach mamy do czynienia z ogromną kolekcją kart pocztowych, spośród których najstarsze pochodzą z początku XX wieku. Stanowią one różnorodny materiał ikonograficzny, dotyczący polskich ziem, miast, przyrody, malarstwa. Z kolei świąteczne karty bożonarodzeniowe posłużyły do realizacji naszej wystawy *Boże Narodzenie w zasobie Archiwum Polskiej Akademii Nauk*. Inwentarzowi Mieczysława Orłowicza towarzyszą w „Biuletynie...” artykuły okolicznościowe dotyczące historii polskiego krajoznawstwa oraz popularyzatora turystyki Mieczysława Orłowicza, a także podróży i sposobów wypoczynku i relaksu polskich uczonych.

Z okazji 150. rocznicy urodzin niezwykle zasłużonego dla światowej nauki etnografa Bronisława Piłsudskiego, który ocalił dla przyszłych pokoleń język i obyczaje Ajnów, Archiwum PAN zorganizowało konferencję naukową z udziałem najwybitniejszych znawców i pasjonatów tematyki dotyczącej życia i dokonań w dalekiej Azji brata marszałka Józefa Piłsudskiego Bronisława, której towarzyszyła wystawa planszowa i ekspozycja oryginalnych dokumentów i pamiątek po Bronisiu Piłsudskim.

Teksty najciekawszych wystąpień publikujemy w niniejszym „Biuletynie Archiwum PAN”.

Lamy 57. „Biuletynu...” to odpowiednie miejsce na podsumowanie obchodów 100. rocznicy urodzin Aleksandra Gieysztora, którego bogaty inwentarz został opublikowany w 2016 roku w oddzielnym wydawnictwie. W niniejszym roczniku prezentujemy jubileuszową wystawę poświęconą temu wybitnemu uczonemu pt. *Byłem i będę. O historyku, który tworzył historię* oraz kulisy filmu dokumentalnego *Aleksander Gieysztor — życie i pasja*.

Pocztówki Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego wydane przed 1. wojną światową, przed 1914, Materiały Mieczysława Orłowicza, APAN, III–92, j. 520, 564

Mieczysław Orłowicz na szlaku, b.d., Materiały Mieczysława Orłowicza,
APAN, III-92, j. 530

Hanna Szymczyk
Warszawa

MATERIAŁY MIECZYŚŁAWA ORŁOWICZA

1881–1959

III–92

Mieczysław Orłowicz urodził się 17 grudnia 1881 r. w Komarnie pow. Rudki jako syn Michała, notariusza, i Emilii z Krasickich. Naukę pobierał w gimnazjach w Jarosławiu, Samborze i Chyrowie — tu uzyskał maturę w 1899 r. W okresie 1899–1903 studiował prawo we Lwowie, Krakowie, Wiedniu i Pradze czeskiej. Promocję na doktora praw otrzymał na Uniwersytecie Lwowskim w 1905 r. Równocześnie w latach 1901–1902 studiował w Akademii Handlowej w Wiedniu na kursie abiturientów. W latach 1905–1909 podjął dalsze studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego, zajmując się historią sztuki, archeologią, geografią i filozofią. Podczas studiów działał aktywnie w stowarzyszeniach akademickich: politycznych, kulturalnych, turystycznych i sportowych, m.in. Stowarzyszeniu Polskiej Akademickiej Młodzieży we Lwowie „Życie”, Akademickim Klubie Turystycznym i Akademickim Związku Sportowym.

Zainteresowania krajoznawcze Mieczysława Orłowicza przejawily się w wydanym w 1906 r. pierwszym opracowanym przez niego polskim przewodniku po Europie oraz w licznych artykułach publikowanych od 1905 r. w „Pamiętniku Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego”, „Taterniku”, „Roczniku Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego”, „Wędrowcu”, „Ziemi”.

Po ukończeniu studiów prawnych Mieczysław Orłowicz podjął pracę w sądownictwie karnym, cywilnym i handlowym oraz kancelarii adwokackiej jako kandydat adwokatury. W 1909 r. zerwał z pracą w adwokaturze i zajął się publicystyką turystyczno-krajoznawczą. W latach 1910–1914 pracował w Związku Stowarzyszeń Sportowych Galicji, w okresie 1913–1914 pełnił funkcje sekretarza Lwowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego oraz sekretarza Sekcji Turystycznej Krajowego Związku Uzdrawisk we Lwowie.

Po wybuchu wojny, w latach 1914–1916, Mieczysław Orłowicz przebywał w Pradze czeskiej, gdzie w Komitecie Wychodźstwa Polskiego sprawował obowiązki referenta ruchu wycieczkowego emigracji polskiej, organizując wycieczki zbiorowe po Pradze i okolicy. W okresie od maja

1916 do października 1918 r. pełnił służbę kancelaryjną w wojsku austriackim w Przemyśle. Jednocześnie był delegatem Akademii Umiejętności w Krakowie i jako konserwator zabytków sztuki w Galicji pracował w Komisji Rekwizycji dzwonów i innych przedmiotów metalowych. W 1918 r. został przeniesiony do Jarosławia, gdzie został zatrudniony jako wojskowy referent oświatowy.

W czerwcu 1919 r. rozpoczął pracę w Ministerstwie Robót Publicznych jako kierownik referatu turystyki. Od lipca 1932 r. pracował w Ministerstwie Komunikacji na stanowisku kierownika referatu organizacyjnego w Wydziale Turystyki. W okresie 1919–1935 był delegatem Ministerstwa do Rady Ochrony Przyrody. Z racji swych ministerialnych prac organizował ankiety w sprawie rozwoju turystyki w poszczególnych regionach Polski (Zakopane, Gdynia i letniska nadmorskie, Karpaty Wschodnie), brał udział w urządzaniu działu turystycznego na Powszechniej Wystawie Krajowej w Poznaniu, organizował kongresy urzędów turystycznych, uczestniczył w pracach wydawniczych.

W okresie 1919–1929 był również członkiem Państwowej Rady Wychowania Fizycznego przy Ministerstwie Zdrowia, Oświaty i Spraw Wojskowych. Pracował także w latach 1928–1929 jako członek Międzypaństwowej Komisji do Zagadnień Turystyki przy Ministrze Skarbu.

Od 1919 r. Mieczysław Orłowicz pełnił funkcję prezesa Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego oraz członka Zarządu Głównego. W latach 1919–1921 działał w Komitecie Plebiscytowym Spisko-Orawskim i Mazurskim. Z kolei w latach 1919–1920 należał do Komisji Statutowej powołanej do reorganizacji Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, wchodząc następnie od 1932 r. w skład Zarządu PTT. Był jednym z organizatorów kongresów turystycznych w 1919, 1927 i 1931 r.

W latach 20. zasiadał we władzach wielu związków sportowych, m.in.: Związku Polskich Związków Sportowych (sekretarz, wiceprezes), Polskiego Związku Pływackiego, Polskiego Związku Atletycznego (prezes), Polskiego Związku Dziennikarzy i Publicystów Sportowych (prezes), Polskiego Touring Klubu (organizator i wiceprezes), Związku Polskich Towarzystw Turystycznych (członek Zarządu).

Brał udział jako jeden z twórców w organizacyjnym Zjeździe Asocjacji Słowiańskich Towarzystw Turystycznych w Pradze (1927). Był delegatem Polski na Międzynarodowym Kongresie Olimpijskim w Berlinie. W latach 1927–1933 uczestniczył w konferencjach międzynarodowych dyrektorów urzędów turystycznych w Pradze (1927), Jugosławii (1928), Budapeszcie (1929), Madrycie i Barcelonie (1930), Rzymie (1931), Neapolu i Lizbonie (1933) oraz kongresach Council central de tourisme international (Paryż 1926) i Alliance internationale de tourisme (Monachium 1929).

W okresie międzywojennym napisał i wydał szereg przewodników i monografii krajoznawczych — do 1919 r. poświęconych głównie Galicji, później Polsce i jej regionom.

Wybuch wojny przerwał jego działalność turystyczną. Lata 1939–1945 były dla niego czasem tułaczki i ciężkiej choroby. Po powstaniu warszawskim uległy zniszczeniu jego zbiory biblioteczne, rękopisy i archiwum fotograficzne.

Od października 1945 r. do końca życia pracował w Biurze Turystyki Ministerstwa Komunikacji, które w 1952 r. przekształcono w Komitet do spraw Turystyki przy Prezydium Rządu. Był aktywnym uczestnikiem kongresów, konferencji i objazdów krajoznawczych i fotograficznych. Przewodniczył Komisji Polskiej Nomenklatury Sudetów i pracom Głównej Komisji Ustalania Nazw Miejscowości w Polsce.

Brał udział w charakterze autora i członka komitetów redakcyjnych wydawnictw: *Słownik geografii turystycznej Polski*, *Podręcznik nauki o turystyce*, *Mapy miejscowości turystycznych w Polsce*.

Działal w Zarządzie Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego i Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, zjednoczonych w 1952 r. w Polsce Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze. Aktywnie uczestniczył w pracach Polskiego Komitetu Olimpijskiego.

Z przewodników opublikował po wojnie m.in. *Przewodnik po Toruniu* (1948), *Album Sudetów* (1949), *Pojezierze Warmińsko-Mazurskie* (1952) i *Bieszczady* (1954). W sumie napisał 99 przewodników i prac krajoznawczych oraz kilkaset artykułów.

Od czasów studenckich był organizatorem wycieczek po Polsce, odbywając ich po kilkadziesiąt rocznie. W sumie przeszedł pieszo ok. 14000 kilometrów.

Jego działalność na polu organizacji turystyki i sportu została uhonorowana przyznaniem mu Orderu Polonia Restituta (1929), Krzyża Oficerskiego Orderu Polonia Restituta (1948), Odznaki Przewodnika Pracy (1952) oraz Złotej Górskiej Odznaki Turystycznej I klasy.

Rodziny nie założył.

Zmarł 4 października 1959 r. w Warszawie i został pochowany w Alei Zasłużonych na Powązkach w Warszawie.

Materiały Mieczysława Orłowicza zostały zakupione przez Archiwum Polskiej Akademii Nauk w 1960 r. od jego siostry Marii Rydlowej (ks. nab. 296). W lutym 2003 r. Biblioteka Narodowa przekazała do Archiwum PAN *Dzienniki* z lat 1922–1941, opracowane na podstawie notatek M. Orłowicza przez H. Millerową, oraz sprawozdania z wycieczek PTTK prowadzonych przez M. Orłowicza w latach 1931–1959 (ks. nab. 2423).

Pierwsze prace porządkowe zapoczątkował w latach 70. mgr A. Brachfogel. W czerwcu 1993 r. prace podjęła dr Hanna Szymczyk. Przy segregacji ogromnej korespondencji M. Orłowicza pomagał jej P. Krzywicki. Pracę ukończono w kwietniu 1996 r. W trakcie porządkowania materiały podzielono na osiem grup. Najliczniejsze są dwie pierwsze grupy — prace i materiały działalności.

Grupę pierwszą — prace — podzielono na 11 podgrup. Pierwszą podgrupę — przewodniki po Polsce z lat 1921–1958 — ułożono w porządku chronologicznym.

W podgrupie drugiej umieszczono przewodniki po regionach z lat 1919–1954, stosując układ chronologiczno-rzeczowy.

Podobnie uporządkowano przewodniki po miastach z lat 1915–1954 w podgrupie trzeciej. Otwierają ją *Ilustrowany przewodnik po Pradze i okolicy* z 1915 r. — jedyny przewodnik nie dotyczący terenów polskich, którego powstanie związane jest z pobytem autora w Pradze czeskiej w latach 1914–1916.

Czwarta podgrupa to 5 prac z lat 1918–1952 dotyczących organizacji turystyki w Polsce, mapy turystycznej Polski oraz schronisk i domów wycieczkowych. Jedyną wyróżniającą się tematycznie praca pt. *Szkody wojenne Galicji* z 1918 r. powstała w związku z działalnością M. Orłowicza jako konserwatora zabytków sztuki w Galicji.

Piąta podgrupa to 503 artykuły z lat 1919–1958 zgrupowane w 33 jednostkach tematycznych, np. historia turystyki i krajoznawstwa, sport i jego organizacja, międzynarodowe konferencje, kongresy i wystawy turystyczne. Do każdej zbiorczej jednostki sporządzono aneks. Zastosowano układ chronologiczny. Ostatnia jednostka w tej podgrupie zawiera artykuły o różnej tematyce.

Szósta podgrupa to *Kronika turystyczna i krajoznawcza* pisana przez M. Orłowicza dla „Ziemi” i „Turysty” w latach 1923–1938. Na końcu podgrupy umieszczono turystyczne komunikaty prasowe z lat 1947–1948.

Siódma podgrupa to 22 referaty z lat 1921–1947 wygłoszone na zjazdach, kongresach i konferencjach oraz odczyt na Zjeździe Nauczycieli Szkół Powszechnych i Średnich w 1931 r. a także memoriał z 1922 r. w sprawie popierania rozwoju sportu w Polsce.

Ósma podgrupa to 6 wykładów dotyczących turystyki i krajoznawstwa z lat 1928–1951 wygłoszonych na Politechnice Gdańskiej, w Polskim Towarzystwie Krajoznawczym oraz na kursach turystycznych.

Na dziewiątą podgrupę składają się recenzje i uwagi o 69 pracach wydanych drukiem w latach 1921–1954. Do jednostek zawierających recenzje zastosowano aneksy.

Prace popularnonaukowe z lat 1929–1959 zawarte w grupie dziesiątej to przede wszystkim cykl wykładów w Polskim Radiu, przemówienia okolicznościowe, 18 wspomnień pośmiertnych o osobach zasłużonych dla ruchu turystycznego i wiersze.

Na materiały warsztatowe (ostatnia, jedenasta podgrupa) z lat 1917–1957 składają się fragmenty opracowań, notatki, spisy, indeksy, korespondencja ankietowa do opracowywanych przewodników i opracowań informacyjnych, materiały do dziejów sportu i szkolnictwa. Podgrupę zamyka zbiór map (21), do których sporządzono aneksy, kolekcja fotografii

w 11 jednostkach tematycznych oraz stare sztychy, rysunki, pocztówki i wycinki prasowe.

Grupę drugą — materiałów działalności — otwiera najmniejsza ilościowo podgrupa obrazująca działalność M. Orłowicza w instytutach i towarzystwach naukowych z lat 1923–1956.

W podgrupie drugiej — działalności w towarzystwach turystycznych z lat 1921–1959 — najszerszej reprezentowana jest działalność w Polskim Towarzystwie Krajoznawczym, Polskim Towarzystwie Tatrzańskim i Polskim Towarzystwie Turystyczno-Krajoznawczym (53 jednostki). Wśród dokumentów 27 j.a. to sprawozdania, zestawienia i dokumentacja fotograficzna wycieczek prowadzonych przez M. Orłowicza. Zachowały się również materiały działalności w międzynarodowych towarzystwach turystycznych, takich jak Asocjacja Słowiańskich Towarzystw Turystycznych, Union Internationale des associations d'alpinisme i Union internationale des organismes officiels de tourisme.

Trzecia podgrupa zawiera materiały działalności w instytucjach oświatowych i związkach sportowych z lat 1921–1950.

Uczestnictwo w licznych radach, komisjach, klubach oraz ligach turystycznych i sportowych w latach 1920–1956 ukazuje czwarta podgrupa. Znalazły się tu m.in. materiały działalności w Polskim Komitecie do spraw Turystyki, Polskim Touring Klubie, Akademickim Klubie Turystycznym we Lwowie.

Podgrupa piąta ilustruje udział M. Orłowicza w kongresach, konferencjach, zjazdach i naradach turystycznych w latach 1919–1954.

Materiały podgrupy szóstej ukazują długoletnią pracę M. Orłowicza w Ministerstwie Robót Publicznych (1919–1932) i Ministerstwie Komunikacji (1932–1935, 1945–1959). Była to działalność organizacyjna w podkomisjach, na zjazdach i konferencjach turystycznych, opracowywanie ankiet i inwestycji turystycznych, utrzymywanie kontaktów z partnerami zagranicznymi, organizacja działu fotograficznego i filmowego w Referacie Turystyki oraz archiwum fotografii i konkursów fotograficznych i wydawanie publikacji, w tym przewodników i map.

Niewielka podgrupa, siódma, działalności kulturalno-oświatowej, to przede wszystkim praca w Towarzystwie Przyjaciół Huculszczyzny.

Działalność wydawnicza i redakcyjna to prace w Komitecie Redakcyjnym *Przewodnika po Polsce* z cyklu *Guide Blue* i licznych komisjach wydawniczych, m.in. Zarządu Głównego PTTK, jak również współpraca redakcyjna z wydawnictwami, takimi jak Sport i Turystyka, Książnica Atlas czy Ossolineum.

Na trzecią grupę składają się materiały biograficzne z lat 1893–1959. Przeważają tu wspomnienia do 1916 roku i notatki do pamiętnika (*Moje wspomnienia turystyczne*, wyb. i opr. W. Ferens, Wrocław 1970; *Pamiętniki* — fragment z lat 1908–1909 ogłoszony przez W. Bieńkowskiego i J. Hulewicz w „Studiach Historycznych”, 1979, z. 1–2). Grupa zawiera też

notatki o wyjazdach i wycieczkach służbowych i prywatnych oraz codzienne zapiski *Co robilem*, prowadzone w okresie 1946–1959. Ponadto umieszczono tu materiały jubileuszowe 50-lecia działalności turystycznej i 70-lecia urodzin, także fotografie i rysunki (fot. przekazano do Zbioru Fotografii APAN, sygn. XVI–50) oraz obszerne materiały gospodarcze i majątkowe (1907–1959).

Grupa czwarta to ogromna korespondencja M. Orłowicza z lat 1890–1959, zarówno wychodząca (11 j.a.), jak wpływająca (39 j.a.) uzupełniona o kopie listów, notatki oraz wykazy korespondentów i spisy adresów. Korespondencji nadano układ alfabetyczny według nazwisk i nazw instytucji odbiorców i nadawców. Grupę zaopatrzone w aneksy. Wśród korespondentów można znaleźć nazwiska wybitnych uczonych, turystów, krajoznawców i fotografików, m.in. Włodzimierza Antoniewicza, Jana i Janusza Bułhaków, Adama Chętnika, Jadwigi i Stefana Eliaszków, Walerego Goetla, Zenona Klemensiewicza, Kazimierza Kumanieckiego, Witolda Lutosławskiego, Stanisława Muchy, Henryka Podłębskiego, Włodzimierza Puchalskiego, Władysława Szafera i innych.

Na grupę piątą — materiałów o twórcy spuścizny — składają się 2 wywiady przeprowadzone z M. Orłowiczem, recenzje o jego pracach (sporządzono do nich aneksy) oraz informacje prasowe o jego działalności.

Szósta grupa to materiały rodzinne (1889–1954) Michała Orłowicza — ojca, Emilii z Krasickich Orłowiczowej — matki, Zygmunta Orłowicza — brata (największa grupa), Marii z Orłowiczów Rydlowej — siostry oraz Witolda i Mieczysława Rydlów — szwagra i siostrzeńca. Znajdują się tu prace, materiały działalności, materiały biograficzne oraz korespondencja, m.in. bardzo obfita wychodząca i wpływająca Zygmunta Orłowicza.

Grupa siódma — materiały osób obcych — to prace, artykuły poświęcone zagadnieniom turystyki i krajoznawstwa, materiały do biografii Jana Kilarńskiego, fotografie.

Spuściznę M. Orłowicza zamyka grupa ósma — załączników — zawierająca wydawnictwa krajoznawcze polskie i zagraniczne oraz kolekcję pocztówek.

Materiały M. Orłowicza opatrzone zostały w PAN Archiwum w Warszawie sygnaturą III–92. Inwentarz obejmuje 627 jednostek i 40 aneksów. W bazie danych SEZAM zespół ma numer 210.

Źródła i bibliografia

1. Materiały Mieczysława Orłowicza, PAN Archiwum w Warszawie, III–92, j. 482–506, 566.
2. Bieńkowski W., *Mieczysław Orłowicz*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXIV, 1979, s. 211–213.
3. Bystron J.S., *Bibliografia etnografii polskiej*, Kraków 1929, s. 28, 137.
4. *Cmentarz Powązkowski w Warszawie*, Warszawa 1984, s. 106.

5. *Czy wiesz, kto to jest*, red. St. Łoza, Warszawa 1938, s. 538.
6. *Encyklopedia powszechna PWN*, t. III, Warszawa 1985, s. 405.
7. Leszczycki S., Milewska M.I., *Mieczysław Orłowicz 17 XII 1881–4 X 1959*, „Przegląd Geograficzny”, 1960, t. XXXII, z. 2, s. 194–202.
8. Oracki T., *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla*, 1963, s. 210.
9. Radwańska-Paryska Z., Paryski W., *Encyklopedia tatrzańska*, Warszawa 1973, s. 352–353.

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI INWENTARZA

pozycja inwentarza

I. Prace turystyczno-krajoznawcze twórcy spuścizny	1–242
A. Przewodniki po Polsce	1–59
B. Przewodniki po regionach	60–96
C. Przewodniki po miastach	97–122
D. Inne prace	123–128
E. Artykuły	129–162
F. Kronika turystyczna i krajoznawcza	163–170
G. Referaty, odczyty, memoriały	171–181
H. Wykłady	182–188
I. Recenzje	189–190
J. Prace popularnonaukowe, przemówienia, wspomnienia pośmiertne, wiersze okolicznościowe	191–195
K. Materiały warsztatowe	196–242
II. Materiały działalności	243–477
A. Działalność turystyczno-krajoznawcza	243–368
a) Instytuty i towarzystwa naukowe geograficzne	243–245
b) Towarzystwa turystyczne	246–307
c) Instytut Oświatowy, związki sportowe	308–328
d) Rady, komisje, komitety, kluby, ligi turystyczne i sportowe	329–343
e) Kongresy, konferencje, zjazdy, narady	344–368
B. Praca w ministerstwach	369–451
C. Działalność kulturalno-oświatowa	452–453
D. Działalność wydawnicza i redakcyjna	454–477
III. Materiały biograficzne	478–502
IV. Korespondencja	503–554
A. Korespondencja wychodząca	503–509
B. Korespondencja wpływająca	510–546
C. Spisy adresów	547–554
V. Materiały o twórcy zespołu	555–557

VI. Materiały rodzinne	558–589
VII. Materiały osób obcych	590–599
VIII. Załączniki	600–627
Aneksy	1–40

I. PRACE TURYSTYCZNO-KRAJOZNAWCZE TWÓRCY SPUŚCIZNY

A. Przewodniki po Polsce

1. *Krótki ilustrowany przewodnik po Polsce*
Tekst polski do wydawnictwa angielskiego *The real Pocket Guide-Book* Wiliama Hermana Blacka
1921, masz., l., k. 24
2. *Krótki ilustrowany przewodnik po Polsce*
Tekst pracy z przypisami
1922, rkp., masz., 2 egz., l., k. 49
3. *Przewodnik po Polsce*, cz. 1
Tekst niepełny z poprawkami, rozdziały 1–19
1922, rkp., masz., l., k. 220
4. *Przewodnik po Polsce*, cz. 2
Rozdziały 20–38
1922, rkp., masz., l., k. 221–425
5. *Przewodnik po Polsce*, cz. 3
Rozdziały 39–52 oraz dodatek 1–9
1922, rkp., masz., l., k. 426–628
6. *Przewodnik po Polsce*
Tekst z poprawkami i uzupełnieniami, wstęp, część ogólna, wyłączone fragmenty niewydane
1922, rkp., masz., l., k. 303
7. *Przewodnik po Polsce*
Tekst rozszerzony, fragmenty wstępu: Śląsk, Podole, Kalisz, Lwów, Gdańsk, z poprawkami i uzupełnieniami
1922, rkp., masz., l., k. 96–291
8. *Przewodnik po Polsce*
Fragmenty: Galicja–Kraków–Cieszyn, Kraków–Zakopane, Tatry–Pieniny, Karpaty
1922, rkp., masz., l., k. 72
9. *Krótki przewodnik po Polsce*
Tekst z poprawkami, wiadomości ogólne, 15 tras
1923, rkp., masz., 2 egz., l., k. 66
10. *Ilustrowany przewodnik po Polsce*, cz. 1
Tekst z poprawkami, uzupełnieniami i zmianami

- Wstęp, rozdziały 1–16
1924, rkp., masz., l., k. 254
11. Jw. cz. 2
Rozdziały 17–51, tekst z poprawkami, k. 253–254
1924, rkp., masz., l., k. 253–534
12. Jw. cz. 1
Tekst niekompletny, kompletne rozdziały 6–25
1924, rkp., masz., l., k. 227
13. Jw. cz. 2
Rozdziały 26–50, tekst niekompletny
1924, rkp., masz., l., k. 228–438
14. *Przewodnik po Polsce*
Dla wydania francuskiego i angielskiego, urywki z części ogólnej wyłączone z wydania polskiego, z poprawkami
1924, rkp., masz., 2 egz., l., k. 123
15. *Krótki przewodnik po Polsce dla Sokołów z Ameryki*
Tekst ze wstępem i poprawkami
1925, rkp., masz., 2 egz., l., k. 149
Druk: Warszawa 1925
16. *Krótki przewodnik po Polsce*
Fragmenty tekstu dotyczące Krakowa, Tatr, Karpat, Lwowa, Wilna i Warszawy
1925, masz., l., k. 149
Druk: Warszawa 1925
17. *Co zwiedzać w Polsce*
Wskazówki dla turystów, tekst z poprawkami do przetłumaczenia na j. franc.
1925, masz., l., k. 21, zob. materiały warsztatowe, j.a. 200
18. *Ilustrowany przewodnik po Polskich Kolejach Państwowych, cz. 1 Polska południowo-zachodnia*
Tekst z poprawkami
1925, rkp., masz., l., k. 64
Druk: Warszawa 1926, nakładem Ministerstwa Kolei
19. Jw. cz. 2 *Część północno-zachodnia wraz z wolnym miastem Gdańskiem*
Tekst z poprawkami i uzupełnieniami, wersja polska i francuska, spis ilustracji i fotografii
1925, rkp., masz., j. franc., pol., l., k. 238
Druk: Warszawa 1930, nakładem Ministerstwa Komunikacji
20. Jw. cz. 2
Tekst niepełny z poprawkami i uzupełnieniami
1929, masz., l., k. 121

21. *Szlaki automobilowe*
10 szlaków — szlaki 1–3 rozwinięty opis, 4–10 szkicowy: wymienienie głównych miejscowości bez ich opisu, tekst z poprawkami
1925, masz., l., k. 18
22. *Polska i jej osobliwości*
Wskazówki dla turystów z mapą Polski i 60 ilustracjami w tekście, do przetłumaczenia na j. ang.
1926–1927, rkp., masz., druk, l. i sz., k. 52, s. 120 mapa
A Tourist Guide
Druk: Warszawa 1927, nakładem The Ministry of Public Works
23. Słowo od autora do napisanego w 1926 r. *Przewodnika po Polsce*
Tekst z poprawkami
1926, masz., l., k. 4
24. *Najważniejsze tury turystyczne w Polsce*
Tekst z poprawkami i uzupełnieniami
1927, masz., 3 egz., l., k. 46
25. *Przewodnik po Polsce (z mapą Polski oraz planami Warszawy, Łodzi, Krakowa, Lwowa, Poznania, Wilna i Gdańska)*
Fragment tekstu
1927, masz., l., k. 3
Druk: Lwów 1927, wydawnictwo Ossolineum
26. *Polska i jej osobliwości (krótki przewodnik dla turystów)*
Tekst do przetłumaczenia na j. niem., z poprawkami oraz tłumaczenie niemieckie *Besuchen Polen*
1928, masz., 2 egz., j. niem., pol., l., k. 155
27. *Polska i jej osobliwości (zwiedzajcie Polskę)*
Wskazówki dla turystów, tekst z poprawkami
1928, rkp., masz., j. ang., pol., l., k. 91
28. *Visitez la Pologne*
Make a trip to Poland
Kommen sie nach Polen
Krótki przewodnik i informacje dla turystów, tekst z poprawkami oraz druk w j. franc.
1928, masz., 3 egz., druk, j. franc., pol., l., k. 29
29. *Zwiedzajcie Polskę*
Broszura dla cudzoziemców, wyd. 1 i 2, tekst z poprawkami oraz drukowane ilustrowane foldery zawierające skrócony tekst broszury
1928–1930, masz., 3 egz., druk, l., k. 71
30. *Ilustrowany przewodnik po Polsce z mapą Polski, 7 planami miast i 160 ilustracjami w tekście*
Tekst do przetłumaczenia na j. ang. z poprawkami i uwagami
1929, rkp., masz., l., k. 184

-
31. *Ilustrowany przewodnik po Polsce i mapa Polski, z 7 planami miast i 160 fotografiami*
Tekst do przetłumaczenia na j. ang. z poprawkami i uwagami 1929, rkp., masz., l., k. 181
32. Jw.
Fragmenty pracy do przetłumaczenia na j. niem., przedmowa, pierwsze strony części ogólnej, trasy: Kraków–Zakopane–Tatry–Pieniny–Beskidy, Warszawa–Radom–Kielce–Kraków–Łódź–Sandomierz–Lublin–Lwów 1929, masz., l., k. 179
33. *Illustrierter Führer durch Polen*
Tekst w j. niem., uzupełnienie w j. pol. 1929, rkp., masz., j. niem., pol., l., k. 76
34. *Polska w 7 (15) dniach*
Wycieczki okrężne na zasadzie czeków podróży
Krótki poradnik dla turystów, tekst z poprawkami i uzupełnieniami — dwie wersje 1929, rkp., masz., l., k. 50
35. *Polska i jej osobliwości. Informacja dla turystów.*
La Pologne et ses attractions. Informations pour les touristes
Tekst polski i tłumaczenie na j. franc. z poprawkami i uzupełnieniami 1930, rkp., masz., j. franc., pol., l., k. 166
36. *Zwiedzajcie Polskę*
Visit Poland
Rozkładówki wydane przez Ministerstwo Komunikacji 1931, druk, j. ang., pol., sz., k. 2
37. *Dokąd jechać na lato*
Dodatek do *Urzędowego rozkładu jazdy* na sezon letni 1931 1931, masz., l., k. 21
38. *Dokąd jechać na zimę*
Dodatek do *Urzędowego rozkładu jazdy* na sezon zimowy 1931 1931, masz., l., k. 27
39. *Przewodnik po Polsce*
Tekst polski dla *Guide Blue*, cz. 1 z poprawkami i wstawkami 1932, rkp., masz., l., k. 230, zob. działalność wydawnicza i redakcyjna, j.a. 458–466
40. Jw.
Tekst polski dla *Guide Blue*, cz. 2 1932, rkp., masz., l., k. 231–432
41. Jw.
Tekst polski dla *Guide Blue*, cz. 3 1932, rkp., masz., l., k. 433–650

-
42. Jw.
Fragmenty tekstu z poprawkami i wstawkami
1932, rkp., masz., l., k. 267
43. *Przewodnik po Polsce*
Fragmenty z poprawkami i wstawkami, s. 1–252
1932, rkp., masz., l., k. 289
44. Jw.
Fragmenty, k. 31–205
1932, masz., rkp., 2. egz., l., k. 230
45. Jw.
Egzemplarz korektorski druku z poprawkami i uzupełnieniami
1935, rkp., druk, j. franc., l., k. 325
46. *Informator turystyczny na rok 1932*
Tekst z poprawkami i materiały warsztatowe, notatki dotyczące towarzystw turystycznych
1932, rkp., masz., 2 egz., l., k. 146
47. *Osobliwości turystyczne Polski*
Les attractions touristiques en Pologne
1 oraz 2 wyd. z poprawkami, tekst z uzupełnieniami i druk
1932–1934, rkp., masz., druk, j. franc., pol., l., k. 81 + s. 44
Druk: Warszawa 1932, nakładem Institute polonaise de collaboration avec l'étranger
48. *Osobliwości turystyczne Polski*
Turystyczny rozkład jazdy (ważny od 15 maja 1934 roku)
Tekst z poprawkami, *Turystyczny rozkład jazdy* — druk
1934, masz., druk, l., k. 60
49. *Poland*
Wstęp o Polsce dla *Almanachu Europy Środkowej*, wydawnictwo „Timesa”
Tekst w j. ang. z poprawkami i uzupełnieniami po polsku
1934, rkp., masz., druk, j. ang., pol., l. i sz., k. 52
50. *Co zwiedzać w Polsce*
Wskazówki dla turystów
1937, druk, sz., s. 32
Druk: Warszawa 1937
51. *Krótki przewodnik po Polsce*
Dla polskiego *Atlasu turystyki samochodowej*
Tekst z poprawkami
1938, masz., l., k. 73
52. *Krótki ilustrowany przewodnik po Polsce*
Tekst w j. pol. i niem.
1938, druk, j. niem., pol., s. 121–259
53. *Poland*
Informator o Polsce w j. ang.
Przed 1939, rkp., j. ang., l., k. 5

54. *Poland*
Informator o Polsce
Przed 1939, masz., 2 egz., j. ang., l., k. 17
55. *Poland*
Informator o Polsce
Przed 1939, druk, j. ang., s. 18
56. *Poradnik dla turystów zagranicznych*
Informator z programami krótkich wycieczek po Polsce
Przed 1930, masz., l., k. 19
57. *Wskazówki dla zwiedzających Polskę*
Fragment tekstu
Przed 1939, masz., l., k. 6
58. *Ilustrowany przewodnik po Polsce dla cudzoziemców*
Tekst z poprawkami
1956, masz., l., k. 117
59. *Samochodem przez Polskę po słońce południa*
Broшуra propagandowa dla turystów ze Szwecji
Tekst z poprawkami, odcinana mapka tras, drukowana mapka
Polski z zaznaczonymi trasami i wyliczeniami tras
1958, masz., l., k. 21

B. Przewodniki po regionach

60. *Mazury Pruskie i Warmia*
Część ogólna (pierwotna), fragment tekstu z poprawkami
(s. 6–50) oraz notatki do historii poszczególnych miejscowości
Ok. 1919, rkp., masz., l., k. 55
61. *Ilustrowany przewodnik po Mazurach i Warmii z ilustracjami w tekście*
Wyd. 2, 1 egz., tekst niepełny z poprawkami
1922, masz., l., k. 205
Druk: Lwów 1923
62. *Jw.*
Wyd. 2, 2 egz., tekst niepełny
1922, rkp., masz., l., k. 216
63. *Pomorze*
Część ogólna niewydana
Tekst niepełny z poprawkami
1922, masz., 2 egz., l., k. 189
64. *Przewodnik po kresach zachodnich*
Fragmenty pierwotnego rękopisu *Przewodnika po województwie pomorskim: Gdańsk i okolice, Malbork, Elbląg, Kwidzyn i powiaty: sztumski, kwidzyński, suski, człuchowski,*

- złotowski, walecki, lęborski, bytowski, słupski, tekst z poprawkami i uzupełnieniami, s. 301–349
1922, rkp., masz., 2 egz., druk, l., k. 133
65. *Bory Tucholskie*
Wyciąg z *Przewodnika po województwie pomorskim*
1923, masz., l., k. 6
66. *Pojezierze Suwalsko-Augustowskie*
Broszura, tekst z poprawkami
1935, masz., l., k. 10
67. *Ilustrowany przewodnik po Warmii z mapą i ilustracjami w tekście*
Tekst z poprawkami i uzupełnieniami oraz prospekt przewodnika, braki stron w 2 i 3 egz.
1949, rkp., masz., 3 egz., l., k. 158, zob. mat. warsztatowe, j.a. 206
68. *Informator wycieczkowy dla młodzieży*
Województwo olsztyńskie, gdańskie, ziemia lubuska, województwo szczecińskie, 2 redakcje, tekst z poprawkami i uzupełnieniami
1949, rkp., masz., l., k. 149
69. *Olsztyn i jeziora mazurskie*
Przewodnik ilustrowany, wiadomości ogólne, tekst z poprawkami
1950, masz., l., k. 10
70. *Wielkie jeziora mazurskie*
Krótki przewodnik dla zwiedzających, tekst z poprawkami
1950, masz., l., k. 16
Druk: Warszawa 1950, wyd. FWPCRZZ, Popularna Biblioteka Wczasowa, t. XXXIII
71. J. Kołodziejczyk, M. Orłowicz, *Przewodnik po Olsztynie i Pojezierzu Warmińsko-Mazurskim*
Tekst niepełny z poprawkami
1951–1952, masz., l., k. 210
Druk: *Kraj*, Warszawa 1952
72. *Warmia. Dzieje*
B.d., masz., l., k. 11
73. *Ilustrowany przewodnik po Spiszu-Orawie i Czadeckim*
Tekst z poprawkami i uzupełnieniami, notatki warsztatowe, korespondencja wydawnicza
1920, rkp., masz., l., k. 262
Druk: Lwów 1921, Polska Biblioteka Turystyczna, nr 4

-
74. *Ilustrowany przewodnik po Spiszu-Orawie i Czadeckim*
Tekst z poprawkami, fragment o zabytkach Spiszu w 2 wersjach
1920, rkp., masz., l., k. 245
75. *Ilustrowany przewodnik po Tatrach Polskich*
Tekst z poprawkami
1921, masz., l., k. 71
76. *Polskie Tatry i Zakopane*
Broшуra dla Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, niewydana, wersja polska 4 egz., angielska 1 egz., tekst z poprawkami i uwagami, il. 2
1930, rkp., masz., druk, j. ang., pol., l., k. 62
77. *Przewodnik po Wołyniu*
Urywek z *Przewodnika po województwach wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej*, tekst niepełny, z poprawkami, odbitki wydawnicze
1922, masz., druk, l., k. 115
78. *Kresy*
Część końcowa niewydanego *Przewodnika po Polsce*, tekst z poprawkami i uzupełnieniami
1925, masz., l., k. 155
79. *Kresy*
Część końcowa niewydanego *Przewodnika po Polsce*, tekst niepełny z poprawkami
s. 402a, 436, 438–439
1922, masz., l., k. 131
80. *Ilustrowany przewodnik po Galicji*
Wyd. 2, fragmenty tekstu, s. 50–157
1925, masz., 2 egz., l., k. 218
81. *Przewodnik po Wołyniu*
Opis Ławry Poczajowskiej, materiały warsztatowe, korespondencja dotycząca miejscowości o znaczeniu historycznym, zestawienie zabytków, spis notatek dotyczących Wołynia, wyćinki prasowe
1927–1928, rkp., masz., druk, l., k. 56
Druk: Łuck 1929, Wołyńskie Towarzystwo Krajoznawcze
82. *Ilustrowany przewodnik po województwie lwowskim z mapą województwa, planem Lwowa oraz ilustracjami w tekście*
Część szczegółowa, s. 30–100
1931, masz., l., k. 74
83. *Przewodnik po Polsce północno-wschodniej Związku Polskich Towarzystw Turystycznych*
Fragmenty tekstu z uzupełnieniami, wskazówki praktyczne dla turystów, literatura turystyczna i mapy
1935, rkp., masz., l., k. 20

-
84. *Ziemia sanocka*
Tekst z poprawkami
1936–1937, masz., 2 egz., l., k. 24
Druk: Warszawa 1939, Ministerstwo Komunikacji
85. *Przewodnik po Bieszczadach Zachodnich z ilustracjami i mapką*
Tekst z poprawkami i mapką
1954, rkp., masz., l., k. 102, zob. materiały warsztatowe,
j.a. 207
Druk: Warszawa 1954, Sport i Turystyka
86. Jw.
Skrócona wersja tekstu
1954, masz., l., k. 102
87. Jw.
Odbitka korektorska z poprawkami
1954, druk, l., k. 32
88. *Beskidy Śląskie*
Niewydana część przewodnika po województwie śląskim,
tekst z notatkami
1923, masz., l., k. 27
89. *Krótki przewodnik po Śląsku Zaolziańskim*
Tekst z poprawkami — 2 wersje tekstu oraz materiały warsztatowe,
notatki o poszczególnych miejscowościach, wycinki prasowe
1938, masz., druk, l., k. 189
90. *Informator wycieczkowy dla młodzieży. Województwo śląsko-dąbrowskie, Dolny Śląsk*
3 redakcje tekstu w wersjach rozszerzonej i skróconej z uzupełnieniami
1949, rkp., masz., l., k. 225
91. *Album Sudetów*
Tekst, spis ilustracji z notatkami
1948, rkp., masz., l., k. 48
Druk: Warszawa 1949, Biblioteka PTK Piękno Polski, nr 2
92. *Ilustrowany przewodnik po województwie warszawskim i łódzkim*
Tekst z poprawkami
1925, masz., l., k. 318
93. Jw.
Tekst niekompletny
1925, masz., l., k. 290
94. *Ilustrowany przewodnik po województwie łódzkim z ilustracjami, mapką województwa i planem Łodzi*
Tekst z poprawkami
1930, masz., l., k. 144

95. *Góry Świętokrzyskie*
Broszura, wstawka do broszury
1936, masz., l., k. 3
96. *Jura Wieluńska*
Dodatek do *Przewodnika po Jurze Krakowsko-Wieluńskiej*
K. Sosnowskiego, tekst z poprawkami oraz notatki warsztatowe dotyczące poszczególnych miejscowości
1954, rkp., masz., l., k. 37

C. Przewodniki po miastach

97. *Ilustrowany przewodnik po Pradze i okolicy*
Praca niedokończona, tekst z poprawkami
1915–1920, masz., 2 egz., l., k. 132
98. *Ilustrowany przewodnik po największych miastach Polski i Zakopanem*
Tekst niewydany z poprawkami
1922, masz., 2 egz., l., k. 104
99. *Krótki przewodnik po największych miastach Polski i Tatrach*
Dla *Almanachu Rzeczypospolitej Polskiej na rok 1923*
Tekst z poprawkami do tłumaczenia na j. franc.
1922, masz., l., k. 26
100. *Ilustrowany przewodnik po Krakowie*
Tekst z poprawkami, uzupełnieniami i przypisami, wycinek prasowy
1921, rkp., masz., druk, l., k. 109
101. *Przewodnik po katedrze na Wawelu*
Fragment *Ilustrowanego przewodnika po Krakowie*
Tekst z poprawkami i uwagami
Ok. 1921, rkp., masz., 3 egz., l. i sz., k. 93
102. *Ilustrowany przewodnik po Krakowie z ilustracjami, planem miasta i mapą*
1923, masz., 2 egz., l., k. 36
103. *Ilustrowany przewodnik po Poznaniu*
1921, masz., 2 egz., l., k. 88
Druk: Lwów 1921, Książnica Polska
104. W. Gomulicki, J. Sobieszczański, M. O., *Ilustrowany przewodnik po Warszawie i okolicy*
Część historyczna W. Gomulicki, opisowo-informacyjna J. Sobieszczański, wstęp, wskazówki praktyczne, uzupełnienia M. O., wyd. 2
1921, rkp., masz., l., k. 136
105. *Krótki ilustrowany przewodnik po Warszawie z 96 ilustracjami w tekście, planem miasta i mapą okolicy*
1922, druk, sz., s. 215
Druk: Warszawa 1922, PTT

106. *Ilustrowany przewodnik po Warszawie z planem miasta, mapą okolicy i 40 ilustracjami w tekście*
Tekst z poprawkami i uwagami
1928, rkp., masz., 2 egz., l., k. 137, zob. materiały warsztatowe, j.a. 211
107. *Ilustrowany przewodnik po Warszawie*
Wyd. 3 z 60 ilustracjami według fotografii H. Poddębskiego i planem miasta
Tekst z poprawkami i uwagami
1936, masz., 2 egz., l., k. 188
108. *Krótki przewodnik po Warszawie*
Dla informatora Polskiego Touring Klubu
1929, masz., l., k. 15
109. *Illustrated Guide to Warsaw with a plan of the town, a map of the surrounding and 40 illustrations in the text*
Tekst z uwagami i uzupełnieniami oraz korespondencja z tłumaczką
1929, rkp., masz., j. ang., l., k. 83
110. *Führers durch Warschau*
Szczotka drukarska z uwagami i uzupełnieniami
1929, rkp., druk 2 egz., j. niem., l., k. 75
111. *Przewodnik po Warszawie*
Cz. 2 *Dzieje miasta*, fragmenty tekstu, s. 17–28
1931, masz., 2 egz., l., k. 24
112. *Przewodnik po Warszawie*
Niekompletna odbitka korektorska z poprawkami
1936, rkp., druk, l., k. 115
113. *Przewodnik po cmentarzach warszawskich*
Tekst z uwagami i poprawkami
1921, rkp., masz., l., k. 45
Druk: Warszawa 1921
114. *Warszawa i jej okolice*
Dodatek turystyczny do *Urzędowego rozkładu jazdy* na okres letni 1932, tekst z uwagami i uzupełnieniami
1931, rkp., masz., l., k. 36
115. *100 wycieczek jednodniowych w okolice Warszawy*
Tekst z poprawkami i uzupełnieniami oraz materiały do broszury *Wycieczki i wczasy jednodniowe z Warszawy*, zestawienie wycieczek weekendowych jednodniowych w okolice Warszawy, materiały komunikacyjne do przewodnika
1951, rkp., masz., l., k. 118
116. *Okolice Warszawy*
Tekst z uzupełnieniami i notatką o poszczególnych miejscowościach
Po 1954, rkp., masz., l., k. 251

117. *Grudziądz*
Tekst z poprawkami
1932, masz., 3 egz., l., k. 17
118. *Toruń*
Broszura dla Ministerstwa Komunikacji
2 wersje tekstu z poprawkami i uzupełnieniami
1936, masz., l., k. 29, zob. materiały warsztatowe, j.a. 209
119. Jw.
Tekst z poprawkami i uzupełnieniami oraz wersja skrócona,
materiały warsztatowe, kwestionariusz dla przewodnika fran-
cuskiego po Polsce dotyczący Torunia oraz wycinek prasowy
w związku z 700-leciem Torunia
Przed 1939, rkp., masz., 2 egz., druk, l., k. 30
120. Jw.
Wyd. 2 broszury dla Ministerstwa Komunikacji
1947, masz., l., k. 10
Druk: Gniezno 1948, Ministerstwo Komunikacji Wydział
Turystyki
121. *Gniezno i okolice*
Tekst z poprawkami
Przed 1939, masz., l., k. 12
122. *Kalisz*
Tekst z poprawkami i uzupełnieniami
Przed 1939, rkp., masz., l., k. 25

D. Inne prace

123. *Szkody wojenne Galicji*
Zestawienie dla *Albumu szkód wojennych*
1918, rkp., sz., k. 107
124. *Działalność Polskich Związków Sportowych Polskiego Komitetu Olimpijskiego w latach 1919–1933*
Tekst z poprawkami
1933, masz., 2 egz., l., k. 107
125. *Turystyka w Polsce i jej organizacja*
Tekst
1948, masz., 2 egz., l., k. 44
126. *Indeks abecadłowy miejscowości pomieszczonych na mapie turystycznej Polski*
Tekst z poprawkami i szrotka drukarska
1950–1951, masz. 3 egz., druk 3 egz., l., k. 36
127. *Schronisko turystyczne i domy wycieczkowe w Polsce. Skorowidz dla turystów*

- Tekst z poprawkami i uzupełnieniami
1951, masz., 2 egz., l., k. 88, zob. mat. warsztatowe, j.a. 213
128. *Schronisko turystyczne i domy wycieczkowe w Polsce*
Opracowanie do albumu schronisk, wersja rozszerzona, tekst
z poprawkami i uzupełnieniami
1951–1952, rkp., masz., l., k. 197

E. Artykuły

129. Turystyka, krajoznawstwo — historia, organizacja
27 artykułów
1919–1938, rkp., masz., druk, l., k. 193, zob. aneks 1
130. Jw.
15 artykułów
1948–1958 i b.d., masz., l., k. 189, zob. aneks 1
131. Polskie towarzystwa turystyczne, krajoznawcze i przyrodnicze
17 artykułów
1919–1956 i b.d., masz., druk, l., k. 92, zob. mat. warsztatowe,
j.a. 215, zob. aneks 2
132. Tatry, Zakopane, Orawa, Spisz, Towarzystwo Tatrzańskie, turystyka
górska
31 artykułów
1919–1950, masz., druk, l., k. 151, zob. aneks 3
133. Polski Komitet Olimpijski
14 artykułów
1919–1935, masz., druk, l., k. 65, zob. aneks 4
134. Sport i jego organizacje, związki sportowe, imprezy sportowe
42 artykuły
1920–1935, masz., druk, l., k. 244, zob. mat. warsztatowe,
j.a. 218, zob. aneks 5
135. Sporty zimowe, narciarstwo
9 artykułów
1920–1934, masz., druk, l., k. 59, zob. aneks 6
136. Schroniska turystyczne i domy wycieczkowe w Polsce
14 artykułów
1920–1950 i b.d., masz., druk, l., k. 74, zob. mat. warsztatowe,
j.a. 213, zob. aneks 7
137. Polska jako teren turystyczny. Trasy, szlaki i rejony turystyczne
67 artykułów
1920–1956 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 258, zob. mat. warsz-
tatowe, j.a. 215, 216, zob. aneks 8

-
138. Regiony i miasta Polski, m.in. opisy miast dla Uranii
29 artykułów
1920–1949 i b.d., masz., druk, j. franc., pol., l., k. 220, zob. aneks 9
139. Polsko-czeskie stosunki w dziedzinie turystyki
16 artykułów
1920–1934, 1956, masz., druk, l., k. 72, zob. aneks 10
140. Wybrzeże morskie
6 artykułów
1920–1934, masz., druk, l., k. 26, zob. aneks 11
141. *Opieka nad zabytkami przyrody*
Turystyka a ochrona przyrody
Ochrona przyrody
Teksty artykułów i wycinki prasowe
1920, 1934, 1950, masz., druk, l., k. 6
142. Organizacja turystyki i sportu za granicą. Międzynarodowe organizacje turystyczne
27 artykułów
1921–1950 i b.d., masz., druk, l., k. 156, zob. aneks 12
143. Międzynarodowe konferencje, kongresy i wystawy turystyczne
23 artykuły
1921–1939, masz., druk, l., k. 94, zob. aneks 13
144. Rada Wychowania Fizycznego. Ustawodawstwo o wychowaniu fizycznym.
7 artykułów
1921–1929, masz., l., k. 50, zob. aneks 14
145. Beskidy, Bieszczady, Gorgany, Góry Świętokrzyskie, Karpaty, Pieniny, Sudety
31 artykułów
1922–1954 i b.d., masz., druk, l., k. 284, zob. aneks 15
146. Letniska i uzdrowiska w Polsce
17 artykułów
1922–1950, masz., druk, l., k. 137, zob. aneks 16
147. Wydawnictwa turystyczne i krajoznawcze Polski
12 artykułów
1922–1957 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 159, zob. aneks 17
148. Branzowe i młodzieżowe kluby i organizacje sportowe
7 artykułów
1922–1935 i b.d., masz., l., k. 28, zob. aneks 18
149. Architektura, sztuka, zabytki
10 artykułów
1923–1959 i b.d., rkp., masz., l., k. 94, zob. aneks 19
150. Polska w filmie i fotografii
8 artykułów

- 1924–1954 i b.d., rkp., masz., l., k. 56, zob. materiały warsztatowe, j.a. 215, zob. aneks 20
151. *Wady obecnego rozkładu jazdy*
Stacje postojowe wagonów kampingowych
1924 i b.d., masz., l., k. 28
152. Artykuły w czasopismach zagranicznych propagujące turystykę w Polsce
9 artykułów
1925–1936, masz., druk, j. ang., franc., niem., l., k. 31, zob. aneks 21
153. Turyści zagraniczni w Polsce
6 artykułów
1925–1935, masz., druk, l., k. 42, zob. aneks 22
154. Polskie zjazdy, kongresy, konferencje i wystawy turystyczne
15 artykułów
1926–1947, masz., druk, l., k. 77, zob. aneks 23
155. Turystyka motorowa, wycieczki, rajdy, ruch autobusowy
9 artykułów
1927–1936, masz., druk, l., k. 83, zob. aneks 24
156. Ruch turystyczny kobiet
6 artykułów
1927–1928, masz., druk, l., k. 36, zob. aneks 25
157. *Województwo pomorskie*
Województwo poznańskie
Województwo wołyńskie
Artykuły do wydawnictwa *Polska w krajobrazie i zabytkach*
1929–1930, masz., l., k. 75
158. *Geografia Polski*
Artykuł do wydawnictwa słowackiego w Polsce
1934, masz., l., k. 44
159. *Co zwiedzać w Polsce*
Artykuł dla *Informatora podróżniczo-turystycznego Biura Podróży Orbis*, tekst z poprawkami
1935, masz., 2 egz., l., k. 52
160. *Kronika bitew legionów polskich w latach 1914–1916*
Pobojowiska legionów polskich z lat 1914–1916
Teksty i notatki warsztatowe
Przed 1939 i b.d., rkp., masz., l., k. 27
161. *Przyrost i ubytek dnia w ciągu roku*
Rok w przysłowiach ludowych
Tekst, notatki warsztatowe, wycinek prasowy
1948–1954 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 30 + s. 66
162. Artykuły na tematy turystyczne, historyczne, obyczajowe i prawne
5 artykułów
1929–1947 i b.d., masz., l., k. 35, zob. aneks 26

F. Kronika turystyczna i krajoznawcza

163. Kronika turystyczna i krajoznawcza pisana dla „Ziemi” i „Turysty”
Komunikaty prasowe
1929–1931, masz., druk, l., k. 188
164. Jw.
1932, masz., l., k. 225
165. Jw.
1939, masz., l., k. 161
166. Jw.
1934, masz., l., k. 260
167. Jw.
1935, masz., l., k. 256
168. Jw.
1936–1938, masz., l., k. 231
169. Kalendarz imprez turystycznych i krajoznawczych do wydawnictwa „Jedziemy” oraz fragment większego artykułu omawiającego uroczystości i obchody, imprezy sportowe, konferencje turystyczne
1939 i b.d., masz., l., k. 69
170. Turystyczne komunikaty sportowe
1947–1947, masz., l., k. 93

G. Referaty, odczyty, memoriały

171. *Pomoc państwa dla sportu w Polsce*
Organizacje propagandy turystycznej w Polsce
Turystyka w Polsce — organizacja państwowej opieki nad turystyką
Zasady organizacyjne Warszawskiego Związku Propagandy Turystycznej
Referaty
1921–1929, masz., j. franc., pol., k. 31
172. *Ruch turystyczny cudzoziemców w Polsce i rola hoteli w rozwoju turystyki*
4 referaty dla Międzyministerialnej Podkomisji Hotelarskiej oraz na II Zjazd Przemysłu Hotelowego i Pensjonatowego
1929–1937, masz., l., k. 32
173. *Działalność Związku Polskich Związków Sportowych oraz Polskich Związków Sportowych w okresie dziesięciolecia 1919–1929*
Organizacja terytorialna Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego
Referaty wygłaszane na obchodach 10-lecia sportu i Zjeździe Delegatów PTTK
1930–1935, masz., l., k. 22
174. *Niezbędne warunki rozwoju ruchu turystycznego w Polsce*
Zagadnienia z dziedziny turystyki międzynarodowej i krajowej w dziedzinie komunikacji autobusowej w Polsce

- Domy wycieczkowe dla młodzieży w Polsce i za granicą*
Organizacja turystyki w Polsce
Referaty wygłaszane na zjazdach i kongresach
1930–1939, masz., l., k. 54
175. *Realizacja postulatów zjazdów turystycznych w Wiśle w sprawie gospodarki turystycznej w Karpatach*
Statystyka frekwencji schronisk turystycznych w Karpatach w 1935 r.
Podział Karpat Polskich na grupy górskie z punktu widzenia turystycznego
Referaty wygłoszone na IV Zjeździe w sprawie Gospodarki Turystycznej w Karpatach i na zebraniu Polskiego Towarzystwa Geograficznego w Krakowie 20 czerwca i 20 listopada 1936 r., dołączone 2 mapy Polski
1936, rkp., masz., l., k. 106, zob. aneks 28
176. *Tereny turystyczne w okolicach miast*
Referat wygłoszony na V Zjeździe Ogrodników Miejskich w Warszawie 17 września 1938, tekst i streszczenie
1938, masz., druk, l., k. 8
177. *Warunki i przyszłe możliwości polskiego ruchu letniskowo-turystycznego na Pomorzu Wschodnim*
Referat na konferencji *Stan i potrzeby gospodarcze Pomorza Wschodniego*, zorganizowanej przez Instytut Bałtycki
1946, masz., l., k. 20
178. *Postulaty turystyczne Tatr i Podhala*
Referat wygłoszony na konferencji w sprawie rozwoju Zakopanego, Rabki, Szczawnicy i Podhala
1947, masz., l., k. 8
179. *Organizacja referatów turystycznych w związkach zawodowych i organizacjach młodzieżowych*
Aleje przydrożne a turystyka
Referaty
1947 i b.d., masz., l., k. 13
180. *Działalność Ministerstwa Robót Publicznych w dziedzinie turystyki*
Odczyt wygłoszony na Zjeździe Nauczycieli Szkół Powszechnych i Średnich 5 maja 1931
1931, masz., l., k. 6
181. *Memoriał w sprawie popierania rozwoju Polsce*
1922, masz., l., k. 13

H. Wykłady

182. *Tatry i znaczenie turystyki dla wychowania fizycznego*
2 wykłady wygłoszone w Polskim Towarzystwie Krajoznawczym i Towarzystwie Eugenicznym
1928, 1930, masz., 2 egz., l., k. 50
183. *Literatura turystyczna Polski*
Wykład na kursach turystycznych Orbisu w marcu 1935 r. — program i tekst wykładu
1935, masz., l., k. 62
184. *Polska jako teren turystyczny*
Wykład objaśniający cykl przeźroczy Wydziału Turystyki Ministerstwa Komunikacji
Omówienie tematyki cyklów przeźroczy do wykładów oraz tematyka wykładów dla Instytutu Filmowego
1936, masz., 2 egz., l., k. 36
185. *Walory turystyczne części mazowiecko-kurpiowskiej województwa białostockiego*
Wykład wygłoszony 9 lutego 1936 r. na Zjeździe Okręgu Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w Łomży
1936, masz., 2 egz., l., k. 15
186. *Krajoznawstwo Gdańskiego Wybrzeża*
Wykład na Politechnice Gdańskiej
1945, rkp., l., k. 20
187. *Geografia turystyczna Ziem Zachodnich*
Wykłady na Kursach Turystycznych Biura Turystyki Ministerstwa Komunikacji
1947, masz., 2 egz., l., k. 133
188. *Krajoznawstwo*
Wykład dla Kursu Instruktorów Turystyki Motorowej
1951, masz., l., k. 21

I. Recenzje

189. Recenzje i uwagi o pracach, które ukazały się drukiem
44 recenzje
1921–1939 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 149, zob. aneks 27
190. Jw.
25 recenzji
1946–1958 i b.d., rkp., masz., l., k. 264, zob. aneks 27

**J. Prace popularnonaukowe, przemówienia,
wspomnienia pośmiertne, wiersze okolicznościowe**

191. Historia turystyki, kongresy, wystawy, organizacja wycieczek dla cudzoziemców, rejony turystyczne, schroniska

- 8 wykładów popularnych dla Polskiego Radia
1929–1930, 1955, masz., l., k. 44
192. Projekt scenariusza filmu o Warmii *W dolinie srebrnego Popradu* —
prelekcja do filmu
1953–1954, masz., l., k. 11
193. Otwarcie Polskiej Wystawy Turystycznej. Zebranie Jubileuszowe
Akademickiego Klubu Turystycznego Adama Wisłockiego dla
dzieci szkolnych przed wyjazdem do Gdańska i Gdyni
Przemówienia okolicznościowe
1930–1935, 1952, masz., l., k. 25
194. Wspomnienia pośmiertne o: Michale Affanosowiczu, Janie Bułhaku,
Józefie Drawicz-Drażku, Stefanie Eliaszu, Anecie Konopczyńskiej,
Mieczysławie Lerskim, Kazimierzu Mejerze, Mieczysławie
Millerze, Ryszardzie Minchejmerze, Bolesławie Mizerskim,
Eugeniuszu Parczewskim, Henryku Poddębskim, Stefanie Plater-
Zyberku, Kazimierzu Sosnowskim, Mieczysławie Szymańskim,
Mieczysławie Świerzu, Adamie Wisłockim, Tadeuszu Zwolińskim
1929, 1934, 1947–1959 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 61
195. Wiersze okolicznościowe pisane przez M. O.
1944–1959 i b.d., rkp., masz., l., k. 15

K. Materiały warsztatowe

196. Notatki do *Przewodnika po Polsce* oraz uzupełnienie — spisy dzwo-
nów kościelnych w okręgach: krośnieńskim, jarosławskim, tarno-
brzeskim, sanockim
1917, przed 1939, rkp., masz., j. niem., pol., l., k. 322
197. Materiały do przewodnika *Co zwiedzać w Polsce*
Notatki ze *Słownika geografii turystycznej*
1955, rkp., masz., l., k. 66
198. Materiały do przewodników po województwach kieleckim i lubelskim
Notatki krajoznawcze, spis zabytków, fragmenty przewod-
ników, wycinki prasowe
1924–1938 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 147
199. Materiały do przewodnika po województwie stanisławowskim
Wykaz osobliwości, wyciąg z przewodnika po Galicji
1927 i b.d., masz., l. i sz., k. 65
200. Materiały do przewodnika po Karpatach
Notatki, zestawienia pasm górskich, zamki, wykaz rajdów
i marszów narciarskich 1936–1937
1937 i b.d., rkp., masz., masz. pow., l. i sz., k. 53
201. Podkarpacie
Notatki, indeksy
Przed 1939, 1953, rkp., masz., l., k. 78

202. Górny Śląsk
Notatki, krótkie opisy miejscowości
Przed 1939, rkp., masz., l., k. 11
203. Mazury i Warmia
Fragmenty opracowań z lat 1947–1948, notatki, korespondencja z urzędami wojewódzkimi, skorowidze — działacze mazurscy, miejscowości, 8 map, zob. aneks 28, 2 mapy dróg wodnych i jezior, wycinki prasowe, S. Wiśniewski, *Informator wycieczkowy po województwie olsztyńskim*
1947–1954 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 107 + s. 54
204. Materiały do przewodnika po Bieszczadach Zachodnich
Notatki, projekt układu przewodnika, indeksy, korespondencja z władzami lokalnymi, wycinki prasowe
1953–1957, rkp., masz., l., k. 135
205. Pomorze Szczecińskie
Wypisy z opracowań, notatki
B.d., rkp., masz., druk, l., k. 9
206. Materiały do przewodnika po Toruniu
Plan miasta, spis urzędów, muzeów, zabytków, parków, ogrodów, nazwy fortów i koszar
1921, rkp., masz., druk, l., k. 9
207. Materiały do przewodnika po Poznaniu
Fragmenty tekstu, sprostowania, uzupełnienia, notatki z objazdu poznańskiego autem, wypisy z opracowań innych autorów, informacje uzyskane od mieszkańców Poznania i ze starych przewodników, wycinki prasowe
1925–1937 i b.d., rkp., masz., druk, j. franc., pol., l, k. 79
208. Materiały do przewodników po Warszawie i województwie warszawskim
Fragmenty wstępnych opracowań tekstu, korespondencja — informacje o bibliotekach, muzeach, zbiorach, uzupełnienia, sprostowanie, notatki, wycinki prasowe, przewodnik po Muzeum Wojska
1925–1932, 1949–1952 i b.d., masz., druk, l., k. 180 + s. 18
209. Materiały do *Informatora wycieczkowego dla młodzieży*
Opisy województw, notatki, mapy, zob. aneks 28
1949, rkp., masz., mapy, l., k. 81
210. Schroniska turystyczne i domy wycieczkowe w Polsce
Fragmenty opracowania, notatki, spisy schronisk turystycznych, instrukcje dla domów turystycznych i schronisk
1951–1952, rkp., masz., druk, l., k. 115
211. *Słownik geografii turystycznej Polski*
Notatki do statystyki schronisk, spis haseł geograficznych, wzory opisów miejscowości, notatki do haseł dotyczących województw

- białostockiego i olsztyńskiego, notatka dotycząca Stoczka, brudnopis szkicu o poprzednich słownikach geograficznych 1951–1952, 1957, rkp., masz., l., k. 87
212. Notatki do artykułów
Notatki napisane w 1950 r. na temat organizacji turystycznych, wycieczek, ochrony przyrody, fotografii w turystyce 1950, rkp., masz., l., k. 27
213. Szlaki turystyczne Polski
Zestawienie kartograficzne i opisowe dotyczące pobojuwisk z okresu 2. wojny, obozów, martyrologii, pamiątek walk rewolucyjnych, pamiątek po działaczach rewolucyjnych 1951, rkp., masz., l., k. 23
214. Różne notatki
Notatki, m.in. krajoznawcze, spis miejscowości, kartografia, usterki turystyki w Polsce, tablice statystyczne — ilość mieszkańców, ministerstwa, szkoły rolnicze, muzea, stowarzyszenia, wypisy z opracowań, słowników 1948–1957 i b.d., rkp., masz., l., k. 98
215. Materiały do dziejów sportu
Notatki bibliograficzne, notatki do historii żyźwiarstwa, wycinki prasowe z fotografiami wybitnych sportowców B.d., rkp., druk, l., k. 35
216. Materiały do szkolnictwa średniego w Polsce
Wykaz państwowych i prywatnych szkół średnich oraz pedagogicznych 1935, 1937, masz. pow., l., k. 128
217. Jarmarki w Polsce
Wiadomości na podstawie ankiet i „Warszawskiego Dziennika Wojewódzkiego” 1936, masz., druk, l., k. 29
218. Miejsca odpustowe w Polsce
Odpowiedzi na ankiety rozesłane do kurii biskupich, proboszczów, notatki 1936–1938, rkp., masz., l., k. 212
219. Notatki dotyczące temperatur, zestawienia miesięczne 1952–1958, rkp., masz., druk, l., k. 50
220. Mapy
25 map 1631, 1929–1955 i b.d., rkp., rys., masz., druk, l., k. 28, zob. aneks 28

221. Fotografie
Zabytki Warszawy i okolic: Czersk, Gucin, Łowicz, Natolin, Ożarów, Płock
1915, przed 1919, przed 1939, 1945–1950, l. i sz., fot. 64
222. Jw.
Zabytki Elbląga, Gdańska, Gdyni, Kalisza, Kołobrzegu, Krakowa, Malborka, Oliwy, Poznania, Sopotu, Szczecina, Tolkmicka
1906–1939, 1948–1958 i b.d., l. i sz., fot. 100
223. Jw.
Tereny wschodnie: Berezewecz, Bieszczady Wschodnie, Borysław, Brzeżany, Czarnohora, Druskienniki, Dunajów, Głębokie, Grodno, Iszkoldź, KłECKO, Kochawina, Mir, Murczęłyk, Niedźwiedź, Nieśwież, Przecław, Rafajowa, Sopoćkinie, Stare Sióło, Tarnino, Tarnopol, Trębowła, Troki, Tuhanowicze, Wilno, Wołkowysk, Wołpa
1890, 1900 i b.d., przed 1939, l., fot. 108
224. Jw.
Ziemie Odzyskane i Bytom, Czersk Pomorski, Kłodzko, Łądek Zdrój, Legnica, Międzygórze, Oleśno, słup graniczny nad Olzą, Sudety, Świdnica, Wrocław
Przed 1939, po 1945, l., fot. 62
225. Fotografie
Babia Góra i okolice, Beskidy, Pieniny, Rabka, Sucha, Tatry
Przed 1939, album opr. i l., fot. 78 + neg. 1
226. Jw.
Schroniska i domy wycieczkowe: Bałtowołt, Ciuchowy Dział, Czortków, Dromatal Śląski, Góra św. Anny, Jelenia Góra, Kazanowiec, Klimiec, Kraków, Krzywce, Lednogóra, Luboń, schronisko pod Łabskim Szczytem, Malmanstał, Marysieńka, schronisko pod Mareszką, Pilsko, schronisko pod Popem Iwanem, Równica, schronisko na połoninie Ruszczyzna, Skrzyczne, Sławsko, Srebrna Góra, Staryszowa, schronisko nad Świcą, Wysoki Kamień, wnętrza nieustalone
B.d., l., fot. 46
227. Jw.
Zabytkowe budownictwo
Przed 1930, 1950–1953, l., fot. 129
228. Jw.
Krajobrazy różne, m.in. Bory Tucholskie, jeziora augustowskie, Jezioro Łagowskie, Modzerowskie, Kaszuby, morze, Warta, Wisła, Będzińskie, Chęciny, imprezy turystyczne, Browar Okocim, album
1950, 1955 i b.d., l. i sz., fot. 40

229. Jw.
Zdjęcia o tematyce etnograficznej (stroje ludowe, obrzędy):
Huculsczyzna, Kurpie, Skoczów, Zawoja, Zalesie, górale,
Górnoślązacy, Serbowie Łużyccy
Przed 1939, 1934–1939 i b.d., l., fot. 45
230. Fotografie
Polskie zespoły sportowe i sportowcy, zawody sportowe,
Koło Krajoznawcze im. dr. Mieczysława Orłowicza w Szkole
nr 178 w Warszawie
1903–1924 i b.d., l., fot. 85
231. Jw.
Sztuka europejska: Berlin, Praga, Rugia, dzieła Michała
Anioła — Florencja, Rzym
1915 i b.d., l., fot. 9
232. Stare sztychy i rysunki
Karpaty Wschodnie, Ojców, Pieniny, Tatry — heliograficzne,
Zakopane,
Przed 1939, l., k. 41
233. Pocztówki
Warszawa i okolice, miasta polskie, Ziemie Odzyskane:
Pomorze, Warmia, Śląsk, Sudety — Karkonosze
B.d., l., poczt. 287
234. Jw.
Góry: Tatry Polskie i Czeskie, Pieniny, Beskidy, Bieszczady,
Góry Świętokrzyskie, Spisz i Orawa; morze: Gdynia, Hel,
Ustka; Puszcza Białowieska; ośrodki wczasowe, tereny wschod-
nie, folklor polski i obcy; ubiory, sztuka ludowa, wycinanki
B.d. l., poczt. 225
235. Zabytki architektoniczne ze zbiorów Stanisława Łoży
Wycinki z „Kłosów”
B.d., druk, l., k. 26
236. Wycinki prasowe
Turystyka — organizacje, konferencje, zjazdy krajowe, mię-
dzynarodowe zjazdy i kongresy; sport — organizacje, związki,
organizacje młodzieżowe
1919–1958 i b.d., druk, j. niem, pol., l., k. 248
237. Jw.
Turystyka górską
1959 i b.d., druk, j. niem., pol., l., k. 203
238. Jw.
Miasta
1922–1958 i b.d., druk, j. ang., pol., l., k. 239
239. Jw.
Regiony, uzdrowiska
1919–1959 i b.d., druk, l., k. 109

240. Jw.
Biura podróży, komunikacja, schroniska, domy wycieczkowe, hotele, wycieczki, wczasy, krajobrazy, inwestycje turystyczne 1920–1955 i b.d., druk, l., k. 255
241. Jw.
Propaganda turystyki, Polacy za granicą, turystyka zagraniczna, wydawnictwa turystyczne, fotografie, film 1925–1956 i b.d., druk, j. czes., franc., niem., pol., l., k. 49
242. Wycinki prasowe
Muzea, zbiory, wystawy, archiwa, biblioteki, artykuły historyczne, nekrologi, wspomnienia 1921–1957 i b.d., druk, l., k. 200

II. MATERIAŁY DZIAŁALNOŚCI

A. Działalność turystyczno-krajoznawcza

a) Instytuty i towarzystwa naukowe geograficzne

243. Instytut Geograficzny Uniwersytetu Warszawskiego — Pracownia Geografii Turystycznej. Instytut Naukowy Kultury Fizycznej
Korespondencja
1951, 1956, rkp., masz., l., k. 4
244. Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Przemyśle
Statut, zaproszenia
1923, masz., druk, l. i sz., k. 10
245. Polskie Towarzystwo Geograficzne
Program V Ogólnopolskiego Zjazdu, zaproszenie
1954, druk, l., k. 4

b) Towarzystwa turystyczne

246. Polskie Towarzystwo Krajoznawcze
Zarząd Główny, oddziały, sekcje, sprawozdania z działalności, protokoły posiedzeń Zarządu Głównego i komisji, referaty M. O., sprawy organizacyjne, plany pracy, organizacja terytorialna, plany domów turystycznych, 11 planów skala 1:100, 1:2000, 1:4000, 1:5000, okólniki, komunikaty, uwagi, korespondencja
1921–1950 i b.d., rkp., masz., masz. pow., druk, l. i sz., k. 219 + s. 41
247. Polskie Towarzystwo Krajoznawcze
Komisja Wycieczkowa. Sprawozdania z wycieczek PTK od 2 czerwca 1907 do 17 maja 1917, protokół Komisji z 1925 r., zaproszenia do udziału w pracach z 1929 r.
1907–1929, rkp., druk, l. i sz., opr., k. 177

248. Jw.
Wydawnictwa „Orli Lot”, miesięcznik krajoznawczy, organ kół krajoznawczych młodzieży PTK, r. XV, nr 5–10, „Biuletyn Organizacyjny Zarządu Głównego PTK”
1934, 1946–1951, masz. pow., druk, l., k. 106
249. Polskie Towarzystwo Tatrzańskie
Projekty statutu, statut, korespondencja
1921–1934, masz., masz. pow., druk, l. i sz., k. 74 + s. 38
250. Jw.
Zarząd Główny i Walne Zgromadzenie PTT, protokoły, sprawozdania, notatki
1925–1933, rkp., masz., masz. pow., druk, l., k. 255
251. Jw.
Zarząd Główny i Zarząd Stołeczny, protokoły, sprawozdania, notatki z posiedzeń, sprawozdania z działalności
1946–1950, rkp., masz., masz. pow., l. i sz., k. 148
252. Jw.
Wydział Wykonawczy, protokoły posiedzeń
1929–1932, masz. pow., l., k. 47
253. Polskie Towarzystwo Tatrzańskie
Komisje i sekcje, protokoły
1929–1937, 1947–1950, masz., masz. pow., l., k. 52
254. Jw.
Komisja Nomenklatury Sudetów
Protokoły posiedzeń, styczeń–październik 1947, maj 1948, materiały, projekty polskich nazw Sudetów Ministerstwa Administracji Publicznej z 24 maja 1948, dołączona czeska mapa Sudetów skala 1:75000
1947–1948, rkp., masz., j. czes., niem., pol., l., k. 258
255. Jw.
Komisja Nomenklatury Sudetów
Komisja Mieszana Czesko-Polska w sprawie nazewnictwa Sudetów, materiały z posiedzeń kwiecień–czerwiec 1948, wycinki prasowe, 2 mapy Karkonoszy — jedna odręczna w skali 1:110000
1948, rkp., masz., j. pol., słow., l., k. 51 + s. 10
256. Jw.
Komisja Nomenklatury Sudetów
Protokoły posiedzeń, uchwały, materiały czerwiec–wrzesień 1948, marzec–maj 1949
1948–1949, rkp., masz., j. niem., pol., l., k. 238
257. Jw.
Komisja Nomenklatury Sudetów

- Notatki do kartoteki Sudetów
1947–1949, rkp., masz., j. niem., pol., l., k. 76
258. Polskie Towarzystwo Tatrzańskie
Komisja Nomenklatury Sudetów
Kartoteka Sudetów: Góry Bardzkie, Góry Krucze
1948, rkp., masz., l., k. 582
259. Jw.
Komisja Nomenklatury Sudetów
Kartoteka Sudetów: Lasocki Grzbiet, Złote Góry
1948, rkp., masz., l., k. 668
260. Jw.
Komisja Nomenklatury Sudetów
Podsumowanie obrad, komunikat Instytutu Śląskiego, zestawienie wydatków, korespondencja z 1947 r. oraz w związku z rozmowami polsko-czeskimi
1945–1948, rkp., masz., l., k. 143
261. Jw.
Komisja Nomenklatury Sudetów
Korespondencja z okresu 1948–1949, druk nazw miejscowości w Sudetach w „Monitorze Polskim” i „Śląsko-Dąbrowskim Dzienniku Wojewódzkim”
1948–1949, rkp., masz., druk, l., k. 170
262. Jw.
Zjazdy delegatów PTT
Protokoły, sprawozdania, notatki z obrad
1923–1933, 1946–1949, rkp., masz., druk, l., k. 241
263. Polskie Towarzystwo Tatrzańskie
Sprawozdania finansowe, preliminarze budżetowe
1925–1929, 1947–1950, masz., masz. pow., l. i sz., k. 56
264. Jw.
Korespondencja, okólniki, komunikaty, zawiadomienia
1923–1950, rkp., masz., masz. pow., druk, l., k. 127 + s. 11
265. Jw.
Korespondencja w sprawie regulaminu Górskiej Odznaki Turystycznej, spisy wycieczek punktowanych do Górskiej Odznaki Turystycznej
1947–1950, rkp., masz., druk, l., k. 133
266. Jw.
„Biuletyn Informacyjny PTT”, b.d., nr 1–4, 1946–1947, 2 egz.
Przed 1939, 1946–1947, masz., masz. pow., l., k. 49
267. Jw.
„Biuletyn Informacyjny Oddziału Warszawskiego PTT”,
1943, nr 3; 1947, nr 3, 6–12, 2 egz.
1946–1947, masz. pow., l., k. 179

268. Zjazd Zjednoczeniowy Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego i Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego
Regulamin, schemat organizacyjny, projekty statutu, statut 1950–1951, 1955, rkp., masz., masz. pow., druk, l. i sz., k. 57 + s. 88
269. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze
Zebranie Zarządu Głównego, zawiadomienia, protokoły zjazdów i narad aktywu turystycznego, uchwały, okólniki, tymczasowy regulamin Odznaki Turystyki Pieszej PTTK oraz kół PTTK przy zakładach pracy, projekt szlaków dla wczasów wędrownych na lata 1954–1960, korespondencja 1951–1959, masz., masz. pow., druk, l., k. 136 + s. 47
270. Jw.
Zarząd Okręgowy, komisje, podkomisje, oddziały, koła, komunikaty, biuletyny, kalendarzyk wycieczek, korespondencja 1951–1959, masz., masz. pow., druk, l., k. 117
271. Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, Polskie Towarzystwo Tatrzańskie, Sokoli Klub Sportowy „Jarosławiec” w Jarosławiu
Wycieczki prowadzone przez M. O., listy uczestników, programy, sprawozdania, rozliczenia 1921–1924, rkp., masz., druk, l., k. 217
272. Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, Polskie Towarzystwo Tatrzańskie
Wycieczki prowadzone przez M. O., listy uczestników, programy, sprawozdania, korespondencja (część maszynopisów z 1929 — zniszczona we fragmentach) 1925–1931, masz., l. i sz., k. 245
273. Polskie Towarzystwo Krajoznawcze Oddział Warszawski, Polskie Towarzystwo Tatrzańskie
Wycieczki prowadzone przez M. O., programy, listy uczestników, sprawozdania, korespondencja 1932–1933, masz., l., k. 192
274. Jw.
Wycieczki prowadzone przez M. O., programy, listy uczestników, sprawozdania, korespondencja 1934–1935, rkp., masz., l., k. 229
275. Jw.
Wycieczki prowadzone przez M. O., notatki z wycieczki do Francji i Belgii, programy, listy uczestników, sprawozdania, korespondencja, notatka prasowa 1936–1937, masz., druk, l., k. 205
276. Jw.
Wycieczki prowadzone przez M. O., programy, listy uczestników, sprawozdania, korespondencja 1938, rkp., masz., l., k. 109

-
277. Jw.
Wycieczki prowadzone przez M. O., programy, listy uczestników, sprawozdania, korespondencja
1939, rkp., masz., l., k. 174
278. Jw.
Wycieczki prowadzone przez M. O., notatki, sprawozdania, sprawozdania z wycieczek z lat 1942–1943 sporządzone na podstawie notatek z 1952 r.
1942–1943, 1945, 1952, rkp., masz., 2 egz., l., k. 99
279. Polskie Towarzystwo Krajoznawcze Oddział Warszawski, Polskie Towarzystwo Tatrzańskie
Wycieczki prowadzone przez M. O., programy, listy uczestników, sprawozdania, korespondencja
1946, rkp., masz., l., k. 188
280. Jw.
Wycieczki prowadzone przez M. O., programy, listy uczestników, sprawozdania, korespondencja
1947, rkp., masz., l., k. 272
281. Jw.
Wycieczki prowadzone przez M. O., programy, listy uczestników, sprawozdania, korespondencja
1948, rkp., masz., l., k. 157
282. Jw.
Wycieczki prowadzone przez M. O., programy, listy uczestników, sprawozdania, korespondencja
1949, rkp., masz., l., k. 244
283. Jw.
Wycieczki prowadzone przez M. O., programy, listy uczestników, sprawozdania, korespondencja
1950, rkp., masz., l., k. 258
284. Jw.
Wycieczki prowadzone przez M. O., programy, listy uczestników, sprawozdania, korespondencja
1951, rkp., masz., l., k. 311
285. Jw.
Wycieczki prowadzone przez M. O., programy, listy uczestników, sprawozdania, rozliczenia, korespondencja
1952, rkp., masz., l., k. 218
286. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Oddział Warszawski
Wycieczka wakacyjna, sierpień 1952, program, sprawozdania, notatki, korespondencja
1952, rkp., masz., l., k. 228

287. Jw.
Wycieczki prowadzone przez M. O., programy, listy uczestników, sprawozdania, rozliczenia, korespondencja
1953, rkp., masz., l., k. 382
288. Jw.
Wycieczki prowadzone przez M. O., programy, sprawozdania, notatki, korespondencja
1954, rkp. masz., l., k. 225
289. Jw.
Wycieczki prowadzone przez M. O., programy, sprawozdania, notatki, korespondencja
1955, rkp., masz., l., k. 250
290. Jw.
Wycieczki prowadzone przez M. O., programy, sprawozdania, notatki, korespondencja
1956, rkp., masz., l., k. 275
291. Jw.
Wycieczki prowadzone przez M. O., programy, sprawozdania, notatki, korespondencja
1957, rkp., masz., l., k. 286
292. Jw.
Wycieczki prowadzone przez M. O., programy, listy uczestników, sprawozdania, notatki, korespondencja
1958, rkp., masz., l., k. 256
293. Jw.
Wycieczki prowadzone przez M. O., programy, listy uczestników, sprawozdania, notatki, korespondencja oraz fragmenty sprawozdań, notatek do nich i korespondencji wycieczkowej o dacie nieustalonej
1959 i b.d. rkp., masz., l., k. 168
294. Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, Polskie Towarzystwo Tatrzańskie, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze
Zestawienie wycieczek z lat 1895 (1904)–1958
1932–1958, rkp., masz., l., k. 315
295. Jw.
Spisy uczestników wycieczek z lat 1904–1953
1947–1953, rkp., masz., l., k. 291
296. Jw.
Materiały do zestawienia uczestników wycieczek z lat 1904–1957, notatki, projekty zestawień
1939–1957 i b.d., rkp., masz., l., k. 135
297. Jw.
Zdjęcia plenerowe z wycieczek — część zdjęć bez opisu
1912, 1927–1939, 1950–1958 i b.d., l., fot. 172 + neg. 1

298. Jw.
Zawiadomienia i informacje o wykładach M. O. organizowanych przez PTK, PTT i PTTK, afisze, informacje o wykładach, zebraniach, jubileuszach, i działalności M. O. w PTK, PTT i PTTK
1923, 1935–1939, 1947–1958 i b.d., rkp. masz., druk, l., k. 44
299. Towarzystwo Krajoznawcze w Poznaniu
Ustawa, sprawozdanie z działalności
1913, 1922, masz., druk, l., k. 2
300. Polskie Towarzystwo Atletyczne
Projekt statutu, korespondencja
1922, masz., l., k. 18
301. Związek Polskich Towarzystw Turystycznych
Projekty statutów, statuty, zgłoszenia przystąpienia do ZPTT, zjazdy, konferencje, protokoły posiedzeń Zarządu i Komitetu Wykonawczego, sprawozdania z działalności, korespondencja
1927–1929, rkp., masz., masz. pow., druk, l. i sz., k. 271 + s. 40
302. Jw.
Protokoły posiedzeń Komitetu Wykonawczego, Zarządu oraz zjazdów i zgromadzeń, sprawozdania z działalności, statut ZPTT z 1934 r., korespondencja
1930–1934, rkp., masz., druk, l. i sz., k. 261 + s. 16
303. Asocjacja Słowiańskich Towarzystw Turystycznych (ASTT)
Statut, regulamin, sprawozdania z konferencji i zjazdów, notatki, sprawa utworzenia Międzynarodowej Federacji Alpinistycznej, redakcja „Rocznika Asocjacji”, biuletyny ASTT
1926–1937, rkp., masz., druk, j. czes., niem., pol., węg., l., k. 121 + s. 273–295
304. L'Union internationale des associations d'alpinisme
Sprawozdanie W. Goetla z wyjazdu na konferencję
1948, masz., l., k. 8
305. L'Union internationale des organismes officiels de tourisme
Biuletyny, komunikaty, listy członków
1949–1950, masz. pow., j. franc., l., k. 95
306. Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej
Materiały zebrania organizacyjnego, projekt statutu, uchwały
1957, masz. pow., l., k. 13
307. Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych
Projekt statutu
1959, masz. pow., 3 egz., l., k. 18

c) Instytut Oświatowy, związki sportowe

308. Instytut Oświaty Pracowniczej
Kupiecki Instytut Wiedzy Zawodowej

- Programy kursu przysposobienia turystycznego, szkic wykładów, korespondencja
1934, 1949, masz., l., k. 17
309. Związek Polskich Związków Sportowych
Projekt statutu, statuty z roku 1922 i 1928–1929
1921–1929, masz., druk, l., k. 75
310. Jw.
Protokoły posiedzeń Zarządu
1922–1931, rkp., masz., l. i sz., k. 111
311. Jw.
Sprawozdania z działalności
1923–1937, masz., masz. pow., druk, l., k. 314
312. Związek Polskich Związków Sportowych
Protokoły posiedzeń Komitetu Wykonawczego, zmiany statutu, sprawozdania finansowe
1923–1928, masz., l., k. 65
313. Jw.
Protokoły posiedzeń Walnego Zgromadzenia
1927–1931, masz. pow., l., k. 51
314. Jw.
Protokoły posiedzeń Komisji Wakacyjnej, pisma Polskiego Komitetu Olimpijskiego przy ZPZS
1928–1931, masz., l., k. 8
315. Jw.
Memoriały, uchwały, ustawy, regulaminy, instrukcje, sprawa utworzenia wojewódzkich rad sportowych, korespondencja
1922–1931, masz., masz. pow., druk, l. i sz., k. 92
316. Jw.
Ankieta o stanie sportu polskiego — materiały sprawozdawcze klubów i związków sportowych, korespondencja
1927, rkp., masz., druk, l., k. 284
317. Jw.
Obchody 10-lecia sportu w niepodległej Polsce, zaproszenia, wykazy odznaczonych, tekst przemówienia, protokół posiedzenia Zarządu, wzmianka prasowa
1930–1931, rkp., masz., masz. pow., druk, l., k. 24
318. Związek Polskich Związków Sportowych
Komunikaty prasowe, sprawozdania z działalności, korespondencja
1925–1928, 1946, masz., l., k. 84
319. Komisja Olimpijska powołana przez Związek Polskich Związków Sportowych

- Sprawozdanie z przygotowań do IX Olimpiady i udziału w niej, sprawozdanie finansowe z Funduszu Olimpijskiego, sprawozdania Komitetu Olimpijskiego, XIII Zjazd Delegatów ZPZPKOL, Kongres Olimpijski w Berlinie — materiały, druki związane z IX Olimpiadą
1924–1930, masz., druk, j. ang., franc., niem., pol., l. i sz., k. 134 + s. 153
320. Polski Związek Piłki Nożnej
Ugoda z delegatami Polskiej Ligi Piłki Nożnej, komunikat w sprawie przeniesienia siedziby PZPN do Warszawy, korespondencja, głównie sprawy finansowe
1921–1927, rkp., masz., druk, l., k. 12
321. Polski Związek Atletyczny
Statut, regulaminy, protokoły zjazdów i zebrań, sprawozdania, korespondencja, wycinki prasowe z „Wiadomości Polskiego Związku Atletycznego”
1925–1939, rkp., masz., druk, j. czes., franc., niem., pol., l. i sz., k. 290 + s. 59
322. Związek Dziennikarzy Sportowych
Polski Związek Pływacki
ZDS — wyciąg z protokołu Walnego Zgromadzenia z 1 kwietnia 1928, PZP — projekt statutu
1928, przed 1939, masz., l., k. 13
323. Polski Związek Narciarski
Sprawozdania z posiedzeń, komunikaty, sprawozdania ze Zjazdu PZN z 4 września 1949, statut, znakowanie szlaków narciarskich
1929, 1945–1950, masz., masz. pow., l., k. 116
324. Polski Związek Kajakowy
Sprawozdania, komunikaty
1947–1949, masz. pow., l. i sz., k. 67 + s. 13
325. Polski Związek Kolarski
Komunikaty, korespondencja
1947, 1949, masz., masz. pow., l., k. 5
326. Związek Propagandy Turystycznej
Liga Popierania Turystyki
Zasady organizacji, statut, związki lokalne, sprawozdanie Związku Warszawskiego i Poznańskiego, wydawnictwa, uchwała o mianowaniu M. O. wiceprezesem Zarządu Ligi
1928–1939, rkp., masz., masz. pow., druk, j. czes., pol., l. i sz., k. 81 + s. 14

327. Związek Uzdrawisk Polskich
Statut
Przed 1939, masz. pow., l., k. 40
328. Związek Akademickich Kół Naukowych we Lwowie
Statut
Przed 1939, rkp., l., k. 6

**d) Rady, komisje, komitety, kluby,
ligi turystyczne i sportowe**

329. Państwowa Rada Wychowania Fizycznego i Kultury Cieleśnej przy
Ministerstwie Zdrowia Publicznego
Statut, organizacja, praca nad ustawą o wychowaniu fizycznym,
protokoły posiedzeń, korespondencja, wycinki prasowe
1920–1922, rkp., masz., druk, l., k. 81
330. Rada Naczelna Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego
Protokoły posiedzeń, teksty referatów, uchwały, komunikaty,
prace nad ustawą o powszechnym wychowaniu fizycznym —
dyskusja, uwagi, korespondencja, wycinki prasowe
1926–1929, rkp., masz., druk, l. i sz., k. 140 + s. 62
331. Państwowa Rada Wychowania Fizycznego i Przysposobienia
Wojskowego przy Ministerstwie Obrony Narodowej
Protokoły obrad, uchwały, regulaminy, okólniki, korespondencja
1946–1948, rkp., masz., masz. pow., l., k. 146
332. Międzynarodowa Centralna Rada Turystyczna
Conseil central du tourisme international
Sprawa przyjęcia Polski do Rady, programy i protokoły obrad,
zjazdów, kongresów
1924–1939, masz., druk, j. franc., pol., l. i sz., k. 99 + s. 19
333. Rada Ochrony Przyrody
Liga Ochrony Przyrody
Komisja Ochrony Przyrody
Sprawozdania z obrad, zjazdów i sesji, notatki, zaproszenia,
korespondencja
1923, 1932, 1946–1952, rkp., masz. pow., l., k. 93
334. Fotograficzna Komisja Porozumiewawcza Sport i Turystyka
Protokoły posiedzeń, kwalifikacje zdjęć do zakupu
1953–1954, masz., l., k. 26
335. Komitet do spraw Turystyki
Projekt statutu, protokoły zebrań i konferencji, sprawa utworzenia
Centralnego Archiwum Fotografii Turystycznych i Krajoznawczych
1952–1958, rkp., masz., j. franc., pol., l., k. 241

336. Jw.
Wycieczka na Riwierę organizowana w drodze wymiany publicystów polskich i francuskich przez Komitet do spraw Turystyki — sprawozdania, materiały informacyjne, korespondencja, druki
1957, rkp., masz., druk, j. franc., pol., l., k. 53 + s. 93
337. Polski Touring Klub
Statut, protokoły posiedzeń Zarządu Głównego i Komitetu Wykonawczego, sprawozdania z działalności, korespondencja
1925–1931, rkp., masz., druk, l. i sz., k. 244 + s. 29
338. Jw.
Statuty — projekty, zmiany, protokoły posiedzeń Zarządu Głównego, Komitetu Wykonawczego i Rady Naczelnej oraz zjazdów PTK, regulaminy, sprawozdania z działalności, korespondencja
1932–1939, rkp., masz., druk, l. i sz., k. 230
339. Akademicki Klub Turystyczny we Lwowie
Jubileusz 25-lecia i 30-lecia założenia Klubu, dzieje Klubu, programy, przemówienia, sprawozdania, notatki, wycieczki jubileuszowe, korespondencja
1931–1937, rkp., masz., druk, l., k. 195
340. Jw.
Jubileusz 50-lecia założenia — protokoły, zaproszenia, programy, dyplomy, wycieczka jubileuszowa, notatki, korespondencja, wycinki prasowe
1956, rkp., masz., druk, l., k. 211, fot. 1
341. Liga Reformy Postępowania Honorowego
Projekty i statut, kodeks honorowy — zasady, wycinek prasowy
1928–1929, rkp., masz., druk, l., k. 37 + s. 15
342. Liga Morska
Statut, korespondencja, „Biuletyn Informacyjny”
1946–1947, masz. pow., l., k. 15
343. Syndykat Turystyczny Spółka z o.o.
Statut
Przed 1938, masz., l., k. 6
- e) Kongresy, konferencje, zjazdy, narady**
344. I Zjazd Delegatów Towarzystw Turystycznych, Krajoznawczych i Narciarskich, Kraków 11–12 października 1919
Protokół, notatki, referat wygłoszony przez M. O., wycinki prasowe
1919, rkp., masz., druk, k. 89

345. II Zjazd Delegatów Polskich Towarzystw Turystycznych, Krajoznawczych i Narciarskich, Warszawa 2–3 kwietnia 1927
Protokoły konferencji wstępnych i zjazdu, materiały — listy zaproponowanych uczestników, referaty, notatki z posiedzeń, korespondencja
1926–1927, rkp., masz., druk, l., k. 250
346. II–V Międzynarodowy Kongres Organizacji Urzędowych Propagandy Turystycznej: Praga, Jugosławia, Budapeszt, Kraków
Programy, sprawozdania, teksty referatów, wnioski polskie, korespondencja, wycinki prasowe
1929–1929, rkp., masz., druk, j. ang., czes., franc., niem., pol., l. i sz., k. 105 + s. 10, fot. 4
347. VI i VII Międzynarodowy Kongres Organizacji Urzędowych Propagandy Turystycznej: San Sebastian, Madryt, Barcelona 1930, Rzym–Neapol 1931
Zaproszenia, programy, sprawozdania, referat, wnioski polskie, notatki, korespondencja, prospekty, wycinki prasowe
1930–1931, rkp., masz., druk, j. franc., niem., pol., węg., włos., l. i sz., k. 198 + s. 40
348. VIII Międzynarodowy Kongres Organizacji Urzędowych Propagandy Turystycznej, Lizbona 15–20 maja 1933
Zaproszenie, program, sprawozdania, rozliczenia, wrażenia z Portugalii, bilety wstępu, wycinki prasowe
1932–1933, rkp., masz., druk, j. franc., niem., pol., port., l., k. 193 + s. 88
349. L'Union internationale des organes officiels de propagande tauristique
Konferencje, kongresy, spotkania, raporty, sprawozdania, protokół, zawiadomienia, korespondencja
1934–1936, 1947–1955, masz., masz. pow., j. franc., pol., l., k. 128
350. Konferencja Turystyczna Państw Środkowoeuropejskich, Praga 3–5 grudnia 1928
Program, notatki, sprawozdania, wycinek prasowy
1928–1929, rkp., masz., druk, j. czes., niem., pol., l., k. 17
351. Alliance international de tourisme, zjazdy X, XII, XIII, XIV, XVI: Monachium, Praga, Kopenhaga, Rzym, Budapeszt
Zaproszenia, programy, notatki, sprawozdania, wycinki prasowe
1929–1935, rkp., masz., druk, j. czes., franc., hiszp., niem., pol., l. i sz., k. 140 + s. 58
352. Zjazd i konferencje Centralnego Komitetu Turystycznego, kwiecień i maj 1929
Protokoły
1929, masz., l., k. 10

353. Konferencja Turystyczna Węgiersko-Polska, Kraków 14–15 kwietnia 1930
Zaproszenia, biuletyn informacyjny, rozliczenia, zaświadczenia 1930, rkp., masz., druk, l., k. 26
354. Konferencja w sprawie działu turystycznego na Międzynarodowej Wystawie Komunikacji i Turystyki w Poznaniu
Protokół
1930, masz., masz. pow., l., k. 30
355. Kongres Olimpijski, Berlin 1930
III Międzynarodowy Kongres Reprezentantów Schronisk Młodzieżowych. The Third International Conference of Representatives of Haut Hotel Associations, Anglia 1943
Den Internationale Herbergs Conference, Kopenhaga 1936
Zaproszenia, programy
1930–1936 masz., l., k. 27 + s. 152
356. Konferencja Porozumiewawcza zwołana przez Polskie Związki Sportów Zimowych, 11 października 1931
Protokół
1931, masz. pow., l., k. 7
357. Kongres Polsko-Jugosłowiański w Poznaniu
Program, sprawozdanie, referaty, czasopismo
1931–1932, rkp., masz., masz. pow., druk, j. pol., serb., l. i sz., k. 57 + s. 42
358. Międzynarodowa Konferencja Turystyczna, Nicea 1933, Paryż 1937
Informacja o poprzednich konferencjach, zaproszenia, programy, notatki
1932–1937, masz., druk, j. franc., pol., l. i sz., k. 9 + s. 29 + broszura nlb.
359. Konferencja w sprawie gospodarki turystycznej w Karpatach, zorganizowana przez Państwowy Urząd Wychowania i Przysposobienia Wojskowego MSW
Program, referaty, protokół, sprawozdanie, korespondencja
1933, masz., masz. pow., l., k. 118
360. XIV Zjazd Lekarzy i Przyrodników Polskich w Poznaniu
Program, karta uczestnictwa, korespondencja
1933, rkp., druk, l., k. 5
361. Konferencja w sprawie rozwoju Pojezierza Suwalsko-Augustowskiego jako terenu turystyczno-letniskowego, Suwałki 24 listopada 1934
Sprawozdanie, protokół, korespondencja, wycinki prasowe, mapa trasy spływu Czarną Hańczą na jeziora augustowskie, skala 1:100000
1934–1935, rkp., masz., druk, l. i sz., k. 20 + s. 52

362. III Zjazd Turystyczny w sprawie Gospodarki Turystycznej w Karpatach, Wisła 10–11 maja 1935
Protokoły, referaty, uchwały, korespondencja, mapa Polski w skali 1:100000, wycinki prasowe
1935, rkp., masz., druki, l., k. 253
363. Zjazd w sprawie Rozwoju Ruchu Turystycznego na Polesiu i Północnym Wołyniu
Lista uczestników, protokoły Zjazdu i ich wykonanie, wykres — ruch turystyczny na Polesiu w 1936 r., mapy i szlaki komunikacyjne województwa wołyńskiego w skali 1:100000, szlaki turystyczne i wodne na Polesiu w skali 1:750000
1936, masz., masz. pow., l., k. 19
364. I Zjazd Turystyczny Ziem Północno-Wschodnich, Wilno 5–6 listopada 1937
Protokoły konferencji wstępnej, listy obecności, stenogram z obrad, referaty, wnioski końcowe
1937, rkp., masz., l., k. 362
365. I Ogólnopolski Zjazd Przemysłu Hotelowo-Pensjonatowego, 23–24 maja 1937
Program, materiały do referatu M. O., rezolucje
1937, masz., masz. pow., l., k. 12
366. Wytaczanie szlaków turystycznych w Tatrach
Konferencja — sprawozdania, protokoły
1937–1938, rkp., masz., l., k. 18
367. Stan i potrzeby gospodarcze Pomorza Wschodniego, konferencja, Bydgoszcz 12–13 grudnia 1946
Porządek obrad, lista uczestników, referaty, wnioski wynikające z referatu M. O., teksty, prace własne M. O., referaty, j.a. 180
1946–1947, masz., l., k. 38
368. I Ogólnopolska Konferencja Naukowych Podstaw Teorii Wychowania Fizycznego i Sportu
Program, tezy referatów
1954, masz., masz., pow., l., k. 12

B. Praca w ministerstwach

369. Ministerstwo Robót Publicznych
Konwencja turystyczna polsko-czechosłowacka
Projekt konwencji, sprawozdanie z narad, korespondencja
1925, 1930, rkp., masz., l., k. 27
370. Jw.
Konwencja turystyczna polsko-rumuńska
Projekt konwencji, opinie, korespondencja, mapy: 2 mapy wojskowe Europy Środkowej skala 1:3000000, mapa pogranicza polsko-rumuńskiego skala 1:2000000, 2 austriackie

- mapy pogranicza skala 1:750000, 1 mapa opracowana przez
Wojskowy Instytut Kartograficzny, Dziennik Ustaw RP nr 43
z 14 czerwca 1937
1925–1938, rkp., masz., druk, l. i sz., k. 105 + s. 855–874
371. Jw.
Projekty reorganizacji referatu turystyki
Sprawozdanie z wydatków w r. 1929/1930
1930–1931, rkp., masz., 2 egz., l., k. 35
372. Jw.
I i II Zjazd Referentów Turystyki przy Urzędach Wojewódzkich
Protokoły
1928–1929, masz., masz. pow., l., k. 96
373. Jw.
III Zjazd Referentów Turystyki przy Urzędach
Protokoły, sprawozdania z działalności, plany działalności
1931, rkp., masz., masz. pow., l., k. 169
374. Jw.
Sprawozdania z działalności organizacji turystycznych, adresy
zagranicznych związków sportowych
1920–1939, rkp., masz., druk, j. niem., pol., l., k. 90
375. Jw.
Podkomisja Filmowa
Spis fotografii krajobrazów i zabytków Polski
1926–1929, masz., l., k. 76
376. Jw.
Działalność wydawnicza, popieranie działalności wydawnictw
turystycznych, informacje o literaturze turystycznej w biblio-
tekach towarzystw krajowych, adresy instytucji, którym prze-
syła się wydawnictwa MRP, korespondencja
1919–1925, rkp., masz., l., k. 24
377. Jw.
Wydawnictwo *Przewodnik po Polsce*, Referat Turystyki MRP
Odpowiedzi na ankietę dotyczącą pałaców i muzeów
1923, rkp., masz., l., k. 22
378. Jw.
Korespondencja z instytucjami krakowskimi w sprawie uzy-
skania wiadomości do planowanego wydania *Przewodnika po
Krakowie*, dołączone prospekty, rysunki, tabele, fotografie
1923, rkp., masz., druk, rys., fot., l. i sz., k. 135
379. Jw.
Memoriały, pisma, sprawozdania M. O.
1919–1932, masz., l., k. 16
380. Komisja dla Usprawnienia Administracji Publicznej przy Prezydium
Rady Ministrów

- Ankieta podziału administracyjnego państwa: wykresy organizacji władz i urzędów państwowych administracyjnych, podział kraju na województwa i okręgi sądowe, skarbowe, szkolne i wojskowe z lat 1923/1924, 1925/1926, 1929, mapa podziału administracyjnego RP z 10 października 1929 skala 1:1000000
1929, masz., druk, 10 map, l., k. 37
Uwaga: 4 egzemplarze podziału administracyjnego RP według stanu z 1 stycznia 1929 przekazano do Działu Kartografii
381. Międzyministerialna Komisja dla Zbadania Zagadnień Turystyki
Sprawozdanie opracowane przez M. O, wydane drukiem anonimowo
1930–1931, masz., l., k. 134
382. Ministerstwo Komunikacji
Raporty dotyczące turystyki w Austrii i Niemczech, opracowanie konsulatów polskich w Wiedniu i Berlinie
1930, masz., masz. pow., l. i sz., k. 79
383. Jw.
Organizacje Wydziału Turystyki, referaty, wykazy akt
1933–1936, rkp., masz., masz. pow., l., k. 31
384. Jw.
Wydział Turystyki, ankieta w sprawie statystyki frekwencji muzeów i zbiorów, odpowiedzi z Krakowa
1935, rkp., masz., l. i sz., k. 23
385. Jw.
Wydział Turystyki. Sekcja Kolejowego Przysposobienia Wojskowego, sprawozdania, okólniki, program wycieczek, korespondencja
1935–1937, masz., masz. pow., l., k. 22
386. Jw.
Sprawozdania z działalności wojewódzkich referentów turystycznych, protokoły, sprawozdania, wnioski ze zjazdów referentów turystycznych, dołączona mapa turystycznych schronisk województwa poleskiego skala 1:5000000
1933–1936, rkp., masz., l., k. 209
387. Jw.
Turystyka kolejowa, zniżki kolejowe dla członków towarzystw turystycznych, usytuowanie przystanków, zmiany nazw stacji kolejowych, referaty, opinie, notatki, wycinek prasowy
1932–1939, masz., druk, l., k. 52
388. Jw.
Schroniska turystyczne, koncesje, rozbudowa, protokoły posiedzenia komisji i konferencji w Wydziale Turystyki, wykazy schronisk, korespondencja, wycinki prasowe
1930–1938, rkp., masz., druk, j. czes., pol., l., k. 111

389. Jw.
Sprawa urządzenia ścieżek rowerowych dla kolarzy, korespondencja, kosztorysy, mapy dróg kolarskich powiatu lwowskiego, skala 1:300000, i drohobyskiego, skala 1:75000
1936, masz., l., k. 21
390. Jw.
Sprawa rozwoju turystycznego ziem wschodnich, m.in. memoriał Towarzystwa Rozwoju Ziem Wschodnich, sprawa zorganizowania rezerwatu poboju wojennych w Karpatach Wschodnich, korespondencja
1937–1938, masz., l., k. 33
391. Jw.
IV Zjazd w sprawie gospodarki turystycznej w Karpatach, Krynica 19–20 czerwca 1936, program, protokół, listy obecności, referaty, wnioski, korespondencja
1936, rkp., masz., l., k. 195
392. Jw.
Fotografie, przeźrocza, pocztówki w zbiorach Ministerstwa Komunikacji, zamówienia, spisy, adresy fotografów, fotografie do wagonów kolejowych i na wystawy, sprawozdanie z objazdów fotograficznych, korespondencja
1930–1938, rkp., masz., druk, l., k. 247
393. Jw.
Fotografie, przeźrocza, pocztówki w zbiorach Ministerstwa Komunikacji, zamówienia, spisy, adresy fotografów, fotografie do wagonów kolejowych i na wystawy, sprawozdania z objazdów fotograficznych, korespondencja
1936–1939 i b.d., rkp., masz., l., k. 202
394. Jw.
Filmoteka
Protokoły dotyczące filmów krajoznawczych w PAT przydatnych dla Ministerstwa Komunikacji, zamówienia na filmy, sprawozdania z objazdów w celu wykonania zdjęć filmowych, korespondencja
1929–1935, rkp., masz., j. niem., pol., l., k. 41
395. Jw.
Sprawy wydawnicze: kolejowe broszury propagandowe, *Handbook of Central and East Europe, Literatura turystyczna Polski, Przewodnik rajdowy*, programy wydawnictw, uwagi, korespondencja
1924–1928, rkp., masz., druk, j. ang., franc., niem., pol., l. i sz., k. 208 + s. 33–48, 65–80
396. Jw.
Sprawy wydawnicze, wydawnictwa turystyczno-propagandowe, programy wydawnicze, zapotrzebowanie na wydawnictwa

- turystyczne, uwagi o informatorach, prospektach, broszurach, czasopismach, korespondencja, adresy
1934–1939, rkp., masz., druk, l., k. 90 + s. 8
397. Jw. Kontakty z międzynarodowymi organizacjami turystycznymi, nazwy, adresy, wykazy, korespondencja, wydawnictwa
1936–1938, rkp., masz., masz. pow., druk, j. ang., franc., pol., l. i sz., k. 46 + s. 123
398. Jw. Protokoły, sprawozdania, notatki z posiedzeń komisji oraz konferencji, zjazdów turystycznych i wyjazdów służbowych M. O.
1933–1939, rkp., masz., l., k. 195
399. Jw. Wydział Turystyki, Biuro Turystyki, wykazy akt, projekty, opracowania
1945–1951, rkp., masz., l., k. 52
400. Jw. Wydział Turystyki, Biuro Turystyki, organizacje i regulaminy pracy, zarządzenia, organizacja Urzędu Turystycznego i „Orbisu”, regulamin Dyrekcji Generalnej PKP
1945–1952 i b.d., rkp., masz., masz. pow., druk, l. i sz., k. 235
401. Jw. Plany pracy i sprawozdania z działalności Wydziału Turystyki i Biura Turystyki, kursy turystyczne, plany, sprawozdania
1949–1951, rkp., masz., l., k. 242
402. Jw. Tygodniowe i miesięczne sprawozdanie z działalności Wydziału Turystyki, referat, referat organizacyjny, Zespół III Biura Turystyki
1946–1951, rkp., masz., l., k. 194
403. Jw. Projekt ustawy o turystyce, komisje rzeczoznawców przy Wydziale Turystyki, sprawa powołania, korespondencja, Komisja Porozumiewawcza do spraw Turystyki
1946–1947, rkp., masz., l., k. 55
404. Jw. Wydział Turystyki, projekt konwencji turystycznych z Czechosłowacją i Jugosławią, rozmowy o ruchu turystycznym między Polską a Czechosłowacją, dołączone mapy w skali 1:5000 i 1:7500000
1945–1947, 1956, rkp., masz., druk, l., k. 30

405. Jw.
Międzynarodowa Konwencja Celna w sprawach turystyki i komunikacji drogowej, projekty, wskazówki dla delegacji polskiej
1948, rkp., masz. pow., l., k. 19
406. Jw.
Wydział Turystyki, Międzyministerialna Komisja Turystyczna, regulamin, protokoły konferencji międzyministerialnej w sprawie powołania komisji turystyki na Ziemiach Odzyskanych oraz problemów turystyki młodzieży szkolnej i inwestycji turystycznych
1945–1950, rkp., masz., masz. pow., l., k. 192
407. Jw.
Miejska Komisja Turystyczna m.st. Warszawy, Stołeczna Komisja Turystyczna, sprawozdania z posiedzeń, protokoły, notatki, organizacja Warszawskiej Spółdzielni Turystycznej
1947–1948, rkp., masz., l., k. 46
408. Jw.
Referaty turystyki, wojewódzkie referaty turystyki, wojewódzkie komisje turystyczne, referenci turystyki, zakres działalności, sprawozdania, kursy i zjazdy referentów turystyki, korespondencja
1947–1951, rkp., masz., druk, l., k. 289
409. Jw.
Państwowa Rada Komunikacyjna, Rada Turystyczna, protokoły posiedzeń, wnioski, korespondencja
1946–1950, masz., druk, l., k. 105
410. Jw.
Związek Popierania Turystyki, protokół zebrania organizacyjnego, statut, lista członków Zarządu, korespondencja
1946–1948, masz., l., k. 27
411. Jw.
Sprawozdania władz lokalnych o stanie bazy turystyczno-noclegowej, hotele, schroniska, organizacja ruchu turystycznego
1946–1952, masz., masz. pow., druk, l., k. 197, fot. 2
412. Jw.
Ankieta w sprawie ruchu turystycznego, uzdrowisk i lotnisk oraz wczasów i domów wypoczynkowych na wybrzeżu morskim i w pasie wybrzeża odbyta w Postominie 14–17 czerwca 1946, zaproszenia, referaty, notatki, sprawozdania, wnioski
1946, rkp., masz., druk, l., k. 219

413. Jw.
Ankieta turystyczna z roku 1947, materiały do województwa gdańskiego, spis kolonii i miejscowości na Ziemiach Odzyskanych, nazwy niemieckie i polskie 1947, rkp., masz., masz. pow., j. niem., pol., l., k. 138
414. Jw.
Ankieta turystyczna z roku 1947, spisy ulic i placów w Bytomiu, Chełmie, Chełmnie, Gdańsku, Grudziądzu, Jeleniej Górze, Katowicach, Kłodzku, Krakowie, Kwidzynie, Lublinie, Łodzi, Toruniu i Wrocławiu, nazwy stare i obecne 1946–1949, masz., masz. pow., j. niem., pol., l. i sz., k. 119
415. Jw.
Inwestycje turystyczne i budowlane Dworca Turystycznego w Tęgorozu, spis sprzętu turystycznego i wysokogórskiego, budowa wyciągów dla narciarzy w Karpaczu, Gołuchowicach, Szklarskiej Porębie, protokoły narad, plany, druki, korespondencja 1948–1949, rkp., masz., druk, odbitka planu, j. franc., niem., pol., l. i sz., k. 70 + s. 32
416. Jw.
Plan perspektywiczny inwestycji turystycznych, protokoły posiedzeń Komisji Oceny Projektów Inwestycyjnych, plan 6-letni inwestycji turystycznych, plan inwestycji i urządzeń turystycznych w województwie olsztyńskim, opinie, notatki, korespondencja 1950–1954, rkp., masz., masz. pow., l., k. 174
417. Jw.
Wytyczne polityki turystycznej, plan gospodarczy turystyki, program pociągów turystycznych, protokoły narad, plany 1950–1951, rkp., masz., masz. pow., l. i sz., k. 130
418. Jw.
Sprawa zorganizowania Liceum Przemysłu Gospodarczego w Warszawie i Studium Turyzmu przy Akademii Handlowej w Krakowie, programy, korespondencja 1949, masz., masz. pow., l. i sz., k. 21
419. Jw.
IV Kongres Turystyczny w Krakowie, przygotowawcze konferencje międzyministerialne i wojewódzkie, porządek obrad, lista uczestników, korespondencja 1945–1946, masz., l., k. 141
420. Jw.
IV Kongres Turystyczny w Krakowie, referaty, teksty 23 referatów i 4 koreferatów 1946, rkp., masz., l., k. 192

421. Jw.
IV Kongres Turystyczny w Krakowie, protokół i sprawozdanie z obrad
1946, rkp., masz., l., k. 127
422. Jw.
IV Kongres Turystyczny w Krakowie, postulaty, wnioski, rozliczenia
1946, rkp., masz., l., k. 138
423. Jw.
V Kongres Turystyczny, geneza, proponowany porządek dzienny, karta uczestnictwa
1947, masz., 2 egz., l., k. 10
424. Jw.
Zjazd we Wrocławiu w sprawie schroniska w Sudetach, listopad 1945, spisy schronisk, stan i frekwencja, młodzieżowe domy wycieczkowe na Ziemiach Odzyskanych, zestawienie schronisk w Polsce, plany budowy schronisk i domów turystycznych
1945–1952, rkp., masz., l., k. 207
425. Jw.
Zjazd w sprawie turystyki górskiej w Tatrach, Beskidach i Sudetach, materiały dotyczące przygotowania zjazdu, protokół obrad, wnioski
1946–1947, rkp. masz., l., k. 274
426. Jw.
Konferencja w sprawie turystyki na Ziemiach Odzyskanych, materiały przygotowawcze, protokoły obrad w urzędach wojewódzkich, kwiecień 1946, konferencje międzyministerialne, maj, listopad 1946, korespondencja
1946–1947, rkp., masz., masz. pow., l., k. 231
427. Jw.
Konferencja w sprawie turystyki na Ziemiach Odzyskanych, materiały przygotowawcze i konferencja w urzędach wojewódzkich, marzec 1946, podsumowanie, wykaz polskich nazw uchwalonych dla miejscowości na Ziemiach Odzyskanych w 1948 r., korespondencja
1947–1948, rkp., masz., l., k. 188
428. Jw.
Wojewódzkie konferencje turystyczne oraz Zjazd Morski w Gdańsku, sprawozdania, uchwały, korespondencja
1946–1948, masz., l., k. 58
429. Jw.
Korespondencja w sprawie domów wypoczynkowych, wczasów pracowniczych i kolonii letnich, Szklarska Poręba, Warszawa, protokoły, sprawozdania, wnioski
1946–1947, rkp., masz., masz. pow., l., k. 40

430. Jw.
Świętokrzyski Zjazd Turystyczny w Kielcach, 24 sierpnia 1947, konferencje w sprawie zagospodarowania turystycznego rejonu kieleckiego, 5 marca 1951, program, protokoły, notatki, sprawozdania, wyc. pras.
1947, 1951, rkp., masz. masz. pow., druk, l. i sz., k. 45
431. Jw.
Zjazd uzdrowisk, Kraków 1946, zjazd w sprawach uzdrowiskowych, wycieczkowych, wypoczynkowych i sportowych Zakopanego i Podhala, Zakopane 5–6 listopada 1947
Krajowa Konferencja Dyrektorów Uzdrowisk, listopad–grudzień 1948, program, notatki, sprawozdanie, wnioski, protokół biuletyn Naczelnej Dyrekcji „Polskie Uzdrowiska”
1947–1948, rkp., masz., l. i sz., k. 168
432. Jw.
Archiwum fotografii, organizacja, program pracy, objazdy fotograficzne, spisy fotografii, korespondencja
1947–1958, rkp., masz., druk, fot., poczt., mapy, l., k. 140, fot. 45
433. Jw.
Konkursy fotograficzne I, III–V, regulaminy, protokoły posiedzeń jury, spisy prac, listy nagrodzonych, sprawozdania, korespondencja
1947–1952, rkp., masz., druk, l., k. 140
434. Jw.
Konkursy fotograficzne VI, VII, IX, Konkurs Filmów Turystycznych, regulaminy, protokoły posiedzeń jury, spis prac, listy nagrodzonych, sprawozdania, korespondencja
1953–1958, rkp., masz., druk, l., k. 184
435. Jw.
Biblioteka, wykaz przybytków biblioteki w 1948 r., reorganizacja, protokoły posiedzeń Komisji Bibliotecznej
1947–1954, rkp., masz., masz. pow., l., k. 65
436. Jw.
Sprawy wydawnicze, przewodniki, informatory, mapy, *Album polski*, projekty i programy wydawnicze, protokoły Komitetu Redakcyjnego, wykazy publikacji, notatki, korespondencja
1948–1957 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 97
437. Jw.
Słownik geografii turystycznej Polski, wydanie we współpracy z Instytutem Geografii UW, protokoły posiedzeń Komitetu Redakcyjnego, propozycje, założenia, zestawienia haseł, uwagi, notatki, instrukcje, spisy miejscowości, wzory opisów, rachunki, wyc. pras.
1951, rkp., masz., druk, l., k. 232

438. Jw. *Słownik geografii turystycznej Polski*, protokoły posiedzeń Komitetu Redakcyjnego, propozycje, instrukcje dla autorów haseł, hasła tematyczne, zestawienia, uwagi 1952, rkp., masz., l., k. 220
439. Jw. *Słownik geografii turystycznej Polski*, umowy autorskie z M. O., tematy prac, uwagi na posiedzeniach Komitetu Redakcyjnego, projekty, dyskusja, zestawy haseł, ostateczny kosztorys wydawnictwa, korespondencja 1952–1959, rkp., masz., l., k. 124
440. Jw. *Słownik geografii turystycznej Polski*, wstępne opracowania haseł województwa białostockiego, maszynopis z odręcznymi poprawkami i uzupełnieniami 1952–1953, masz., l., k. 346
441. Jw. *Słownik geografii turystycznej Polski*, wstępne opracowanie haseł województwa olsztyńskiego, maszynopis z odręcznymi poprawkami i uzupełnieniami 1952–1953, masz., l., k. 163
442. Jw. Korespondencja z zagranicznymi organizacjami turystycznymi, adresy 1946–1952, rkp., masz., masz. pow., druk, j. ang., czes., franc., słow., l. i sz., k. 99
443. Jw. Korespondencja, sprawy personalne, organizacyjne, okólniki, opinie, kontakty z innymi instytucjami, organizacjami turystycznymi, wyciągi z turystycznej dokumentacji prasowej, dołączona mapka trasy kolejkowej na ziemi lubuskiej, skala 1:200000 1946–1955, rkp., masz., masz. pow., rys., druk, l., k. 158
444. Jw. Opracowanie, szkice, uwagi, opinie M. O., m.in. ulgi w strefie nadgranicznej, informator obsługi turystycznej, uwagi o filmie 1946–1950, rkp., masz., l., k. 132
445. Jw. Opracowanie, szkice i uwagi, opinie M. O., m.in. najważniejsze szlaki turystyczne w Polsce dla turystyki pieszej, Pojezierze Suwalsko-Augustowskie, letniska podwarszawskie, tablice turystyczne, wskazówki krajoznawcze, korekta mapy Pojezierza

- Mazurskiego, dołączona mapa skala 1:1000000, uwagi o filmach krajoznawczych
1951–1959 i b.d., rkp., masz., l., k. 224
446. Jw.
Wyjazdy służbowe M. O. i delegacje, programy objazdów krajoznawczych, sprawozdania, notatki, zestawienia wydatków
1946–1958, rkp., masz., l., k. 246
447. Jw.
„Biuletyn Turystyczny”, brak pojedynczych numerów, kilka w 2 egz.
1945–1949, masz. pow., l. i sz., k. 250
448. Jw.
„Biuletyn Biura Turystyki Ministerstwa Komunikacji”
1949, r. V, nr 9–13, 2 egz.
1949, druk, sz., k. 44
449. Jw.
Dziennik Urzędowy Ministerstwa Komunikacji
1948, r. XXV, nr 2, 2 egz.; 1951, nr 2
Dziennik Taryf i Zarządzeń Komunikacyjnych
1947, r. II, nr 15
1947–1951, druk, l., k. 37
450. Główna Komisja Ustalania Nazw Miejscowości przy Ministerstwie Administracji Publicznej
Protokoły posiedzeń, materiały nadesłane na posiedzenia, korespondencja
1948–1949, rkp., masz., l. i sz., k. 301
451. Komisja do spraw Krajoznawstwa i Turystyki Szkolnej przy Ministerstwie Oświaty
Organizacja, zarządzenia i okólniki Ministerstwa Oświaty, regulamin, prace Komisji
1957–1959, rkp., masz., masz. pow., l., k. 29

C. Działalność kulturalno-oświatowa

452. Towarzystwo Przyjaciół Huculszczyzny. Sekcja Turystyczna
Statut, protokoły zebrań, programy i sprawozdania z działalności, memoriał M. O. dotyczący rozwoju Huculszczyzny, korespondencja
1933–1937, rkp., masz., druk, l. i sz., k. 177 + s. 23
453. Krajowa Narada Działaczy Kulturalno-Oświatowych, 18–19 grudnia 1958
Program, materiały informacyjne
1958, masz., masz. pow., l. i sz., k. 18

D. Działalność wydawnicza i redakcyjna

454. *Przewodnik po Polsce* z cyklu *Guide Blue*
Odpis umowy w sprawie przewodnika, protokoły posiedzeń Komitetu Redakcyjnego, losy wydawnictwa po rozwiązaniu Komitetu, korespondencja
1932–1935, masz., j. franc., pol., l., k. 79
455. Jw.
Komitet Redakcyjny *Przewodnika*, materiały do *Przewodnika*, odpowiedzi magistratów miast na kwestionariusze Komitetu Redakcyjnego, Gdynia, Hel, wstępne opracowanie
1932, rkp., masz., druk, l., k. 55
456. Jw.
Odpowiedzi magistratów miast na kwestionariusze Komitetu Redakcyjnego, Kieleckie, Lubelskie, Warmińskie i Łódzkie, Zagłębie Dąbrowskie, wstępne opracowanie
1932, rkp., masz., druk, j. franc., pol., l., k. 174
457. Jw.
Odpowiedzi magistratów miast na kwestionariusze Komitetu Redakcyjnego, Pomorze, wstępne opracowanie
1932, rkp., masz., druk, l., k. 106
458. Jw.
Odpowiedzi magistratów miast na kwestionariusze Komitetu Redakcyjnego, Wielkopolska, wstępne opracowanie
1932, rkp., masz., druk, l., k. 220 + 9
459. Jw.
Odpowiedzi magistratów miast na kwestionariusze Komitetu Redakcyjnego, tereny wschodnie i białostockie, stanisławowskie, wstępne opracowanie
1932, rkp., masz., l., k. 27
460. Jw.
Komitet Redakcyjny *Przewodnika*
Odpowiedzi na kwestionariusze Komitetu Redakcyjnego dotyczące muzeów, pałaców, dworów, spis obrazów galerii Dąbskich w Rzeszowie, korespondencja, folder Truskawca, plan turystyczny Warszawy, fotografie, wycinki prasowe
1932–1938, rkp., masz., druk, j. franc., pol., l., k. 142, fot. 4
461. *Przewodnik po Polsce* z cyklu *Guide Blue*
Artykuły S. Arnolda, J. Chmielowskiego, J. Dobrzyckiego, W. Dorowszewskiego, R. Kobendzy, M. Michejnerowej
1931–1935, masz., j. franc., pol., l., k. 204
462. Jw.
Artykuły Z. Niedziałkowskiej, K. Sosnowskiego, S. Szymkiewicza, M. Walickiego
1932–1933, masz., j. franc., pol., l., k. 159

463. *Informator Turystyczny Związku Polskich Towarzystw Turystycznych*
Spis artykułów opracowanych dla *Informatora* przez M. O.,
odpowiedzi towarzystw krajoznawczych i związków sporto-
wych na ankietę dotyczącą ich działalności
1932, masz., druk, l., k. 42
464. *Przewodnik po Karpatach*
Wydawnictwo WUW i PW
Propozycja do przewodnika, szkic opisu
1937, rkp., masz., l., k. 28
465. Komisja Wydawnictwa Rady Ekspertów PBP Orbis
Organizacja Rady, referaty na jej posiedzeniach, protokoły po-
siedzeń Komisji Wydawniczej, korespondencja
1946, masz., l., k. 55
466. Komitet Redakcyjny *Skorowidza hotelowego*
Porządek dzienny zebrań Komitetu, materiały redakcyjne, no-
tutki, korespondencja
1946, masz., l., k. 32
467. Komisja Wydawniczo-Redakcyjna *Przewodnika po uzdrowiskach*
Protokół konferencji Komisji
1946, masz., l., k. 4
468. Komisja Wydawnicza Zarządu Głównego PTTK
Protokoły posiedzeń, plany wydawnicze, opracowania tema-
tyczne, korespondencja
1946–1955, rkp., masz., masz. pow., l., k. 143
469. *Informator o schroniskach i domach wycieczkowych w Polsce*
Szkolny informator wycieczkowy — Komitet Redakcyjny przy
Ministrze Oświaty
Protokoły posiedzeń komitetów redakcyjnych
1949, 1951, rkp., masz., l., k. 15
470. *Podręcznik nauki o turystyce*
Projekt, spis tematów, 5 redakcji, dyskusja na posiedzeniach
Komitetu Redakcyjnego, teksty artykułów z uwagami redak-
cji, umowa wydawnicza, korespondencja
1950, rkp., masz., l., k. 228
471. *Atlas turystyczny Polski*
Plan wydawnictwa, Komitet Redakcyjny, sprawozdanie z ob-
rad, projekt rozmieszczenia map, umowa wydawnicza, kore-
spondencja
1950–1951, rkp., masz., l., k. 28
472. Wydawnictwo Sport i Turystyka, Rada Nadzorcza i Programowa
Protokoły posiedzeń, ogólny plan wydawnictw turystycznych
opracowany przez M. O., dyskusja nad planami wydawniczy-
mi — uwagi, zmiany, korespondencja
1954–1956, rkp., masz., druk, l. i sz., k. 136 + s. 56

473. *Przewodnik po Polsce dla cudzoziemców*
Wydawnictwo Sport i Turystyka, konspekt 1 i 2 redakcji, tekst
1956, rkp., masz. l., k. 73
474. *Międzynarodowy słownik turystyczny*
Wydawnictwo Komitetu do spraw Turystycznych, projekt
haseł, uwagi i uzupełnienia do mapy Polski zamieszczonej
w słowniku
1956–1958, rkp., masz., l., k. 38
475. Udział w Komisji Redakcyjnej Polskiej Encyklopedii Sportowej
i współpraca z wydawnictwami Książnica Polska, Księgarnia Atlas,
Ossolineum, Syndykat Turystyczny, Wychowanie Fizyczne
Uchwały, umowy autorskie, korespondencja
1923–1933, rkp., masz., l., k. 106
476. Współpraca z wydawnictwami: Kraj, wydawnictwem CRZZ,
Motor, Instytutu Geografii UW, Sport i Turystyka, Poznaj Świat,
Komitetem Redakcyjnym Orbisu, Komitetem do spraw Turystyki,
Wydawnictwem Zachodnim i Morskim
Protokół posiedzenia Komitetu Redakcyjnego, plan i progra-
my wydawnictwa, umowy wydawnicze, korespondencja
1950–1958, rkp., masz., masz. pow., druk, l., k. 96
477. Korespondencja wydawnicza dotycząca m.in. wydania przewodni-
ków po Wołyniu, województwie lwowskim, Pojezierzu Warmińsko-
Mazurskim, Bieszczadach, Toruniu, Olsztynie, przewodników au-
tomobilowego i kolejowego, broszury *Polskie Tatry i Zakopane*,
Informatora wycieczkowego dla młodzieży i innych
1919–1939, 1946–1959, rkp., masz., l., k. 147

III. MATERIAŁY BIOGRAFICZNE

478. Curriculum vitae, ankieta personalna, notatki o pracach organiza-
cyjnych, społecznych, literackich, głównie w dziedzinie turystyki
i sportu, wizytówki
1948–1959, masz., l., k. 37
479. Bibliografia prac
1923, 1948 i b.d., rkp., masz., l., k. 80
480. Dokumenty i świadectwa
Odpis aktu urodzenia, karty identyfikacyjne i meldunko-
we, świadectwa szkolne i pracy, legitymacje PTK, PTT,
Lwowskiego Klubu Sportowego Pogoń, klubowe i związkowe,
zaświadczenia, przepustki, karty wstępu
1893–1954, rkp., masz., druk, l., k. 28
481. *Ze wspomnień przemyskiego listonosza wojskowego — lato 1916*
Tekst i notatki
1916, rkp. masz., 2 egz., l., k. 8

482. *Wspomnienie o akademickim związku sportowym we Lwowie z lat 1906–1909*
Ok. 1958, masz., l., k. 7
Dzienniki M. O.
Opracowanie na podstawie notatek M. O. Halina Millerowa,
(brak zakończenia)
b.r., b.m.
483. Materiały do *Pamiętnika*
Notatki, myśli i motywy do *Pamiętnika* z okresu 1881–1939
1957–1958, rkp., masz., l., k. 292
484. Jw.
Materiał do stenogramu w układzie chronologicznym, uzupełnienie okresu 1881–1939, 1944–1954, szkic programu do sprawozdania o turystyce w Polsce Ludowej z 1954 r., *Wspomnienie o dobrej matce — 1951*
1951–1958, rkp., masz., l., k. 158
485. *Statystyka turystyczna mego życia*
Materiały do obliczeń przebytych kilometrów, zestawienia, notatki
1951–1954 i b.d., l., k. 36
486. Notatki o wyjazdach i wycieczkach służbowych i prywatnych
1931–1939, rkp., masz., l., k. 148
487. Jw.
1946–1952, rkp., masz., l., k. 217
488. Jw.
1953–1959 i b.d., rkp., masz., l., k. 140
489. *Co zrobiłem — notatki codzienne*
1946–1950, rkp., masz., l., k. 190
490. Jw.
1951–1952, masz., l., k. 178
491. Jw.
1953, masz., l., k. 121
492. Jw.
1954, masz., l., k. 164
493. Jw.
1955, masz., l., k. 164
494. Jw.
1956, masz., l., k. 181
495. Jw.
1957, rkp., masz., l., k. 178
496. Jw.
1958, rkp., masz., l., k. 204
497. Jw.
1959 i b.d., rkp., masz., l., k. 153

498. 70-lecie urodzin M. O.
Wspomnienia, sprawozdania, listy, gratulacje, wysyłka sprawozdania
1951–1953, rkp., masz., l., k. 116
499. Jubileusz 50-lecia działalności turystycznej M. O. i 40-lecia pracy w turystyce
Zaproszenia, sprawozdanie, podsumowanie działalności turystycznej, notatka, toast St. Lenartowicza, korespondencja
1954–1959, rkp., masz., l., k. 54
500. Odznaczenia
Order Odrodzenia Polski, odznaki i legitymacje zasłużonego działacza kultury fizycznej i złotej Odznaki PTTK, korespondencja
1929–1956, rkp., masz., druk, l., k. 9
501. Fotografie i rysunki M. O., rysunki i laurki sporządzone przez M. O., fotografie przekazano do Działu Fotografii APAN, XVI–50
1922–1958 i b.d., rkp., l., k. 6, rys. 5, fot. 22
502. Materiały gospodarcze, finansowe i dotyczące stanu zdrowia
Sprawa spadkowa, wnioski o rentę inwalidzką, zaświadczenie o zarobkach, składki członkowskie, wyciągi z rachunków, opłaty mieszkaniowe, wyjazdy służbowe, polecenie, bilety kolejowe, rachunki hotelowe, karty aprowizacyjne i zakupu mebli, odzieży, kwity przesyłek pieniężnych i listowych, bilety wstępów, zaświadczenie o stanie zdrowia
1907–1959 i b.d., rkp., masz., druk, j. niem., pol., l., k. 352

IV. KORESPONDENCJA

A. Korespondencja wychodząca

503. Korespondencja wychodząca. Osoby i instytucje A–C
1930–1959 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 215, zob. aneks 29
504. Jw. D–G
1929–1959 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 251, zob. aneks 29
505. Jw. H–Kow
1929–1958, rkp., masz., druk, fot., l., k. 195, zob. aneks 29
506. Jw. Koz–Kw
1932–1959 i b.d., rkp., masz., l., k. 256, zob. aneks 29
507. Jw. L–N
1911–1959, rkp., masz., druk, l., k. 265, zob. aneks 29
508. Jw. O–R
1908–1959, rkp. masz., l., k. 208, zob. aneks 29
509. Jw. S–Z i adresat nieustalony
1922–1959 i b.d., rkp. masz., druk, l., k. 208, zob. aneks 29

B. Korespondencja wpływająca

510. Korespondencja wpływająca. Osoby i instytucje A
1920–1959 i b.d., rkp., masz., l., k. 240, zob. aneks 30
511. Jw. Ba–Bl
1919–1959 i b.d., rkp., masz., l., k. 236, zob. aneks 30
512. Jw. Bl–Bu
1921–1959 i b.d., rkp., masz., l., k. 220, zob. aneks 30
513. Jw. C–Ć
1916–1959 i b.d., rkp., masz., l., k. 234, zob. aneks 30
514. Jw. Da–Dub
1919–1959 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 242, zob. aneks 30
515. Jw. Duc–Firich
1923–1959, rkp., masz., druk, poczt., l., k. 208, zob. aneks 30
516. Jw. Fischer–Gaj
1902–1959, rkp., masz., druk, fot., l., k. 231, zob. aneks 30
517. Jw. Gal–Gór
1913–1959 i b.d., rkp., masz., l., k. 241, zob. aneks 30
518. Jw. Gr–H
1919–1959 i b.d., rkp., masz., l., k. 266, zob. aneks 30
519. Jw. I–Jus
1901–1959 i b.d., rkp., masz., fot., l., k. 266, zob. aneks 30
520. Jaroszyńscy Jan, Jerzy
1919–1959 i b.d., rkp., masz., fot., l., k. 173, zob. aneks 30
521. Osoby i instytucje Juzwa–Kis
1913–1959 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 236, zob. aneks 30
522. Jw. Kl–Kon
1914–1959 i b.d., rkp., masz., fot., l., k. 228, zob. aneks 30
523. Jw. Kop–Koz
1919–1959 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 182, zob. aneks 30
524. Kozakówna Danuta, l. 135
1938–1959 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 198, zob. aneks 30
525. Osoby i instytucje Kozakówna–Krz
1915–1959 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 239, zob. aneks 30
526. Jw. Ks–Ku
1916–1959, rkp., masz., l., k. 251, zob. aneks 30
527. Jw. Kw–Leh
1919–1959 i b.d., rkp., masz., druk, fot., l., k. 259, zob. aneks 30
528. Jw. Le–Ł
1923–1959 i b.d., rkp., masz., l., k. 199, zob. aneks 30
529. Jw. M–Maś
1923–1959 i b.d., rkp., masz., l., k. 222, zob. aneks 30
530. Jw. Mat–Mę
1928–1959, rkp., masz., fot., l., k. 243, zob. aneks 30

531. Jw. Mia–Mił
1929–1959 i b.d., rkp., masz., l., k. 251, zob. aneks 30
532. Jw. Min–Mo
1915–1959 i b.d., rkp., masz., l., k. 189, zob. aneks 30
533. Jw. Mu–Nie
1910–1959 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 262, zob. aneks 30
534. Jw. Niem–Or
1919–1959 i b.d., rkp., masz., druk, fot., l., k. 209, zob. aneks 30
535. Jw. Os–Pe
1910–1959 i b.d., rkp., masz., fot., l., k. 227, zob. aneks 30
536. Jw. Pi–Polskie Towarzystwo Tatrzańskie
1919–1959 i b.d., rkp., masz., druk, fot., l., k. 255, zob. aneks 30
537. Jw. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze–Q
1921–1959 i b.d., rkp., masz., druk, fot., l., k. 242, zob. aneks 30
538. Jw. Ro–Rz
1910–1959 i b.d., rkp., masz., l., k. 203, zob. aneks 30
539. Jw. Sa–So
1919–1959 i b.d., rkp., masz., fot., l., k. 251, zob. aneks 30
540. Jw. Sp–Sza
1919–1959 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 227, zob. aneks 30
541. Jw. Szcz–Szy
1919–1959 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 236, zob. aneks 30
542. Jw. Ś–T
1902–1959 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 229, zob. aneks 30
543. Jw. U–Woj
1908–1959 i b.d., rkp., masz., druk, fot., l., k. 244, zob. aneks 30
544. Jw. Wol–Zu
1919–1959 i b.d., rkp., masz., druk, fot., l., k. 191, zob. aneks 30
545. Jw. Zw–Ż i nadawcy nieustaleni, l. 49
1908–1959 i b.d., rkp., masz., fot., l., k. 98, zob. aneks 30
546. Zaproszenia
1919–1959 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 266

C. Spisy adresów

547. Kopie listów
Z. 11
1945–1946, rkp., sz., k. 464
548. Jw.
Z. 17
1947–1948, rkp., sz., k. 527

549. Zapiski dzienne dotyczące korespondencji
Z. 7
1947–1957 rkp., sz., k. 243
550. Notatki do korespondencji
1947–1958, rkp., masz., l., k. 234
551. Adresy instytucji turystycznych i wykazy korespondentów
1930–1937, masz., druk, l., k. 152
552. Adresy prywatnych korespondentów
1931–1939, rkp., masz., l., k. 82
553. Spisy adresów i notatki do adresów
1946–1957, rkp., masz., l., k. 101
554. Koperty i karty z adresami
B.d., rkp., masz., l., k. 112

V. MATERIAŁY O TWÓRCY ZESPOŁU

555. Wywiad M. O. z W. Górszczyk-Ferensową
Wędrując po Mazowszu, wywiad udzielony J. Dylskiemu
1955–1958, masz., druk, l., k. 156
556. Recenzje o pracach M. O.
Wycinki prasowe
1919–1937 i b.d., druk, j. franc., pol., l., k. 35, zob. aneks 31
557. Informacje prasowe o działalności M. O.
Zaproszenia na odczyty M. O.
1920–1930, 1954–1956 i b.d., masz., druk, l., k. 124

VI. MATERIAŁY RODZINNE

558. Materiały Michała Orłowicza — ojca
Podanie do Izby Notarialnej we Lwowie, wyrok sądowy, działalność w Towarzystwie Szkoły Ludowej, sprawy gospodarcze i majątkowe, korespondencja, zaproszenia
1896–1908, rkp., masz., druk, l., k. 34, zob. aneks 32
559. Materiały Emilii z Krasickich Orłowiczowej — matki
Zaświadczenia, legitymacje, sprawy gospodarcze i majątkowe, dewocjonalia, fotografie, fotografia z pogrzebu i klepsydra, wspomnienia o E. O.
1889–1948 i b.d., rkp., masz., druk, fot., l., k. 124
560. Jw.
Krasicka Julia — siostra, Michał Orłowicz — mąż, korespondencja wychodząca
Mieczysław Orłowicz — syn, Witold Rydel — szwagier
1897–1950, rkp., masz., druk, fot., l., k. 115

561. Jw.
Korespondencja wpływająca Emilii Orłowiczowej A–K
1892–1951 i b.d., rkp., masz., druk, fot., l., k. 167, zob. aneks 33
562. Jw.
Korespondencja wpływająca Krasicka–O
1907–1951 i b.d., rkp., masz., l., k. 179, zob. aneks 33
563. Korespondencja wpływająca Mieczysław Orłowicz, l. 287
1890–1951, rkp., masz., druk, k. 309
564. Jw.
Korespondencja wpływająca Zygmunt Orłowicz — syn, l. 196
1908–1950 i b.d., rkp., l., k. 206
565. Jw.
Korespondencja wpływająca P–zaproszenia
1881–1959 i b.d., rkp., druk, fot., l., k. 261, zob. aneks 33
566. Materiały Zygmunta Orłowicza — brata
Prace własne, artykuły, recenzje, wywiad
1928–1950, rkp., masz., druk, l., k. 125, zob. aneks 34
567. Jw.
Materiały działalności. Państwowy Instytut Wychowania Fizycznego, sprawozdania za lata 1927–1930, korespondencja, druki; Państwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna, ogłoszenia, korespondencja; Polski Związek Wychowawców Fizycznych, dyplom; PTTK, korespondencja
1927–1930, 1952, rkp., masz., druk, l., k. 59
568. Jw.
Praca w szkolnictwie, udział w towarzystwach, zjazdach, kongresach, notatki, zaświadczenia, legitymacja, materiały gospodarcze i majątkowe, karty wstępu, fotografie, wycinki prasowe
1914–1953, rkp., masz., druk, l., k. 203, fot. 4
569. Jw.
Korespondencja wychodząca B–Z
1916–1954 i b.d., rkp., masz., l., k. 122, zob. aneks 35
570. Jw.
Korespondencja wpływająca A–Bujakówna
1924–1953 i b.d., rkp., masz., fot., l., k. 313, zob. aneks 36
571. Jw.
Korespondencja wpływająca Bukiełyński–E
1915–1953, b.d., rkp., masz., l., k. 231, zob. aneks 36

572. Jw.
Korespondencja wpływająca F–I
1915–1953 i b.d., rkp., fot., l., k. 245, zob. aneks 36
573. Jw.
Korespondencja wpływająca J–Ko
1915–1953 i b.d., rkp., masz., druk, fot., l., k. 241, zob. aneks 36
574. Jw.
Korespondencja wpływająca Kr–Ł
1914–1953 i b.d., rkp., masz., l., k. 183, zob. aneks 36
575. Jw.
Korespondencja wpływająca M–O
1916–1953 i b.d., rkp., masz., fot., l., k. 159, zob. aneks 36
576. Jw.
Korespondencja wpływająca Emilia Orłowiczowa — matka,
l. 264
1909–1950 i b.d., rkp., l., k. 289
577. Jw.
Korespondencja wpływająca Mieczysław Orłowicz — brat,
l. 168
1907–1929 i b.d., rkp., masz., l., k. 169
578. Jw.
Korespondencja wpływająca Mieczysław Orłowicz — brat
c.d., l. 199
1930–1938, 1945, 1953 i b.d., rkp., masz., l., k. 125
579. Jw.
Korespondencja wpływająca P–Ro
1916–1954 i b.d., rkp., masz., druk, l., l. 234, zob. aneks 36
580. Jw.
Korespondencja wpływająca Maria Rydlowa — siostra, l. 143
1915–1939, rkp., l., k. 184
581. Jw.
Korespondencja wpływająca Maria Rydlowa — siostra, l. 165
1940–1954 i b.d., rkp., fot., l., k. 182
582. Jw.
Korespondencja wpływająca Ru–Ś
1907–1950 i b.d., rkp., masz., druk, fot., l., k. 247, zob. aneks 36
583. Jw.
Korespondencja wpływająca T–Ż
1912–1950 i b.d., rkp., masz., fot., l., k. 245, zob. aneks 36
584. Jw.
Korespondencja wpływająca, nadawcy nieustaleni, l. 82
1918–1953 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 96, zob. aneks 36

585. Jw.
Zaproszenia, programy, zdjęcia ze szkolnych zawodów sportowych
1918–1939, 1946–1952 i b.d., rkp., masz., druk, fot., l., k. 319
586. Materiały Marii z Orłowiczów Rydlowej — siostry
Korespondencja wychodząca B–M oraz do brata Mieczysława Orłowicza, l. 201
1910–1953 i b.d., rkp., l., k. 223, zob. aneks 37
587. Jw.
Korespondencja wychodząca do brata Mieczysława Orłowicza c.d., l. 206, oraz syna Mieczysława Rydla, l. 20
1949–1959 i b.d., rkp., masz., druk, l., k. 274, zob. aneks 37
588. Jw.
Korespondencja wpływająca, spis korespondentów, zaproszenia 1906–1959, rkp., masz., druk, l., k. 129, zob. aneks 37
589. Materiały dalszej rodziny M. O.
Henryka Orłowicza i Zofii Orłowiczowej oraz Mieczysława i Witolda Rydlów — siostrzeńca i szwagra, korespondencja wychodząca i wpływająca
1922–1940, 1945–1958, rkp., l., l. 20, zob. aneks 38

VII. MATERIAŁY OSÓB OBCYCH

590. *Festschrift zur Feier des 500 jährigen Bestehens von Lyek 1425–1925*
Zbiór artykułów
1925, druk, j. niem., sz., s. 116
591. Krygowski Władysław, *Podkarpacie, Beskid Niski i Bieszczady Zachodnie*
Tekst z odręcznymi poprawkami i uzupełnieniami, opis miejscowości, wykaz zabytków
1953, rkp., masz., l., k. 171
592. *Przewodnik po Krakowie i okolicy*
Autor nieustalony [Jezierski?]
Po 1913
Dni Krakowa 1937
Sprawozdanie, zestawienie statystyczne, tekst z poprawkami i uzupełnieniami
Po 1913, 1937 i b.d., rkp., masz., masz. pow., j. niem., pol., l., k. 177
593. Radwan Mieczysław, *Świadectwo Pawła Podczaszyńskiego o stanie techniki hutnictwa i górnictwa żelaznego w Zagłębiu Staropolskim w r. 1842*
Nadbitka ze „Studiów z Dziejów Górnictwa i Hutnictwa”, t. I, egz. z dedykacją autora
1957, druk, sz., s. 360–424

594. Drobne prace z zakresu turystyki B–L
1929–1958 i b.d., rkp., masz., masz. pow., j. franc., niem., pol.,
l., k. 163, zob. aneks 39
595. Jw.
M–Z
1934–1952 rkp., masz., masz. pow., druk, j. franc., niem., pol.,
l. i sz., k. 196, zob. aneks 39
596. Fragmenty prac
Osiecki Stanisław, *Początki organizacji sportu w Polsce*,
fragment masz., k. 41–180, Fr. Rowita-Gawroński, *Adam Mickiewicz na Wschodzie*, fragment, J.B. Zalewski, korespondencja, fragment, N.N., fragment pracy dot. historii prawa
Przed 1934, masz., masz. pow., druk, l., k. 190
597. Materiały do biografii Jana Kilariego
Życiorys, wspomnienie, bibliografia prac
1940, 1946–1951, masz., l., k. 40
598. Materiały osób obcych
Orzeczenie sądu, podanie, rachunek, korespondencja wychodząca — adresaci nieustaleni, korespondencja wpływająca — nadawcy nieustaleni
1892–1953, rkp., masz., druk, j. niem., pol., l., k. 78, zob. aneks 40
599. Fotografie osób obcych
Bonifarewicz Włodzimierz, Godlewski Mikołaj, Makowiecka, Peyszerówna Zofia, Szachówna Maria, absolwenci PW, WF — kurs narciarski, Roman, studniówka, załączniki
1928–1956 i b.d., l., fot. 8

VIII. ZAŁĄCZNIKI

600. Druki — wydawnictwa
„Biuletyn Komitetu do spraw Turystyki i Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego”, r. I, nr 18–35, 37–39, lipiec–grudzień 1953
1953, masz. pow., l., k. 119
601. Jw.
„Biuletyn Komitetu do spraw Turystyki i Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego”, r. II, nr 1–3, 5–13, 16–20, 22–31, 34, 36, 38–45, 47–53
1954, masz. pow., l., k. 206
602. Jw.
„Biuletyn Komitetu do spraw Turystyki i Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego”, r. III, nr 1–16, 19–30, 32–34, 36, 40–41, 44–50
1955, masz. pow., l., k. 173

603. Jw.
„Biuletyn Komitetu do spraw Turystyki i Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego”, r. IV, nr 1, 4–7, 9–12, 14–15, 17–18, 21–22, 24–25, 27, 29, 32–42
1956, masz. pow., l., k. 179
604. Druki — wydawnictwa
„Biuletyn Prasowo-Informacyjny PBT Orbis”, r. I, 1947, nr 1, 3, 7, 9, 11; r. II, 1948, nr 20
1947–1948, masz. pow., 2, 3 egz., l., k. 33
605. Jw.
„Dziennik Polski”, r. II, 1946, nr 143–145
1946, druk, 2 egz., l., k. 22
606. Jw.
„Jedziemy. Tygodnik Turystyczny”, nr 1, 3–4, 9, 27, 30–32
1939, druk, l., k. 36
607. Jw.
„Narciarski Komunikat Śniegowy”, r. XII, 1951, nr 6–8, 11–12, 14; r. XIII, 1951–1952, nr 2–6, 8–18, 20–21; r. XXVI, 1955, nr 13, 15, 20; r. XXVII, 1955, nr 5
1951–1955, masz. pow., l., k. 31
608. Jw.
„Polska Zachodnia”, r. II, 1946, nr 18–19, 50–51
1946, druk, l., k. 28
609. Jw.
„Przegląd Turystyczny Prasy Zagranicznej”, r. I, 1954, nr 4; r. II, 1955, nr 1–9, 12–16
1954–1955, masz. pow., l., k. 102
610. Jw.
„Przegląd Turystyczny Prasy Zagranicznej”, r. III, 1956, nr 1–14, 17, 19, numer specjalny
1956, masz. pow., l., k. 183
611. Jw.
„Sport Zimowy”, r. V, 1929, nr 1; r. VI, 1930, nr 2–4; 1931, nr 2–4; 1932, nr 2–3
1929–1932, druk, sz., k. 110
612. Jw.
TAP — Turystyczna Agencja Prasowa, 1959, nr 22
1959, masz. pow., l., k. 13
613. Jw.
„Turystyka”, 1950, nr 1–6
1950, druk, sz., k. 146
614. Jw.
„Turystyka”, 1951, nr 1–2; 1952, nr 1–2, 4
1951–1952, druk, sz., k. 150

615. Jw.
„Wiadomości Turystyczne”, r. III, 1933, nr 6–14; r. IV, 1934, nr 3–11, 14, 15, 17–20, 22–23
1933–1934, druk, l., k. 55
616. Jw.
„Wiadomości Turystyczne”, r. V, 1935, nr 1–13, 15–24; r. VI, 1936, nr 1–5, 7–8, 10–15, 18–24; r. VII, 1937, nr 4; r. VIII, 1938, nr 22
1935–1938, druk, l., k. 106
617. Jw.
„Ziemia”, r. XXX, 1946, nr 1–2, 5–7, 9; r. XXXII, 1948, nr 10–12; r. XXXIII, 1949, nr 1, 4–5
1946, 1948–1949, druk, sz., k. 152
618. Jw.
„Zima”, 1930, nr 2–4; 1933, nr 1
1930, 1933, druk, sz., k. 56
619. Jw.
Pojedyncze numery polskich wydawnictw turystycznych: „Biuletyn Wczasów”, 1947, nr 1; „Chrońmy przyrodę ojczystą”, 1953, nr 1, 2 egz.; „Gospodarka Turystyczna na Wybrzeżu”, 1947; „Jantar”, r. VI, z. 3; „Lubuski Biuletyn Krajoznawczy”, 1957; „Nouvelles touristiques de Pologne”, automne 1957; „Wodami Polski”, 1955, nr 1–2
1946–1957, druk, j. franc., pol., sz., k. 196
620. Jw.
„Časopis Turistů”, 1946, nr 2–3; 1947, nr 6/7; „Zpráva o činnosti Klubu Československých Turistů za rok 1930, 1931, 1932”; „Zprávy horolezecké sekce SLVTVŠ”, 1930–1932, 1946–1947, 1949, 1954; „Zprávy studijního ústavu cestovního ruchu”, 1949
1930–1932, 1946–1954, druk, j. czes., słow., sz., k. 138
621. Jw.
Wydawnictwa niemieckie dotyczące Beskidów, Sudetów i Karkonoszy
1937–1940, druk, j. niem., sz., k. 89 + s. 326
622. Jw.
Pojedyncze numery zagranicznych czasopism turystycznych: „Herbergs-Ringen” (Dania), 1945, nr 9–12; 1946, nr 1; „ENIT — Bollettino di Informazioni Turistiche”, 1946, nr 5; „Turismo Argentino”, r. I, 1949, nr 5; „La vie du rail”, 1956, nr 552; „Compagnie internationale des wagons-lits et des Grand Express Européens”, (Guide), 29 septembre 1957; „Revue de l’office du tourisme de Marseille Provence”, septembre 1957
1945–1958, druk, j. duń., franc., hiszp., włos., sz., k. 33 + s. 440

623. Prospekty turystyczne polskie
Białowieża, Dolny Śląsk, Gdynia, Gorgany, Góry Świętokrzyskie, Grudziądz, Inowrocław, Kielce i Chęciny, Krynica i Żegiestów, Lwów, Łeba, Malbork, kajakiem z biegiem Noteci, Podole, Polesie, Poznań, Tatry, Zakopane, ziemia Kurpiów, Żywiecczyzna, ogólne
1933–1957, druk, j. ang., franc., niem., pol., ros., l., k. 326 + s. 185
624. Prospekty turystyczne zagraniczne
Albania, Austria, Belgia, Czechosłowacja, Jugosławia, Monako, Niemcy, Rosja, Szwajcaria, Szwecja, Wielka Brytania
1936–1950, druk, j. ang., czes., franc., niem., pol., sz., k. 133 + s. 363
625. Jw.
Francja
1956–1957 i b.d., j. franc., sz., k. 118 + s. 60
626. Druki poświęcone m.in. zgromadzeniom narodowym we Lwowie i Przemyśle — 1918, katalogi księgarń, turystyczne druki reklamowe
1909–1918 i b.d., druk, j. niem., pol., l. i sz., k. 7 + s. 15
627. Pocztówki zagraniczne, rośliny i zwierzęta chronione, malarstwo i rzeźba, wybitni ludzie, serie francuskie, różne
B.d., l., poczt. 251

ANEKS 1

- J. 129. Turystyka, krajoznawstwo — historia, organizacja
Organizacja turystyki i sportu w Polsce, „Roboty Publiczne”, 1919, nr 5–6, odbitka, druk
Plany nowych linii kolejowych a postulaty turystyki i zdrojownictwa, 1919, rkp., druk, „Nasze Zdroje”, 1920, nr 21, s. 4–6
Podniesienie przemysłu turystycznego w Polsce, „Przegląd Wieczorny”, 4 lutego 1920, s. 3, wyc. pras.
Pomoc państwa dla sportu w Polsce, „Wychowanie Fizyczne”, r. II, V–VIII 1921, z. 5–8, s. 59–64, wyc. pras.
Zadania turystyki polskiej, „Kurier Polski”, 1923, nr 60, s. 9, wyc. pras.
Turystyka w Komisji Sejmowej, „Kurier Polski”, 1923, nr 81, s. 11, wyc. pras.
Turystyka w Komisji Sejmowej, druk (inny wariant), masz., „Tygodnik Sportowy”, 1923
Rząd a turystyka, 1924, „Przegląd Turystyczny”, 1925, III
To i owo z dziedziny turystyki, masz., druk, „Słowo Polskie”, nr 355, 25 grudnia 1926, s. 15, 2 egz.
Jw. „Słowo Polskie”, nr 40, 23 maja 1927, s. 8
Przymus paszportowy unieruchomił polską turystykę, „Przegląd Wieczorny”, 10 maja 1927, s. 3, wyc. pras.

Ruch wycieczkowy młodzieży szkolnej, 1927, „Wychowanie Fizyczne”, maj–czerwiec 1927

„Turysta. Miesięcznik Poświęcony Turystyce”, 1927, masz.

Cudne zakątki Polski, których nikt nie zwiedza — turystyka tylko dla niewybrednych, „Express Poranny”, 24 czerwca 1928, wyc. pras. *Turystyka polska w roku 1927*, 1928, masz., druk, „Kalendarz sportowy 1928”

Organizacja państwowej opieki nad turystyką w Polsce, 1929, masz. *Subwencje Banku Gospodarstwa Krajowego na cele turystyki*, 1930, masz.

Zagadnienie organizacji turystów w Polsce, 1930, masz.

Zagadnienie propagandy turystycznej w Polsce, „Ilustrowany Kurier Codzienny”, nr 108, 25 kwietnia 1930, wyc. pras.

Organizacja turystyki, „Sport w Polsce”, 1931, s. 102–103, wyc. pras. *O zwrot miejskiego domu wycieczkowego w Krakowie dla pierwotnego przeznaczenia*, 1931, masz.

Organizacja turystyki i opieki nad turystą..., 1932, masz., 2 egz.

Organizacja turystyki w Polsce, ok. 1932, masz., druk, „Fundusz Pracy”, 1933, wyc. pras.

Inwestycje turystyczne a Fundusz Pracy, 1932, masz., druk, „Fundusz pracy”, 1933, wyc. pras.

Poparcie inwestycji turystycznych przez Fundusz Pracy, 1933, masz.

Opieka państwa nad turystyką, „Biuletyn Turystyczny”, r. I, nr 1, 1 maja 1934, wyc. pras.

Turystyka, 1938, masz., artykuł do *Encyklopedii kultury fizycznej*

J. 130. Jw.

Turystyka w Polsce, 1948, masz.

Turystyka sprzed 40 laty, 1948, masz., 2 egz.

Zadrzewienie dróg a turystyka, 1948, masz.

Rozwój turystyki w Polsce, 1959, masz., 2 egz.

Turystyka dawniej a dziś, 1951, masz. 2 egz.

Jak zostałem turystą, działaczem turystycznym i publicystą turystyczno-krajoznawczym, 1954, masz.

Turystyka i wycieczki jako rozrywka świąteczna świata pracy i młodzieży, 1956, masz.

Turystyka w Polsce Ludowej, 1956, masz.

Uprawiamy turystykę łatwą i taną, 1956, masz.

O istocie krajoznawstwa, 1957, masz., 2 egz.

Turystyka przed półwiekiem, 1958, masz.

Turystyczne urządzenie terenowe, b.d., masz.

Turystyka a wychowanie fizyczne, b.d., masz., 2 egz.

Turystyka w Polsce i jej organizacja, b.d., masz., 2 egz.

Jw., rozszerzona wersja artykułu, b.d., masz.

ANEKS 2

- J. 131. Polskie towarzystwa turystyczne, krajoznawcze i przyrodnicze
Organizacja i zadania Polskiego Związku Towarzystw Turystycznych, 1919, masz.
Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, 1922, masz.
Towarzystwa turystyczne w Polsce, 1927, masz.
Zjazd Towarzystw Turystycznych w Warszawie, „Słowo Polskie”, nr 106, 17 kwietnia 1927, druk, wyc. pras., 2 egz.
Związek Polskich Towarzystw Turystycznych, 1927, masz., druk, „Przegląd Turystyczny”, maj 1927
Związek Polskich Towarzystw Turystycznych, 1928, masz., druk, „Przegląd Turystyczny”, czerwiec 1928
Towarzystwa turystyczno-krajoznawcze w Polsce, 1928, masz.
Zasady organizacyjne związków propagandy turystycznej, 1929, masz.
Związek Polskich Towarzystw Turystycznych, 1929, masz., 2 egz., druk, „Kurier Turystyczny i Zdrojowy”, nr 89, 31 marca 1929, wyc. pras., 2 egz.
Polskie Towarzystwo Krajoznawcze — Polski Touring Klub, 1929, masz., druk, „Kurier Turystyczny i Zdrojowy”, 22 kwietnia 1929, wyc. pras.
X-lecie naczelných organizacji sportu, „Stadion”, nr 52–53, 24 grudnia 1920, wyc. pras.
Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, 1937, masz.
Międzyministerialna Komisja Turystyczna, 1946, masz.
Instytucje społeczne zajmujące się turystyką w Polsce, 2 wersje artykułu, 1951, masz., 2 egz.
50-lecie Akademickiego Klubu Turystycznego, 1956, masz.
50-lecie powstania szeregu organizacji krajoznawczych, turystycznych i narciarskich w Polsce, 1956, masz., 2 egz.
Państwowa Rada Ochrony Przyrody, b.d., masz.

ANEKS 3

- J. 132. Tatry, Zakopane, Orawa, Spisz, Towarzystwo Tatrzańskie, turystyka górską
Ankieta w sprawie rozwoju Zakopanego, 1919, masz.
Orawa, 1920, masz., druk, „Wiarus”, 1920, nr 25–26, czerwiec 1920, wyc. pras.
Ziemia spiska, 1920, masz., druk, „Wiarus”, nr 27, 5 lipca 1920, wyc. pras.
Rozstrzygnięcie koalicji w sprawie Spisza i Orawy, „Rzeczpospolita”, 6 sierpnia 1920, wyc. pras.
O rozwój Zakopanego, „Przegląd Wieczorny”, 6 sierpnia 1920, wyc. pras.

Towarzystwo Tatrzańskie, 1920, masz.
Plan robót w Tatrach, 1921, masz., 2 egz.
Poświęcenie kamienia węgielnego pod schornisko turystyczne na Hali Gąsienicowej w Tatrach, 1921, masz.
Towarzystwo Tatrzańskie, czerwiec 1921, masz., 2 egz.
Reorganizacja Towarzystwa Tatrzańskiego, lipiec 1921, masz.
Walne Zgromadzenie Towarzystwa Tatrzańskiego, 1921, masz.
Sprawozdanie z budowy schroniska OWPTT na Hali Gąsienicowej, grudzień 1921, masz.
Polskie Towarzystwo Tatrzańskie, lipiec 1922, masz.
Z Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, 28 października 1922, masz.
 Jw., inna wersja, 28 października 1922, masz.
Po czeskiej stronie Tatr, 1922, masz.
Jaworzyna Spiska, „Żołnierz Polski”, nr 44 (376), r. V, 4 listopada 1923, wyc. pras., 2 egz.
Walne Zgromadzenie Towarzystwa Tatrzańskiego, 1923, masz.
Projekt kolejki zębatej na „Garluch”, 1923–1924, masz., 2 egz.
Turystyka górską w Polsce, 1925, masz.
Walne Zgromadzenie Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, maj 1925, masz.
Z Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, 1925, masz.
Polskie Towarzystwo Tatrzańskie, 1926, masz.
 Jw., 1927, masz.
 Jw., 1928, masz.
 Jw., 1929, masz.
Z plecakiem w góry, 1931, masz., druk, „Kurier Polski”, 7 lipca 1931
Frekwencja schronisk tatrzańskich w ostatnich latach (1930–1934), 1935, masz.
Polskie Towarzystwo Tatrzańskie, 1948, masz., druk, „Geografia w szkole”, 30 sierpnia 1948
Turystyka górską i wysokogórską, 1950, masz.
Dodatek do artykułu o znakowaniu dróg — szlaków narciarskich, b.d., masz.

ANEKS 4

- J. 133. Polski Komitet Olimpijski
Polska a Olimpiada 1920, „Przegląd Wieczorny”, nr 249, 31 października 1919, wyc. pras.
Oficjalny Program Igrzysk Olimpijskich, 1920, masz.
Znaczenie igrzysk olimpijskich dla rozwoju sportu w wojsku polskim, 1920, masz.
Z Polskiego Komitetu Igrzysk Olimpijskich, czerwiec 1920, masz.
Z Polskiego Komitetu Igrzysk Olimpijskich, luty 1921, masz.

Z Polskiego Komitetu Igrzysk Olimpijskich, kwiecień 1921, masz.
Program prac Polskiego Komitetu Igrzysk Olimpijskich, 1921, masz.
Z Polskiego Komitetu Igrzysk Olimpijskich, maj 1922, masz.
Z Polskiego Komitetu Igrzysk Olimpijskich, 19 czerwca 1922, masz.
Międzynarodowy Komitet Olimpijski w Lozannie, 1922, masz.
Z Polskiego Komitetu Igrzysk Olimpijskich, 5 marca 1923, masz.,
druk, „Tygodnik Sportowy”
Przygotowanie do Olimpiady, 5 stycznia 1927, masz., druk, „Sport”
Mniej błagi, 1928, masz.
Związek Polskich Związków Sportowych — Polski Komitet Olimpijski, 1935, masz.

ANEKS 5

- J. 134. Sport i jego organizacje, związki sportowe, imprezy sportowe
Walne Zgromadzenie Związku Polskich Związków Sportowych,
30 kwietnia 1920, masz., druk, „Sport”
Ze Związku Polskich Związków Sportowych, 1920, druk „Sport”, masz.
W sprawie Polskiego Związku Sportowego, 1921, masz.
Zjazd delegatów PKIO w Warszawie, listopad 1921, masz.
Związki i towarzystwa sportowe w Polsce, 1921, masz., 2 egz.
Organizacja sportu w Polsce, 1922, masz.
Związki i towarzystwa sportowe w Polsce, styczeń 1922, masz.
Związek Polskich Związków Sportowych a „Sokół” i Związek Strzelecki, 30 marca 1922, masz.
Ze związku Polskich Związków Sportowych, marzec 1922, masz.
Jw., 7 kwietnia 1922, masz.
Jw., 8 czerwca 1922, masz.
Jw., 25 czerwca 1922, masz.
Jw., 6 września 1922, masz.
Jw., luty 1923, masz.
Jw., marzec 1923, masz.
Jw., 6 kwietnia 1923, masz.
Postulaty sportu w Polsce, 7 kwietnia 1923, masz., 2 egz.
Polski Związek Myśliwych, 12 kwietnia 1923, masz.
Polski Związek Pływacki, 1923, masz.
Turystyka na Komisji Sejmowej, 1923, masz., 2 egz.
Jw., 1923, masz.
Organizacja sportu w Polsce, 1924, masz.
Reorganizacja naczelnych władz sportowych, 1924, masz.
Sport i jego organizacja, 1924, masz.
Organizacja sportu w Polsce, 1925, masz.
Polski Związek Narciarski. Oddziały Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, 1921, masz., 2 egz.
Rozwój sportu w Polsce po odzyskaniu niepodległości, 1925, masz.

W sprawie narodowych związków sportowych, 1925, masz.
W sprawie biegu kolarskiego dookoła Polski, 1925, masz.
Organizacja sportu w Polsce, 1926, masz.
Rozwój sportu w Polsce i jego organizacja, 1926, masz., druk, „Ziemia”
Urządzenia sportowe w Polsce, 1926, masz.
Horyzont piłkarski wyjaśnia się, 12 czerwiec 1927, masz.
Postulaty sportu, 1927, masz.
Reorganizacja Związku Polskich Związków Sportowych, 1928, masz.
Rozwój sportu w Polsce w roku 1927, luty 1928, masz.
Dziesięciolecie naczelných organizacji sportowych w Polsce, grudzień 1929, masz.
Rozwój polskich związków sportowych w dziesięcioleciu 1919–1929, kwiecień 1930, masz., druk, „Stadion”, maj 1930, nr 18–19, wyc. pras.
Organizacja sportu w Polsce, marzec 1931, masz., druk, „Sport w Polsce”, 1931, wyc. pras.
Kalendarz imprez sportowych i turystycznych, 1935, masz., druk, „Tygonik Ilustrowany”, 1 lutego 1935
Fragment artykułu o organizacjach sportowych, b.d.

ANEKS 6

- J. 135. Sporty zimowe, narciarstwo
Narciarstwo w Polsce, 1920, „Rewia”, r. I, nr 12, wyc. pras.
Polskie towarzystwa turystyczne i narciarskie, 1920, masz., 2 egz.
Zjazd narciarski w Warszawie, listopad 1921, masz., 2 egz.
Przed sezonem narciarskim, 1923, masz.
Tegoroczny sezon sportów zimowych w Europie, 1923, masz.
Raid narciarski, 1925, masz., 2 egz.
Święta w Zakopanem, „Kurier Poranny”, 30 grudnia 1930, wyc. pras.
Sporty zimowe w Polsce, 1933, masz.
Stacje sportów zimowych w Polsce, 1934, masz.

ANEKS 7

- J. 136. Schroniska turystyczne i domy wycieczkowe w Polsce
Odbudowa ludowych i szkolnych domów wycieczkowych, „Kurier Poranny”, 6 lutego 1920, wyc. pras.
Domy wycieczkowe w Polsce, 1923, masz., druk, „Ziemia”
Schroniska dla turystów, „Kurier Polski”, nr 93, 7 kwietnia 1923, wyc. pras.
Schroniska turystyczne w Polsce, 1923, masz., druk, „Ziemia”
Szkolne domy wycieczkowe, 1924, masz.
M. O., S. Makarczyk, *Schroniska turystyczne i domy wycieczkowe*, 1927, masz.

Nowe schroniska turystyczne w Polsce, 1932, masz.
Domy wycieczkowe dla młodzieży w Polsce i za granicą, 1933, masz., 2 egz.
Inwestycje turystyczne, 1933, masz.
Schroniska dla młodzieży, „Kurier Turystyczno-Zdrojowy”, r. VI, nr 46, 16 listopada 1934, wyc. pras.
Schroniska turystyczne na Polesiu, maj 1935, masz.
Gospody wycieczkowe przy domach ludowych, przed 1945, masz.
Stan powojenny schronisk turystycznych w Karpatach, 1946, masz., 2 egz.
Pomieszczenia dla turystów, 1950, masz. i not.

ANEKS 8

- J. 137. *Polska jako teren turystyczny*. Trasy, szlaki i rejony turystyczne
Mazury Pruskie i Warmia jako teren turystyczny, „Gazeta Wieczorna”, nr 5163, 4 kwietnia 1920, wyc. pras.
Turystyka wodna w Polsce i jej szlaki, 1925, masz.
Co zwiedzać w Polsce, „Gazeta Kolejowa”, nr 1, 28 czerwca 1928, wyc. pras., 2 egz.
Okolice Przemysła, czerwiec 1928, masz., druk, „Strzelec”
Od Częstochowy po Beskidy, maj 1931, masz.
Na mickiewiczowskim szlaku — Nowogródek i Świtez, „Kurier Turystyczny i Zdrojowy”, nr 36, 4 września 1931, wyc. pras.
Z plecakiem w góry, „Kurier Polski”, nr 181, 5 lipca 1931, wyc. pras.
Polska jako teren turystyczny, 1932, masz.
Suwałszczyzna jako teren turystyczny, wrzesień 1934, masz.
Województwo wileńskie i nowogródzkie jako teren turystyczny, 1935, masz.
Ruch turystyczny i letniskowy na Huculszczyźnie, 1936, masz.
Sandomierski rejon turystyczny, 1937, masz.
Wędrowki krajoznawcze — Pogórze Rożnowskie, 1938, masz., druk, „Ziemia”
COP jako teren turystyczny, 1939, masz., druk, „Polska Zbrojna”
Wycieczka na Zaozle, 1939, masz., druk, „Ziemia”
Jakie okolice można zwiedzać przy pomocy wagonów kampingowych, przed 1939, masz.
Wskazówki dla zwiedzających Polskę, przed 1939, masz.
Znaczenie turystyczne i osobliwości Pomorza, przed 1939, masz.
Zwiedzamy Ziemię Odzyskaną, 1946, masz., 2 egz.
Warunki i możliwości ruchu letniskowo-turystycznego na Pomorzu Wschodnim, 1947, szczerotka drukarska
Co zwiedzać na ziemi lubuskiej, 1948, masz.
Zwiedzajcie Pojezierze Mazurskie i ziemię lubuską, 1948, tekst i not., rkp., masz.

Ziemia lubuska jako teren wczasów i turystyki, maj 1949, masz., druk, „Sport i Wczasy”

Charakterystyka rejonów turystycznych Polski, 1 lipca 1949, masz. *Odkrywamy Polskę turystyczną: Góry Świętokrzyskie, dolinę Pili-cy, Górny Śląsk, głąz w Zawadach, Wzgórza Elbląskie*, cykl artykułów do „Turystyki”, 1951–1953, masz.

Dokąd jedziemy w niedzielę, 28 artykułów do „Motoru”, czerwiec–wrzesień 1952

Przewodnik turystyczny Leska i okolic, marzec 1953, masz.

Co zwiedzać w okolicach Warszawy na wiosnę i na przedwiośniu?, kwiecień–maj 1955, masz.

Co zwiedzać w okolicach Warszawy w sierpniu, lipiec 1955

Co zwiedzać we wrześniu w okolicach Warszawy, 1955, masz.

Zwiedzamy okolice Warszawy, luty 1956, masz.

Co zwiedzać w okolicach Warszawy w czerwcu, maj 1956, masz.

Co zwiedzać w okolicach Warszawy w lipcu, 1956, masz.

Znaczenie turystyki i ruchu uzdrowiskowo-leśnikowego dla Ziemi Odzyskanych, b.d., masz.

Zwiedzamy Sobótkę, b.d., masz.

Uzupełnienie do artykułu o turystyce wodnej, b.d., masz.

ANEKS 9

J. 138. Regiony i miasta Polski

Mazury Pruskie i Warmia, „Wiarus”, nr 19–20, 10–17 maja 1920, wyc. pras.

Mazowsze Pruskie pod względem krajobrazowym, 1926, masz., druk, „Polska Zachodnia”

Huculszczyzna, 1928, masz.

Suwalszczyzna, kraj jezior i lasów, „Obóz Młodych”, nr 80, 19 grudnia 1934, wyc. pras.

Puszcza Białowieska, 1935, masz.

Jezioro Necko, 1939, masz.

Puszcza Augustowska, 1939, masz.

Ziemia lubuska, 1949, masz., tekst + not., druk, „Ziemia”

Dzieje Prus Wschodnich, b.d., masz.

Zwiedzajmy Ziemię Odzyskaną, po 1945, masz., 2 egz.

Elk, po 1945, masz.

Gniezno, przed 1939, masz.

Gołdap, po 1945, masz.

Grudziądz, 1924, masz.

Wawel, „Le messenger Polonais”, 1929, masz., wyc. pras.

Krynica w zimie, po 1945

Neolityczna kopalnia krzemienia w Krzemionkach Opatowskich, 1956, masz.

Lubawa, 1924, masz., druk, „Ziemia”
Łowicz, 1924, masz., druk, „Kurier Polski”
Paczków, po 1945, masz.
Spała i okolice, 1936, masz.
Stargard, 1924, masz., druk, „Ziemia”
Wambierzyce — Śląska Częstochowa, 1946, masz.
Warszawa, stolica Polski, 1934, masz., wyc. pras.
Potrzeby Warszawy z punktu widzenia turystyki, 1934, masz.
Przyroda w czerwcu w okolicach Warszawy, po 1945, rkp., masz.
Kopalnie soli w Wieliczce, 1927, masz.
Wrocław, po 1945, masz., 2 egz.
Opisy miast dla „Uranii”: Płock, Łódź, Warszawa, Łuck, Sandomierz, Poznań, Gniezno, Kraków, Lwów, Wilno, przed 1939, masz.
Największe miasta polskie, po 1945, masz.

ANEKS 10

- J. 139. Polsko-czeskie stosunki w dziedzinie turystyki
Schroniska po czeskiej stronie Tatr, 1920, masz.
Wycieczki na czeską stronę Tatr i Beskidów, 1922, masz.
Polsko-czeska konwencja turystyczna, maj 1924, masz.
Polsko-czeska konwencja turystyczna, wrzesień 1924, masz.
Polsko-czeska konwencja turystyczna, październik 1924, masz.
Przygotowanie do zawarcia konwencji turystycznej polsko-czechosłowackiej w r. 1924, wrzesień 1924, masz., 2 egz.
Ułatwienia dla turystów w Tatrach, październik 1924, masz.
Nowe schroniska po czeskiej stronie Tatr, 1925, masz.
Konwencja turystyczna czesko-polska, czerwiec 1926, masz.
Konwencja turystyczna czesko-polska, „Gazeta Kolejowa”, nr 2, 5 lipca 1926, masz., wyc. pras.
Rozwój stosunków polsko-czechosłowackich w dziedzinie turystyki, 20 października 1927, masz., druk, „Prager Presse”
Turystyczne ułatwienia graniczne na granicy polsko-czechosłowackiej, kwiecień 1928, masz., druk, „Ziemia”
Konwencja turystyczna polsko-czesko-słowacka, 20 lipca 1929, masz.
Ułatwienia dla turystów przy przekraczaniu granicy Polski i Czechosłowacji, marzec 1932, masz.
Przez granicę kolejq, autem, samolotem, pieszo, „Polsko-Czechosłowacki Przegląd Turystyczny i Przemysłowy”, 1934, nr 1, masz., wyc. pras.
Turystyka i wycieczki jako rozrywka świąteczna świata pracy i młodzieży (Polska i Czechy), 1956, masz.

ANEKS 11

- J. 140. Wybrzeże morskie
Rozwój polskich kąpielisk i miejscowości nadmorskich, „Nasze Zdroje”, r. VI, nr 3, 15 czerwca 1920, wyc. pras.
Jeden dzień na polskim wybrzeżu, „Kurier Turystyczny i Zdrojowy”, r. III, nr 30, 24 lipca 1931, wyc. pras.
Wędrowka po polskim wybrzeżu, „Kurier Turystyczny i Zdrojowy”, r. III, nr 32, 7 sierpnia 1931, wyc. pras.
Wrażenia z polskiego wybrzeża, cz. 1 i 2, 1931, masz.
Gdynia i polskie wybrzeże morskie, 1932, masz.
Gdynia jako stacja turystyczna, 1934, masz.

ANEKS 12

- J. 142. Organizacja turystyki i sportu za granicą. Międzynarodowe organizacje turystyczne
Organizacja sportu we Francji, 1921, masz.
Międzynarodowa Rada Turystyczna, 1924, masz.
Asocjacja Słowiańskich Towarzystw Turystycznych, „Słowo Polskie”, nr 288–289, 19–20 października 1926, masz., 2 egz., wyc. pras.
Międzynarodowa Centralna Rada Turystyczna, „Słowo Polskie”, nr 303, 8 grudnia 1926, masz., wyc. pras.
Wrażenia ze zlotu Sokolów Czeskich w Pradze, „Słowo Polskie”, nr 200–201, 23–24 lipca 1926, masz., 2 egz., wyc. pras.
Międzynarodowe organizacje turystyczne, 1928, masz., druk, „Wiedza i Życie”
Towarzystwa turystyczne Jugosławii, 1928, masz.
Towarzystwo Bułgarskich Turystów, 1928, masz.
Największe międzynarodowe organizacje turystyczne, „Ilustrowany Kurier Codzienny”, 20 lipca 1929, masz., wyc. pras.
Ustawa uchwalona przez Grecką Izbę Deputowanych o Greckim Urzędzie Turystycznym, 1929, masz.
Automobile pocztowe w Szwajcarii, 1931, masz., 2 egz.
Organizacja propagandy turystycznej Włoch, 1931, masz.
Upadek ruchu turystycznego w Szwajcarii, 1931, masz., 2 egz.
Organizacja domów wycieczkowych dla młodzieży w Europie, 1932, masz.
Urzędy turystyczne i ich Związek Międzynarodowy, 1933, masz.
Międzynarodowa Unia Urzędów Turystycznych, luty 1934, masz.
Opieka państwowa nad uzdrowiskami w Niemczech, 1934, masz., 2 egz.
Statystyka turystyczna w Austrii, 1938, masz.
Nowy stadion w Wiedniu, przed 1939, masz.
Alliance internationale de tourisme, 1947, masz., 2 egz.

Sześćdziesięciolecie Klubu Czeskich Turystów, 1948, masz., 2 egz.
Międzynarodowa Organizacja Turystyczna, 1950, masz., 2 egz.
Międzynarodowa Unia Alpinistyczna, 1954, masz., 2 egz.
Międzynarodowa Unia Urzędów Turystycznych, 1954, masz., 2 egz.
Informacja o Międzynarodowej Federacji Domów Wycieczkowych dla Młodzieży i jej pierwszych kongresach, 1957, masz., 2 egz.
International Youth Hostel Federation, 1957, masz., 2 egz.
Międzynarodowa Federacja Domów Wycieczkowych dla Młodzieży obchodzi jubileusz 25-lecia, 1957, 2 wersje tekstu, masz., 2 egz.

ANEKS 13

- J. 143. Międzynarodowe konferencje, kongresy i wystawy turystyczne
Międzynarodowy Kongres Olimpijski w Lozannie, czerwiec 1921, masz.
Jeszcze o Międzynarodowym Kongresie Sportowym w Lozannie, lipiec 1921, masz.
Kongres Międzynarodowych Związków Sportowych, 1921, masz.
Międzynarodowy Kongres Propagandy Turystycznej, „Słowo Polskie”, nr 204, 27 lipca 1926, masz., wyc. pras.
Udział Polski w Międzynarodowej Wystawie Turystycznej w Chicago, 1928, masz.
Streszczenie referatu delegata Egiptu, wygłoszonego na V Międzynarodowym Kongresie Turystycznym, 1929, masz.
Wrażenia z udziału turystycznego na wystawie poznańskiej, 1929, masz.
Dział turystyczny na Międzynarodowej Wystawie Komunikacji i Turystyki w Poznaniu, 1930, masz.
Propaganda turystyczna Polski na Międzynarodowej Wystawie w Leodium i Antwerpii, 1930, masz.
Alliance international de tourisme, czerwiec 1931, masz.
W sprawie międzynarodowego Kongresu Alpinistycznego w Chamonix, 23 września 1931, masz., 2 egz.
Na marginesie Kongresu Alpinistycznego w Chamonix, „Ilustrowany Kurier Codzienny”, nr 264, 23 września 1932, wyc. pras.
Międzynarodowa Konferencja w sprawie Domów Wycieczkowych dla Młodzieży, 1932, masz.
Co może przynieść kongres turystyczny w Nicei, „Ilustrowany Kurier Codzienny”, nr 6, 6 stycznia 1933, wyc. pras.
Europejska Konferencja Turystyczna w Nicei, 1933, masz.
Międzynarodowa Konferencja Turystyczna w Nicei, grudzień 1933, masz.
Doroczny kongres Alliance internationale de tourisme, 1933, masz.
Międzynarodowy Kongres Urzędów Turystycznych w Lizbonie, lipiec 1933, masz.

III Międzynarodowa Konferencja w sprawie Domów Wycieczkowych dla Młodzieży, październik 1934, masz.

Międzynarodowa Konferencja w sprawie Domów Wycieczkowych dla Młodzieży, 1934, masz.

Kongres Międzynarodowej Centralnej Rady Turystycznej, 1935, masz.

Międzynarodowy Kongres Domów Wycieczkowych dla Młodzieży w Kopenhadze, grudzień 1936, masz.

Kongres Międzynarodowej Centralnej Rady Turystycznej w Paryżu, 1939, masz.

ANEKS 14

- J. 144. Rada Wychowania Fizycznego. Ustawodawstwo o wychowaniu fizycznym

Państwowa Rada Wychowania Fizycznego, 1921, masz.

Projekt ustawy o wychowaniu fizycznym, cz. 1–2, 1925, masz.

Ustawodawstwo o wychowaniu fizycznym, cz. 1–4, 1926–1927, masz.

Rada Naukowa Wychowania Fizycznego, luty 1927, masz.

Rada Naukowa Wychowania Fizycznego, marzec 1927, masz.

Rada Naukowa Wychowania Fizycznego, kwiecień 1928, masz.

Projekt ustawy o powszechnym obowiązku wychowania fizycznego młodzieży, 1929, masz.

ANEKS 15

- J. 145. Beskidy, Bieszczady, Gorgany, Góry Świętokrzyskie Karpaty, Pieniny, Sudety

W Beskidach Śląskich, 1922, masz., 2 egz.

Gorce, 1923, masz.

W Bieszczadach Żywieckich, 1923, masz.

Turystyka w Beskidzie Zachodnim, „Kurier Turystyczny i Zdrojowy”, r. IV, nr 44, 28 października 1932, wyc. pras.

Wrażenia z Beskidów Śląskich, 1932, masz.

Wyprawa na Hritesse, 1934, masz., 2 wersje tekstu

Beskid Zachodnie, 1935, masz.

Bezmiechowa i okolice, 1935, masz.

Tatry i Beskid Zachodnie, „Pion”, nr 31, 1935, masz., wyc. pras.

Turystyka w Beskidach Zachodnich w cyfrach, 1935, masz.

Wycieczka w Beskidy Huculskie, „Krajoznawstwo”, nr 1 (23), luty 1937, masz., wyc. pras.

Połączenia kolejowe do Wschodnich Karpat, 1923, masz.

Karpaty Wschodnie, 1928, masz.

Letniska w Karpatach Wschodnich, 1928, masz.

Mapy turystyczne Karpat Polskich, 1928, masz.

Ankieta w sprawie Karpat Wschodnich, 1932, masz.

Wycieczka na Czarnohorę, 1936, masz.
Wycieczka na Chomiak i Syniak, 1936, masz., druk, „Ziemia”, luty 1938
Limbowym szlakiem Gorgan, 1938, masz., druk, „Ziemia”, luty 1938
Nowa granica węgiersko-polska w Karpatach, 1939, masz.
Projekt podziału Karpat Polskich na grupy górskie z punktu widzenia turystycznego, przed 1939, masz., 2 egz.
Zapoznane góry (Bieszczady Zachodnie od Sianek po Cisnę), 1933, masz.
Zapoznane góry (Bieszczady Zachodnie od Sianek po Smerek), „Wiadomości Tatrzańskie”, nr 15, 31 grudnia 1934, masz., wyc. pras.
Wycieczka w Pieniny, 1923, masz.
Wycieczka w Pieniny, 1935, masz., druk, „Gazeta Polska”, 4 czerwca 1935
Sudety, 1946, masz., 2 egz.
640 km pieszo przez Sudety, 1947, masz., druk, „Wierchy”
Polska nomenklatura Sudetów, 1948, masz., druk, „Wierchy”, 14 listopada 1948
Polskie nazwy Sudetów, 1952, masz., 2 egz.
Sudety z punktu widzenia fotografii, 1954, masz.
Góry Świętokrzyskie, po 1945

ANEKS 16

- J. 146. *Letniska i uzdrowiska w Polsce*
Zdrowiska i letniska w Karpatach, 1922, masz.
Polskie zdrowiska, cz. 1–2, 1923, masz., 2 egz., druk, „Kurier Polski”
Dokąd jechać na lato, cz. 1–2, „Kurier Polski”, nr 99, 14 kwietnia 1923, masz., 2 egz., wyc. pras.
Uzdrowiska na północ od Karpat, „Kurier Polski”, nr 127, 12 maja 1923, wyc. pras.
Letniska w województwie pomorskim, cz. 1–4, 1924, masz.
Zaleszczyki i Okopy św. Trójcy (ciepłe stacje klimatyczne), 1925, masz.
Nasze letniska, „Życie urzędnicze”, nr 8, 31 maja 1930, masz., wyc. pras.
Frekwencja zakładów kąpielowych, letnisk i uzdrowisk w Polsce w latach 1930 i 1931, 1931, masz.
Przewodnik po uzdrowiskach, 1931, masz.
Turystyka a uzdrowiska, 1932, masz.
Uzdrowiska polskie, 1932, masz., 3 egz.
Uzdrowiska jako stacje turystyczne, „ABC turystyczno-uzdrowiskowe”, 13 września 1933, masz., wyc. pras.
Letniska w województwie łódzkim, 1933, masz., 2 egz.

Turystyka a uzdrowiska, „Zdrój”, nr 1, czerwiec 1934, wyc. pras.
Ruch letniskowo-uzdrowiskowy w woj. stanisławowskim w roku 1934, 1934, masz.
Organizacja wycieczek z wczasowisk i uzdrowisk, po 1950, masz.
Uzdrowiska, kąpieliska nadmorskie, letniska i wczasowiska w Polsce, po 1950, masz.

ANEKS 17

- J. 147. Wydawnictwa turystyczne i krajoznawcze Polski
Cykl widoków Polski, 1922, masz., druk, „Ziemia”
Z naszej literatury turystycznej, 1923, masz.
Literatura turystyczna Polski w ostatnim dziesięcioleciu, 1924, masz.
Literatura turystyczna Polski (stan obecny i widoki na przyszłość), 1933, masz.
Literatura turystyczna Polski, 1935, masz., 2 egz.
Literatura turystyczna Polski, 1935, masz., druk, „Pion”, 1 sierpnia 1935
Literatura turystyczna Polski, 1937, masz., druk, „Orbis”, styczeń 1937
Literatura turystyczna Polski, marzec 1939, masz.
Literatura turystyczna Polski w językach obcych, po 1927, masz.
Polska literatura turystyczna (szkic bibliograficzny), przed 1939, rkp., masz., 2 egz.
Literatura turystyczna i krajoznawcza, 1950, masz.
Literatura turystyczna i krajoznawcza Polski, po 1950, masz.

ANEKS 18

- J. 148. Branżowe i młodzieżowe kluby i organizacje sportowe
O pierwszoklasowych klubach piłki nożnej słów kilka, 1922, masz.
Sport w wojsku, 1922, masz.
Akademicki Klub Turystyczny we Lwowie, 1923, masz.
Kwestia amatorstwa w sporcie, kwiecień 1925
Związek byłych uczniów gimnazjum w Jarosławiu, wrzesień 1934, druk, „Experss Jarosławski”
Uwagi o wytycznych wyszkolenia dla związków sportowych, 1935
Moje prace odkrywcze w turystyce krajowej — ogólny rzut na całość prac ATK w latach 1906–1914, czyli w okresie lwowskim, po 1945

ANEKS 19

- J. 149. Architektura, sztuka, zabytki
Grobowiec Bolesława Śmiałego, 1923, masz., 2 egz.
Dwory polskie w województwie pomorskim, 1924, masz., druk, „Ziemia”

Architektura — sztuka i zabytki artystyczne Pomorza, 1926, masz., druk, „Polska Zachodnia”
Wawel, maj 1929, masz., druk, „Messager Polonais”
Najpiękniejsze kościoły Ziem Odzyskanych, 1947, masz., 2 wersje tekstu
Zabytki artystyczne wybrzeża, 25 stycznia 1959, masz., 2 egz.
Bazylika św. Jadwigi w Trzebnicy, po 1945, masz.
Domniemany grobowiec Ligii z „Quo Vadis” w parku w Nieborowie, po 1945, masz., 2 egz.
Ochrona swojszczyzny i krajobrazu, po 1945, masz., 2 egz.
Powiat moreski i jego zabytki sztuki, po 1945, masz.

ANEKS 20

- J. 150. *Polska w filmie i fotografii*
Film z widokami Polski, 1924, masz., 2 egz.
25-lecie działalności fotografa pejzażysty Henryka Poddębskiego, 1937, masz.
Konkurs fotografii „Turystyka w Polsce Ludowej”, 1950, masz., 2 egz., not. warsztatowe
Konkurs fotograficzny „Polska Ludowa — kraj i ludzie”, październik 1950, masz., 2 wersje
Fotografia w turystyce, listopad 1950, masz., 2 egz.
IV Turystyczny Konkurs Biura Turystyki, „Świat Fotografii”, r. V, nr 25, luty 1951, masz., wyc. pras.
Udział uczniów w konkursach fotografii turystycznej, 1954, masz.
Fotografie wśród ruin zaminowanego Braniewa, po 1946, masz.

ANEKS 21

- J. 152. *Artykuły w czasopismach zagranicznych propagujące turystykę w Polsce*
Suggestion for Visitors to Poland, „Poland”, maj 1925, wyc. pras.
Erfahrungen eines Turisten. Der Touristenverkehr zwischen Polen und Tschechoslovakai, Prager Presse”, 17 grudnia 1927, wyc. pras.
Polen als Reiseziel der Turisten, „Neue Freie Presse”, 1929, wyc. pras.
La Pologne — pays de tourisme, „Le Messager Polonais”, lipiec 1930, wyc. pras.
La Pologne pays de tourisme — Poland as a Touristic Conutry, „Fidac”, maj 1931, wyc. pras.
Les Particularites touristiques de la Pologne, „Le Temps”, 20 lutego 1932, wyc. pras., 2 egz.
Polen als Turistengebiet, „Neue Freie Presse”, nr 24382, 30 lipca 1932, masz., wyc. pras., 2 egz.

Visite la Pologne — Pays de Tourisme, „L'Echo de Varsovie”, nr 42 (284), 26 maja 1934, wyc. pras.
Enauto, le long des Carpates polonaises, „Europo Touring Revue”, nr 10, 1936, wyc. pras.

ANEKS 22

- J. 153. Turyści zagraniczni w Polsce
Wskazówki dla zwiedzających Polskę, ok. 1925, masz., 2 egz.
Ruch cudzoziemców w Polsce w świetle cyfr, „Kurier Turystyczny i Zdrojowy”, r. III, nr 11, 13 marca 1931, masz., wyc. pras.
Ruch zagranicznych turystów w Polsce i jego znaczenie ekonomiczne, 1931, masz.
Na trasie wycieczek II Zjazdu Polaków z Zagranicy, 1934, masz.
Przyjazd i pobyt cudzoziemców w Polsce w świetle ustawowych przepisów obowiązujących, 1935, masz.
Rola Polskiego Touring Klubu w turystyce krajowej i międzynarodowej, 1935, masz.

ANEKS 23

- J. 154. Polskie zjazdy, kongresy, konferencje i wystwy turystyczne
Drugi Kongres Sportowy, styczeń 1926, masz.
Zjazd Polskich Towarzystw Turystycznych w Warszawie, 1927, masz.
Zjazd Towarzystw Turystycznych w Warszawie, 1927, masz.,
Kobiety Kongres Sportowy, 1928, masz.
II Polski Kongres Sportowy w Warszawie, 1929, masz.
Echa konferencji polsko-węgierskiej w Krakowie, 1930, masz.
Polsko-węgierska konferencja turystyczna, 1930, masz.
Opis wystawy turystycznej w Warszawie, 1930, masz., druk, „Piękno Polski”
Sprawozdanie z dorocznego Zjazdu Państwowej Rady Ochrony Przyrody, 1933, masz.
Drugi Zjazd w sprawie Rozwoju Karpat jako Terenu Turystycznego i Letniskowego, 1934, masz.
Zjazd w Wiśle w sprawie gospodarki turystycznej w Karpatach, czerwiec 1935, masz., druk, „Turysta w Polsce”
Zniżki kolejowe dla turystów i wycieczek, czerwiec 1935
Zjazd Referentów Turystyki przy urzędach wojewódzkich, styczeń 1936, masz., druk, „Turysta w Polsce”
I Kongres Hotelarsko-Pensjonatowy w Warszawie, czerwiec 1937, masz., 2 egz.
XXI Zjazd Państwowej Rady Ochrony Przyrody w Białowieży, 1947, masz.

ANEKS 24

- J. 155. Turystyka motorowa, wycieczki, rajdy, ruch autobusowy
Automobilium a krajoznawstwo, 1927, masz., druk, „Tygodnik Ilustrowany”, 5 lipca 1927
Wycieczka z Warszawy przez Łowicz, Gąbin, Płock, Wyszogród, Czerwińsk, Modlin, Jabłonnę z powrotem do Warszawy, 1927, masz., druk, „Auto”, 15 lipca 1927
Druha wycieczka automobilowa Warszawa–Kazimierz–Radom–Warszawa, 1927, masz., druk, „Auto”, grudzień 1927
Co zobaczymy w czasie rajdu międzynarodowego, 1928, masz., druk, „Auto”, kwiecień 1928
Zimowa wycieczka samochodem z Warszawy lub Łodzi, 1928, masz., druk, „Auto”, grudzień 1928
Turystyka automobilowa, „Ilustrowany Kurier Codzienny”, 1929, wyc. pras.
Turystyka motorowa, „Słońce”, maj 1930, masz., wyc. pras.
Państwowa komunikacja autokarowa w Polsce, 1934, masz.
Autem wzdłuż Karpat Polskich, „Europa”, kwiecień/maj 1936, masz., wyc. pras.

ANEKS 25

- J. 156. Ruch turystyczny kobiet
Nad morze jedźcie, piękne panie, „Kultura ciała”, nr 1, 15 lipca 1927, masz., wyc. pras.
W góry, w góry, piękne panie, „Kultura ciała”, nr 2, 15 lipca 1927, masz., wyc. pras.
Dokąd jechać zimą, druk, „Kultura ciała”, listopad 1927, masz.
Jakie sporty powinny panie uprawiać w zimie, druk, „Kultura ciała”, grudzień 1927, masz., 2 egz.
Ruch turystyczny kobiet w Polsce i w Czechosłowacji, „Start”, r. II, nr 3, styczeń 1928, masz., wyc. pras.
Kobiety Kongres Sportowy, „Kultura ciała”, r. II, nr 6, czerwiec 1928, wyc. pras.

ANEKS 26

- J. 162. Artykuły na temat turystyczne, historyczne, obyczajowe i prawne
Sprawy reformy kodeksu honorowego, 1929, masz.
Wrażenia z Portugalii, 1933, masz.
Święto Bożego Ciała w Polsce, 1937, masz.
Aleksander Janowski jako turysta, 1947, masz.
Bitwa pod Zborowem 14 kwietnia 1863 r., po 1947, masz.

ANEKS 27

- J. 189. Recenzje i uwagi o pracach, które ukazały się drukiem
Album Tatr, 1928, masz.

- Besuchen sie Polen*, 1933, masz., 2 egz.
Bobilewicz Julian, *Kraków i jego okolice*, 1924
Determinanty ruchu turystycznego, 1935, masz.
Dolina Oporu, 1936, masz.
Emler Jan, *Przewodnik po Pradze Czeskiej*, 1924, masz., 2 egz.,
wyc. pras.
Hoezick Ferdynand, *Tatry i Zakopane*, 1924, masz.
Informator dla podróżnych i turystów, 1935, masz.
Informator jubileuszowy Torunia, 1933, masz.
Informator turystyczny Orbisu na rok 1932, 1932, masz.
Janowski Aleksander, *Wycieczki krajoznawcze*, 1929, masz.
Jodkowski Józef, *Grodno*, 1923, masz.
Kilarski Jan, *Na południowych rubieżach Polski*, 1924, masz.,
wyc. pras.
Kilarski Jan, *Przewodnik po Poznaniu*, 1922, masz.
Kilarski Jan, *Przewodnik po województwie poznańskim*, 1937,
masz.
Kłos Juliusz, *Wilno. Przewodnik krajoznawczy*, 1923, masz.
Kunzek Tomasz, *Przewodnik po województwie tarnopolskim*,
1937, masz.
Kwieciński Karol, *Krajoznawstwo Małopolski*, 1921, masz.
Maciesza Aleksander, *Przewodnik po Płocku*, 1923, masz.
Majkowski Aleksander, *Przewodnik po Szwajcarii Kaszubskiej*,
1924, wyc. pras.
Miodowicz Władysław, Augustynowicz M., *Przewodnik narciarski po Beskidzie Zachodnim*, 1929, masz.
Nazwy regionu Czarnohory, 1937, masz.
Niemiecki przewodnik po poznańskim, pomorskim i śląskim, 1928,
masz.
Nowa mapa turystyczna Beskidów Zachodnich, 1924, masz.,
wyc. pras.
O uzdrowiskach w Polsce, 1932, masz.
Polen ladet Sie ein, 1934, masz., 2 egz.
Polesie ilustrowane. Monografie zbiorowe pod red. inż. Nelarda,
1923, masz.
Przewodnik angielski po Polsce (Jacksona), 1933, masz.
Przewodnik historyczno-turystyczny po Gorganach i Czarnohorze, 1937, masz.
Przewodnik po Gdyni i wybrzeżu morskim, 1936, masz.
Przewodnik po Warszawie w języku niemieckim, 1935, masz.
Przewodnik po województwie tarnopolskim, 1928, masz.
Przewodnik po województwie warszawskim, b.d., masz., 2 egz.
Skorowidz hoteli i pensjonatów, 1933, masz.
Soliński Mieczysław, *Przygody wioślarza*, 1924, masz.

- Staško Józef, *Przewodnik po polskim wybrzeżu*, 1924, masz., 2 egz.
- Sztaudinger P., *Zielony Śląsk*, 1936, masz.
- Trepka J.M., *Zwizły przewodnik po Krakowie*, 1924, masz.
- Turystyka górska i nizinna*, 1935, masz.
- Uwagi o wadach księgi telefonicznej*, przed 1939
- Wielkopolska M.J., *Brzegiem sobiepańskiej rzeki*, 1939, masz.
- Wojnicz Adam, *Łuck na Wołyniu*, 1924, masz.
- Żmigrodzki Józef, *Nowogródek*, 1924, masz. 2 egz.
- Żywiecczyzna*, 1937, masz.
- J. 190. Jw.
- Arentowicz Zdzisław, *Dawne zamki na Kujawach*, 1946, masz.
- Atlas samochodowy Polski*, b.d., rkp.
- Bonkowicz Maria, *Roztocze*, ok. 1953, masz.
- Gebethner Wacław, *Wspomnienie o powstaniu Polonii Warszawskiej*, 1958, masz.
- Gottfried Kazimierz, *Jarosław i okolice*, 1953, rkp., masz.
- Jaškowiak Franciszek, Danielski Bohdan, Jeszka Lech, *Wycieczki i wczasy jednodniowe z Poznania*, 1951, masz.
- Jaškowiak Franciszek, *Zagadnienia turystyki na Ziemiach Odzyskanych*, 1948, masz.
- Karliński Bolesław, *Geografia turystyczna województwa łódzkiego*, 1952, masz.
- Kowalski Wacław, *Mazury garbate*, 1953, rkp., masz.
- Kunzek Tomasz, *Przewodnik po Gliwicach i okolicy*, 1954, rkp., masz.
- Lenartowicz Stanisław, *Sowie Góry*, 1952, masz.
- Olsztyn i jeziora mazurskie*, 1947, rkp., masz.
- Piskorski Czesław, *Regionalny plan perspektywiczny inwestycji turystycznych dla województwa szczecińskiego w okresie 1950–1970*, 1952, masz.
- Podręcznik nauki o turystyce*, 1950, masz.
- Pogórze Karpackie w „Słowniku geografii turystycznej”*, 1954, masz.
- Przewodnik po jeziorach mazurskich*, 1953, rkp., masz.
- Rubach Ludomir, *Rzeszów i ziemia rzeszowska*, po 1953, rkp., masz.
- Skowron Eryk, *W stronę Śląska Białego*, 1953, rkp., masz.
- Sosnowski Kazimierz, *Jura Krakowska*, 1954, rkp., masz.
- Sosnowski Kazimierz, *Przewodnik po Pogórzu Karpackim*, 1948, masz.
- Starożytny Płock*, 1951, masz.
- Sykulski, *Przewodnik po Wrocławiu*, b.d., masz.
- Tobiczuk Kazimierz, *Album Polski*, 1953, rkp., masz.

Tobczyk Kazimierz, *Ilustrowany przewodnik po uzdrowiskach polskich*, 1947, masz.

Uwagi do haseł na literę „W” do słownika geograficznego, b.d., rkp., masz.

ANEKS 28

- J. 175. *Podział Karpat Polskich na grupy górskie z punktu widzenia turystycznego*
Rzeczpospolita Polska, podział administracyjny w dniu 1 października 1934 roku. Mapa wykonana w Referacie Kartograficznym Głównego Urzędu Statystycznego, druk GUS, 24 września 1936, skala 1:2000000, oraz mapa Śląska, skala 1:750000, 1936, druk, jbw., pap., leg., 470x580 mm
 E. Romer, *Polska skala 1:5000000, Atlas konturowy*, wykonawca Instytut Kartograficzny imienia E. Romera, opracowanie naukowe i druk Ski akc. Książnica Atlas, 1936, 2 egz., 1936, druk, jbw., pap., 400x313 mm
- J. 203. Mazury i Warmia
Województwo olsztyńskie, mapa administracyjna i komunikacyjna, skala 1:300000, wykonawca Urząd Wojewódzki Olsztyński, Dział pomiarów, 1949, druk, jbw., pap., leg., 949x617 mm
Mapka turystyczna jezior i zieleńców parkowo-leśnych m. Olsztyna, skala 1:25000 *mapa Polski*, skala 1:5000000, *mapka województwa olsztyńskiego*, skala 1:20000, b.d., druk, jbw., pap., leg., 430x370 mm
Śluzak dróg wodnych zachodniej części województwa olsztyńskiego, skala 1:600000, Oddział Olsztyński Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, b.d., druk pow., jbw., pap., leg., 100x150 mm
Mapa Puszczy Piskiej i rejonu wielkich jezior województwa olsztyńskiego, skala 1:600000, dwustronna, na drugiej stronie *mapa Polski*, skala 1:5000000, b.d., druk pow., jbw., pap., leg., 100x150 mm
- J. 209. Materiały do *Informatora wycieczkowego dla młodzieży*
Województwo białostockie, mapa administracyjna, skala 1:600000, oprac. Z. Grabowski, grudzień 1948, rys. tusz, jbw., kalka, leg., 280x445 mm
Polska mapa administracyjna, skala 1:2500000, oprac. J. Szaflarski, druk Zakłady Graficzne „Styl”, Kraków, wyd. III, ser. B, b.d., druk, wbw., pap., leg., 360x303 mm
- J. 220. Mapy
Niemcy w XVII wieku 1648, skala 1:500000, oraz *Praga i Biała Góra*, skala 1:20000, Magdeburg 1631, skala 1:200000, Breitenfeld i Lützen, skala 1:300000, b.d., druk, wbw., jbw., pap., leg., 320x235 mm

Patrz k. 153

Patrz k. 153

Karkonosze z lotu ptaka, mapa perspektywiczna, wyd. Herausgeber des Vogelscheinbildes „Joer und Riesengebirge”, Landesverkeersverband Slchesien, Breslau 1935, druk, wbw., pap., j. niem., 792x403 mm

Rzeczpospolita Polska, podział administracyjny w dniu 1 października 1934 roku, wyl. w Referacie Kartograficznym GUS, druk GUS 24 września 1936, druk, jbw., pap., leg., 506x580 mm

Mapa szlaków turystycznych w Górach Świętokrzyskich, skala 1:250000, wyd. nakładem Oddziału Ostrowieckiego PTK, druk Łożnia Zakł. Ostrow, 1936, druk, jbw., pap., leg., 446x287 mm
Żelechów, skala 1:100000, oprac. kart. w r. 1937–1938 przez Wojskowy Instytut Geograficzny na podstawie mapy 1:25000, 1938, druk, wbw., pap., leg., 468x356 mm

Grenzmark–Pommern, Schell Reise–Dienst Strassenkarte Nr 9, skala 1:470000, przed 1939, druk, wbw., pap., j. niem., leg., 447x438 mm

Mapka powiatu suwalskiego, skala 1:300000, wyd. nakładem PTK Oddz. w Suwałkach, przed 1939, druk, wbw., pap., leg., 213x168 mm

Plan Łodzi, wydawnictwo Podróżnik Polski, nakł. E. Starczewskiego, przed 1939, wbw., pap., 178x222 mm

Sieć komunikacyjna w Polsce 1946, druk PZWS Bydgoszcz, nakł. Księgarni „Biblioteka Polska”, Sp. z o.o. Warszawa, skala 1:100000, 1936, druk, wbw., pap., 480x420 mm

Sudety z lotu ptaka, rys. Z. Korosadowicz, 1947, druk pow., jbw., pap., 1190x690 mm

Diecezja lubuska, skala 1:800000, nazwy miejscowości niemiecko-polskie, ok. 1947–1948, druk pow., jbw., pap., j. niem., pol., leg., 207x296 mm

Diecezja Pomorza i Brandenburgii, skala 1:300000, nazwy miejscowości niemiecko-polskie, ok. 1947–1948, druk pow., jbw., pap., j. niem., pol., leg., 207x296 mm

Diecezje Poznań, Gniezno i pralatura Piły, skala 1:300000, ok. 1947–1948, druk pow., jbw., pap., leg., 207x296 mm

Diecezja wrocławska, skala 1:300000, ok. 1947–1948, druk pow., jbw., pap., leg., 207x296 mm

Mapa miejscowości turystycznych w Polsce. Studium Biura Turystyki Ministerstwa Kolei, opracował M. O., druk nakładem Wydawnictw Komunikacyjnych, 1951, druk, jbw., pap., leg., 853x628 mm

Wczasy turystyczne rok 1955, Szlak Beskidzki narciarski, 1955, druk pow., jbw., pap., leg., 460x575 mm

Białystok i okolice: szkic szos głównych i szkic hipsometryczny, skala 1:300000, b.d., druk, wbw., pap., leg., 131x580 mm

Kraków i okolice: szkic szos głównych i szkic hipsometryczny, skala 1:300000, b.d., druk, wbw., pap., leg., 155x474 mm

Katowice i okolice, szkic szos głównych i szkic hipsometryczny, skala 1:300000, b.d., druk, wbw., pap., leg., 166x476 mm

Mapa sieci kolejowej Polski, b.d., druk, jbw., pap., 212x300 mm

Bałtyckie wyspy niemieckie — objaśnienia znaków topograficznych do skali 1:100000, b.d., druk, jbw., pap., leg., j. niem., 105x665 mm

Lwów, mapa austriacka, druk *Kartographisches Früher Militärgeographisches Institut in Wien*, z naniesioną przez M. O. granicą pasa turystycznego i liniami kolejowymi do przejazdu tranzytami, skala 1:75000, przed 1918, druk, wbw., pap., leg., j., niem., pol., 470x734 mm, 2 egz.

Rzeczpospolita Polska. Podział administracyjny ogólny, według stanu z 1 stycznia 1929, nakładem Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie, wyk. w Biurze Kartograficznym GUS, 1929, druk, jbw., pap., leg., 500x515 mm, 4 egz.

ANEKS 29

J. 503. Korespondencja wychodząca. Osoby i instytucje A–C

Affanasiawienowie Maria, Michał,		
Zbigniew	1947–1959, b.d.	1. 6 +wyc. pras.
Alberti	1956	1. 1
Bader Kazimierz Hugo	b.d.	1. 1
Banaś Franciszek	1958	1. 1
Banit Józef	1946	1. 1
Bańbuta	1952	1. 1
Barthel Władysław	1948–1954	1. 5
Bazińska Helena z mężem	1950	1. 2
Beczkowski Zygmunt	1956	1. 1
Bekierski Mieczysław	1953, 1955	1. 2
Betke Ryszard	1953, 1954	1. 2
Białkowski Wacław	1954, 1959	1. 2
Blachowska Teodozja	1947–1958	1. 4
Błaszczyk	1956	1. 1
Błoński Józef z żoną	1946–1957	1. 5
Bocheńska Flora	b.d.	1. 1
Bońkowiczowa Maria	1957	1. 2
Braun	1948	1. 1
Buczkówna Zofia	1946, 1948	1. 2
Budrewicz Zofia	1956, 1959	1. 2

	Bujak Ignacy	1934	l. 1
	Bulhak Jan	1947	l. 1
	Bulhak Janusz	1950, 1954	l. 2
	Chętnik Adam	1933	l. 1
	Chmielowski Janusz	1952	l. 1
	Chowańczakowa Jadwiga	1949	l. 1
	Ciszewska Teresa	1957, 1959	l. 2
	Ciszewski	1954	l. 1
	Cieślikowski Adam	1946–1959	l. 9
	Ciezkowski Marian	1946	l. 1
	Cybulska Maria	1947–1959	l. 31
	Czaykowie Tadeuszowie	1957, 1959	l. 2
	Czerwiński Janusz	1950	l. 1
	Czeżowska Teresa	b.d.	l. 1
	Czeżowski Tadeusz	1952–1955	l. 3
	Czaban Alfred	1930	l. 1
J. 504.	Jw. D–G		
	Dagman Kazimierz	1948, 1958	l. 2
	Danek Ryszard	1951, 1954	l. 4
	Darida Józef	1948	l. 1
	Departament WOPMON	1947	l. 1
	Dohnalik Tadeusz	1937–1959, b.d.	l. 42
			+wyc. pras.
	Dorzak Zofia	1952	l. 1
	Dowództwo Miejscowego		
	Oddziału Korpusu Ochrony		
	Pogranicza	1929	l. 1
	Drewnowski Mirosław	1959	l. 1
	Dryżniowska Gabriela	1955	l. 1
	Dubowski Adam	1951–1959	l. 12
	Dulębina Maria	1949–1959	l. 34
			+wyc. pras.
	Dyrekcja Fabryki Benzyny		
	Syntetycznej	1946	l. 1
	Dyrekcja Liceum		
	Pedagogicznego w Sanoku	1952	l. 1
	Dyrekcja Planetarium		
	w Chorzowie	1956	l. 1
	Dyrekcja Uzdrawiska „Jurata”	1931	l. 1
	Dziurkiewiczowa	1959	l. 1
	Ekkert Józef	1934	l. 1
	Ekspozytura Dyrekcji PKS		
	w Brodnicy	1958	l. 1
	Elias Jadwiga	1946, 1947	l. 2

	Federacja Domów Wycieczkowych dla Młodzieży	b.d.	1. 1
	Fenneberg Paul	1932	1. 1
	Ferens Wanda	1959	1. 1
	Ferreira Cisneiros	1934	1. 1
	Fischer Włodzimierz	1934–1955, b.d.	1. 6
	Fiszer Józef	1947–1959	1. 15
	Gajdzik Bonifacy	1946–1959	1. 15
	Galewski Michał	1934	1. 1
	Galik Stanisław	1951, 1953	1. 2
	Galikówna Maryla	1951	1. 1
	Gąsiorowski Henryk	1931, 1947	1. 2
	Geisler Stefania	1958	1. 1
	Germain Wanda	1947, 1948	1. 2
	Godfrejow Tadeusz	1949–1959	1. 14
	Goetel Walery	1933	1. 1
	Gottfried Kazimierz	1951–1959	1. 8
	Grabowski Władysław	1947–1956, b.d.	1. 6
	Gryczuk Julian	1934	1. 1
	Grześkow Adam	1929	1. 1
J. 505.	Jw. H–Kow		
	Hanusowie Tadeusz, Wanda	1954–1959	1. 4
	Handzel Adam	b.d.	1. 1
	Hermanowicz Henryk	1948–1958	1. 7
	Horoszkiewicz W.	1946	1. 1
	Hryniewicz Władysław	1958	1. 1
	Humlowie Henryk, Janina	1951	1. 1
	Instytut Bałtycki	1939, 1947	1. 2
	Instytut Geograficzny w Poznaniu	1950	1. 1
	Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie	1932	1. 1
	Jakubowski Wiktor	1949–1954	1. 3
	Jančárek Vlastimír	1954	1. 1
	Jankowska Anna	b.d.	1. 1
	Jarosz Stefan	1957	1. 1
	Jaroszyński Jan	1947–1956	1. 37
	Jaroszyński Jerzy z żoną	1956–1959	+spisy fot. 1. 3
	Jasiński	1952	1. 1
	Jastrzębska	1954	1. 1
	Jaškowiak Franciszek	1947–1959	1. 5
	Jedlicka Maria	1932	1. 1
	Jochmanówna Maria	1946–1953	1. 5
	Junosza-Dąbrowski Wiktor	1938	1. 1

Juzwa Alojzy	1951	1. 1
Kalinowski Adam	1954, 1955	1. 2
Kanclerz Feliks	1954	1. 1
Katolicki Urząd Parafialny Stężycza k. Dąblina	1955	1. 1
Katzerówna Adela	1951–1958	1. 5
Kielich Eugenia	1955, 1959	1. 2
		+wyc. pras.
Kiepurscy Tadeusz, Zofia	1951, 1953	1. 2
Kilarska Janowa	1951	1. 1
Kilarski Jan	1947	1. 1
Kisielnicki Włodzimierz	1948	1. 1
Klub Włoczęgów	1958	1. 1
		+kopia
Kłosowski Eugeniusz	1953, 1955	1. 2
Knaustowa Hanna	1945–1959	1. 5
Kołodziejczyk Józef	1951	1. 1
Kołoniecki Franciszek	1958	1. 1
Komisja Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej PTK	1934	1. 1
Komisja Turystyki Górskiej PTTK	1956	1. 1
Komitet do spraw Zagranicznych Ziem Odzyskanych	1947	1. 1
Komitet Jubileuszowy Gimnazjum w Jarosławiu	b.d.	1. 1
Komitet Jubileuszowy 50-lecia AZS	1953	1. 1
Komitet Jubileuszowy 50-lecia Narciarstwa Polskiego	1957	1. 1
Komitet Organizacyjny Międzynarodowej Wystawy Turystyczno-Komunikacyjnej w Poznaniu	1929	1. 1
Komorowski Kazimierz	1947	1. 1
Konferowicz Władysław	1949	1. 1
Konopacki Jerzy	1956	1. 1
		+ zał., fot.
Konopczyńska Agnieszka	1948	1. 1
Konopczyński Adam	1948–1959, b.d.	1. 12
Konsulat Rzeczypospolitej Polskiej w Amsterdamie	1934	1. 1
Kopaczyńska Józefa	1940–1951	1. 4
Korczyzna	1952	1. 1

	Kowalczewski Sylwester	1950–1954	1. 5
	Kowalewski Wacław z rodziną	1952–1958	1. 6
J. 506.	Jw. Koz–Kw		
	Kozakówna Danuta	1946–1959	1. 80
			+wyc. pras.
	Kozakówna Lidia	1950–1959	1. 22
			+wyc. pras.
	Kozakówny Danuta, Lidia	1956	1. 3
	Kraszewska	1959	1. 1
	Krowaccy Maria, Stanisław	1954–1959	1. 9
	Królikowski Janusz	1955, 1956	1. 2
	Krygowski Władysław	1951–1959, b.d.	1. 11
	Kudelka Aleksander	1956	1. 1
	Kudelska Zofia	1953	1. 1
	Kukiel Maria	1958	1. 1
	Kukucka Władysława	1950	1. 1
	Kulczycki Z.	1948	1. 1
	Kulesza	1951	1. 1
	Kunzek Tomasz	1932–1959, b.d.	1. 28
	Kupiecki Instytut Wiedzy		
	Zawodowej	1949	1. 1
	Kurpiel Jakub	1951	1. 1
	Kwieciński Karol	1950	1. 1
	Kwolek Jan	1947–1958	1. 9
J. 507.	Jw. L–N		
	Lande Jerzy	1954	1. 1
	Langer Antoni	1911	1. 1
	Larouy Helena	1949–1952	1. 3
	Lasocka Janina	1959	1. 1
	Lechowska Halina	1951–1955	1. 3
	Leichtfried Emma	1947–1959	1. 13
	Lenartowicz Stanisław	1949, 1950	1. 2
	Lewkowicz Halina	1947–1951	1. 3
	Litwińska Maria	1931	1. 1
	Mackiewicz Marian	1957	1. 1
	Majerczak Jacek z rodziną	1948–1956	1. 6
	Majewski Wacław	1956–1958	1. 4
	Majgier Antoni	1933	1. 1
	Majówna Hanna	1936	1. 1
	Mańkowski J.	1947–1952	1. 3
	Mańkowski Tadeusz	1947	1. 1
	Marchwiński Bohdan	1956	1. 1
	Markiewiczowie Jan, Józef	1951–1952	1. 16
	Martynowski Zbigniew	1952	1. 1

	Matuszewska Hanna	1951	1. 1
	Matuszewski Józef	1947, 1952	1. 2
	Mazurski Uniwersytet Ludowy	1950	1. 1
	Medwecka Jadwiga	1958	1. 1
	Medwecki Wiktor	1947–1957	1. 13
	Merte	1956	1. 1
	Metges [?]	1953	1. 1
	Miklos	b.d.	1. 1
	Mileska Irena	1953–1957, b.d.	1. 5
	Millerowie Halina, Mieczysław	1947–1959	1. 75
	Minkiewicz Helena	1942	1. 1
	Mizerska Olga	1955–1956	1. 4
	Młotkowski	1949	1. 1
	Młyniec Jan	1948	1. 1
	Mozołowscy Jadwiga, Włodzimierz	1951–1956	1. 7
	Mozołowska Jadwiga	1948–1958, b.d.	1. 13
	Mucha Stanisław	1946–1959	1. 14
	Müller J.	1929, 1935	1. 2
	Nadleśnictwo w Radziwiłowie	1951	1. 1
	Nadleśnictwo w Skulach	1951	1. 1
	Nagrabecy W., J.	1947	1. 1
	Niekraszówna Irena	1911	1. 1
	Niemczewski Marcin	1933	1. 1
	Niemczewski Władysław	1948	1. 2
	Nosowicz Maria	1948–1956	1. 14
J. 508.	Jw. O–R		
	Ojrzyński Antoni	1951	1. 2
	Opacki Józef	1946	1. 1
	Osiński Kazimierz	1949, 1952	1. 2
	Ostrowska Ewa	1958	1. 1
	Państwowa Rada Ochrony Przyrody	1956, 1957	1. 2
	Parszewska	1954	1. 1
	Passendorfer	1953	1. 1
	Patla	1957	1. 2
	Paul Antoni z rodziną	1946–1958	1. 42
	Peretiatkowicz Wanda	1950, 1951	1. 2
	Peterman Karol	1958	1. 1
	Pietraszkiewicz Wacław	1951	1. 1
	Pilarska Julia	1949, 1951	1. 2
	Pluciński	1958	1. 1
	Płocki Związek Popierania Turystyki	1948	1. 11

Pogorzelski Wacław	1947, 1953	1. 2
Polska Agencja Drewna	1949	1. 1
Polski Związek Narciarski	1949	1. 1
Polskie Biuro Podróży „Orbis”	1932	1. 1
Polskie Towarzystwo		
Krajoznawcze	1931–1949	1. 6
Polskie Towarzystwo Tatrzańskie	1925–1950	1. 17
Polskie Towarzystwo		
Turystyczno-Krajoznawcze	1951–1957	1. 10
Pomianowski Gustaw	1959	1. 1
Posadzki Jakub	1949–1958	1. 4
Praszałowicz Bronisław	1908, 1956	1. 2
Prezydium WRN Wojewódzki		
Komitet Turystyki w Szczecinie	1959	1. 1
Pręgowski Zenobiusz	1956	1. 1
Proboszcz Parafii w Puszczy		
Mariańskiej	1955	1. 1
Przedsiębiorstwo Autobusowe		
w Wiśniczu	1933	1. 1
Przedsiębiorstwo Państwowe		
„Film Polski”	1948	1. 1
Przedsiębiorstwo Samochodowe		
Czechów-Brzesko	1950	1. 1
Przeździecka M.	b.d.	1. 1
Przybytek Józef	1952	1. 1
Puchalski Włodzimierz	1953, 1954	1. 2
Putek J.	1958	1. 1
Puzonowa Helena	1958	1. 1
Quirini Arthur	1946, 1948	1. 2
Radwan Mieczysław	1946–1957	1. 13
Rakowicz Kazimierz	1947–1959	1. 4
Rapf	1952	1. 1
Redakcja „Kultury Fizycznej”	1957	1. 1
Redakcja „Wierchów”	1952	1. 1
Redakcja „Ziemi”	1949	1. 1
Rogozińska Flora	1934–1958	1. 6
Roslan Stanisława	1955	1. 1
Roszek Maria	1947	1. 1
J. 509. Jw. P–Z i adresat nieustalony		
Safarewicz Jan	1953	1. 1
Sarol Antoni	1947–1952	1. 6
Saysse-Tobiczyk Kazimierz	1931	1. 1
Scheffer Bronisław	1954	1. 1
Serafiński Tadeusz	1946	1. 1

Seńkowski M.	1934	1. 1
Sikorska Halina	1958	1. 1
Silanowa Joanna	1936	1. 2
Skiba Irena	1951, 1954	1. 2
Skibińscy Irena, Karol	1947–1953	1. 6
Sosnowski Kazimierz	1951–1958	1. 5
Sosnowski Witold	1947	1. 1
Staszewski Kazimierz	1948	1. 1
Staszowa Emilia	1946–1957	1. 7
Stanawski Edward	1952, 1959	1. 2
Storożyński Zbigniew, Janina	1956, 1957	1. 2
Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich	1957	1. 1
Szafer Władysław	1946–1953	1. 6
Szczukowie Maria, Władysław	1948–1959	1. 26
Szrejterówna Hanna	1951	1. 1
Szumiński	1957	1. 2
Szymański Piotr	1947	1. 1
Szymborscy Irena, Stanisław	1955–1958	1. 3
Śląski Okręgowy Związek Piłki Nożnej	1930	1. 1
Śniadowski Jan	1955	1. 1
Świerczkowie Franciszek, Mieczysława	1951–1954	1. 3
Świątek	1958	1. 1
Świtalska Julia	1949–1951	1. 3
Taszycki Witold	1946	1. 1
Torowa Katarzyna	1953	1. 1
Tryszczyłło Władysław	1956–1958	1. 3
Tychoniewicz Stanisław	1953, 1959	1. 2
Tyszyńska Danuta	1958	1. 1
Uhma Stefan	1947	1. 1
Uhorczak Franciszek	1956	1. 1
Wacek Rudolf	1930–1957	1. 9
		+fot. 1
Węgrzynowicz Leopold	1947, 1956	1. 2
Wilewska Krystyna	1956	1. 1
Wisłocki Adam	1922	1. 1
Wojtulewicz Feliks	1949	1. 1
Wojewódzkie Towarzystwo Turystyczne w Tarnopolu	1929	1. 1
Wolf Antoni	1948	1. 1
Wójcik Paweł	1956, b.d.	1. 2
Wójcikowa Ewa	1958	1. 1

Wróbel Tomasz	1948–1959	1. 7
Wrzosek Anotni	1947	1. 1
Wyrobek	1952	1. 1
Zaborscy Zdzisławowie	1948, 1954	1. 2
Zacharewicz	1958	1. 1
Zakrzewski Władysław	1934	1. 1
Zarząd Firny „Gdynia Ameryka”		
Linie Żeglugowe S.A.	1935	1. 1
Zarząd Gminnej Gospody Samop. Chłop.	1958	1. 1
Zarząd Hotelu Jasińskiego w Wadowicach	1951	1. 1
Zarząd Miasta w Olecku	1947	1. 1
Zarząd Schroniska PTTK (Magóra, Prehyba)	1958	1. 1
Zarząd Szkolnego Domu Wycieczkowego (Ciche, Jabłonowo)	1958	1. 2
Zarząd Uzdrowiska Łądek Zdrój	1957	1. 1
Zawadzka Zofia	1954	1. 1
Zenowiczowa Zofia	1951	1. 1
Zespół Wycieczkowy M. Orłowicza	1954–1959	1. 8
Związek Zawodowy Nauczycielstwa Polskiego	1954	1. 1
Zwierzchlewski Feliks	1952	1. 1
Adresat nieustalony	1931–1959, b.d.	1. 31

ANEKS 30

J. 510.	Korespondencja wpływająca. Osoby i instytucje A	
	Adams Fred R.J.	1930–1932 1. 5
	Adalberg Julian	1935 1. 1
	Affanasowiczowie Maria, Michał z rodziną	1920–1959, b.d. 1. 149
	Affasanowiczowie Krystyna, Zbigniew	1947–1959 1. 25
	Akademia Wychowania Fizycznego	1949 1. 1
	Akademicki Klub Turystyczny we Lwowie	1931 1. 2
	Akademicki Związek Sportowy	1923–1924 1. 3
	Alberti Adam	1956 1. 1
	Anrick Carl-Julius	1936 1. 1
	Ansilewska D.	1929 1. 1

	Antoniewicz Włodzimierz	1919–1959	1. 4
	Anton Emil	1956	1. 3
	Archiwum Fotograficzne	1955	1. 1
	Arczyński M.	1952	1. 1
	Automobil Club w Chile	b.d.	1. 1
	Automobil Klub Polski	1942	1. 2
J. 511.	Jw. Ba–Bl		
	Baarda van P.J.	1933	1. 1
	Bader Kazimierz Hugo	1946	1. 2
	Badecki Karol	1919	1. 1
	Badewska [?] Ina	1958, 1959	1. 2
	Bajcar A.	1959	1. 1
	Balluseck von D.J.	1929, 1932	1. 2
	Banit Józef	1946	1. 1
	Barthel Waław	1931–1959	1. 54
	Basińscy Bronisław, Helena	1929–1958, b.d.	1. 20
	Bedan Alicja i inni	1953	1. 1
	Bekierski Mieczysław	1947–1958, b.d.	1. 51
	Bełza Waław	1921–1935	1. 3
	Bergtal Seweryn	1935	1. 1
	Berboni Karol	1930, 1935	1. 2
			+wyc. pras.
	Beskiten-Verein	1932–1934	1. 8
	Betke Ryszard	1948–1957	1. 16
	Białkowscy Maria, S.	1946–1959	1. 20
	Białowieski Park Narodowy	1950	1. 1
	Biblioteka Jagiellońska	1922	1. 1
	Biblioteka Ordynacji Krasińskich	1922	1. 1
	Biblioteka Ministerstwa		
	Komunikacji	1935	1. 1
	Biblioteka Politechniki Lwowskiej	b.d.	1. 1
	Biblioteka Polska w Paryżu	1932	1. 1
	Biblioteka Poznańskiego		
	Towarzystwa Przyjaciół Nauk	1923	1. 1
	Biblioteka Uniwersytecka		
	we Lwowie	1922	1. 1
	Bielecki Ignacy	1959	1. 1
	Bieńkowscy	1921	1. 1
	Binder O.	1935	1. 1
	Biskupski Jan	1951–1952	1. 4
	Biuro Turystyki	1952	1. 1
	Blachowska Teodozja	1945–1957	1. 11
	Blok A.	1933	1. 1

J. 512.	Jw. Bł–Bu		
	Błoński Józef	1939–1959	l. 46
	Bodnarowie Irena, Zbigniew	1955–1959, b.d.	l. 17
	Bogucka W. i inni	1942	l. 1
	Bon Henri	1928	l. 1
	Bonkowiczowa M.	1956	l. 1
	Borkowska Bożena	1959	l. 1
	Borkowski Przemysław	1947, 1948	l. 2
	Borkowy [?] Stanisław	1931	l. 1
	Borowik J	1928	l. 1
	Borzęcki Michał	1929	l. 1
	Botor-Antoniewicz Jan	1921, 1922	l. 2
	Brandys Juliusz	1955, 1956	l. 2
	Braun Juliusz	1948–1955	l. 4
	Brüder Rosenbaum	1934	l. 1
	Buczkówna Zofia	1945–1949	l. 18
	Budrewicz Zofia	1945–1952	l. 45
	Bujak Antoni	1934	l. 1
	Bujak Ignacy	1929	l. 3
	Bujnowski W.	1952	l. 1
	Bukowiecki Tadeusz	1949, 1954	l. 2
	Bulanda Stanisław	1932	l. 1
	Bułhak Jan	1922–1949	l. 40
	Bułhak Janusz	1950–1959	l. 19
J. 513.	Jw. C–Ć		
	„Capek at Camp.”	1953	l. 1
	Catchpool John	1934	l. 1
	Československé Ústředí		
	Cizinského Ruchu	1929–1931	l. 5
	Cechowscy Halina, Janusz	b.d.	l. 1
	„Centrala Propagandy Turystyki i Uzdrowisk”	1931	l. 1
	Chętnik Adam	1933–1956	l. 3
	Chmielewska Irena	1934	l. 1
	Chmielewski A.	1922	l. 1
	Chmielewski K.	1956	l. 1
	Chołodecki Józef B.	1923	l. 1
	Chołoniewski Antoni	1923, 1924	l. 2
	Chomicz Witold	1953	l. 1
	Chowańczak Jerzy	1958	l. 1
	Chowańczakowa Jadwiga	1952–1957	l. 4
	Christelbauer Ludwik	1928	l. 1
	Christelbauerowa Eugenia	1947	l. 1

Christelbauerowa J.	1934, 1936	1. 2
		+klepsydra
Chwastek Edmund	1956, 1957	1. 2
Chwiczalski Wł.	1946, 1955	1. 2
Ciechanowski Stanisław	1931–1939	1. 3
Cieszawska Teresa	1953–1959	1. 6
Cieślowski Adam	1931–1959	1. 119
Ciężkowski Marian	1946	1. 1
Comité du Touring et Automobile		
Club Royal d'Albanie	1938	1. 1
Consulat der Nederlanden Drye		
Stad Danzig	1935	1. 1
Cooke Stenson	1932	1. 1
Cybulska Maria	1946–1956, b.d.,	1. 16
Czapelski Mirosław	1923	1. 1
Czarnecka Stanisława	1919–1927	1. 3
Czarnik	b.d.	tel.
Czarnowska Genowefa	1947	1. 1
Czarnowski Adam	1955	1. 1
Czaykowie Tadeuszowie	1957–1958	1. 6
Czaykowski Igor	1933	1. 2
Czechny Stanisław	1916	1. 1
Czekanowski Jan	1956	1. 1
Czermiński A.	1920	1. 1
Czerwiński Janusz	1958	1. 1
Czerowski Tadeusz	1951–1959	1. 19
Czaban Alfred	1930	1. 1
Czytelnia Akademicka we Lwowie	1923	1. 1
		+kwestionariusz
Ćwikliński Ludwik	1920	1. 1
J. 514. Jw. Da–Dub		
Dagnan Kazimierz	1947–1959	1. 8
Danek Ryszard z rodziną	1945–1959, b.d.	1. 20
Dańda Józef	1932–1955	1. 22
Deinlein Erwin	1933–1938	1. 4
Dembowska Franciszka	1957, 1958	1. 2
Deszczyński Stefan	1952	1. 1
		+protokół
Deventer von WPF	1929–1930	1. 3
Der Deutsche Automobil Club	1935	1. 1
Dobkiewicz D.	1953–1959	1. 3
Dobrzańska Maria	1926	1. 1
Dobrzański T.	1919, 1934	1. 2
Dohnalik Tadeusz	1934–1959	1. 58

Dolnośląska Spółdzielnia		
Turystyczna	1947	l. 2
Dom Kuracyjny Orłowo	1923	l. 1
Domosławski B.	1946	l. 1
Dorosz Jan	1933	l. 1
Doroszowa Zofia	b.d.	l. 2
Dostal Adolf B.	1932	l. 1
Drawicz	1931–1936	l. 4
Drażnowska Gabriela	1956, 1958	l. 2
Drewnowski Bogdan	1954	l. 2
Drewnowski Mirosław	1957	l. 1
Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha	1922, 1938	l. 2
Drukarnia Narodowa w Krakowie	b.d.	l. 1
Drukarnia Polska	1922	l. 1
Drzewosz Józef	1938	l. 2
Drzymała Stanisław	1951	l. 1
Dubowski Adam z rodziną	1952–1959	l. 51
		+fot., wyc. pras.
J. 515. Jw. Duc–Firich		
Duchaine P.	b.d.	l. 1
Dudryk-Darlewski Maksymilian	1952–1958	l. 10
Dulęba Maria	1945–1959, b.d.	l. 72
Duszek Adolf	1954–1958	l. 3
Dworak Maria	1954, 1958	l. 2
Dymnicka Maria	1936	l. 1
Dyrekcja Państwowego		
Uzdrowiska w Iwoniczu	1952	l. 1
Dyrekcja Uzdrowiska Jurata	1931	l. 1
Dyrekcja Zakładu Zdrojowo-		
-Kąpielowego w Szczawnicy	1923	l. 1
Dziechciński Tadeusz	1934, 1935	l. 2
Dziurkiewicz Tadeusz	1957–1958	l. 7
Dziurkiewiczowa	b.d.	tel.
Dunin-Brzeziński Stanisław	1933	l. 1
Ehretraut Baldwin	1933	l. 1
Eisenówna Janina	1933	l. 1
Ekkert Józef	1929–1947, b.d.	l. 10
Elmar Miklos	1933	l. 1
Eliaszwie Jadwiga, Stefan	1932–1958, b.d.	l. 37
Emanuela	1899	l. 1
Eringaart E.	1929	l. 1
Ernolte A.	1936	l. 1
Europa Touring	1922	l. 1
Falkowski Edward	1947, 1956	l. 2

	Fanny B.	1905, b.d.	l. 2
	Faecherowa Janina	1951	l. 1
	Feliński	1933	tel.
	Fenneberg Paul	1932	l. 1
	Ferens Wanda	1957–1959	l. 6
	Filipowicz Zygmunt	1951, 1959	l. 2
	„Film Polski”	1948	l. 3
	Firich Antoni	1933	l. 1
J. 516.	Jw. Fischer–Gaj		
	Fischer Adam	1928	l. 1
	Fischer Marzena	1949	l. 1
	Fischer Wanda	1934, 1937	l. 2
	Fischer Włodzimierz	1920–1955	l. 45 +fot.
	Fiszer Józef	1945–1959, b.d.	l. 107 +fot.
	Flach Zdzisław	1948–1952	l. 3
	Flachowa Kazimiera	1952	l. 1
	Frania	1902	l. 1
	Freudenverhehrs Einkaufs Reise und Transport = A.G.	1929	l. 1
	Friedman M.	1933	l. 1
	Frysz	1946	tel.
	Fularski Mieczysław	1939	l. 1
	Gabryszewski St.	1948–1958	l. 4
	Gadomski J.	1946	l. 1
	Gadowski W.	1935	l. 1
	Gajdzik Bonifacy	1946–1959	l. 38 +wyc. pras.
	Gajewska Maria	1937	l. 1
J. 517.	Jw. Gal–Gór		
	Galicz Jan	1939	l. 1
	Galik Stanisław z rodziną	1944–1952	l. 36
	Gardzielewscy T., B.	1952	l. 1
	Garvia [?] J.C.	1913	l. 1
	Gayda S.	b.d.	l. 1
	„Gazeta Wieczorna”	1920	l. 1
	Gąsiorowski Henryk	1931–1946	l. 7 +fot.
	Gdański Antykwariat Naukowy	1951	l. 1
	Gdynia-Ameryka	1935	l. 1
	Geisler Stefania	1958	l. 2
	Germain Wanda	1945–1951	l. 15
	Gesingowie G., St.	1950–1959	l. 9

	Gieruszyński Feliks	1949–1959	1. 9
	Giniel Zenobia	1949	1. 1
	Gizycki Władysław	1939	1. 1
	Glińska B.	1951	1. 1
	Główna Księgarnia Wojskowa	1939	1. 1
	Godfrejów Tadeusz	1939–1958	1. 29
	Godlewski Waclaw	1933, 1938	1. 2
	Goetel Walery	1919–1959	1. 30
	Goleniówna Alina	1933	1. 1
	Golińska Janina	1933	1. 1
	Gottfried Kazimierz	1952–1959	1. 37
	Górecka [?]	1947	1. 1
	„Górnoślązak”	1923	1. 1
	Górny	1951	1. 1
	Górski L.	1936	1. 1
	Górski Roman	1930	1. 1
J. 518.	Jw. Gr–H		
	Grabowski Władysław	1923–1956	1. 23
	Grodek Antoni	1993	1. 1
	Grodziecki Ludwik	1931	1. 1
	Grupa Poznańska	1953	1. 1
	Gruszczyńska-Grzyska Aleksandra	1949	1. 2
	Gryczuk Julian	1933–1936	1. 4
	Grygowski	b.d.	tel.
	Grzegorzewski Jan	1956	1. 1
	Grzelakowski Jan	1956	1. 1
	Grzesiak Celestyn	1933	1. 2
	Grzywo-Dąbrowski W.	1948	1. 1
	Gulgowski Jan	1923–1924	1. 4
	Gumowski M.	1920	1. 5
	Günter Waclaw	1947–1953	1. 5
	Gutkowski [?] A.	1954	1. 1
	Haber Marian	1935	1. 3
	Hajdukiewicz Władysław	1947, 1950, b.d.	1. 3
	Halicki N.	1930–1954	1. 4
	Hanusowa Wanda z rodziną	1945–1959, b.d.	1. 34
	Hartwig	1958	1. 2
	Hay E.	b.d.	1. 1
	Hendoga Halina	1956–1959	1. 13
	Hanning-Michaelis de Janina	1945–1948	1. 3
	Henzel Adam	1956, 1959	1. 2
	Hermanowicz Henryk	1946–1959, b.d.	1. 53
	Hermanowicz J.	1929	1. 1
	Heroyama T.	1929	1. 1

	Herse Bogusław	1930	l. 1
	Herszlikówna Henryka	1922, 1923	l. 2
	Hirsch Jan	b.d.	l. 1
	Hladik Jenda	1919, b.d.	l. 4
	Hlibowiczy	1934	l. 1
	Hłasko Jerzy	1954	l. 1
	Hnitesa Klub	b.d.	l. 1
	Hoffmanki	1954	l. 1
	Hoffmanowie Henrykowie	1931	l. 1
	Hornung Józef	1924	l. 1
	Holnicki T.	1936–1939	l. 3
	Horoszkiewicz W.	1946	l. 1
	Hotel Bristol w Zakopanem	1929	l. 1
	Hotel Miejski w Skrzyszuku- -Kamiennej	1956	l. 2
	Hryniewicz Władysław	1946–1958, b.d.	l. 8
	Hummłowie Henryk, Janina	1921–1956	l. 43
J. 519.	Jw. I–Jus		
	Illesič Fr.	1933	l. 1
	Illinicz Hilariusz	1953	l. 1
	Instytut Bałtycki	1939	l. 1
	International Youth Hostel Federation	1957	l. 1
	„Iskry”	1923, b.d.	l. 4
	Izba Przemysłowo-Handlowa w Częstochowie	1947	l. 1
	Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie	1932	l. 1
	Izydoryczyk Jadwiga, Karol	1945–1951	l. 5
	Jaczubski Antoni	1921–1935	l. 3
	Jadwiga	1912	l. 1
	Jakubowicz Konstancja	1955	l. 1
	Jakubowski B.	1939	l. 1
	Jakubowski Wiktor	1933–1959, b.d.	l. 75
	Jakutowicz K.	1958	l. 1
	Jančárek Vlastimír	1954–1955	l. 3
	Janiak H.	1955	l. 1
	Janikowski Aleksander	1916	l. 1
	Jarosz Stefan	1939, 1957	l. 2
	Jaroszy [?] Władysław	1904	l. 1
	Jaroszyn [?] Jadwiga	1913, b.d.	l. 2
	Jasiek	1901	l. 1
	Jasiński Ludwik	1952–1953	l. 3
	Jaškowiak Franciszek	1946–1958	l. 19

	Jedliński Jacek	1946–1952	1. 7
	Jedliński Wiktor	1955	1. 1
	Jochman Maria	1902–1957, b.d.	1. 44
	Junkichi Matsuka	1938	1. 1
	Junod	1931	1. 1
	Junosza-Dąbrowski Wiktor	1938	1. 1
	Jurczyński J.	1923	1. 2
	„Jurata” S.A.	1933	1. 1
	Jurek Stanisław	1951–1952	1. 3
	Jurkiewicz Bronisław	1935	1. 1
	Jurkiewicz Roman	1938	1. 1
	Justówna Adela	b.d.	1. 1
J. 520.	Jaroszyńscy Jan, Jerzy	1919–1959, b.d.	1. 129
J. 521.	Osoby i instytucje Juzwa–Kis		
	Juzwa Alojzy	1913–1959, b.d.	1. 48
			+zał.
	Kaim Stanisław	b.d.	1. 1
	Kaletta [?] J.	1931	1. 1
	Kalhous Rudolf	1949	1. 2
	Kalinowscy A.	1958	1. 2
	Kamieńska Irena	b.d.	1. 1
	Kamieński Władysław	1932	1. 1
	Kamińska Hanna	1947–1957	1. 11
	Kamiński Jerzy	1937	1. 1
	Kancierz Feliks	1947, 1952	1. 2
	Kapuścińska Zofia	1954, b.d.	1. 2
	Karliński B.	1951	1. 1
	Karpackie Towarzystwo Narciarzy	1923	1. 1
			+sprawozdanie
	Karpiński J.J.	1947	1. 1
	Katzerówna Adela	1941–1959, b.d.	1. 44
	Kazimierowski Eugeniusz	1936–1939	1. 3
	Kazimirski Tadeusz	1955–1958	1. 12
	Kazimierzczak Edmund	1952	1. 2
	Kędziorówna Amalia	1934	1. 1
	Kieleckie Stowarzyszenie		
	Młodzieży	1937	1. 1
	Kielich Eugenia	1954–1958	1. 18
	Kiepuska Zofia	1936–1959	1. 10
	Kierownictwo Hotelu w Krośnie	1952	1. 1
	Kilarz Jan	1920–1936	1. 43
	Kilarz Maciej	1951	1. 1
	Kiliński	1929	1. 1
	Kinga M.	1931	1. 1

	Kinla Leon	1949	l. 1
	Kisielnicki Włodzimierz	1948, 1956	l. 2
J. 522.	Jw. Kl–Kon		
	Klaczynska Z.	1929	l. 1
	Klemensiewicz Zenon	1921–1959	l. 7
	Klemkowa Stefania	1949	l. 1
	Kłęsk Krystyna	1957	l. 1
	Klier Stanisław	1933	l. 1
	Klub Československých Turistů v Praze	1929	l. 1
	Klub Urzędników Komunikacji	1935	l. 1
	Klub Urzędników Państwowych	1933	l. 1
	Kłos Juliusz	1931	l. 1
	Kłoskowski Eugeniusz	1950, 1952	l. 2
	Knaustowa Hanna	1941–1959	l. 26
	Knoll S.	1937	l. 1
	Knopiński J.A.	1939	l. 1
	Kokurewicz Stefan	1935	l. 1
	Koleżanki i Koledzy	1956	l. 1
	Kolowca Stanisław	1946, b.d.	l. 2
	Kolupaila Steponas	1930	l. 1
	Koła Krajoznawcze im. dr. M. Orłowicza w Jarosławiu	1949–1958	l. 8
	Koło Przewodników przy Oddziale PTTK Katowice	1957	l. 1.
	Kołodziejczyk Józef	1949–1955	l. 3
	Kołodziecki Franciszek	1954–1959	l. 12
	Komenda Dzielnicowa Milicji Obywatelskiej	1957	l. 1
	Komisja Międzynarodowa Kulturalno-Artystyczna	1929	l. 1
	Komisja Młodzieżowa przy Oddziale Stołecznym PTTK	1956	l. 1
	Komitet Blokowy	1949	l. 1
	Komitet Budowy Kościoła we Lwowie i w Krasnem	1933, 1936	l. 2
	Komitet Organizacyjny Międzynarodowej Wystawy Turystyczno-Komunikacyjnej	1929	l. 4
	Komitet do spraw Turystyki	1954–1958	l. 3
	Komitet do spraw Zagranicznych Ziem Odzyskanych	1947	l. 1
	Komorowski Kazimierz	1947	l. 1
	Konarski	1920	tel.

	Konferowicz Stanisław	1946–1955	l. 4
	Kongres Severa Planinskih		
	Druzestv	b.d.	tel.
	Konsulat Rzeczypospolitej		
	Polskiej w Amsterdamie	1933	l. 2
	Konopacki Jerzy	1914–1959	l. 22
			+fot.
	Konopczyńscy Adam, Władysława	1931–1959	l. 70
	Konopczyńska Wanda	1946	l. 1
J. 523.	Jw. Kop–Koz		
	Kopaczyńska Józefa	1919–1953, b.d.	l. 71
	Kopaczyńska Wanda	1933, b.d.	l. 3
	Kordys Roman	1920–1922	l. 3
	Kordziałek Zdzisław	1946	l. 1
	Korsak W.	1929	l. 1
	Korycki Z.	1953	l. 1
	Kotarbiński Tadeusz	1957	l. 1
	Kowalczewski Sylwester	1950–1959, b.d.	l. 18
			+fot.
	Kowalewski Wacław	1922–1958, b.d.	l. 37
			+fot.
	Kowalski Jan	1934	l. 1
	Kowarnicki Jan	1945	l. 1
	Kozakowa Barbara	1953–1959	l. 6
J. 524.	Kozakówna Danuta	1938–1959	l. 135
J. 525.	Osoby i instytucje Kozakówna–Krz		
	Kozakówna Lidia	1915–1959, b.d.	l. 103
	Kozarynowa Zofia	1938	l. 2
	Kozłowicz Aleksander	1951	l. 1
	Kozłowski Edmund	1933, b.d.	l. 2
	Kozłowski Tadeusz	1945	l. 2
	„Kraj” Spółdzielczy Instytut		
	Wydawniczy	1951	l. 2
	Krasicka Julia	1919–1950, b.d.	l. 16
	Kraszewska Halina	1958–1959	l. 18
	Krawczyków Władysława	1915–1936	l. 15
	Krebs M.	1935	l. 1
	Kreyserowa H.	b.d.	l. 2
	Krowaccy Krzysztof, Maria,		
	Stanisław	1954–1959, b.d.	l. 29
	Królikowski Jan	1949	l. 1
	Krug K.	1936	l. 1
	Kruger Amalia	1922	l. 2
	Krupa Aleksander	1934	l. 1

	Krygowski Władysław	1933–1957, b.d.	l. 11
	Krzemiński Bogdan	b.d.	l. 1
	Krzysztofik Jan	1952	l. 1
	Krzyżanowski Stanisław	1919	l. 1
J. 526.	Jw. Ks–Ku		
	Książnica — Atlas S.A.	1929	l. 1
	Książnica Polska	1923	l. 2
	Księżopolski Franciszek	1931, 1936	l. 2
	Kublin Karol	1949	l. 1
	Kuciński [?] Józef	1945	l. 1
	Kudelka Bronisław	1959	l. 1
	Kudelska Zofia	1948–1951	l. 6
	Kukucka Władysława i inni	1954–1956	l. 3
	Kulesza Stanisław	1951, 1956	l. 2
	Kumaniecki Kazimierz	1947–1953, b.d.	l. 20
	Kumatowscy	1939	l. 1
	Kunicka H.	1933	l. 1
	Kunzek Tomasz	1929–1959	l. 119
	Kupiecki Instytut Wiedzy Zawodowej	1949	l. 4
	Kuran J.	1959	l. 1
	Kuratorium Okręgu Szkolnego Śląskiego	1947	l. 3
	Kurowski G.	1954	l. 1
	Kurpiel Jakub	1950	l. 1
	Kuszewski Józef	1916–1959	l. 16
	Kuszewski Zygmunt	1925, 1939	l. 2
	Kuźma Leszek	1948	l. 1
J. 527.	Jw. Kw–Leh		
	Kwaskowski Feliks	1956	l. 5 +fot.
	Kwieciński Karol	1947–1949	l. 3
	Kwolek Jan	1919–1958	l. 26
	Laiteinerowie	1931	l. 1
	Lampe G.B.	1929–1930	l. 3
	Lande Jerzy	1953, 1954	l. 2
	Lange B.	1956	l. 1
	Langer Antoni	1919–1959, b.d.	l. 7
	Langerówna J.K.	1921	l. 1
	Lardelli Halina	1929	l. 1
	Laroy Helena	1936–1959, b.d.	l. 41
	Lasocka Alicja	1933	l. 1
	Lasoka Janina	1957–1958	l. 5
	Lastawicz Alfred	1958–1959	l. 3

	Lechowsky Janusz, Zbigniew	1946–1956	1. 7
	Lechowskie Marta, Maria	1922–1943, b.d.	1. 13
	Legation de S.M. Le Roi d’Egypte a Paris	1920	1. 1
			+prospekty
	Legutko Stanisław	1953–1954	1. 6
	Lehman Bogusław	1937–1959	1. 23
J. 528.	Jw. Le–Ł		
	Leichtfried Emma	1939–1957	1. 55
	Lemiszewski Stanisław	1947	1. 1
	Lenartowicz Stanisław	1923–1959, b.d.	1. 27
	Lenkiewicz Adam	1938–1939	1. 4
	Letnisko Górskie Tyrawa Wołoska	1933	1. 1
	Lewicka	1945, b.d.	1. 4
	Lewicki Jan	1936	1. 3
	Lewińscy Maria, Ryszard	1952	1. 1
	Lewkowicz Halina	1932–1959, b.d.	1. 37
	Libiszowska Wanda	1933	1. 1
	Liga Obrony Powietrznej Państwa	1923	1. 1
	Liga Ochrony Przyrody	1934	1. 1
	Lindnerówna Jadwiga	1938	1. 1
	Lipska Zofia	1939	1. 1
	Litwiński L.	1931	1. 1
	Lorentz Zygmunt	1948–1958	1. 9
	Loth Alfred	1949–1959	1. 9
	Lubieniecki Kazimierz	1929	1. 1
	Lucchesi E.C.	1931	1. 1
	Ludowy Instytut Oświaty i Kultury	1946	1. 2
	Lutosławski Witold	1935	1. 1
	Lwowskie Kluby Sportowe	1930–1937	1. 3
	Łabinowicowie	1953	1. 2
	Łach M.	1930	1. 1
	Łada-Zwoliński Tadeusz	b.d.	1. 1
	Łaskurijczuk Fedor	1935, 1937	1. 2
	Łauruszonis Helena	1947–1950	1. 3
	Łódzkie Stowarzyszenie Techników	1933	1. 2
	Łubieński Stanisław	1936–1939	1. 4
J. 529.	Jw. M–Maś		
	Mackiewicz Maria	1958	1. 3
	Macudziński Bolesław	1948	1. 1
	Macura Roudolf	1934	1. 1
	Madyda Władysław	1948	1. 1
	Magistrat Miasta Poznania	1929	1. 1

	La Maison de Roumonie el – France	1935	1. 1
	Majerczakowie Anna, Czesław,		
	Jacek	1929–1959	1. 40
	Majewska W.	1951	1. 1
	Majewski Wacław	1952–1958	1. 6
	Majgier Józef	1933	1. 1
	Malinowska Urszula	1946–1947	1. 3
	Małachowski Bohdan	1935– 1956	1. 6
	Małecka Antonina	1947	1. 1
	Mamuszka Franciszek	1953–1958	1. 9
	Mańkowscy Janina, Jerzy	1947–1958, b.d.	1. 13
	Mańkowski Alfons	1924	1. 1
	Mańkowski Bronisław	1959	1. 1
	Mariotti Angelo	1934	1. 1
	Markiewicz Anna	1955, b.d.	1. 4
	Markiewiczowie Jan, Józef	1946–1959, b.d.	1. 43
	Markolis Michał	1948	1. 2
	Martynowski Zbigniew	1948–1952	1. 9
	Maryła	1929, 1931	1. 2
	Maryłka	1951	1. 2
	Marzecki Felician	1923	1. 1
	Massalski Edmund	1947–1959, b.d.	1. 8
	Maślanka Jerzy	1946–1959, b.d.	1. 36
J. 530.	Jw. Mat–Mę		
	Matuszewscy Hanna, Józef	1943–1959, b.d.	1. 44
	Maury Georges O.	1929	1. 1
	Matlak Nycoła	1939	1. 1
	Mecha Erwin	1957	1. 1
	Medwecki Wiktor	1947–1959	1. 154
	Meilink L.	1947	1. 1
	Mergarowa W.M.	1953	1. 3
	Męski Zygmunt	1928–1934	1. 3
J. 531.	Jw. Mia–Mił		
	Mianowski Henryk	1934	1. 1
	Midowicz S.	1929	1. 1
	Mielżyński Mieczysław	1946	1. 1
	Michalski Jerzy	1952–1954	1. 3
	Michalewska [?] J.	b.d.	1. 1
	Midzikowska Z.	1956	1. 1
	Miejski Urząd Ewidencji Ludności we Lwowie	1935	1. 1
	Mieszkowski Tadeusz z rodziną	1934–1958	1. 36

	Międzynarodowa Wystawa Komunikacji i Turystyki	1930	l. 1
	Międzynarodowy Instytut Statystyczny	1929	l. 1
	Migarski Zdzisław	1954	l. 1
	Miklas von Elemer	1929, b.d.	l. 2
	Mileska Irena	1955–1959	l. 5
	Mileski Witold	1933, 1935, b.d.	l. 3
	Millerowie Helena, Mieczysław	1939–1959, b.d.	l. 115
	Miłobędzka M	1947	l. 1
J. 532.	Jw. Min–Moz		
	Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego	1959	l. 1
	Ministerstwo Obrony Narodowej	1948	l. 1
	Ministerstwo Poczty i Telegrafów	1954	l. 1
	Ministerstwo Przemysłu i Handlu	1948	l. 1
	Minkiewicz Halina	1934, 1948	l. 2
	Mirecki	1941	l. 1
	Missbach A.	1933	l. 2
	Mizerscy Bolesław, Olga	1949–1955, b.d.	l. 17
	Młynarkiewicz Marian i inni	1954	l. 1
	Modliński Konstanty	1948–1959	l. 11
	Möller-Holst C.	1929	l. 2
	Mołocki A.	1915	l. 2
	Mora-Mieszkowski Zygmunt	1948	l. 1
	Moraczewski	b.d.	l. 1
	Moreccy	1919	l. 1
	Morwitz Zygmunt	1919–1923, b.d.	l. 5
	Moskalewski	1931	l. 1
	Mostalski	b.d.	tel.
	Mozołowska Jadwiga [Gdańsk] z rodziną	1946–1959, b.d.	l. 25
	Mozołowska Jadwiga [Częstochowa, Warszawa]	1947–1958, b.d.	l. 94
J. 533.	Jw. Mu–Nie		
	Mucha Stanisław	1933–1959	l. 79
	Müller J.	1929–1935	l. 4
	Muzeum Miejskie w Jarosławiu	b.d.	l. 1
	Muzeum Narodowe we Lwowie	1923	l. 1
	Muzeum Przemysłowe im. dra O. Baranieckiego w Krakowie	1923	l. 2
	Muzeum Przemysłowe we Lwowie	1922	l. 1
	Muzeum Wielkopolskie	1923	l. 1
	Nagrabcieccy Jan, Wanda	1945–1947, b.d.	l. 5

	Najder i inni	1958	l. 1
	Nalepińska M.	1932	l. 1
	Narodowy Zakład im. Ossolińskich	1928	l. 1
	Nartowski W.	1959	l. 1
	Nachay Jerzy	1928–1957	l. 3
			+projekt arch.
	Nachayowie Adolfowie	1938	l. 1
	Neue Photographische Gesellschaft	1922	l. 1
	Niedziałkowska Zofia	1954, 1956	l. 2
	Niekraszówna Irena	1910–1914	l. 90
			+fot. 2
	Niekraszowa Jadwiga	1912–1913	l. 3
J. 534.	Jw. Niem–Or		
	Niemczewski Marian	1933	l. 1
	Niemczewski Władysław	1947–1948	l. 4
	Niemierkiewicz Marian	1919–1950	l. 3
	Niemierowska H.	1958	l. 1
	Niewczykowa Stefania	1925–1938	l. 4
	Ninchejmanowa Maria	1933	l. 1
	Nitch Andrzej	1935	l. 1
	Nosowicz Maria	1929–1959, b.d.	l. 75
			+wyc. pras.
	Nowakowska Maria	1920–1921	l. 3
	Oczesalska Józefa	1929–1958	l. 30
	Odon Ojciec	1934	l. 1
	Onei Marian	1950	l. 1
	Ojrzyński Antoni	1949–1959	l. 36
	Okanowicz Stanisław	b.d.	l. 1
	Okęcki Mieczysław	1929–1932	l. 3
	Okorski Jan	1956–1959	l. 4
	Olański H.	1919	l. 1
	Olsztyńska Wojewódzka Rada		
	Narodowa	1948	l. 1
	Opacki Józef	1946	l. 3
	Oppenheim Józef	1934	l. 1
	„Orbis” Polskie Biuro Podróży	1931–1950	l. 10
	Orkanowa	1936, 1937	l. 2
J. 535.	Jw. Os–Pe		
	Osiecki Stanisław	1952–1958	l. 6
	Osińska Hanna	1951	l. 1
	Osiński Kazimierz	1923–1952	l. 9
	Oskurzeńska Z.	1933	l. 1
	Ostachowiczowie Karolowie	1937	l. 1
	Österreichischen Touring-Club	b.d.	l. 1

	Ostrowska Ewa	1954–1959, b.d.	l. 12
	Osuchowska Marta	1910, 1912	l. 2
	Padechowicz Edmund	1923–1958	l. 7
	„Paged” Polska Agencja Drzewna	1949	l. 1
	Palacz Tadeusz	1959	l. 1
	Pałczyński Konstanty	1936	l. 1
	Państwowa Rada Ochrony Przyrody	1947	l. 1
	Państwowe Gimnazjum i Liceum Handlowe w Jarosławiu	1949	l. 1
	Parczewski Eugeniusz	1931–1938	l. 3
	Parys Olga	1946	l. 2
	Patka Antoni	1957	l. 2
	Patryn Witold	1922	l. 1
	Patrzykont J.	1936	l. 1
	Pauček Erwin	b.d.	l. 1
	Paul Antoni z rodziną	1931–1959, b.d.	l. 115 +fot.
	Pawelcówna Maryla	1945	l. 1
	Pawlak Jan	b.d.	l. 1
	Pawlikowska Nura	1923, 1925	l. 2
	Pawłowski Czesław	1955–1959	l. 5
	Pawłowski Stanisław	1920–1936	l. 3
	Pensjonat „Skarbówka”	1936	l. 1
	Peretiałowicz Wanda	1938–1957, b.d.	l. 21
J. 536.	Jw. Pi–Polskie Towarzystwo Tatarzańskie		
	Piasecki Eugeniusz	b.d.	l. 1
	Piaskowski R.	1947	l. 1
	Pierwsze Polskie Towarzystwo Kąpieli Morskich	1924	l. 1
	Pierwszy Oddziałowy Nizinny Rajd Narciarski PTTK	1954	l. 1
	Piętko Anna	1958–1959	l. 3
	Piłarska Julia	1947–1953	l. 15
	Piotrowska Anna	1957	l. 1
	Piotrowski J.	1923	l. 1
	Piotrowski Tadeusz	1931	l. 1
	Pisarska Maria	1957–1959	l. 4
	Piskorski Czesław	1948–1958	l. 5
	Planerówna Wanda	1922	l. 1
	Pluciński Jan	1952	l. 1
	Pniewski	1939	l. 1
	Podłębska S.	1945	l. 1
	Podłębski Henryk	1933–1934, b.d.	l. 4

Podermańscy Zenonowie	1957–1959	l. 3
Podgórski i inni	1957	l. 1
Podlacha Władysław	1919	l. 1
Podolskie Towarzystwo		
Turystyczno-Krajoznawcze	1931–1937	l. 3
Pogorzelski Wacław	1936–1958	l. 36
Polakiewicz Stanisław	1921, 1929	l. 2
Polska Agencja Telegraficzna	1931–1935	l. 4
Polski Instytut Współpracy		
z Zagranicą	1938	l. 1
Polski Komitet Olimpijski	1958	l. 1
Polski Touring Club	1933–1935	l. 3
Polski Związek Atletyczny	1935, 1938	l. 2
Polski Związek Dziennikarzy		
i Publicystów Sportowych	1932	l. 1
Polski Związek Fotografików	1951	l. 1
Polski Związek Narciarski	1933–1939	l. 5
Polski Związek Turystyczny	1929, 1946	l. 2
Polskie Archiwum Krajoznawcze	1946, 1949	l. 2
Polskie Towarzystwo Fotograficzne	1950–1959	l. 3
Polskie Towarzystwo Geograficzne	1952–1958	l. 7
		+prospekt wyd.
Polskie Towarzystwo Krajoznawcze	1922–1957	l. 33
		+fot.
Polskie Towarzystwo Krajoznawcze		
„Ziemia”	1948	l. 1
Polskie Towarzystwo Tatarzańskie	1929–1950	l. 43
J. 537. Jw. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze-Q		
Polskie Towarzystwo Turystyczno-		
-Krajoznawcze	1951–1959, b.d.	l. 4
Połchłopek Franciszek	1952	l. 1
Południewski Franciszek	b.d.	l. 1
Pomianowski Cz.	1958	l. 1
Pomianowski Gustaw	1958, 1959	l. 2
Pomorska Drukarnia Rolnicza S.A.		
w Toruniu	1923	l. 1
Posadzki Jakub	1952–1958, b.d.	l. 8
Powszechna Kasa Oszczędności	1956	l. 1
Powszechna Wystawa Krajowa	1929	l. 1
Pożniak Jan	1947	l. 1
Praczyński Aleksander	1935–1947	l. 3
Praszałowicz Bronisław	1956	l. 1
Prezydent m.st. Warszawy	1933	l. 1
Pruchnik Józef	1921	l. 1

	Pruszewicz Al.	1927, 1933	l. 2
	Przetocki Kazimierz	1950–1959	l. 6
	Przeździecka Maria	1957–1959	l. 8
	Puchalski Włodzimierz	1953–1959, b.d.	l. 8
	Putek Józef	1948	l. 3
	„Putnik”	1931	l. 1
	Puzonowie Helena, Roman	1933–1954	l. 4
	Pyde Emil	1944	l. 1
	Pytlasiński Władysław	1923	l. 1
	Quirini Artur	1926–1959	l. 25
			+fot.
J. 538.	Jw. Ro–Rz		
	Roszkowski Andrzej	b.d.	l. 1
	Rudniccy Eugenia, Stanisław	1922–1959	l. 5
	Rudnicki Juliusz	1945–1947	l. 4
	Rudnicki Mikołaj	1949	l. 1
	Rudolfowie Maria, Zygmunt	1945–1959	l. 35
	Rujda [?]	b.d.	l. 1
	Rulikowski M.	1920	l. 1
	Rutkowski Roman	1945–1948	l. 3
	Rybicka Halilna	1947	l. 1
	Rybicka Irena	1931, 1932	l. 2
	Rychterówna Maria i inni	1910	l. 1
	Rzymskokatolicki Urząd Parafialny w Zakopanem	1946	l. 1
J. 539.	Jw. Sa–So		
	Safarewicz Halina	1950	l. 1
	Safarewicz Jan	1949–1956	l. 4
	Safarewicz Wanda	1950–1953	l. 5
	Salingerowie Zygmuntowie	1931, b.d.	l. 2
	Sarol Antoni	1946–1950, b.d.	l. 4
	Sattler Lorenz	b.d.	l. 1
	Saysse-Tobiczyk Kazimierz	1931–1958	l. 11
	Sąd Powiatowy dla m.st. Warszawy	1957	l. 1
	Schabenback Henryk	1935	l. 1
	Scheffnerowie Bronisław, Jadwiga	1954–1957	l. 12
	Schlauer Heinrich	1959	l. 1
	Schneider Ludwik	1919	l. 5
	Schuermans L.	1936	l. 1
	Schultz Marian	1947–1950	l. 4
	Scottisch Youth Hotels Association	1933	l. 1
	Sekcja Turystyczna SKS Państwowego		
	Liceum W.P.	1956	l. 1
	Seńkowski M.	1933–1934, b.d.	l. 7

	Sergent Fernanda	1935	l. 1
	Sędziwina Halina	1919–1936	l. 5
	Sheybal Nula	1919–1921	l. 4
	Sheybal Stanisław	1919, 1920	l. 2
	Sheybal Wanda	1922	l. 1
	Sikorska A.	1939	l. 1
	Sikorska Halina	1955–1958	l. 11
	Silanowa Joanna	1936	l. 1
	Singer Jerzy	1948	l. 1
	Siuchnińska Barbara	1934	l. 1
	Siwiec Jan	1956	l. 1
	Skarbowski Kazimierz	1954–1956	l. 3
	Skiba Irena	1947–1957	l. 6
	Skibińska Irena	1945–1954	l. 8
	Skibiński Karol	1950–1959	l. 12
	Skonieczny Bogumiła	1959	l. 4
	Skowronkówna Irena	1952	l. 2
	Słuszkiewicz Edmund	1946	l. 1
	Smolka Władysław	1919–1937, b.d.	l. 22
	Smoluchowski Tadeusz	1924–1933	l. 3
	Sobański Michał	1947, 1951, b.d.	l. 3
	Sobieski W.	1933	l. 1
	Socha	1957	l. 1
	Solar Franek	1931	l. 1
	Solscy Klara, Henryk	b.d.	l. 1
	Sommer Edward	1921	l. 1
	Sosnowski Kazimierz	1923–1954	l. 31
	Soupper Juliusz	1935–1959	l. 5
			+fot.
	Sowa Adam	1930–1934	l. 3.
J. 540.	Jw. Sp–Sza		
	Spisko-Novo Vessky Odbor Klubu		
	Československých Turistov	1932	l. 1
	„Sport i Turystyka”	1954–1958	l. 5
	„Sport i Wczasy”	1950	l. 1
	Sportovní Zavod Klubu Čs. Turistů		
	Odbor Praha	1932	l. 1
	Staszkiewiczówna Felicja	b.d.	l. 1
	Stabrowski M.	1941	l. 1
			+k. zaopatrzenia 2
	StäFrendenverkehrs-Amt Budapest	1935	l. 1
	Stankiewicz A.	1954	l. 1
	Stasia R.	1958	l. 1
	Staszewski Kazimierz	1945–1956	l. 12
			+wyc. pras.

	Staszowa Emilia	1929–1959, b.d.	1. 83
	Staško Józef	1936	1. 1
	Steinberg Mikołaj	1921	1. 1
	Steiner Friedrich	1929	1. 1
	Steiberowa Helena	1951	1. 1
	Stolarzewicz St.	b.d.	1. 1
	Stoleczne Biuro Obsługi		
	Turystycznej	1958	1. 1
	Stonowski Edward	1948–1958	1. 17
	Starożyńscy Zbigniew, Janina	1954–1958, b.d.	1. 14
	Starożyńska Zofia	1958	1. 1
	Stowarzyszenie Dziennikarzy		
	Polskich	1957	1. 1
	Strakosz P.A.	1929	1. 1
	Studzińska Maria	1919–1933	1. 7
	Suchanek Karol	1950	1. 1
	Suchecką Teresa	1956–1957	1. 3
	Super Paul	1937	1. 1
	Szachówna Maria	1922–1931, b.d.	1. 8
	Szafer Władysław	1934–1957, b.d.	1. 22
	Szafraniecki Stanisław i inni	1935	1. 2
	Szafranowie Franciszkowie	1933	1. 1
	Szajkowska Berta	1947	1. 1
	Szajnocha Władysław	1920	1. 2
	Szantyr Zofia	1931	1. 1
J. 541.	Jw. Szcz–Szy		
	Szczepaniak Adam	1958	1. 1
	Szczuka Władysław	1948–1959	1. 3
	Szczukowa z Jedliłckich Maria	1933–1959	1. 40
	Szeliga-Szeligowski	1935	1. 1
	Szeligowski Karol	1936	1. 1
	Szenk Józef	1925	1. 1
	Szostkiewiczowa Kazimiera	1932	1. 1
	Szreiter Anna	1948–1955	1. 6
	Szulc de Szulcer Maria	1947	1. 1
	Szulc de Szulcer Stanisław	1945–1946	1. 3
	Szumiński Antoni	1957	1. 2
	Szwakoptowa Elżbieta	1953	1. 1
	Szychowa Marcelina	1950–1955	1. 4
	Szydłowski Tadeusz	1919–1935, b.d.	1. 9
	Szymański P.	1947, b.d.	1. 6
	Szymaszek Karol	1957	1. 1
	Szymborscy Irena, Stanisław	1936–1958, b.d.	1. 25

	Szyndler Aleksander	1934, 1939	1. 2
	Szyperko Czesław	1948–1954, b.d.	1. 5
J. 542.	Jw. Ś–T		
	Światowy Związek Polaków z Zagranicy	1934	1. 1
	Świąder Jan	1951–1958	1. 12
	Świerczkowie Franciszkowie	1951–1959, b.d.	1. 31
	Świerz Mieczysław	1922, b.d.	1. 2
	Świkła Alojzy	1945	1. 1
	Świstek	1948	1. 2
	Świtalska Julia	1902–1954, b.d.	1. 9
	Świtalski Kazimierz	1958, 1959	1. 2
	Tabory Cornelius	1929	1. 1
	Taszycki Witold	1948, 1949	1. 2
	Telako Marian	1947	1. 2
	Teodorowicz August	1919, 1920	1. 2
	Terlakowie Bożena, Michał	1953, 1955	1. 2
	Tężycki Józef	1935, 1938	1. 2
	Tomasini Marian	1956, b.d.	1. 2
	Tomaszewska Maria	1945–1946	1. 4
	Tomaszewski-Lisse Adam	1945	1. 3
	Tomaszewski Leonard i inni	1958	1. 1
	Tor Eugeniusz	1939	1. 1
	Towarzystwo Bratniej Pomocy Słuch. Politechniki Lwowskiej	1933	1. 1
	Towarzystwo Nauczycieli Szkół Średnich	1923	1. 1
	Towarzystwo Przyjaciół Kazimierza w Kazimierzu Dolnym	1938	1. 1
	Towarzystwo Tatrzańskie	1923	1. 2
	Towarzystwo Wydawnicze „Bluszcz”	1933	1. 3
	Troczewski Z.	1958	1. 1
	Tryszczyno Władysław	1956–1959	1. 31
		+wyc. pras., uwagi	
	Tucewiczówna J.	1947, 1948	1. 2
	Twardo Stanisław	1959	1. 1
	Tworowski	1936	1. 1
	Tworowski Michał	1935	1. 1
	Tychoniewicz Stanisław	1932–1953	1. 6
	„Tygodnik Sportowy”	1921, 1923	1. 2
	Tynicki Konstanty	1956	1. 1
	Tysz Władysław	1951–1957	1. 19
	Tyszkówna Zofia	1931–1950	1. 8

J. 543.	Jw. U–Woj		
	Udorowiczówna Halina	1919	l. 1
	Uhma Stefan	1947	l. 1
	Uhorczak Franciszek	1933–1948	l. 3
	Uhrynowski Włodzimierz	1956–1959	l. 13
	Ulatowski R.S.	1926–1946	l. 6
	L’Union des syndicats d’initiative	1923	l. 1
	Uniwersytet Jagielloński	1948	l. 1
	Uniwersytet Jana Kazimierza	1924	l. 1
	Urząd Parafialny w Poroninie	1947	l. 1
	Urząd Wojewódzki Pomorski	1938	l. 1
	Ustupski Jerzy	1947	l. 1
	Vanags Charles L.	b.d.	l. 1
	Wacek Rudolf	1920–1956, b.d.	l. 55
	Walczak Wojciech	1948	l. 1
	Walkirsch	b.d.	l. 1
	Waniekowa Maria	1921	l. 1
	Wańkowiczowa Zofia	1935	l. 1
	Warszawska Kasa Przechowywania i Pomocy dla Literatów i Dziennikarzy	1948	l. 1
	Warszawska Spółdzielnia Spożywców		
	„Mokotów”	1952	l. 1
	Wasung Aleksander	1935–1937	l. 3
	Wendt H.	1922–1923	l. 5
	Wędkiewicz Stanisław	1955	l. 1
	Węgrzynowicz Leopold	1911–1959	l. 26
	„Wiadomości Służby Geograficznej”	1927	l. 1
	„Wiadomości Turystyczne”	1933	l. 1
	Wiechecki Stefan (Wiech)	1957	l. 1
	Wieczorek A.M.	1933, 1934	l. 2
	Wiejska Spółdzielnia Kinematograficzna	1952	l. 1
	Wierdak St.	1939	l. 1
	Wierzbicki Z.	b.d.	l. 1
	Wierzchlejski Tadeusz	1957	l. 1
	Wierzyński St.	1956	l. 1
	Wigiliów B.	b.d.	l. 1
	Wilewska Krystyna	1956–1959	l. 6
	Wilusz Adam	1929–1935, b.d.	l. 7
	Wisłocki Adam	1915–1931, b.d.	l. 8
	Wiszniewski Piotr	1938–1951	l. 4
	Wiśka	1908	l. 1
	Witkowska Władysława	1945	l. 1

	Wituski Janusz z rodziną	1946–1948	l. 3
	Witwińscy H. i Wacław	1945–1950	l. 4
	Wojewoda białostocki	1935	l. 1
	Wojewoda poznański	1934	l. 1
	Wojewódzkie Towarzystwo Turystyczno- -Krajoznawcze w Tarnopolu	1929	l. 1
		+fot., sprawozdanie z działalności	
	Wojskowy Instytut Geograficzny	1947–1948	l. 5
	Wojtanowicz Zygmunt	1915	l. 1
	Wojtulewicz Maria	1931–1954	l. 12
	Wojtuński Adam	1959	l. 1
J. 544.	Jw. Wol–Zu		
	Wolański Jerzy i inni	1937	l. 1
	Wolf Antoni	1948	l. 1
	Wołyński Klub Automobilowy	1929	l. 1
	Wołyńskie Towarzystwo Krajoznawcze	1929	l. 3
	Wosińska Zofia	1955	l. 1
	Woszczyńska [?]	1953, 1954	l. 2
	Woźniak Józef	1948, 1949	l. 2
	Woźniakowski Izydor	1937	l. 1
	Wójcik Kazimierz	1919–1931	l. 25
		+wyc. pras.	
	Wójcik Paweł	1953–1959, b.d.	l. 18
	Wójcikowa Ewa	1958	l. 1
	Wroczyński Ryszard	1959	l. 1
	Wróbel Tomasz	1939–1958, b.d.	l. 25
	Wrzosek Antoni	1947–1957, b.d.	l. 4
	Wujtulewicz Feliks	1949	l. 2
	Wyczyńska Bronisława	1923	l. 1
	Wydział Powiatowy w Nowym Sączu	1948	l. 1
	Wyrobek Roman	1952–1955	l. 4
	Wysoccy Adam, Maria	1946–1958	l. 7.
	Wytwórnia Filmów Oświatowych	1956	l. 1
	Zaborscy K., Z.	1954–1959, b.d.	l. 9
		+fot.	
	Zaczkiewicz W.	1939	l. 1
	Zakliński B.	1933	l. 1
	Zakłady Rolniczo-Przemysłowe Leszczków	1937	l. 1
	Zalewska W.	1948	l. 1
	Zalewski Edmund	1945	l. 1
	Zarząd Okręgowego Urzędu		

	Ziemskiego Redłowo	1923	l. 1
	Zarząd Zdrojowiska Druskienniki	b.d.	l. 1
	Zarząd Przewodników GOT	1956	l. 1
	Zarzycki Wiesław i inni	b.d.	l. 1
	Zawadzka Eugenia	1934	l. 1
	Zawadzka Zofia	1954–1957	l. 8
	Zborowski Juliusz	1935–1959	l. 4
	Zdanowski Edmund	1948	l. 1
	Zdrójkowski Michał	1957–1958	l. 3
	Zembruski Witold	1959	l. 1
	Zenowicz Zofia	1951–1959, b.d.	l. 21
	Zespół Wycieczkowy dr. M. Orłowicza	1957	l. 1
	Zielińska Maria	1949–1950	l. 3
	Zieliński Stanisław	1955	l. 1
	Ziemilski Benedykt	b.d.	l. 1
	Zilahy Desider de	1922	l. 1
	Złot Turystów w Kraśniku		
	Fabrycznym	1955	l. 1
	Zubelewicz Aleksander	1948–1956	l. 9
J. 545.	Jw. Zw–Ż i nadawcy nieustaleni		
	Związek Młodzieży Polskiej	1955	l. 1
	Związek Polskich Artystów Fotografików	1957	l. 1
	Związek Polskich Inżynierów Kolejowych	1934	l. 1
	Związek Popierania Turystyki	1948–1950	l. 3
	Związek Uzdrowisk Polskich	1933, 1948	l. 2
	Związek Zawodowy Kolejarzy	1949	l. 2
	Zwierzchlewski Feliks	1959	l. 1
	Zwierzńska Zofia	1946	l. 1
	Zwoleński Tadeusz	1933–1955	l. 14
	Zygmunt	1929	l. 1
	Żelazko W.	1959	l. 1
	Żelechowski Antoni	1952	l. 3
	Żelazna Aniela	1935	l. 1
	Żemaitis Wł. i inni	1958	l. 1
	Żizek Civil	1927, 1932, b.d.	l. 3
	Żurawski Edward	1922–1934	l. 3
	Życki Jerzy	1934	l. 1
	Nadawcy nieustaleni	1908–1958, b.d.	l. 47

ANEKS 31

- J. 556. Recenzje o pracach M. O.
O sporcie i jego organizacji, 1919
Jarosław, jego przeszłość i zabytki, 1921
Przewodnik po cmentarzach warszawskich, 1921
Przewodnik po Gdańsku, 1921
Przewodnik po Gdańsku, Oliwie i Sopocie, 1921
Przewodniki po Poznaniu, Wielkopolsce, Spiszu i Orawie, Z. Dębicki, 1921
Przewodnik po Śląsku, 1924
Przewodnik po Toruniu, 1924
Przewodnik po województwie pomorskim, B. Makowski, 2 recenzje z 1924
Przewodnik wschodniopruski, 1924
Ankieta w sprawie rozwoju wybrzeża morskiego, 1928
Guide illustré de la Pologne, 1928, 1929
Ilustrowany przewodnik po Gdańku, 1928
Polska w krajobrazie i zabytkach, 1929
Przewodnik samochodowy po Polsce, 1929
Zwiedzajcie Polskę, 1929
Broszura propagandowa zachęcająca Węgrów do zwiedzania Polski, 1929
Przewodnik kolejowy po Polsce, 1930
Jeszcze w sprawie konkursu alpinistycznego w Chamonix, 1932
Przewodnik po Warszawie i okolicy, 1932, 1937
Jarosław, jego przeszłość i zabytki, 1935
Przewodnik po województwie pomorskim, 1936
Informator turystyczny, b.d.
Sudety, b.d.

ANEKS 32

- J. 558. Materiały Michała Orłowicza — ojca
A. Korespondencja wychodząca		
Orłowiczowa Emilia	1906	1. 1
Orłowicz Mieczysław	1898	1. 1
B. Korespondencja wpływająca		
Christof J.	1896	1. 1
Gardziel Florian	1901	1. 1
Goldfarb Leon	1904	1. 3
Królicki	1901	1. 1
Orłowicz Zygmunt	1906	1. 1
Orłowiczówna Maryla	1908	1. 1
Schramner [?]	1900	1. 1

Tomaszkiewicz Ludwik	1901	l. 1
Nadawca nieustalony	b.d.	l. 1

ANEKS 33

J. 561.	Korespondencja wpływająca Emilii Orłowiczowej A–K	
	Affanasowiczowie Maria,	
	Zbigniew	1948, b.d. l. 2
	Biliński Grzegorz z rodziną	1927–1938 l. 8
	Błoński Józef z rodziną	1949–1950 l. 3
	Bobola L.	1924 l. 1
	Borowski S.	1926 l. 1
	Buntner [?] Alois	1915 l. 1
	Czermińscy Jarosławowstwo	1928, 1930, b.d. l. 3
	Danek Ryszard	1938–1951 l. 16
	Dembitzer Eisig	1933 l. 1
	Dereniowska Albina z mężem	1903 l. 1
	Dobrzańska Eugenia	1925 l. 1
	Dohnalik Teusz	1948–1950 l. 9
	Elandkówna Lilka	1926 l. 1
	Feresz Karol, Maria	1892 l. 1
	Fillerowa Wanda	1950 l. 1
	Fischerowie Włodzimierstwo	1950 l. 1
	Galilcyjski Akcyjny Bank	
	Hipoteczny	1914 l. 1
	Galikowie Edmund, Maria, Maryla,	
	Stanisław	1931–1950 l. 38
	Germain Wanda	1948 l. 1
	Grobelski Jan	1916 l. 1
	Hegedür Michal	1929 l. 1
	Hladik Jan	1926 l. 1
	Hnatynakowa Lucja	1920 l. 1
	Hotel Krakowski we Lwowie	1926 l. 2
	Jakubowski Jan	1929 l. 1
	Jan	1948 l. 1
	Jaroszewicz-Sładkowa Julia	1914 l. 1
	Jochmanówna Maryla	1933–1950 l. 9
	Kamocka Natalia	1948 l. 1
	Kasprowiczówna Ludwika	1931 l. 1
	Kiepuska z Orłowiczów Zofia	
	z rodziną	1935–1949, b.d. l. 9
		+fot. 2, wszyty monogram
	Kmiecikiewicz Roman	1918 l. 1
	Knopp Julian	1915, 1916 l. 2
	Koch [?] Maria	1939 l. 1

	Komitet Organizacyjny I Kongresu		
	Związku Sodalicii Mar. Akad.	b.d.	1. 1
	Konopczyńska Wanda	1947	1. 1
	Koropatińska F.	1928	1. 1
	Kozakówna Danuta i inni	1947–1951	1. 9
	Kozakówna Lidia i inni	1950	1. 1
	Kozłowicz A.	1948	1. 1
			+wiz.
J. 562.	Jw. Krasicka–O		
	Krasicka Julia	1907–1950	1. 50
			+fot.
	Krawczyk Władysław	1915	1. 1
	Krawczykówna Władka	1915	1. 1
	Kropiwniccy	1937	1. 1
	Kudzińska Maria	1926–1933	1. 12
	Kwolek Jan	1920	1. 1
	Lechowsky Halina, Zbigniew	1948	1. 1
	Lechowskie Malta, Maria	1916	1. 1
	Leichtfried Emma	1947–1951	1. 12
	Małachowska M.	1939	1. 1
	Maria Ludgarda s. Felicjanka	1936	1. 1
	Markiewicz Franciszek	1916–1935	1. 15
	Markiewicz Jan	1948, 1951	1. 2
	Markiewicz Maria	1928–1938, b.d.	1. 5
	Męski Zygmunt	1935, 1938, b.d.	1. 3
	Mikolaszek	b.d.	1. 1
	Millerowie Halina, Mieczysław	1947, 1949	1. 2
	Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego	1929	1. 1
	Mosińska Halina	1948–1950	1. 1
	Mozołowska Jadwiga	1945–1950, b.d.	1. 13
	Narożna Maria, Halina	1949	1. 1
	Nosowiczowa Maria	1948–1949	1. 4
	Orłowicz Maria	1935, b.d.	1. 2
	Orłowiczówna Władysława	1933	1. 1
J. 565.	Jw. P–zaproszenia		
	Patryn Marcin	b.d.	1. 1
	Peretiatkowicz Wanda	1948–1950	1. 4
	Piotrowski J.	b.d.	1. 2
	Pojarska vel Pojerska	1937	1. 1
	Puzonowa W.	b.d.	1. 1
	Rachoń Klementyna	1948	1. 1
	Raczyński Zdzisław	1936	1. 1
	Rasiówna Maria	1912, b.d.	1. 2

Roszko Maria	1881 [?]	l. 1
Rowicka Halina	1936	l. 1
Ryczakowa Maria	1935	l. 1
Rydel Mieczysław	1950	l. 1
Rydel Witold	1923–1951	l. 18 +fot. 3
Rydłowa z Orłowiczów Maria	1917–1951, b.d.	l. 21
Składnica Kółek Rolniczych w Pruchniku	1923	l. 1
Skołodecka Wiśka	1916	l. 1
Słotwiński Konstanty, Róża	1926	l. 1
Somowska Z.	1947	l. 1
Stroiński Karol	1919	l. 1
Szostkiewiczowie	1930–1933, b.d.	l. 9
Świtalska Julia	1937–1950, b.d.	l. 9
Tichy Edward	1915	l. 1
Trzaskaniecka	1939	l. 1
Turkowa M.	1925	l. 1
Tyranówna Maria	b.d.	l. 1
Warylakowa Julia	1935–1937	l. 3
Wieleżyńska J.	b.d.	l. 1
Władka	b.d.	l. 1
Wojtowicz Felicja	1939	l. 2
Zofia	1902	l. 1
Nadawcy nieustaleni	1900–1959, b.d.	l. 11
Brudnopisy zaproszeń na ślub córki	1926	
Zaproszenia	1895–1937, b.d.	l. 7

ANEKS 34

- J. 566. Materiały Zygmunta Orłowicza — brata
Pilka ręczna kobiet, według wykładów dla studentek Państwowego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie, luty 1928, masz., 3 egz.
Sport i nauka, listopad 1937, masz.
Jak popchnąć i znacjonalizować turystykę górską młodzieży szkolnej, grudzień 1937, masz.
Warszawa ustaliła już swój program wiosenny, wywiad z Zygmuntem Orłowiczem, ok. 1939–1940, wyc. pras.
Trasy dla wycieczek, 1950, wyc. pras.
Trasy dla wycieczek szkolnych — ziemia lubuska, 1950, wyc. pras.
Pobojowiska 1944–1955, opracowanie dla Ministerstwa Oświaty, b.d., masz. 2 egz.

Konstanty Pietkiewicz, *Nauka pływania*, rec., b.d., masz.

ANEKS 35

- +adresy 5 osób

ANEKS 36

J. 570.	Jw. Korespondencja wpływająca A–Bujakówna	
	Affmanowicz Maria	1953
	Aleksandry Helena	1928
	Alijev A.	1933
	Armanowiczówna Janina	1937
	Baczewski	b.d.
	Baczyńska Czesława	b.d.
	Banachowski	b.d.
	Bank Polski w Jarosławiu	1930
	Baranówna Anna	1926–1927
	Begleiterówna S. i inni	b.d.
	Berndt L.	1937–1939
	Bębenkowie F., M.	1925
	Bielecki Władysław	1930
	Błaszkieiczówna [?] Janka	1925–1929
	Borkowski Roman	1948
	Bucewicz Irena	1937
	Bujak Ignacy	1930
	Bujakowa	1924–1931, b.d.
	Bujakówna Dyzdzia	1925–1927

	Bujakówna Karolina	1929–1930	1. 5
	Bujakówna Muka	1924–1937	1. 83
J. 571.	Jw. Bukietyński–E		
	Bukietyński Wojciech	1926	1. 1
	Bukowska Józefa	1936	1. 1
	Buntner Stanisław	1914–1917	1. 17
	Burkacki Wojciech	1948	1. 1
	Centrala Handlowa Przemysłu		
	Motoryzacyjnego	1950	1. 1
	Chmielewski Mieczysław	1953	1. 2
	Chojnacka J.	b.d.	1. 1
	Chołodna [?] Wiesława	1916, 1917	1. 2
	Chylak Włodzimierz	1930	1. 1
	Ciszewski Józef	1933–1938, b.d.	1. 11
	Cudny Roman	1931–1939, b.d.	1. 9
	Cudny Zofia	1948–1952	1. 8
	Czajkowska-Chociszewska Halina	b.d.	1. 1
	Czapiński W.	1927	1. 1
	Czarnecki St.	1938	1. 1
	Czechowicz A.	1949	1. 1
	Czelny Stanisław	1915, 1916	1. 2
	Czubalski Franciszek	1953	1. 1
	Czyszkowska [?] Mirka	1946–1948	1. 3
	Daleszyński Tadeusz	1950	1. 1
	Danecka Oktawia	b.d.	1. 1
	Danek Antoni	1952	1. 3
	Danek Bronisław	1940	1. 1
	Danek Ryszard z rodziną	1927–1954	1. 37
	Danielska M.	1933	1. 1
	Dawidzonówna Janina	1935–1939	1. 22
	Dąbkowska Janina	1938	1. 1
	Dąbrowska Janina	1927, 1928	1. 2
	Demuth F. i inni	b.d.	1. 1
	Dörflerówna N. i inni	1926	1. 1
	Dosia	1919	1. 1
	Drozdowska Maria	1931	1. 1
	Drwałówna Kazimiera	b.d.	1. 1
	Dschenfzig Theodor	1939	1. 1
	Dudkówna Zofia	1937–1938	1. 4
	Durska Maria	1930	1. 1
	Dutkiewicz Stefan	1928	1. 1
	Dzmiszewski Feliks	1933	1. 1
	Eckahard W. i inni	1918	1. 1
	Edmundowie	1938	1. 1

	Ehrenkreutz Hanna	1937, 1943	1. 2
	Ehrenkreutz Irena	1933–1937, b.d.	1. 5
	Ehrenkreutz Jerzy	1943	1. 1
	Erhenkreutz Mieczysław	1938, 1943	1. 2
	Eisenberg Marek	1922	1. 1
	Elandtówna Lila	1926–1927	1. 12
	Englander Tadeusz	1948	1. 1
	Ewa	1949–1950	1. 3
J. 572.	Jw. F–I		
	Fischer Włodzimierz	1948, 1951	1. 2
	Fleszar Jan	1915–1916	1. 10
	Frankiewicz F.	1939	1. 1
	Frankiewicz Jadwiga	1947	1. 1
	Fronczak Wacława	1931	1. 1
	Fryszczynowa M.	1930, 1931	1. 2
	Galik Stanisław	1944, 1946	1. 2
	Galikowa Maria	1933, 1937	1. 2
	Galikówna Maryla	1917–1940	1. 27
	Garbarz Danuta	1949	1. 1
	Gardy Stefania	1938	1. 1
	Garsz Ryszard	1937	1. 1
	Gaszczykówna Stefania	1917	1. 1
	Gełtowski [?]	1931	1. 1
	Gimnazjum Koedukacyjne Koła Polskiej Macierzy Szkolnej		
	w Brzezinach Łódzkich	1927	1. 1
	Gizińska Ewa	1929	1. 1
	Gołębiowski Józef	1927	1. 10
	Gozdawa-Gołębiowski Kazimierz	1931	1. 1
	Górny Antoni i inni	1949	1. 1
	Górski	1936	1. 1
	Grabowski Władysław i inni	1932	1. 2
	Grodnicka Amelia	1930	1. 4
	Grzegorzewska D.	1937	1. 1
	Grzybowska Jadwiga i inni	b.d.	1. 1
	Guziałek Janina	1946	1. 2
	Guzik Władysław	1925–1927	1. 3
	Hajkowski Józef	1927	1. 1
	Hanka	1953	1. 1
	Hargesheimerówna Zofia	1929	1. 1
	Heldman A.	1928	1. 1
	Hellerowa Irena	1939	1. 1
	Helczyńska Bronisława	b.d.	1. 1
	Herlinger Jan	1916	1. 2

	Herman Józef	1937	l. 2
	Heybowiczówna Wanda	1930–1939, b.d.	l. 17
	Hillerówna Maria	1927	l. 1
	Hladik Jarosław, Jendra, Robert	1915–1917, b.d.	l. 20 +fot.
	Hoffmanówna Ada	1936	l. 2
	Hoker Julian	1941	l. 1
	Iberle Barbara, Maria, Zofia	1935–1938, b.d.	l. 16
	Irena	1919	l. 2
	Irka	1921–1927, b.d.	l. 9
	Irma K.	1948	l. 1
	Iwaniszyn z d. Zadrożna Zofia	1930–1953	l. 34
J. 573.	Jw. J–Ko		
	Jabłoński Józef	1924	l. 1
	Janina J.	1931	l. 6
	Janiszewska Hanna	1945	l. 1
	Janka L.	1926–1930	l. 13
	Jankowska [?]	1927	l. 1
	Jaroszówna Stanisława	1937	l. 1
	Jawieniowa Aniela	b.d.	l. 1
	Jaworek Stanisław	1936	l. 1
	Jaworska Maryla	1949	l. 2
	Jadlewski Stanisław	1952	l. 1
	Jezierska Halszka i inni	1930	l. 1
	Jochman Maryla	1946	l. 1
	Kadrykówna [?]	1938	l. 1
	Kalinowscy Adam, Janina	1930–1940	l. 9
	Kama F.	1935–1937	l. 4
	Kamberski Mieczysław	1915–1917, b.d.	l. 10
	Kamiński Jan	1927–1937	l. 8
	Kamiński Stefan	b.d.	l. 1
	Kamocka Natalia	1938–1949	l. 5
	Kanczewska Hanna	1930–1931	l. 6
	Karyński W.	1937	l. 1
	Karpowiczówna L.	1937	l. 1
	Kasprzyk H.	1926	l. 1
			+zaświadczenie
	Kastner [?]	1917	l. 1
	Kataryna	b.d.	l. 1
	Kielanowski Władysław	1939	l. 3
	Kielich Eugenia	1953	l. 1
	Kiepuska Zofia z Orłowiczów	1932–1953, b.d.	l. 37
	Kieronionna Halina	1948	l. 1

Kierownictwo Szkoły Publicznej		
w Kobyłce	1935	1. 1
Kisieliński Stefan	1929	1. 1
Klasa II a	1937	1. 1
Klasa IV Gimnazjum Batorego		
w Lublinie	1938	1. 1
Klasa II Gimnazjum T. Rejtana	1945	1. 1
Klochowiczówna Wanda	1930–1937	1. 13
Kollowca K., Lewkowicz Halina	1949	1. 1
Koło Muzyczno-Dramatyczne		
Sokoła w Dębicy	1919	1. 1
Koło Przyjaciół 11 Drużyny ZHP		
im. T. Kościuszki przy Gimnazjum		
Wł. Giżyckiego	1939	1. 1
Koło Przyjaciół Muzyki		
w Drohobyczu	1925	1. 1
Koło Sportowe Gimnazjum		
T. Rejtana	1949	1. 1
Koło Sportowe z Sambora	1926	1. 1
Koło Wychowawców Fizycznych		
w Warszawie	1937–1938	1. 3
Kołodziejczyk Helena	1933, 1934	1. 2
Komecka Wanda	b.d.	1. 2
Komenda Główna Policji		
Państwowej	1927	1. 1
Komisja Egzaminów Państwowych		
Nauczycieli Szkół Średnich	1930	1. 1
Komorowska Maryla	1938–1939, b.d.	1. 5
Komorowska Stanisława	1937–1938, b.d.	1. 4
Komorowska Władysława	1927, b.d.	1. 2
		+fot.
Kopecka Ida	1920	1. 1
Korneluk Bronisław	1930	1. 1
Kornwasser H.	1930	1. 1
Koropatiwińska Franciszka	1930	1. 2
Kosewski Marian z rodziną	1936–1937	1. 3
Kosewscy Zygmunt, Lucy	1937–1952	1. 6
Kosiński Jerzy	1941	1. 1
Koszutska Maria	1930–1937, b.d.	1. 5
Kotschedoff Irena	1933–1937	1. 6
Kowalczuk Elżbieta	1950	1. 1
Kolwaczyk Stefania	1949	1. 1
Kowaluk Mikołaj	1929	1. 3
Kozak Edward	1949	1. 3

	Kozakówna Danuta i inni	1947, 1955, b.d.	1. 3
	Kozłowski F. i inni	b.d.	1. 2
	Kozyra M. i inni	1949	1. 1
J. 574.	Jw. Kr–Ł		
	Krajewski Zbigniew	1942	1. 1
	Krasicka Julia	1920–1952, b.d.	1. 38
	Krautforst Irena	1931–1945	1. 3
	Kroker Karol	1936	1. 1
	Kroll [?] Eustachy	1929	1. 1
	Krupa Edward	1939	1. 1
	Krysia	1928	1. 1
	Krystyna K.	1949, 1950	1. 2
	Krzemińska Daniela	1935	
	Krzemiński Józef	1933	1. 3
	Kubertowa [?] J.	1937, 1938	1. 2
	Kucharzewski Adam	1940	1. 1
	Kun H.	b.d.	1. 1
	Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego	1948	1. 1
	Kurier Warszawski	1927	1. 1
	Kurkowska Jadwiga	1927–1930	1. 6
	Kwaśniewska Maria	1929, b.d.	1. 2
	Kwiatkowski Wacław	b.d.	1. 4
	Latkowski Michal	b.d.	1. 1
	Lebensartowie Janina, Leon	1924	1. 1
	Lechowska Halina	1945–1948	1. 3
	Lechowski Zbigniew	1948	1. 2
	Leichtfried Emma	1914–1948	1. 8
	Leichtfried Marian	1914–1931, b.d.	1. 29
	Lenartowicz Jadwiga	1932	1. 1
	Leśniewska Maria	1950, 1952	1. 2
	Lewandowska	1933	1. 1
	Lewańska Izabela	1952–1953, b.d.	1. 7
	Lewicki M.	b.d.	1. 1
	Luciakowa Wanda	1950	1. 5
	Lunia [?]	1933–1937	1. 6
	Lwowski Chór Technicki	1924	1. 1
	Lwowski Komitet Obrony Kresów Zachodnich	b.d.	1. 1
	Łaszcz T.	1939	1. 1
J. 575.	Jw. M–O		
	Mackiewicz J.	1946	1. 1
	Mackiewiczówna Hanka	1926–1929	1. 7
	Madey Jan	1930	1. 1

Majerczak Jacek	1930	l. 1
Malangiewicz Romuald	1941	l. 1
		+druk
Malcher Zygmunt	1929–1931	l. 7
Malczykowa Cecylia	1937	l. 2
Mamrot Kazimierz	1938	l. 1
Manasterski Stefan	1927	l. 1
Mankiewicz Maria	1947	l. 1
Markiewicz Anna	1949	l. 1
Markiewicz Franciszek	1916	l. 1
Markiewicz Józef	1951, 1952	l. 2
Maryna B.	1918	l. 1
Marysienka	1927	l. 1
Maryśka	1923–1928	l. 8
Matowski Stefan	1927	l. 1
Matyja Jan	1948, 1951	l. 2
Metzker J.B.	1938	l. 1
Michalik Józef	1935	l. 1
Michalikówna J.	1937	l. 1
Michałowski Konstanty	b.d.	l. 1
Michejda [?] J.	1936	l. 1
Międzynarodowy Klub Sportowy w Chorzowie	1937	l. 2
Milbradt Lidia	1936–1937	l. 3
Mileski W.	1937	l. 1
Ministerstwo Oświaty	1948	l. 1
Ministerstwo Spraw Wojskowych	1935	l. 1
Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego	1927	l. 1
Minkiewiczówna Irena	1930, 1931	l. 2
Młodzież Liceum Pedagogicznego w Katowicach	1950	l. 2
Mozińska H.	1946	l. 1
Mozołowska Jadwiga	1947	l. 1
Mroczkowska J.	1930	l. 1
Mrowiński K.	1933	l. 1
Mucho Wacław	1929	l. 1
Nadajczyk Kazimierz	1937	l. 1
Namkowska [?] Halina	1930	l. 1
Niedenthal Władysław	1923	l. 1
Niedźwiedzki K.	1937	l. 1
Niewiadomski Michał	1929	l. 2
Niuta	1949	l. 1
Nowotarska Zofia	1933, 1934	l. 2

	Nowotarski Al.	1917, 1919	l. 2
	Nowowiejska A.	1930	l. 1
	Nuna	b.d.	l. 1
	Ochęduszkowa Jadwiga z mężem	1937–1939	l. 7
	Ody [?] Brunon	1928	l. 1
	Okręgowy Delegat Apropowizacyjny VI Okręgu m.st. Warszawy	1941	l. 2
	Okręgowy Urząd Wychowania Fizycznego	1935	l. 1
	Oksza-Strzelecki Kazimierz	1930–1939	l. 3
	Olek	1938	l. 1
	Oleśka	1925–1926	l. 19
	Olkowski Zbigniew	1938	l. 1
	Olszewski Kazimierz	1932, 1948	l. 2
	Olszewski S.	1944	l. 1
	Olszewski Korwin Jerzy	1920	l. 1
	Opilska [?] Oktawia	b.d.	l. 1
	Orłowiczowa Maria	1932	l. 2
	Osiński Stanisław	1949	l. 1
	Ostrowscy St., K.	1953	l. 1
	Oszymowska Wanda	1949	l. 1
	Owczarek Sylwester	1929	l. 1
J. 579.	Jw. P–Ro		
	Pachorski W.	1930	l. 1
	Paciorek Irena	1949–1953	l. 9
	Pajerska Maria	1934–1938, b.d.	l. 27
	Pajerska Wanda	1934–1936, b.d.	l. 6
	Państwowa Szkoła Ogólnokształcąca W-wa, Żelazna 88	1952	l. 1
	Państwowy Instytut Głuchoniemych i Ociemniałych w Warszawie	1934–1936	l. 3
		+blankiety rachunkowe	
	Państwowy Instytut Nauczycielski	1933	l. 1
	Państwowy Instytut Wychowania Fizycznego	b.d.	l. 1
	Paruszewski Zenon	1927, 1938	l. 2
	Pawłowski Henryk	b.d.	l. 1
	Piesiewicz Stefania	1929–1930	l. 4
	Pietkiewicz Z.	1927, b.d.	l. 2
	Pilekówna Maria	1937	l. 2
	Piotrowska Czesława	1927	l. 1
	Piotrowski Stefan	1933, 1936	l. 2
	Piotrowski W.	1930	l. 1

Planerówna Wanda	1927	l. 2
Płazowa Karolina	1946	l. 1
Pociecha Fr.	1938	l. 1
Pogonowska M.	b.d.	l. 1
Pokorecka Zofia	1917, 1924	l. 2
Polska Spółka Sportowa	1937	l. 1
Polski Klub Artystyczny	1929	l. 1
Polski Związek Broni		
Małokalibrowej	1931	l. 1
Polski Związek Gier Sportowych	1929	l. 5
Polski Związek Lekkoatletyczny	1927	l. 2
Polski Związek Wychowawców		
Fizycznych	1937, b.d.	l. 3
Polskie Gimnazjum w Wiedniu	b.d.	l. 2
Polskie Towarzystwo Gimnastyczne		
„Sokół” w Skolem	1924	l. 1
Polskie Towarzystwo Krajoznawcze	1939–1946	l. 3
Polskie Towarzystwo Tatrzańskie	1927–1938	l. 14
Polskie Towarzystwo Turystyczno-		
-Krajoznawcze	1954	l. 1
Połocka Stanisława	1926	l. 1
Posadzki Czesław	1936	l. 1
Prugar Julian	1930	l. 1
Przełoińska Janina	1922–1925, b.d.	l. 9
Przybyłowicz Zofia	1937	l. 1
Przyłuska Helena	1949	l. 1
Puzonówna Irena	1929–1941, b.d.	l. 9
Pyszkówna Helena	1937	l. 1
Quirini Artur	1916, 1949	l. 2
Rabiej Lewka	1923–1931, b.d.	l. 14
Rabiej Zofia	1932–1933	l. 3
Radłowska Helena	1926–1927, b.d.	l. 4
Radomyska Stefania	1938	l. 2
Ratkowski	1933	l. 1
Ratowt Danuta	1946	l. 1
Rawalska Alicja	1949	l. 1
Redakcja „Kultura Fizyczna”	1947	l. 1
Redakcja „Sport”	1950	l. 1
Redakcja „Sport i Wczasy”	1949	l. 1
Redakcja „Sport Szkolny”	1938	l. 1
Redakcja „Start”	1928	l. 1
Referat PW i WF	1945	l. 1
Rembowski Czesław	1928–1933	l. 4

	Robotniczy Klub Sportowy „Skra”	1927	1. 1
	Rossowska Maria	1949	1. 1
	Rostworowska Bożena	1917	1. 1
	Roszko Maria	1937–1938	1. 4
	Rowicka Halina	1936–1937	1. 8
J. 582.	Jw. Ru–Ś		
	Rudzka Jadwiga	1930–1931, b.d.	1. 4
	Ruseccy Ramona, Wacław	1938	1. 1
	Ruszczewski Władysław	1938	1. 1
	Rutowiczowie Maria, Stanisław	b.d.	1. 1
	Rybicka Irena	1931	1. 1
	Rybicki Stanisław	1950	1. 1
	Rybowski C.	1928	1. 1
	Rydel Mieczysław	1938–1952	1. 5
	Rydel Witold	1930–1953	1. 24
	Rysfelsüssówna Klara	1923	1. 1
	Rysia	1935	1. 2
	Salachówna A.	1928	1. 1
	Salamanowicz Seweryn	1930	1. 2
	Sas-Zapalanka Łucja	1931, 1938	1. 2
	Sauterowa [?] Janina	1937	1. 4
	Sączewski Z.	1939	1. 1
	Scheler Albert i inni	1937	1. 1
	Schronisko T.T. nad Morskim		
	Okciem	1930	1. 1
	Schwartz Adolf	1928	1. 1
	Schweitzer Halina	1917–1918	1. 3
	Serwatowicz M.	1931	1. 1
	Sękowska J.	1933	1. 1
	Skarczykówna Cela	1937	1. 1
	Skowronkowie	1933	1. 1
	Skroccy Stefanowie	1935, 1937	1. 2
	Skrocki Zbigniew	1928–1937	1. 4
	Sobczykowie Wanda	1940	1. 1
	Soroka Piotr	1927, 1928	1. 2
	Sosnowska Z.	1936–1953, b.d.	1. 7
	Spiegler Dziunia	1925–1931	1. 10
	Sport i Gimnastyka	1935, 1936	1. 2
	Spółdzielnia Wydawnicza		
	Książka i Wiedza	1948, 1949	1. 2
	Spółka Towarowa Kupców Polskich	1936	1. 2
	Starschedkowa Helena	1928	1. 1
	Staszkieviczówna H.	1930	1. 2
	Stebnicka Janina	1924–1929	1. 12

	Stefa Ant.	1922	1. 1
	Stefa	1917	1. 3
	Sternbach Mira	1925, b.d.	1. 2
	Stillerowa [?] Halina	1949	1. 1
	Stróżyński Jan	1930	1. 1
	Struzik Władysław	1927, 1929	1. 2
	Strzelecki Kazimierz	1917–1931, b.d.	1. 4
	Suchanówna Stanisława	1917–1919	1. 19
	Sulimirski W. i inni	b.d.	1. 1
	Szafran Józef	1925	1. 1
	Szafrancówna Lila	1918	1. 5
	Szczepański	1933	1. 1
	Szczerbicki Leopold	1948	1. 1
			+wyc. pras.
	Szczotkowska Nina	1930	1. 1
	Szelestowski Stefan	1929, 1931	1. 2
	Szenk J.	1907	1. 1
	Szkolne Koło Sportowe „Błyskawica”		
	w Dzierżoniowie	1948	1. 1
	Szmidt Henryk	1937	1. 1
	Szpitrejówna Wanda	1921	1. 1
	Szubert Jadwiga	1930	1. 1
	Szulisławski Mieczysław	1915–1916	1. 3
	Szumańska Halina	1940	1. 1
	Szutówna Lidia	1935–1938	1. 14
			+fot. 2
	Szymański	1952	1. 1
	Szymański Władysław	1937	1. 2
	Światopełk-Zawdzki Wł.	b.d.	1. 1
	Świtalska Julia	1946	1. 2
J. 583.	Jw. T–Ż		
	Taniewska	1936	1. 1
	Talacvična Jednota Sokol		
	v Rozemberku	1928	1. 1
	Tomaszewska Jadwiga	1947	1. 1
	Towarzystwo Bratniej Pomocy		
	Studentów Politechniki		
	Lwowskiej	1922	1. 1
	Towarzystwo Nauczycieli Szkół		
	Średnich i Wyższych	1927–1931	1. 4
	Towarzystwo „Trzeźwość”	b.d.	1. 1
	Towarzystwo Zaliczkowe i Oszczędności		
	w Jarosławiu	1933	1. 1
	Traczkiewicz	b.d.	1. 1
	Trawiński Alfred	1923	1. 1

Trembiccy W., T.	b.d.	1. 1
Troczyńska Leokadia Maria	1939	1. 1
Truszyński S.	b.d.	1. 1
Trzaska, Evert i Michalski Sp. akc.	1932	1. 1
Trzeciak Stanisław	1931–1933	1. 3
Turkiewiczówna Nisia	1927	1. 1
Tygodnik Sportowy „Raz, dwa, trzy...”	1937	1. 1 +fot.
Uczennice kl. VI a	b.d.	1. 1
Uczennice klasy X Gimnazjum T. Rejtana	1954	1. 1
Uczestnicy wycieczki do Przeworska	b.d.	1. 1
Ulatowski Juliusz	1912–1923, b.d.	1. 16
Urban Andrzej i inni	1950	1. 1
Urbaniak K.	1927	1. 2
Urząd Stacji Ustrzyki	1924, 1925	1. 2
Vogel Paweł	1930	1. 1
Wagner Alojzy	1937	1. 1
Walher J.	1930	1. 2
Wańkiewicz Aleksandra	1923	1. 1
Waprocki [?]	1937	1. 1
Wardes Florian	1927–1929	1. 4
Warnowskie Kolegium Sędziów Piłki Nożnej	1927–1932	1. 7
Wasiewicz Stanisław	1930	1. 3
Weber O.	1928	1. 1
Welder Franciszek	1949	1. 1
Wiatr Józef	1935–1936	1. 3
Wiatr Stefan	1931	1. 2
Wilusz A.	1929	1. 1
Witkowski Stefan	1929–1936	1. 3
Wittenberg Ala	1949, 1950	1. 2
Witwińska Irena	1936–1937, b.d.	1. 12
Włodek	1923	1. 2
Włodkiewicz [?] Dnuta	1936	1. 1
Wojnarowiczówna J.	1928, 1929	1. 2
Wojskowy Klub Sportowy „Legia”	1937	1. 1
Wojtasiewiczowie	b.d.	1. 1
Woycicka Alina	b.d.	1. 2
Wójtowska Anna	1932–1935	1. 24
Wrzesińska Leokadia	1937	1. 2
Wychowankowie z III a	1947	1. 1

Zabiega Tadeusz	1918	1. 1
Zabłoccy Zbigniewowstwo	1937	1. 1
Zabłocka Irena	1941, 1943	1. 2
Zabłocki Włodzimierz	1927	1. 1
Zachara Z.	1933	1. 3
Zadrosiówna Zofia	1931–1936	1. 5
Zając Józef	1929	1. 1
Zalewski Cz.	1929, b.d.	1. 2
Zanimirska Halina	b.d.	1. 1
Zawacki [?]	1928	1. 1
Zawrocki Oskar	1926	1. 1
Zbrozynianka Barbara	1936	1. 1
Ziejka [?] Andrzej	1917	1. 1
Zieliński [?] J.	1921	1. 1
Zielonkowie	1936	1. 1
Zielony Czesława	b.d.	1. 1
Ziemkiewicz Franciszek W.	1932	1. 1
Ziółkowski Władysław	1925	1. 1
Ziunek	1919	1. 1
Zofia B.	1917	1. 2
Zola	1947	1. 1
Zuniak Józef	1917	1. 1
Związek Nauczycielstwa Polskiego	1935–1949	1. 11
Związek Polskich Związków Sportowych	1927	1. 2
Zwoliński Julian	1949	1. 1
Zych Kazimierz	1926, 1928	1. 2
Zygler Tadeusz	1938	1. 1
Żmudzińska Michalina	1928	1. 1
Żurawscy Franciszkowie i Marianowie	1931, 1938	1. 2
J. 584. Nadawcy nieustaleni	1918–1953, b.d.	1. 82

ANEKS 37

J. 586. Materiały Marii z Orłowiczów Rydlowej — siostry Korespondencja wychodząca B–M		
Buntner Stanisław	b.d.	1. 1
Iglicki Stefan	1927	1. 1
K. M.	1927	1. 2
Krasicka Julia	1927	1. 1
K. T.	1928, b.d.	1. 3
Leichtfried Emma	1945	1. 1

	„Muszeczka”	1945	l. 1
	Orłowicz Mieczysław	1910–1953, b.d.	l. 201
J. 587.	Jw. Korespondencja wychodząca do brata Mieczysława Orłowicza oraz syna Mieczysława Rydla i adresat nieustalony		
	Orłowicz Mieczysław c.d.	1954–1959, b.d.	l. 206
	Rydel Mieczysław	1949–1954	l. 20
	Adresat nieustalony	b.d.	l. 1
J. 588.	Jw. Korespondencja wpływająca		
	Chołodna Wiesława	1921	l. 1
	Hanka	1926	l. 1
	Janka	1913	l. 1
	Kazimierz	1911	l. 1
	Krasicka Julia	b.d.	l. 1
	Leichtfried Emma	1913	l. 1
	Orłowiczowa Emilia	1906–1927	l. 5
	Orłowicz Mieczysław	1907–1959	l. 78
	Orłowicz Zygmunt	1923–1935	l. 10
	Rydel Witold	1926, 1928	l. 2
	Stefa	1914	l. 1
	Nadawcy nieustaleni	1912–1928, b.d.	l. 6

ANEKS 38

J. 589.	Materiały dalszej rodziny M. O. — Henryka Orłowicza i Zofii Orłowiczówny — oraz Mieczysława i Witolda Rydlów — siostrzeńca i szwagra		
	Korespondencja wychodząca Orłowicz Henryk		
	Orłowicz Mieczysław	1922	l. 1
	Korespondencja wychodząca Orłowicz Wanda		
	Orłowicz Mieczysław	1923	l. 1
	Korespondencja wychodząca Rydel Mieczysław		
	Orłowicz Mieczysław	b.d.	l. 1
	Korespondencja wpływająca Rydel Mieczysław		
	Orłowicz Mieczysław	1940–1958, b.d.	l. 8
	Korespondencja wychodząca Rydel Witold		
	Orłowicz Mieczysław	1950	l. 1
	Stryjstwo	b.d.	l. 1
	Korespondencja wpływająca Rydel Witold		
	Rydel Zdzisław	1926	l. 1
	Rydlowa — matka	b.d.	l. 1
	Rydlówna Helena	b.d.	l. 1
	Nadawcy nieustaleni	1926–1928	l. 3

ANEKS 39

J. 594.	Drobne prace z zakresu turystyki B–N		
	Berezowski Stanisław, <i>Beskidy Śląskie i ich pogórze</i> , po 1935, masz.		

- Berezowski Stanisław, *Polsko-śląskie zagłębie węglowe*, po 1935, masz.
- Bobkowski Aleksander, *Wspomnienia o rozwoju turystyki w Polsce*, 1958, masz., 2 egz.
- Chmielowski Kazimierz, *Elementy geografii turystycznej*, konспект wykładu z odręcznymi uwagami M. O., 1954, masz. pow.
- Czerwiński Jan, *Działalność Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego od 1919 do 1929 roku*, 1929, masz.
- Kordys Roman, *Skingelande Polens — tereny narciarskie w Polsce*, po 1939, j. niem., masz. pow., 2 egz.
- Korwin-Milewski Mirosław, *Szlaki turystyczne na Polesiu*, 1935, masz.
- Lubartowicz Zygmunt, *Beskid Śląski*, przed 1939, rkp.
- N.N., *La chesse dans les Carpathes*, przed 1938, masz.
- J. 595. Jw. M–Z
- Mileski W., *Międzynarodowa Unia Alpinistyczna*, tekst, streszczenie, not. w j. franc., 1936, rkp., masz.
- Musiał Maria, *Wypisy o zabytkach architektury w województwie wrocławskim*, skrypt szkoleniowy, 1952, masz., 2 egz.
- Sabatowski Antoni, *Przegląd porównawczy organizacji uzdrowisk w niektórych państwach Europy a w Polsce*, 1946, rkp., masz.
- Schronisko im. dra Michała Orłowicza w Karpatach Wschodnich*, kopia artykułu, „Orli Lot”, 1934, nr 9–10, druk
- Sosnowski Kazimierz, *Przewodnik po okolicach Krakowa*, fragment, 1946, rkp., masz.
- Sztaudynger Jan, *Zielony Śląsk*, 1935, rkp., masz.
- Tarnowski Jerzy, *Jakie powinny być zachodnie granice Polski*, 1946, masz.
- Wacek R., *Lwów (Lemberg)*, b.d., masz.
- Zieliński Józef, Ciężkowski Marian, *Stanisławów i okolice*, po 1936, masz.

ANEKS 40

- J. 598. Materiały osób obcych
Podanie Tucewicz Helena	1949	
Rachunek Lardelli Halina	1929	
Świadectwo Gerłowski H.	1927	
Zaświadczenie Weyrauch Kazimierz	1929	
Korespondencja wychodząca		
Maroń Wojciech	1896	1. 1 (kartka)
Oksza-Strzelecki Kazimierz	1936	1. 1
Korespondencja wpływająca		
Balluseck J. van	1929	1. 1
Byłów [?] Waldemar	b.d.	1. 1
Chojnacka A.	b.d.	1. 1

Czarek	1953	1. 1
Dalczyńska	b.d.	1. 1
Gołębiowski Józef	1931	1. 1
Górecka Stanisława	1925	1. 1
Górecki Bronisław	1927, 1929	1. 2
Gulliksen Börre	1929	1. 1
Halina	1951	1. 1
Kamberski	b.d.	1. 1
Kisieliński Stefan	1929	1. 1
Knaust Walter	1939	1. 1
Kołodziej Franciszek	b.d.	1. 1
Krasicka Julia	1937, b.d.	1. 3
Krasicki Jan	1892–1911	1. 4
Malczewska Julia	1928, 1929	1. 2
Malczewska Zofia	1916, 1932	1. 2
Matuszewski Józef	1948	1. 1
Menotti-Corri Antonio	1929	1. 1
Millerowa Halina	1954	1. 1
Mokłowski J.	1912	1. 1
Möller Holst	1929	1. 1
Osiecka Stanisława	b.d.	1. 1
Państwowy Instytut Wychowania		
Fizycznego	1929	1. 1
Parszewska Eugenia	1925	1. 1
Polski Związek Gier Sportowych	1929	1. 1
Renigier Kamila	1929	1. 1
Salvet Bey Redrid	1907	1. 1
Sawieniuk Maria	1942	1. 1
Schmidt K.	1929	1. 1
Sołtyńska	b.d.	1. 1
„Stadion” Redakcja	1929	1. 1
Szantyr Janina	1912	1. 1
Sztaudynger Jan	1935	1. 1
Wyszomirski Wacław	1925, 1932	1. 2

ZNASZ LI TEN KRAJ?

„Drzewo naszego krajoznawstwa ma więc dalekie korzenie tkwiące mocno w dobrej glebie rzetelnego sentymentu i poważnej wiedzy.”¹

110 lat temu w Warszawie powstało Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, organizacja obejmująca swoim zasięgiem zabór rosyjski. Społeczeństwo nazwało ją „ministerstwem polskości”, bo przez poznawanie ziemi ojczystej inicjatorzy i pierwsi propagatorzy krajoznawstwa chcieli rozbudzać uczucia patriotyczne, przywiązując wielką wagę do wychowania młodzieży. Cel programowy starano się osiągnąć przez organizowanie wycieczek, urządzenie wystaw i muzeów, rozciąganie opieki nad pamiątkami historycznymi i osobliwościami przyrody, wydawanie publikacji krajoznawczych. Dużym uznaniem przed 1. wojną światową cieszyły się widokówki PTK, z których emanował urokliwy obraz Ojcowizny. Ukazywały one krajobrazy, obiekty historyczne, typy ludowe, słynnych Polaków, a szatę graficzną uzupełniały symbole patriotyczne, takie jak herby, sztandary, zbroje husarskie, motywy regionalne. Od 1 stycznia 1910 roku ukazywało się czasopismo krajoznawcze pt. „Ziemia”. Na liście współpracowników tygodnika znalazły się wówczas nazwiska, takie jak: Jan Bułhak, Benedykt Dybowski, Zygmunt Gloger, Bolesław Hryniewiecki, Aleksander Janowski, Maria Konopnicka, Eliza Orzeszkowa, Bolesław Prus, Władysław Reymont, Maria Rodziewiczówna, Kazimierz Stołyhwo, Stanisław Thugutt.

Po 1. wojnie światowej i odzyskaniu niepodległości Towarzystwo objęło zasięgiem cały kraj. Powstały liczne oddziały i koła terenowe. Wybuch 2. wojny światowej przerwał prężny rozwój organizacji.

W PAN Archiwum w Warszawie znajduje się bardzo bogaty materiał źródłowy do przedwojennej historii polskiego krajoznawstwa. Najbardziej cenne i reprezentatywne są spuścizny działaczy i organizatorów Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego — Mieczysława Orłowicza (1881–1959)² i Michała Rawity-Witanowskiego (1859–1943)³.

W materiałach nestora turystyki polskiej zachowała się m.in. oprawna księga sprawozdań Komisji Wycieczkowej Polskiego Towarzystwa

¹ A. Gieysztor, *Krajoznawstwo w kulturze narodowej* (o Janie Długoszu), Materiały Aleksandra Gieysztora, APAN, III–352, j. 238.

² Materiały Mieczysława Orłowicza, APAN, III–92.

³ Materiały Michała Rawity-Witanowskiego, APAN, III–139.

Krajoznawczego, zawierająca wyczerpujące relacje z wycieczek urządzanych przez PTK. Ponieważ 57. numer „Biuletynu Archiwum Polskiej Akademii Nauk” zawiera inwentarz jego spuścizny, autorka niniejszego artykułu nie podejmuje charakterystyki tych materiałów. Warto jednak cytować w tym miejscu słowa Aleksandra Gieysztora, które wypowiedział na IV Kongresie Krajoznawstwa Polskiego: „Znakomite — i do dziś nieprześcignione w koncepcji i w informacji — przewodniki Mieczysława Orłowicza otwierały oczy tym, co po objętych nimi ziemiach chodzili, na uroki przyrody i na świadectwa kultury mieszkańców z pełnym ich prawem obywatelstwa, z zaciekawieniem ich twórczością. Od kościołów i cerkwi, od zborów wyznań ewangelickich i bożnic żydowskich, przez kulturę ludową Wielkopolski i Pomorza, po zakątki huculskie wiodły nieśpieszne, bo uważane trasy i zwiady odbiorców różnorodności kultury...”⁴.

Michał Rawita-Witanowski w 1908 roku założył Oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Piotrkowie i był jego prezesem przez 35 lat. Zebrał ponad 2000 eksponatów przyrodniczych, archeologicznych, etnograficznych i numizmatycznych, z których utworzył Muzeum Krajoznawcze PTK, od 1918 roku z siedzibą na zamku w Piotrkowie. Opracował *Katalog zbiorów Muzeum PTK na zamku* (1926) i do końca życia bezinteresownie pełnił funkcję kustosa w tym muzeum. W 1927 roku Polskie Towarzystwo Krajoznawcze w Warszawie nadało mu tytuł członka honorowego.

W jego spuściznie szczególnie cenne wydają się być rękopiśmienne monografie miasta Piotrkowa i dawnego powiatu częcińskiego, oparte na szerszej podstawie źródłowej, z uwzględnieniem materiałów archiwalnych. Uzupełnia je oryginalny materiał ikonograficzny w postaci rysunków i akwarel z lat 1875–1910 oraz przerysów, fotografii i wycinków. Część z nich to dorobek własny twórcy spuścizny, pozostałe są dziełem Jana Olszewskiego i Mariana Wawrzenieckiego. Wiele zabytkowych budowli, których ilustracje znajdują się w spuściznie Michała Rawity-Witanowskiego, obecnie już nie istnieje, co podnosi wartość zgromadzonych przez niego materiałów.

Także w wielu innych zespołach archiwalnych można odnaleźć prawdziwe „krajoznawcze rarytasy”. Na przykład w materiałach Towarzystwa Naukowego Warszawskiego zachował się prospekt „Ziem” z 1909 roku⁵. Przesyłając zapowiedź czasopisma na rok 1910, redaktor i wydawca Kazimierz Kulwiec prosił prezesa TNW o poparcie wydawniczych zamierzeń „swą powagą” wśród członków i pracowników podwładnej mu instytucji. A w 4-stronicowym druku przedstawił cele i zamierzenia planowanego tygodnika, zaczynając tymi słowami: „Lekkomyślnie niedbałym nazwalibysmy człowieka nieznającego domu, który zamieszkuje, pola, które zasiewa, warsztatu, przy którym pracuje. Po stokroć lekkomyślnym byłby naród, nie chcący znać odwiecznego ojców swoich dziedzictwa, nieszukający poznania

⁴ A. Gieysztor, *Krajoznawstwo i tożsamość kultury*, Materiały Aleksandra Gieysztora, APAN, III–352, j. 238.

⁵ Materiały Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, APAN, I–2, j. 68.

sił swoich i środków, budujący swe gmachy na piasku. A jeżeli w ostatnich czasach zdaje się niewątpliwie budzić u nas dość żywe i powszechne zamiłowanie do rzeczy swojskich, jeżeli niejedno już poczynanie w tym kierunku przedsięwzięciem zostało — u początku przecie stoimy, nie u końca”⁶.

Z kolei w spuściźnie Józefa Helczyńskiego, nauczyciela języka polskiego w Gimnazjum im. Władysława IV w Warszawie i warszawskiego cyklisty, znajdują się pamiątki z wycieczki do Raszyna odbytej 9 października 1910 roku przez członków Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. Są to 3 pocztówki okolicznościowe PTK oraz bilet wycieczkowy⁷. Józef Helczyński pełnił wówczas funkcję przewodniczącego Sekcji Młodzieży PTK. W 1911 roku opublikował w „Ziemi” artykuł *Najdawniejsze pamiątki polskie w Paryżu*⁸.

Wielu uczonych było aktywnymi członkami organizacji krajoznawczej. Roman Kobendza (1886–1955)⁹, wybitny botanik specjalizujący się w dendrologii, podczas pobytu na Kujawach w latach 1910–1917 urządził wycieczki terenowe, najpierw w okolice Włocławka, a następnie obejmujące cały region. Ich pokłosiem były pierwsze drobne publikacje rejestrujące ciekawe zjawiska lub rośliny. I tak, już w 1912 roku na łamach „Ziemi” ukazał się jego artykuł *Ze skarbów naszej przyrody: hyzop (Hyssophus officinalis L.), kokornak powojowaty (Aristolochia clematitis L.), dyptan biały (Dictamnus faxinella Pers.), skrzyp Telmateja*. Również z tego okresu pochodzą najstarsze szklane klisze z jego kolekcji fotograficznej przechowywanej w PAN Archiwum w Warszawie¹⁰. To bezcenne źródło jest wynikiem dokumentacyjnej pasji uczonego, który wielkoformatowym aparatem z zastosowaniem szklanych negatywów uwieczniał ziemie polskie od wybrzeża bałtyckiego aż po Zaleszczyki. Głównymi bohaterami fotografii są rośliny, zespoły leśne i parkowe, wydmy nadmorskie i śródlądowe. Nie mniej interesujące są drugie plany ukazujące ludzi, domy, wsie i widoki miast. Współcześnie Oddział Wolski Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w Warszawie nadaje odznakę „Śladami prof. Romana Kobendzy”, której celem jest popularyzacja wiedzy i miejsc związanych z życiem i działalnością uczonego.

Inni pisali o krajoznawstwie. Tu należy wymienić Aleksandra Gieysztora, wybitnego historyka, w którego spuściźnie zachowały się maszynopisy artykułu z 1966 roku *Krajoznawstwo w kulturze narodowej* oraz referatu z 1990 roku *Krajoznawstwo i tożsamość kultury*¹¹. Fragmenty tych tekstów zostały wykorzystane w niniejszym artykule.

⁶ Jw.

⁷ Materiały Józefa Helczyńskiego, APAN, 25, j. 2.

⁸ „Ziemia”, 1911, r. II, nr 36.

⁹ W 2016 roku przypadł jubileusz 130-lecia urodzin uczonego. PAN Archiwum w Warszawie wspólnie z Kampinoskim Parkiem Narodowym zorganizowało wystawę *W obiektywie prof. Romana Kobendzy*, która od 23 czerwca do 31 lipca była prezentowana w Centrum Edukacji KPN w Izabelinie.

¹⁰ Materiały Romana i Jadwigi Kobendzów, APAN, III–299, j. 27.

¹¹ Materiały Aleksandra Gieyszтора, APAN, III–352, j. 238.

Z GAWĘD MIECZYSŁAWA ORŁOWICZA

23 stycznia 2016 roku Towarzystwo Rapperswilskie zorganizowało wycieczkę do Płocka, podczas której w tamtejszym Muzeum Mazowieckim zaprezentowało swoją wystawę o Muzeum Polskim w Rapperswilu. Z tej okazji Towarzystwo wydało broszurkę z opowieściami Mieczysława Orłowicza o Płocku i Rapperswilu. Inspiracją do opublikowania wspomnień Orłowicza była kartka świąteczna pochodząca z jego spuścizny z 1945 roku z narysowanym piórkiem widokiem na Wzgórze Tumskie i życzeniami „Radosnych Świąt”.

Wspomnienia o Stefanie Betleyu — aptekarzu płockim

Stefan Betley (1878–1921) był szacownym mieszkańcem Płocka, działaczem społecznym i narodowo-demokratycznym, aptekarzem, od 1911 roku właścicielem jednej z trzech aptek w Płocku — apteki przy ul. Kolegialnej.

Betley kochał też turystykę, szczególnie wycieczki po Tatrach. W owych czasach turyści po górach chodzili z przewodnikiem góralem. Stroje góralskie były popularne w całej Polsce, nosili je przewodnicy, tragarze, a także turyści, którzy chcieli zaimponować kobietom. Tak też zrobił Stefan Betley w 1904 roku podczas jednej z wypraw na węgierską stronę Tatr, zorganizowanej przez słuchaczy kursów wakacyjnych¹. „A był to — jak pisze Mieczysław Orłowicz — chłop postawny, wysoki, zgrabny, dobrze zbudowany (dziwię się, że niedługo potem umarł na gruźlicę), bardzo towarzyski, ładnie śpiewający, umiejący sporo dowcipów, jednym słowem — idealny towarzysz wycieczek. W stroju góralskim było mu rzeczywiście bardzo do twarzy, więc przyszło mu do głowy, by ubrać się w ten strój na kilkudniową wycieczkę na węgierską stronę Tatr”². Nie przewidział tylko tego, że potraktują go jak prawdziwego górala. „Już w Kuźnicach, gdy siedzieliśmy przy śniadaniu, jakaś starsza dama podeszła do Betleya i zapytała: «Słuchajcie, czy byście nie skoczyli na Nosal, żeby nam przynieść szarotek. Damy wam za to 50 grajcarów». Uśmiechnąłem się i powiedziałem do niego: «No, idźcie,

¹ Wyższe kursy wakacyjne stanowiły rodzaj wolnego uniwersytetu w Zakopanem, na którym wykładali wybitni profesorowie UJ z rozmaitych dziedzin wiedzy. W programie kursów były także wycieczki po Tatrach.

² Mieczysław Orłowicz, *Moje wspomnienia turystyczne*, Warszawa–Wrocław 1970, s. 302.

Wojciechu, kiedy wam daję pani 50 grajcarów». Ale Betley na tę propozycję nie zareagował. Inna pani zaproponowała mu całego guldena za wniesienie na Zawrat bagażu. Naturalnie, i ta propozycja została odrzucona³.

Niektórzy górale patrzyli na Betleya podejrzanie, inni proponowali mu wykonanie różnych prac (jak porąbanie drewna, przyniesienie wody) za 10 grajcarów. W drodze na Zawrat, gdzie stopnie są dość wysokie, droga stroma i nogi w kolanach trzeba silnie zginać, Betley przekonał się, że nie tak łatwo chodzi się w góralskim stroju. Portki góralskie uszyte z grubego sukna tworzyły pod kolanami grube „wałki” i utrudniały marsz. Doszło do tego, że Bentley chciał je zdjąć i maszerować w samych kalesonach. Ale najgorsze dopiero go czekało. W schronisku w Dolinie Zimnej Wody, gdzie grupa przyszła na nocleg i gdzie czekało na nich kilka pokoi, „do jednego wpakował się i Betley. Gospodyni przybiegła czym prędzej i powiada do niego: „A wy gdzie? Będziecie spali w kuchni. Pokoje nie dla górali”. Naturalnie przyświadczyliśmy, że gospodyni ma rację, i powiedzieliśmy: „W kuchni są dwie kucharki, to się z nimi zabawicie. Idźcie tymczasem porąbać drzewo”. I wyrzuciliśmy go za drzwi. Za chwilę zajrzałem, co on tam w kuchni robi. Okazało się, że mełł kawę na okopconym młynku i spełniał inne kuchenne posługi, gdy my zajadaliśmy smacznie kolację⁴.

Na wiadomo, czy się obraził na kolegów, ale na następne wycieczki w stroju góralskim już się nie wybrał.

Wspomnienia z wycieczki do Rapperswilu

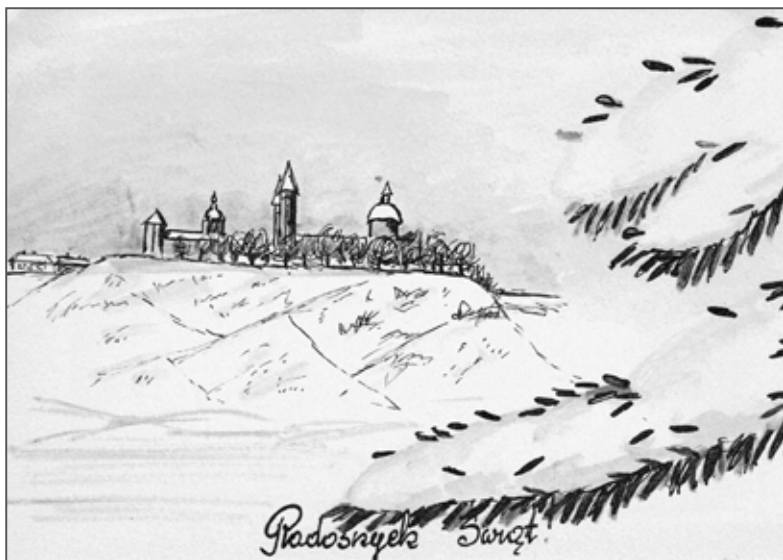
Jesienią 1902 roku Mieczysław Orłowicz wybrał się do Paryża, jadąc przez Austrię i Szwajcarię. W tej części Europy już przed I. wojną światową nie potrzebował paszportu ani przepustek. Kiedy w podróży rozchorował się na gripę, z pomocą przyszedł mu konduktor pociągu austriackiego, który „na koszt kolei zadepeszował do szpitala w Feldkirchen z prośbą o przesłanie po mnie na dworzec ambulansu. W parę minut po zatrzymaniu się pociągu na najbliższej stacji byłem już w szpitalu, gdzie zaopiekowano się mną bardzo troskliwie. Moja kuracja w Feldkirchen trwała około tygodnia. Dziś jeszcze pamiętam, iż byłem bardzo zadowolony ze sposobu, w jaki mnie traktowano. Miałem osobny pokój, codziennie dwukrotną wizytę lekarską, przyznano mi też tygodniowy pobyt z całym utrzymaniem i kuracją bezpłatnie jako studentowi Uniwersytetu Krakowskiego, a na odjezdnym dano mi jeszcze pakuneczek z wędliną, jajami, serem i owocami na drogę⁵.

Jeszcze tego samego dnia koleją szwajcarską SBB dotarł do Rapperswilu, gdzie chciał zwiedzić Muzeum Narodowe Polskie znajdujące się w XIII-wiecznym zamku nad Jeziorem Zurychskim. „Latarnie zabły-

³ Tamże, s. 302; Orłowicza zawiodła pamięć, bo Betley zmarł w 1921 roku.

⁴ Tamże, s. 303.

⁵ Tamże, s. 235–236.

Widok Plocka, pocztówka, 1945, Materiały Mieczysława Orłowicza,
APAN, III-92, j. 532, k. 32

sły już, gdy dojeżdżaliśmy do Rapperswilu. Deszcz zimny jesienny dzwonił o szyby, gdy pociąg stanął na miejscu, a wicher gwizdał na pustej prawie stacji. Odziany w płaszcz gumowy, aby nie przemoknąć, prędko udałem się do najbliższego hoteliku. Nosił on nazwę Bahnhofshotel. W dwie minuty po wyjściu z dworca byłem już zakwaterowany w ciepłym i przytulnym hoteliku” — wspomina⁶. Tego wieczoru nie poszedł już do zamku, mimo że jego sylwetkę widział przy słabym świetle latarni ulicznych. Udał się za to do restauracji hotelowej na kolację, gdzie jedząc, przysłuchiwał się rozmowom Szwajcarów, którzy w tyrolskich krótkich spodenkach i w kapeluszach z piórkami, trzymając fajki w zębach, opowiadali sobie anegdotki myśliwskie. Mimo że znał dobrze język niemiecki i osłuchany był z dialektem wiedeńskim, przypominającym dialekt szwajcarski, nic nie rozumiał.

Muzeum zwiedził następnego dnia. Oprowadzał go Włodzimierz Rosenwerth-Rużycki, który pełnił na zamku obowiązki palacza, woźnego, konserwatora i oczywiście kustosza, na czym znał się najmniej. Muzeum traktował jako zbiór obrazów, wyrobów ze złota i srebra. Natomiast z niechęcią odnosił się do książek i druków. Mając dużo wolnego czasu, zajął się fabrykowaniem pamiątek historycznych, którymi wnet zapełnił gabloty muzealne. Nieustanne wzbogacanie Muzeum dziwnymi wyrobami bądź

⁶ Tamże, s. 237.

Rapperswil, b.d., KIG

upiększanie oryginałów według własnych pomysłów kompromitowało placówkę. Ale nie można było nic na to poradzić, gdyż Rużycy cieszył się nieograniczonym zaufaniem prezesa, a zarazem dyrektora Muzeum, pułkownika Józefa Gałęzowskiego i sprawował na zamku władzę nieograniczoną. Jego działalność wyrządziła wiele szkody zbiorom. Na początku XX wieku opinie o Muzeum były mało pochlebne, zwano je tandeciarnią, rupieciarnią, zbiorem falsyfikatów. I trzeba było czasu, żeby to zmienić.

Po kilkugodzinnym zwiedzaniu Muzeum Orłowicz obszedł zamek dookoła i stwierdził, że „miał krzepkie mury i mógł doskonale służyć na pomieszczenie zbiorów”. Nic bardziej mylącego, gdyż w zamku panowała straszna wilgoć.

Z Rapperswilu odpłynął statkiem do Zurychu, aby po kilkudniowym zwiedzaniu Szwajcarii udać się do Paryża. W Szwajcarii był jeszcze kilkakrotnie, ale czy znowu odwiedził Rapperswil — nie wiadomo.

I na koniec jeszcze anegdota Aleksandra Gieysztora, który wspomina incydent, jaki miał miejsce w Płocku w latach 30. XX wieku. Do jego wuja Waleriana Jarmołowicza, sędziego w Płocku, zadzwonił osławiony Witold Grabowski, ówczesny minister sprawiedliwości, oskarżyciel w procesie brzeskim: „Wiem, panie sędzio, że ma pan dzisiaj na wokandzie sprawy komunistów, mam nadzieję, że będzie pan surowy!”

Na co Jarmołowicz: „Panie ministrze, ja jestem sędzią niezawisłym i takiej rozmowy nie mogę z panem prowadzić”⁷. Po czym odłożył słuchawkę. Wkrótce po tym incydencie Jarmołowicz został przeniesiony w stan spoczynku.

⁷ Robert Jarocki, *Opowieść o Aleksandrze Gieysztorze*, Fundacja Bankowa im. Leopolda Kronenberga, Warszawa 2001, s. 34.

SPOSOBY SPĘDZANIA WOLNEGO CZASU PRZEZ NAUKOWCÓW NA PODSTAWIE ZASOBU POLSKIEJ AKADEMII NAUK ARCHIWUM W WARSZAWIE ODDZIAŁU W KATOWICACH

Sposób spędzania wolnego czasu ma duże znaczenie dla zdrowia i sił witalnych organizmu człowieka. Z tego względu od zarania dziejów ludzie szukali różnych sposobów odpoczynku. Na dzieje spędzania wolnego czasu (historię turystyki) składa się kilka elementów: motywy, kierunki oraz sposoby podróżowania (środek lokomocji), a także zakwaterowanie podczas odpoczynku. Do tych składników warto dodać również funkcjonowanie organizacji wspierających ten dział gospodarki, działania władz państwowych i administracyjnych zmierzających do rozwoju turystyki przez budowę obiektów rekreacyjno-sportowych, wytyczanie szlaków turystycznych i rowerowych, rozbudowę infrastruktury drogowej, kolejowej i lotniczej, ale także organizację kampanii reklamowych promujących dany region. Jak można zauważyć, na historię turystyki składa się wiele różnorodnych komponentów. W poniższym artykule przedstawię sposoby spędzania wolnego czasu przez naukowców na podstawie zasobu Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie Oddziału w Katowicach.

Najważniejszą sprawą przy omawianiu tematu turystyki wśród naukowców jest kwestia motywów podjęcia podróży. W swoich wspomnieniach z lat 1868–1904 profesor Antoni Schimitzek przedstawia motywy podróżowania i bardzo emocjonalnie opisuje swoje umiłowanie przyrody: „Innym zamiłowaniem, które rozwinęło się we mnie od najwcześniejszego dzieciństwa, było ukochanie przyrody. Miałem liczne okazje stykać się z pięknem uroczych miejscowości podkarpackich w czasie letnich wyjazdów wakacyjnych z rodziną. Obcowanie z przyrodą stało się moją pasją, skrytą namiętnością, w której wypowiadałem moje wewnętrzne uczucia i porywy. Później, w latach szkolnych, w czasie licznych wycieczek z kolegami, poznałem piękno Pienin i Tatr, doliny Dunajca i Popradu, ruiny zamku Zamoyskich w Lubowni, na Spżu. Wycieczki te rozwinęły we mnie również zamiłowania turystyczne i sportowe, które towarzyszyły mi odtąd przez całe życie”¹.

¹ Materiały Antoniego Schimitzka, KAPAN, W.III–5, *Wspomnienia (1868–1904)*, j. 23, k. 1–2.

dów do Wielkiej Brytanii⁸ oraz Stanów Zjednoczonych⁹. Z kolei profesor Marceli Baran uczestniczył w konferencjach zagranicznych w 1968 roku w Czechosłowacji, w 1969 roku w Jugosławii i Austrii, w 1970 i 1973 roku w Szwajcarii, w 1975 roku w Ostrawie, w Czechosłowacji, w 1976 roku w Hanowerze i Dreźnie, w 1977 roku ponownie w Ostrawie oraz w 1978 roku w Stuttgarcie i w Karlsruhe. Dodatkowo był na kilku zagranicznych stażach naukowych, w tym w 1958 roku pół roku w Fabryce Kotłów „Babcock” w Oberhausen, w Republice Federalnej Niemiec, w 1963–1964 roku na studiach na Politechnice w Zurychu oraz w 1973 roku półtora miesiąca w firmie „Sulzer” w Szwajcarii i półtora miesiąca w firmie „Babcock” w Oberhausen, w RFN¹⁰. Z kolei profesor Jan Łopuszański ponad 40 razy wyjeżdżał za granicę w celach naukowych. Odbił cztery wyjazdy całoroczne: w 1958 roku gościł na Uniwersytecie w Utrechcie, w roku akademickim 1960–1961 na New York University; w latach 1964–1965 w Institute for Advance Study w Princeton oraz w latach 1970–1971 na Uniwersytecie Stanowym w Stony Brook koło Nowego Jorku. Wyjeżdżał także na krótsze, paromiesięczne lub parotygodniowe pobyty do Genewy, Dubna, Triestu, Karlsruhe, Monachium oraz do Stony Brook¹¹.

Jedną z form wyjazdów były wycieczki szkolne. W *Autobiografii* Stanisława Kossutha, w której przedstawił okres przełomu XIX i XX wieku, można odnaleźć informacje o wycieczkach organizowanych przez placówkę: „Szkola urządziła też wycieczki. W 1906 r. wszystkie klasy prócz najmłodszych — czwórkami do Oblęgorka. Padał deszcz. Za kolumną piechoty jechał wóz pełny — maruderów z obtartymi nogami. Do pałacyku wpuszczono tylko nauczycieli i paru delegatów. Reszta schowała się przed deszczem w stajni, ale jakiej stajni — wysoka jak kaplica, żłoby z karraryjskiego białego marmuru, ściany też tym marmurem wyłożone. Cztery białe araby i nas chyba ze 100 uczniów. Tak składaliliśmy hold [Henrykowi — M. S.] Sienkiewiczowi. Bzowski — geograf — zorganizował w czasie wakacji parodniową wycieczkę: Kielce, Łysica, Łysa Góra, Sandomierz, statkiem z zatrzymaniem w Kazimierzu i w Wałowicach (dwór stryja kolegi Hempla) do Puław. Powrót koleją. Bzowski, wspinały «Bzunio», miał dużo kłopotów z Jasiem Cz. i ze mną, bośmy się wciąż urywali do widocznych z daleka kamieniołomów. W Wałowicach lokaje natychmiast rozesłali na podłozie i schodach

⁸ Tamże, *Materiały dotyczące planowanego wyjazdu naukowego do Wielkiej Brytanii*, j. 137.

⁹ Tamże, *Starania o wyjazd do Polytechnic of Brooklyn (USA)*, j. 138.

¹⁰ Materiały Marceliego Barana, KAPAN, W.III–19, *Zgłoszenie kandydatury prof. dr. hab. inż. Marceliego Barana na członka korespondenta Polskiej Akademii Nauk*, Gliwice, luty 1979, j. 11, b.p.

¹¹ Materiały Jana Łopuszańskiego, KAPAN, W.III–35, *Materiały biograficzne, Jan Łopuszański — sylwetka uczonego*, b.p.; tamże, *Jan Łopuszański, curriculum vitae*, b.p.

chodniki zrobione ze słomianych warkoczy, abyśmy czasem nie zabrudzili podłóg. Trzecią wreszcie wyprawę zorganizowała szkoła na krajową wystawę przemysłowo-rolniczą w Częstochowie, zdaje się w 1908 r. Wystawa zrobiła na mnie olbrzymie wrażenie”¹².

Inną formą były wycieczki w okresie studiów. Antoni Schimitzek opisał w swoich wspomnieniach eskapadę w trakcie nauki w szkole wyższej: „Studia w Leoben, tak górnicze, jak i hutnicze, kończyły się wycieczkami do znanych i znacznych kopalń wzgl.[ędnie] hut, często odległych od Leoben. Wycieczki kierowane były przez paru profesorów, a przyjmowane gościnnie i serdecznie przez starszych kolegów, kierujących tymi przedsiębiorstwami. Zapisła się żywo w mej pamięci wycieczka hutnicza do węgierskiego Banatu, gdzie istniały duże huty i kopalnie rudy i węgla. Kraj ten położony w trójkącie objętym z jednej strony przez pasma górskie Alp Transylwańskich, z drugiej zaś przez przepływający na południe Dunaj, słynie nie tylko z bogactw mineralnych, ale też i z urodzajności swej gleby. Na stokach podgórskich pełno jest winnic i sadów owocowych. Dojechalśmy tam z Budapesztu do miejscowości Basyas, leżącej nad Dunajem, skąd statkiem rzeczny popłynęliśmy w dół rzeki przez słynny przełom Dunaju, tzw. Kazanpass. Ta potężna rzeka ściśniona jest na tym odcinku wysokimi ścianami skalnymi, na skałach prawego brzegu istniała w czasach rzymskich droga wykuta w skale, poszerzona podstrzałami drewnianymi, podpierającymi nawierzchnię również drewnianą. Była to sławna droga Trajana, którą z bałkańskiej części imperium rzymskiego szły na Węgry, do ówczesnej Panonii, karawany kupieckie i legiony rzymskie. Oglądałem ślady tej drogi i istniejącą jeszcze tablicę wykutą w skale, sławiącą potęgę imperium i rzymskiego cesarza... Drogą wodną dojechalśmy do Orszowy, leżącej na granicy rumuńskiej. Tam właśnie położone były zakłady hutnicze i kopalnie stanowiące cel naszej wycieczki. Piękno krajobrazu — a może jeszcze więcej lipcowy skwar dopiekający nam w drodze na statku — zostawiły mi niezatarte wspomnienie”¹³. Również w materiałach profesora Jana Kuhla zachował się album pod tytułem *Zjazd koleżeński. Rocznik 1968, Gliwice–Wiśła 15–16 kwietnia 1978*, w którym jest kilkanaście fotografii o dużych walorach poznawczych, z wycieczek naukowych, studenckich oraz studenckich wakacji¹⁴. Wycieczki szkolne i studenckie miały duży wpływ na kształtowanie zainteresowań turystycznych dzieci i młodzieży, co owocowało pasją podróżniczą w życiu dorosłym.

¹² Materiały Stanisława Kossutha, KAPAN, W.III–3, *Autobiografia oraz kilka wersji życiorysu S. Kossutha*, j. 62, k. 38–39.

¹³ Materiały Antoniego Schimitzka, KAPAN, W.III–5, *Wspomnienia (1868–1904)*, j. 23, k. 17–18.

¹⁴ Materiały Jana Kuhla, KAPAN, W.III–10, *Fotografie związane z nauką i pracą zawodową*, j. 47, „*Zjazd koleżeński. Rocznik 1968, Gliwice–Wiśła 15–16 kwietnia 1978*”, k. 32–34.

Innym motywem wyjazdu było odbycie podróży poślubnej. Antoni Schimitzek zawarł we wspomnieniach również informację o swoim miesiącu miodowym: „Po ślubie wyjechaliśmy z żoną w obowiązującą wówczas podróż poślubną do Wiednia, Leoben i Hallstadt, leżącego nad pięknym jeziorem tej samej nazwy w słynnym z piękności swych gór i jezior Salzkammergut, będącego częścią Salzburgu. Tam zatrzymaliśmy się czas jakiś, po czym znowu przez Wiedeń wróciliśmy do domu”¹⁵.

Ważnym aspektem omawianego tematu było ustalenie kierunków wyjazdów wakacyjnych. Dużą popularnością cieszył się urlop nad polskim morzem. Tadeusz Rabek w sierpniu 1951 roku odpoczywał w Sopocie i Łebie¹⁶, w lipcu 1961 roku w Świnoujściu¹⁷, a w sierpniu 1961 roku w Międzyzdrojach¹⁸. Zachowała się również karta urlopową Jana Kuhla z 1964 roku z informacją o wyjeździe do Jugosławii¹⁹.

Innym źródłem ukazującym kierunki wyjazdów są fotografie zachowane w spuściznach. W materiałach profesora Jana Wierzbickiego ocalały zdjęcia z pobytu naukowego w Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w 1962 roku²⁰ oraz w Bułgarii²¹. W materiałach profesora Włodzimierza Burzyńskiego są fotografie: ze spaceru z żoną²², z wakacji w Wiśle w 1936 roku²³ oraz z odpoczynku w ogrodzie²⁴. W materiałach profesora Jana Łopuszańskiego jest tylko jedna fotografia z wakacji²⁵. Również zdjęcia znajdujące się w spuściznie profesora Daniela Bema świadczą o kierunkach wyjazdów. Zachowały się fotografie z pobytu we Francji w 2000 roku, na Węgrzech w 2001 roku, w Sankt Petersburgu w 2001 roku, Turcji w 2001 roku, na Sycylii w 2003 roku, w Grecji w 2004 roku, Hiszpanii i Francji w 2007 roku, Maroku w 2008 roku, Egipcie w 2008 roku oraz Izraelu w 2008 roku. Zachowały się również fotografie z zimowych wyjazdów na narty: z Austrii w 1995 roku, Francji w 1998 roku oraz Włoch w 2000 roku²⁶. Z ko-

¹⁵ Materiały Antoniego Schimitzka, KAPAN, W.III–5, *Wspomnienia (1868–1904)*, j. 23, k. 34.

¹⁶ Materiały Tadeusza Rabka, W.III–1, *Czynności w poszczególnych dniach miesiąca*, j. 172, *Zestawienie pracy w poszczególnych dniach miesiąca sierpnia 1951*, k. 167.

¹⁷ Tamże, *Zestawienie czynności wykonywanych w poszczególnych dniach miesiąca lipca 1961*, k. 49.

¹⁸ Tamże, *Czynności w poszczególnych dniach miesiąca sierpnia 1961*, k. 50.

¹⁹ Materiały Jana Kuhla, KAPAN, W.III–10, *Dokumenty dotyczące nauki szkolnej, studiów i pracy zawodowej*, j. 44, *Karta urlopową*, k. 80.

²⁰ Materiały Jana Wierzbickiego, KAPAN, W.III–9, *Wyjazd naukowy do ZSRR*, j. 155.

²¹ Tamże, *Wyjazd naukowy do Bułgarii*, j. 157.

²² Materiały Włodzimierza Burzyńskiego, KAPAN, W.III–15, *Dokumenty dotyczące przebiegu nauki szkolnej, studiów, pracy i działalności*, j. 95, t. II, *Fotografia*, k. 186, 203.

²³ Tamże, *Fotografia*, k. 189.

²⁴ Tamże, *Fotografia*, k. 198.

²⁵ Materiały Jana Łopuszańskiego, KAPAN, W.III–35, *Materiały biograficzne, Fotografia*, b.p.

²⁶ Materiały Daniela Józefa Bema, KAPAN, W.III–36, *Fotografie twórcy spuścizny*, j. 24, *Fotografie*, b.p.

lei w materiałach Zakładu Antropologii PAN we Wrocławiu przechowywane są fotografie z wyjazdu naukowego do Broku nad Bugiem²⁷ oraz Egiptu²⁸.

Źródłem informacji o kierunkach zagranicznych wyjazdów naukowców mogą być również dokumenty osobiste, przede wszystkim paszport ze wszystkimi adnotacjami. W paszporcie profesora Daniela Bema można odnaleźć pieczętki informujące o przekroczeniu granicy z takimi państwami, jak Czechy, Belgia, Szwajcaria, Węgry, Francja, Rosja, Austria, Dania, Luksemburg, Holandia, Hiszpania, Finlandia, Niemcy, Włochy, Turcja, Stany Zjednoczone, Szwecja oraz Izrael. W dokumencie zachowały się również dwie wizy do Stanów Zjednoczonych²⁹. Z drugiego paszportu Bema otrzymujemy informacje o wizycie w Egipcie, Maroku i na Ukrainie³⁰. Z powyższych materiałów wynika, że zagraniczne wyjazdy wakacyjne oraz naukowe oscylowały wokół państw europejskich oraz Stanów Zjednoczonych.

Naukowcy wybierali różne środki transportu. Bardzo popularnym sposobem podróżowania był samochód. Jak można wnioskować z zachowanych materiałów archiwalnych, zapalonym zwolennikiem turystyki samochodowej był Tadeusz Rabek, który w lutym 1962 roku zakupił samochód marki Syrena³¹, którym odbywał liczne podróże po kraju, o czym świadczą zachowane zapiski czynności w poszczególnych dniach miesiąca. Rabek odbywał samochodem krótsze i dłuższe podróże. Między innymi pod datą 13 czerwca 1963 roku zachował się opis samochodowego objazdu na trasie: „Karpacz–Szklarska–Świeradów–Gryfice–Jelenia–Kowary–Wałbrzych–Jezioro w Zagórzu–Świdnica–Wrocław [...]”³². Jest tu również opis urlopu z 1963 roku: „16. [lipca 1963 roku — M. S.] Wto. Przejazd autem Wrocław–Szczecin 386 km (11h50–20h30). Obiad w Zielonej Górze. Nocleg w hotelu w Szczecinie. [...] 17. Śro. Przejazd: Szczecin–Międzyzdroje 96 km — (1h45). [...] 18. Czw. Międzyzdroje — plaża — opalanie się — spacer — obiad na mieście. 19. Pią. Przejazd: Międzyzdroje–Świnoujście i z powrotem 43 km. Plaża w Świnoujściu i obiad. 20. Sob. Międzyzdroje — plaża. 21. Nie. Międzyzdroje — plaża. 22. Pon. Wycieczka: Międzyzdroje–Dziwnów–Jezioro Czajcze–Wolin–Międzyzdroje–Świnoujście–Międzyzdroje (163 km). 23. Wto. Przejazd: Międzyzdroje–Dziwnów–Kamień Pomorski–Trzebiatów–Kołobrzeg–Ustronie Morskie–Koszalin–Mielno–Sławno–Słupsk–Łeba (298 km) (8h10–18h25). Obiad Koszalin. Nocleg w Łebie w Domu Turystycznym PTTK [Polskiego Towarzystwa

²⁷ Materiały Zakładu Antropologii PAN we Wrocławiu, KAPAN, W.II–7, *Fotografie z życia Zakładu Antropologii PAN we Wrocławiu — Brok*, j. 174.

²⁸ Tamże, *Fotografie z życia Zakładu Antropologii PAN we Wrocławiu — Egipt*, j. 177.

²⁹ Materiały Daniela Józefa Bema, KAPAN, W.III–36, *Dokumenty osobiste*, j. 23, *paszport*, b.p.

³⁰ Tamże, *Paszport z dnia 30 listopada 2001 r.*, b.p.

³¹ Materiały Tadeusza Rabka, KAPAN, W.III–1, *Czynności w poszczególnych dniach miesiąca*, j. 172, *Zestawienie czynności w poszczególnych dniach miesiąca lutego 1962*, k. 32.

³² Tamże, *Czynności w poszczególnych dniach miesiąca czerwca 1963*, k. 24.

Profesor Daniel Józef Bem w Egipcie, 2008, Materiały Daniela Józefa Bema, KAPAN, W.III–36, j. 24, b.p.

Turystyczno-Krajoznawczego — M. S.]. 24. Śro. Przejazd: Łeba–Jastrzębia Góra–Jastarnia–Jurata–Jastarnia–Gdynia (194 km). [...] 26. Pią. Przejazd: Gdynia–Gdańsk–Tczew–Malbork–Gdynia — (248 km). [...] 27. Sob. Przejazd: Gdynia–Gdańsk–Tczew–Malbork (zwiedzanie Zamku)–Kwidzyn–Grudziądz–Toruń (229 km 9h50–18h30). [...] 28. Nie. Przejazd: Toruń–Ciechocinek–Włocławek–Łódź (175 km 9h10–14h05). Obiad w Łodzi. [...] 29. Pon. Przejazd: Łódź–Wrocław (213 km 10h30–14h25). Razem przejechano [...] 2750 km. Średnie zużycie bzn. 8,52 l/100 km. Wykonano 3,5 filmu czarnego i 1,5 filmu kolorowego³³. W miesiącu sierpniu 1963 roku odbył jeszcze podróż na Mazury³⁴. Dzięki opisom Tadeusza Rabka otrzymujemy wiele ciekawych informacji, między innymi o miejscach zakwaterowania (hotele, Dom Turystyczny PTTK, kamping oraz nocleg w samochodzie), czasie przejazdu, liczbie przejechanych kilometrów, średniej prędkości na trasie oraz spalaniu benzyny. Są tu również wzmianki o zwiedzanych miejscach, atrakcjach turystycznych, ale także o sposobach wypoczynku (odpoczynek na plaży, spacer po lesie).

Antoni Schimitzek wraz z dwoma kolegami w 1904 roku wybrał się w podróż do Stanów Zjednoczonych. Schimitzek w swoich wspomnieniach zawarł opis podróży parowcem z Bremy do USA: „Drugiego dnia udaliśmy

³³ Tamże, *Wyszczególnienie czynności w poszczególnych dniach miesiąca lipca 1963*, k. 25.

³⁴ Tamże, *Czynności w poszczególnych dniach miesiąca sierpnia 1963*, k. 26.

się pociągiem przeznaczonym dla pasażerów statków do Bremerhaven i tam, przy dźwiękach orkiestry okrętowej, wstąpiliśmy na pokład naszego parowca. Zrobił on na mnie potężne wrażenie, po raz pierwszy bowiem miałem sposobność zobaczenia tak dużego i nowoczesnie urządzonego statku. «Kaiser Wilhelm der Grosse» posiadał 198 m długości, 14000 ton wyporności i chyżość 23 węzły na godzinę; siła jego maszyn wynosiła 28000 km, co na owe czasy było liczbą niemal rekordową. Wyposażenie wewnętrzne statku było wspaniałe, zwłaszcza uderzały luksusowe sale pasażerskie, jadalnia, palarnia, salony. Nasza kajuta natomiast okazała się mniej dogodną, gdyż odczuwało się w niej dotkliwie silne wstrząsy wywoływane pracą potężnych maszyn parowych. Nie braliśmy sobie jednak tego do serca. Szybko zadomowiliśmy się z naszymi rzeczami wypakowanymi z kufrów na nowym miejscu, starając się bez straty czasu znaleźć się na pokładzie dla obserwowania ruchów naszego kolosa przy opuszczaniu portu. Statek holowało na linach kilka małych statków holowniczych aż do śluzy, którą «Kaiser Wilhelm» spłynął na wody pełnego morza. Manewrowanie to trwało przeszło godzinę. Ruchy statku obserwowali zarówno pasażerowie i odprowadzający ich goście, jak i zebrana tłumnie na brzegu publiczność. Wreszcie holowniki odłączyły się od statku, który zatrzymał się dla wysadzenia na mały parowiec wszystkich gości, po czym olbrzym ruszył już o sile własnych maszyn w swoją drogę. Aż do wieczora jeszcze towarzyszyły nam mewy portowe, wreszcie i one odleciały i znaleźliśmy się na pełnym morzu. Brzegi lądu oddaliły się i roztopiły w beźmiarze wody, a wszechświat ogarniający nasz statek wydał nam się wielką świetlistą miską wypełnioną wodą, w której centrum myśmy się znajdowali. Na statku obowiązywał następujący rozkład dnia: ranne śniadanie podawano między 8 a 9, posiłek południowy — lunch — od 13 do 14, o 17 był podwieczorek — five o'clock tea — wreszcie obiad — dinner — o 19. Jadło się tyle, ile się chciało i na co się miało ochotę, kawa np. podawana była przez cały dzień w specjalnym barze kawowym «Wiener Cafe»; za napoje dopłacało się osobno. — Pasażerowie I klasy mieli do dyspozycji obszerny, górny pokład z wygodnymi leżakami, które rezerwowało się na cały dzień, oddając się błogiemu lenistwu i obserwacjom życia okrętowego. Najwięcej życia i ruchu panowało na pokładzie dolnym III klasy. Pełno tu było ludzi oddających się zabawom i tańcom, pełno różnorodnych typów i ubiorów; na statku, między pasażerami, znajdowali się różnego rodzaju artyści, tancerze, kuglarze, popisujący się swoimi umiejętnościami i zręcznością, rozweselający całe towarzystwo. Obserwacjom tym jednak mogliśmy się oddawać tylko do chwili wejścia statku na pełny ocean. Przejazd przez bezkresne wody, podnoszone prądami powietrznymi do wysokości kilku metrów, był dla ludzi nienawykłych do podróży morskich bardzo ciężki. [...] Ostatni wieczór na statku obchodziliśmy uroczystie, według powszechnie przyjętego zwyczaju. Goście zebrani na wieczornym obiedzie przystrojeni galowo, panie w balowych to-

aletach, panowie we frakach, sala wspaniale oświetlona, stoły dekorowane, nastrój podniecony i wesoły. Nawet służba w oczekiwaniu sutych napiwków była uprzejmiejsha i bardziej usłużna jak kiedykolwiek. Goście żegnali gospodarza statku sympatycznego kapitana Kuppersa mowami wygłoszonymi po niemiecku i po angielsku. Nawet jakaś dama wystąpiła z długą angielską mową, z której nie rozumiałem ani słowa. Inni angielscy mówcy musieli być dowcipni, budzili bowiem powszechny śmiech. Efektownym zakończeniem obiadu był pochód stewardów z lodami oblanymi płonącym ponczem. Resztę tej nocy spędziłem w półśnie i oczekiwaniu na moment przybycia do krainy moich marzeń³⁵. Dzięki wspomnieniom Schimitzka uzyskujemy ciekawe informacje o podróży parowcem do USA. Między innymi opisał on rozkład dnia, wyposażenie, atmosferę oraz warunki panujące na statku.

Z kolei w *Sprawozdaniu z wyjazdu do Szwajcarii* z materiałów Burzyńskiego czytamy: „Podróż do Szwajcarii rozpoczęliśmy startem samolotowym spod Warszawy w czwartek, 26 września 1946, o godz. 13.30 (czasu obecnego), lądowanie pod Zurychem nastąpiło tego samego dnia o godzinie 18.30. Podróż powrotną odbyliśmy pociągiem z Zurychu przez stacje graniczne szwajcarsko-austriacką Buchs, austriacko-czeską Sommerau, czesko-polską Piotrowice do Gliwic. Trwała ona od godziny 9 dnia 12 października do godziny 2 dnia 14 października 1946. Za miejsce stałego pobytu w Szwajcarii obraliśmy hotel w Zurychu. Stamtąd dokonywaliśmy wypadu do całego szeregu miast, jak Bazylea, Biel, Berno, Neuchatel, Oerlikon, Genewa, Szaфуza, przy czym do niektórych miejscowości wyprawy powtarzaliśmy. Koszty przejazdów pomniejszyliśmy, zaopatrując się w abonamentowe bilety kolejowe³⁶. Opisane zostały również formy spędzania wolnego czasu: „Dwie niedziele spędziliśmy na wycieczkach górskich, wykorzystując dogodne połączenia kolejowe³⁷”.

Z kolei podróże pociągiem w swojej autobiografii opisał Stanisław Kossuth: „Dalsze podróże odbywaliśmy pociągami towarowo-osobowymi — IV klasą. Były to pociągi towarowe, z pewn.[ymi] wagonami towarowymi, w których były ławki pod ścianami. Wlokły się okropnie. Publiczność — chłopci i kupcy z olbrzymimi tłumokami towarów na jarmark. Smród i brud, ale bardzo tanio. Tak jeździliśmy do Jędrzejowa, Miechowa, Rabsztyna, na dalsze wycieczki. Taką wycieczkę z Zygmuntem Kielbasą zrobiliśmy od Kluczy, przez Pilicę, Ogrodzieniec do Kramołowa [Kromolowa — M. S.], po jurajskie amonity i od Zawiercia powrót koleją³⁸”.

³⁵ Materiały Antoniego Schimitzka, KAPAN, W.III–5, *Wspomnienia (1868–1904)*, j. 23, k. 63–66.

³⁶ Materiały Włodzimierza Burzyńskiego, W.III–15, *Ministerstwo Oświaty*, j. 49, *Sprawozdanie z wyjazdu do Szwajcarii*, k. 4.

³⁷ Tamże, k. 8.

³⁸ Materiały Stanisława Kossutha, KAPAN, W.III–3, *Autobiografia oraz kilka wersji życiorysu S. Kossutha*, j. 62, k. 38.

Ważnym elementem każdej podróży jest odpowiednie zakwaterowanie. Schimitzek opisał również w swoich wspomnieniach warunki w hotelu w USA: „Z prawdziwą rozkoszą wypoczywałem po trudach podróży w wygodnym, komfortowo urządzonej pokoju”³⁹. Część naukowców nocowała również na polach kampingowych. W materiałach Daniela Bema zachował się karnet na kamping wydany przez Polską Federację Campingu⁴⁰.

Czas na urlopie był przeznaczany głównie na odpoczynek i zwiedzanie lokalnych atrakcji. W *Autobiografii* Stanisław Kossuth w następujący sposób opisuje wakacje z czasów swojej młodości: „Pierwszy raz wyjechaliśmy z Warszawy na letnisko w 1898 r. do Rożkowej Woli [Roszkowa Wola — M. S.] koło Przedborza [Przedbórze — M. S.], majątku należącego do rodziców matki (Piotrowiczów). [...] Z pobytu w Rożkowej Woli niewiele pamiętam. Przede wszystkim staw, młyn i pole kapusty obok młyna. Stałem raz sam jeden nad stawem, który graniczył z parkiem, i wpatrywałem się w drobniotki fale — zmarszczki wody — wolno przesuwające się. Naraz zdawało się mi, że fale stoją w miejscu, a ziemia wraz ze mną przesuwa się. Złakłem się bardzo i szybko uciekłem do dworu. W lecie 1899 r. cała nasza czwórka z Matką pojechała na letnisko do Takar [Tokar — M. S.] (powyżej Płocka) nad Wisłą. Były tam zbudowane przez właściciela majątku dwa domki drewniane, które wynajmował letnikom. Już sama jazda do Takar statkiem parowym [...] była rozkoszna. Jechaliśmy tam całym dworem, z kucharką, pościelą i naczyniami kuchennymi. Pokojówkę przyjęto na miejscu. Pomiędzy domem a Wisłą był łąk z żyta, a w nim kępa drzew — remiza dla zwierzyny. Mijając to pole, dochodziło się do łąki na Wiśle, z dnem z desek. W środku Wisły była tajemnicza wysepka gęsto zarośnięta wikliną. W czasie powodzi, którąś tam obserwowali, kępa znalazła się pod wodą. Poniżej w stronę Płocka była wielka wyspa, kępa na której mieszkali «Holendrzy» — koloniści niemieccy. Za domem była Sahara — wydmy piaszczyste z rzadkimi jałowcami. Po prostu raj! Tyle nieznanymi ciekawymi rzeczy. W zbożu odzywały się przepiórki, na brzegach Wisły widać było czaple i wiele innych ptaków. Stada całe rybitwy, jaskółki brzegówki. Ale najwięcej mnie korciła ta mała wysepka, oczywiście bezлюдna, i ta tajemnicza remiza, do której nie było żadnej ścieżki. Uprosililiśmy więc Matkę i ta wynajęła łódź, którą opłynęliśmy wyspę dookoła. I tu rozczarowanie. Wiklina była tak gęsta, że nie można było wyjść na wysepkę. Było to po powodzi świętojańskiej. Na wiklinę woda naniosła pełno jakichś ścięci, brudnej piany. Wyspa wyglądała ponuro i brudno. Kiedyś razem z Zochą, w tajemnicy, wybraliśmy się do remizy, na przełaj przez wysokie żyto. Wkrótce żyto zasłoniło nam kępę drzew i baliśmy się, że zabłądzimy. Ale wreszcie doszliśmy do remizy. I znów rozczarowanie — zamiast zajączków i ptaków

³⁹ Materiały Antoniego Schimitzka, KAPAN, W.III–5, *Wspomnienia (1868–1904)*, j. 23, k. 68.

⁴⁰ Materiały Daniela Józefa Bema, KAPAN, W.III–36, *Materiały biograficzne, legitymacje*, b.p.

parę sosen, piasek i trochę suchej trawy pod drzewami i żadnych cudów. [...] Z Tokar robiliśmy wycieczki do młyna między brzegiem a holenderską kępą i na tę kępę. Byliśmy w jakiejś chacie, tak innej od chat, które oglądaliśmy w Tokarach. Wewnątrz czyściutko, podłoga z desek, a nie z ubitej ziemi, ściany z heblowanych desek, firanki i kwiaty w oknach. Czemu nasi chłopci tak nie mieszkają, przecież też orzą i sieją? Statkiem pojechaliśmy do Płocka i zwiedzali groby królów polskich. W lecie 1900 r. Irma i Zocha pojechały do Makowskich do Grójca, a Stefa i ja do ciotki Wrońskiej do Lubomina. To były cudowne wakacje. Jazdy wozami drabiniastymi pustymi i pełnymi snopków, jazdy konno na oklep, zabawy w Indian i palenie fajek pokoju. Było tam pięcioro dzieci cioci Zosi Wrońskiej i nas dwoje. Wyrusaliśmy na wycieczki na oklep, na 6 koniach. Ja siadałem na konia razem z którymś z braci ciotecznych. Był sad dzierzawiony Żydom. Była szparagarnia, w której zielonych gałęziach można było chować się. Był osiołek, który woził wodę beczką. Były krowy, owce, drób, żniwa i wreszcie dożynki. Jeździliśmy czasem z ciotką czwórką koni do Nasielska na zakupy i obowiązkowo w niedzielę do kościoła. Jeździliśmy też na dalsze wycieczki do Nowego Dworu, koło Modlina. Drenowano wtedy pola w Lubominie. Ja oczywiście też drenowałem drózkę przed domem, robiąc dreny z pozbawionych rdzenia gałęzek sumaka. Cioteczni mieli flower i wciąż z niego strzelali. Założyli się raz, czy kulka przebijie 2 szyby. Udało się — w pierwszej szybie była tak jak zawsze mała dziurka, a druga rozłukła się na drobne kawałki. O te szyby była wielka awantura⁴¹.

Zachowały się dokumenty informujące o innych formach spędzania wolnego czasu. W materiałach profesora Kornela Gibińskiego zachowały się dyplomy za udział w XIII Wysokogórskim Rajdzie Narciarskim w Tatrach w 1968 roku, w XIV Wysokogórskim Rajdzie Narciarskim PTTK 8–13 kwietnia 1969 roku oraz w XVIII Tatrzańskim Rajdzie Narciarskim PTTK 2–7 kwietnia 1973 roku⁴². Z kolei wśród materiałów profesora Daniela Bema zachowała się Karta Uczestnictwa w XXIII Międzynarodowym Spływie Kajakowym na Dunajcu⁴³.

O formach spędzania wolnego czasu świadczą również posiadane uprawnienia. Między innymi profesor Kornel Gibiński miał Powszechną Kartę Pływacką⁴⁴ oraz Patent Jachtowego Sternika Śródlądowego z 1948 roku⁴⁵. Z kolei profesor Daniel Bem był w posiadaniu Patentu Żeglarza

⁴¹ Materiały Stanisława Kossutha, KAPAN, W.III–3, *Autobiografia oraz kilka wersji życiorysu S. Kossutha*, j. 62, k. 14–16.

⁴² Materiały Kornela Gibińskiego, KAPAN, W.III–32, *Materiały biograficzne, dyplomy*, b.p.

⁴³ Materiały Daniela Józefa Bema, KAPAN, W.III–36, *Materiały biograficzne, legitymacje*, b.p.

⁴⁴ Materiały Kornela Gibińskiego, KAPAN, W.III–32, *Materiały biograficzne, Powszechna Karta Pływacka*, b.p.

⁴⁵ Tamże, *Patent*, b.p.

Jachtowego wydanego przez Polski Związek Żeglarski, Odznaki Sprawności Jeździeckiej *Strzeżę* stopnia 3 oraz Specjalnej Karty Pływackiej⁴⁶.

Wszystkie wyjazdy zawsze wiązały się z różnymi problemami natury formalnej i organizacyjnej. Największe trudności w wyjazdach zagranicznych można odnotować w latach 1945–1989, co związane było z sytuacją geopolityczną. W materiałach profesora Tadeusza Rabka zachował się opis problemów z organizacją wyjazdu na konferencję do Czechosłowacji w 1955 roku: „Należy niestety stwierdzić, że zorganizowanie mojego wyjazdu za granicę z nieznanymi mi powodów nie stało na wysokości zadania. Konferencja w Liblicach rozpoczęła się już w niedzielę dnia 22 maja br., tymczasem paszport otrzymałem dopiero w poniedziałek dn. 23 maja. Poza tym niefortunnie wybrany pociąg trasą na Zebrzydowice spowodował bardzo długi czas podróży, gdyż do Pragi przyjechałem dopiero we wtorek, 24 maja, o godz. 18. Podróż trwała około 20 godzin, w tym około 5 godz. oczekiwania na połączenie kolejowe w Bohuminie (od 7.30 do 12 h). Gdybym otrzymał bilet samolotowy, wówczas byłbym już w Pradze we wtorek 24 maja rano, zamiast o 18 wieczorem. Poza tym istnieje inne połączenie kolejowe przez Wrocław–Międzyzlesie, znacznie krótsze od poprzedniego. Pociąg wychodzi z W-wy wieczorem około 22 i jest w Pradze na drugi dzień w południe około godz. 14, w dodatku bez przesiadki”⁴⁷.

Wypoczynek niekoniecznie musiał wiązać się z długimi wyjazdami. Zaliczyć można do niego również formy spędzania wolnego czasu po pracy zawodowej. W *Autobiografii* Stanisław Kossuth zawarł opis spędzania wolnego czasu w Warszawie: „W lecie cała czwórka z boną rano wyjeżdżała do pobliskich Łazienek, z zapasami żywności, i spędzała w parku czas do południa. Karmiliśmy łabędzie, chodzili po teatrze itd. W kiosku w kształcie baszty kupowało się pierniki toruńskie. W parku było nam bardzo dobrze”⁴⁸. W następnym fragmencie *Autobiografii* Kossuth przedstawia dalsze szczegóły dotyczące spędzania czasu wolnego: „Dodać trzeba, że od osiedlenia się w Kielcach nie wyjeżdżaliśmy nigdzie na wakacje. Czasem, do 1905 r., kiedy to rodzice utrzymywali szersze stosunki towarzyskie, urządzano w niedzielę całodzienne wycieczki. Wynajętą umajoną zielenią platformą wyjeżdżało się całą gromadą parę kilometrów za miasto, do lasu, nad rzekę, z koszami prowiantu, olbrzymim balonem wody sodowej, skrzynkami piwa, i urządzano «piknik» [...]”⁴⁹. Z kolei profesor Antoni Schimitzek opisał sposób spędzania wolnego czasu w trakcie pracy w rewirze ostraw-

⁴⁶ Materiały Daniela Józefa Bema, KAPAN, W.III–36, *Materiały biograficzne, legitymacje*, b.p.

⁴⁷ Materiały Tadeusza Rabka, KAPAN, W.III–1, *Materiały z konferencji w Liblicach (CSRS)*, j. 132, *Sprawozdanie z podróży służbowej do Czechosłowacji w dniach: 23 maja–1 czerwca 1955 r.*, k. 7.

⁴⁸ Materiały Stanisława Kossutha, KAPAN, W.III–3, *Autobiografia oraz kilka wersji życiorysu S. Kossutha*, j. 62, k. 14.

⁴⁹ Tamże, k. 31.

sko-karwińskim: „W lecie kwitnął sport wodny, uprawialiśmy wszyscy wioślarstwo, skupiając się w miejscowym klubie sportowym «Oderhort». Wiele wieczorów zimowych spędzaliśmy w klubie śpiewackim, założonym przy restauracji. Jeździło się do pobliskiej Morawskiej Ostrowy, która była dużym miastem, posiadała teatry, czeski i niemiecki, restauracje i kawiarnie”⁵⁰. Schimitzek wspomina również o sposobach spędzania wolnego czasu w Austrii: „Chwile wolne poświęcałem rodzinie, a wieczory spędzało się często w gronie kolegów w miejscowej restauracji lub winiarni. Zebrania te według zwyczajów ówczesnych odbywały się przeważnie w gronie męskim. Panie przychodziły wtedy rzadko do restauracji. Jedną z ulubionych moich rozrywek było polowanie w górach. Alpy styryjskie posiadały ciekawe okazy zwierząt, w szczególności dla myśliwego. W lasach były stada jeleni, a zdarzały się i dziki, po szczytach górskich biegały kozice, z wiosną o świcie tokowały głuźce, a na wysokich, śnieżnych polanach cietrzewie wiodły swoje miłosne tany. [...] Brak szczęścia w polowaniu na jelenia zniechęcił mnie do tego stopnia do brania udziału w łowach, że ostatecznie karabin myśliwski zamieniłem na łaskę i przez dalsze trzy lata z rzędu chodziłem po górach tylko jako zamiłowany alpinista”⁵¹. Preferowane były przez naukowców w czasie wolnym od pracy spacerowanie po parkach, wyjazdy na pikniki, uprawianie sportów oraz wędrówanie po górach. Spędzano czas wolny również w teatrach i restauracjach.

Naukowcy należeli do różnych organizacji turystycznych, które wspierały pasje podróżnicze. Między innymi Stanisław Kossuth przed 2. wojną światową należał do Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego i Polskiego Związku Narciarskiego⁵², a po wojnie do Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego⁵³. Wśród materiałów profesora Jana Kuhla zachowała się również legitymacja członkowska PTTK⁵⁴. Z kolei w spuściźnie profesora Kornela Gibińskiego przechowywane są między innymi: legitymacja członkowska PTTK (składki opłacone od 1956 roku do 1975 roku), legitymacja Yacht Clubu Polskiego i legitymacja Towarzystwa Miłośników Brennej i Górek⁵⁵. Kornel Gibiński był również członkiem Akademickiego Związku Sportowego we Wrocławiu Sekcja Wioślarska⁵⁶. Z kolei wśród materiałów profesora Daniela Bema można odnaleźć wiele innych śladów jego licznych wojaży, między innymi Książeczkę Górską Odznaki Turystycznej PTTK,

⁵⁰ Materiały Antoniego Schimitzka, KAPAN, W.III-5, *Wspomnienia (1868–1904)*, j. 23, k. 25.

⁵¹ Tamże, k. 53–54.

⁵² Materiały Stanisława Kossutha, KAPAN, W.III-3, *Autobiografia oraz kilka wersji życiorysu S. Kossutha*, j. 62, *Życiorys*, k. 50 v.

⁵³ Tamże, k. 51.

⁵⁴ Materiały Jana Kuhla, KAPAN, W.III-10, *Legitymacje: służbowe, ubezpieczeniowe, członkowskie i in.*, j. 46, *legitymacja członkowska PTTK*, k. 7.

⁵⁵ Materiały Kornela Gibińskiego, KAPAN, W.III-32, *Materiały biograficzne, legitymacje*, b.p.

⁵⁶ Tamże, b.p.

w której zachowała się ewidencja odbytych wycieczek, Książeczkę Turysty-Kajakowca oraz Kartę Turystyczną. Ocalały również: Sportowa Książeczka Żeglarska, legitymacja Akademickiego Związku Sportowego oraz legitymacja członkowska Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej⁵⁷.

Instytucje PAN również organizowały wypoczynek dla swoich pracowników. W materiałach Centrum Badań Naukowych PAN w województwie katowickim zachowały się sprawozdania Rady Zakładowej, w których można odnaleźć wiele informacji o prowadzonej działalności socjalno-bytowej oraz turystycznej. Rada Zakładowa organizowała akcję wczasową do własnych ośrodków kampingowych (z wyżywieniem) zlokalizowanych w Ustroniu, gdzie w okresie od 29 czerwca do 24 sierpnia 1972 roku w czterech turnusach po 14 dni przebywało 115 osób, oraz w Jaworzu, gdzie od 3 lipca do 30 sierpnia 1972 roku w czterech turnusach po 14 dni przebywało 26 osób⁵⁸. W *Sprawozdaniu z działalności Rady Zakładowej przy Centrum Badań Naukowych PAN w woj. katowickim za okres od kwietnia 1972 do kwietnia 1973 r.* z maja 1973 roku można odnaleźć informację o wczasach spędzonych w Ustroniu: „Wczasy w naszym ośrodku w sezonie letnim 1972 można uważać za udane. Jedynym mankamentem było nienajlepsze wyżywienie w stołówce huty „Bobrek”, z którą zawarliśmy przed sezonem umowę. W bieżącym sezonie [1973 roku — M. S.] zawarliśmy umowę w sprawie wyżywienia z Sosnowieckimi Zakładami Budowy Kotłów, których ośrodek mieści się w pobliżu naszego. Nasz ośrodek wyposażyliśmy w nowe wersalki i tapczany, co znacznie poprawi w tym i następnych sezonach warunki wypoczynku. Ośrodek w sezonie letnim 1972 wykorzystano w 100%”⁵⁹. Rada Zakładowa pośredniczyła również w wynajmie kwater prywatnych bez wyżywienia nad morzem w następujących miejscowościach: Ustka, Kołobrzeg, Darłowo i Świnoujście. Z tej formy wypoczynku skorzystały 172 osoby w terminie od 1 czerwca do 31 sierpnia 1972 roku⁶⁰. Sprawozdanie dostarcza również informacji o standardzie tych kwater: „Ponieważ stan higieniczno-sanitarny oraz warunki wypoczynku nie były we wszystkich kwaterach dobre, dlatego na sezon 1973 wynajęto po przeprowadzeniu wizji lokalnej we wszystkich kwaterach dodatkowe nowe kwatery, rezygnując z niektórych dotychczasowych”⁶¹. Rada Zakładowa wymieniła również domek kampingowy w Ustroniu na inny w Łęczanach koło Reszla, gdzie w pięciu turnusach po 15 dni wypoczywało 15 osób. Z kolei w sezonie 1973 zamienio-

⁵⁷ Materiały Daniela Józefa Bema, KAPAN, W.III-36, *Materiały biograficzne, legitymacje*, b.p.

⁵⁸ Centrum Badań Naukowych PAN w woj. katowickim, KAPAN, W. II-3, *Informacje o działalności CBN dla KM PZPR, sprawozdania z działalności Rady Zakładowej*, j. 37, *Sprawozdanie z działalności Rady Zakładowej przy Centrum Badań Naukowych PAN w woj. katowickim za okres od kwietnia 1972 do kwietnia 1973 r.*, b.p.

⁵⁹ Tamże, b.p.

⁶⁰ Tamże, b.p.

⁶¹ Tamże, b.p.

no własny domek w Ustroniu na domek nad jeziorem Niesulice na ziemi lubuskiej, a także na trzy pokoje w Wiśle, gdzie w terminie od 14 stycznia do 3 marca 1973 roku w siedmiu turnusach po siedem dni odpoczywało na zimowiskach 59 osób. Pracownicy wypoczywali również w ramach miejsc przyznanych przez: Urząd Rady Ministrów (6 osób), Zarząd Oddziału Związku Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie (6 osób) oraz Zarząd Okręgowy ZNP w Katowicach i Fundusz Wczasów Pracowniczych (9 osób). Rada Zakładowa organizowała również kolonie letnie w Krzelowie koło Jędrzejowa, gdzie przebywało 15 dzieci, oraz obozy wędrownie, gdzie wysłano 3 dzieci. Z sanatoriów i wczasów profilaktycznych skorzystało 7 osób (5 przebywało w sanatoriach, 2 na wczasach profilaktycznych)⁶². W ramach działalności turystycznej w okresie sprawozdawczym zorganizowane zostały 23 wycieczki (w tym 11 wycieczek krajoznawczo-wypoczynkowych oraz 12 wycieczek narciarskich), wśród nich 2 dwudniowe do Nowej Rudy i Istebnej oraz 2 trzydniowe do Korbiewic i w Tatry; w wycieczkach w sumie wzięło udział 650 osób⁶³. Rada Zakładowa wypożyczała również pracownikom sprzęt sportowo-turystyczny, a mianowicie posiadała 10 namiotów (4 dwuosobowe, 4 trzyosobowe i po 1 cztero- i pięcioosobowym), 20 materacy, jedną łódź pneumatyczną, jeden tropik oraz 8 plecaków (w tym 4 małe i 4 duże). Ze względu na zniszczenie części eksploatowanego sprzętu w 1973 roku Rada Zakładowa planowała zakup nowych 10 materacy, 4 plecaków, 2 namiotów oraz 11 lampek do namiotów⁶⁴.

Na podstawie materiałów zgromadzonych w PAN Archiwum w Warszawie Oddziale w Katowicach udało się ustalić formy spędzenia wolnego czasu przez naukowców. Określono motywy, jakimi się kierowali przy podejmowaniu decyzji o podróżach i wyjazdach, ale również możliwe było przedstawienie kierunków oraz sposobów podróżowania, a także preferowane miejsca zakwaterowania. W obliczu dużej ilości materiałów archiwalnych trudno jednak przedstawić konkretne wnioski. Sposób spędzania wolnego czasu był wybierany indywidualnie, według własnych preferencji i uznania.

⁶² Tamże, b.p.

⁶³ Tamże, b.p.

⁶⁴ Tamże, b.p.

Antoni Kuczyński
Wrocław

BRONISŁAW PIŁSUDSKI — DZIEJE ZESŁANIA ORAZ RECEPCJA JEGO BADAŃ NAD KULTURĄ TUBYLCÓW SACHALINU

Z bogatej faktografii dotyczącej życia i pracy Bronisława Piłsudskiego (1866–1918) zwrócę uwagę tylko na niektóre jej aspekty. Wspomnę na wstępie, że w tym zakresie zgromadzony został w ciągu ostatnich trzydziestu lat interesujący materiał poznawczy, systematyzujący w pewnym stopniu tę rozległą problematykę. Rozpocznę jednak tę prezentację od opisu atmosfery domu rodzinnego, pilnie, acz dyskretnie kształtowanej przez matkę, domu, w którym było wiele wychowawczych i prawdziwych patriotycznych lekcji. Bracia Bronisław i Józef, uczęszczający do tego samego gimnazjum, wchłonieni zostali przez patriotyczny krąg rówieśników i rozpoczęli tajną działalność samokształceniową, ukierunkowaną na zachowanie polskości, walkę z wynaradawianiem oraz prześladowaniem polskiej kultury. Zorganizowali samokształceniowe kółko „Spójnia”, którego członkowie czytali zakazaną literaturę polską, dzieła filozofów i myślicieli, a najogólniej zaś jej działalność miała charakter przeróżnych patriotycznych doświadczeń. Ponadto Broniś i Ziuk rozpowszechniali pisanego własnoręcznie „Gołębia Zułowskiego”, mającego charakter zeszytów szkolnych, w których były pieśni powstańcze, patriotyczne wiersze oraz refleksje o zaborczej i rasyfikacyjnej polityce Moskali. Było to swoistym odbiciem dziełstwa idei niepodległościowych, które przybrały wyraźniejszy charakter postaw społecznych po powstaniu styczniowym. Duszą obu tych przedsięwzięć byli bracia Bronisław i Józef mający przyjazne kontakty w bliskim im kręgu młodzieży wileńskiej, składającym się najczęściej z gimnazjalistów. Podkreślenie tego kontekstu jest dla mnie istotnym ogniwem patriotyzmu obu braci i ich współziomków. Wspomnienie tych właśnie spraw uważam za szczególnie ważne, gdyż pozwalają one poznać początek patriotycznej drogi późniejszego naczelnika i twórcy odrodzonego państwa polskiego oraz jego brata, katorżnika na Sachalinie, obrońcę tubylczych ludów przed akulturacją i badacza ich cywilizacji. Te działania obu braci z okresu gimnazjalnego w Wilnie przysparzały im różnych kłopotów, np. zaniżanie ocen szkolnych, a z praktyk tych stosowanych przez rosyjskich nauczycieli Ziuk wychodził łatwiej od Bronisia. Stąd też rodzina zdecydowała się na zmianę

mu szkoły i wysłanie go do Petersburga, gdzie uzyskał maturę i rozpoczął studia prawnicze, których jednak nie ukończył¹.

Zamieszany w zamach na cara Aleksandra III w marcu 1887 roku został aresztowany. Pierwotnie skazano go na karę śmierci, zmienioną potem na 15 lat katorgi na Sachalinie. Na pięciu uczestnikach planowanego zamachu orzeczony wyrok kary śmierci został wykonany. Był wśród nich Aleksander Uljanow — brat Włodzimierza Lenina, znajomy Bronisława z okresu studiów².

Zatroskany ojciec, czyniąc starania o akt łaski dla syna, podjął próbę jego ulaskawienia. W prośbie do cara Aleksandra III napisał:

„Najłaskawszy Monarcho!

Przenikniony głęboką wiarą w Twoje nieograniczone miłosierdzie, błagam Cię o złagodzenie mojemu synowi wyroku, orzeczonego postanowieniem Sądu Senackiego, z zastosowaniem łagodzących okoliczności.

Wina jego jest ciężka, lecz popełniona została przez nierozwagę niepełnoletniego i z niewiedzy celów działań swych uniwersyteckich kolegów należących do partii złoczyńców, z którymi nie łączyły go wspólne cele i których on nie uznaje.

Zwróć go przygnębiennemu nieszczęściem ojcu i daj mu możliwość udowodnić swoim dalszym życiem, że jego chwilowe zabłąkanie nie zachwiało tych wiernopoddańczych uczuć obowiązku oraz honoru, które okazał on przed Sądem i które po tak ciężkim doświadczeniu życiowym będzie przestrzegał aż do śmierci.

Wierny poddany Waszej Imperatorskiej Wysokości

Józef Piłsudski

St. Petersburg, 23 kwietnia 1887 r.”

Nie ustając w tych staraniach, zaledwie w trzy dni po prośbie skierowanej do monarchy podobną do niej ojciec Bronisława zamierzał przekazać osobiście ministrowi sprawiedliwości jako osobie „reprezentującej sobą prawdę i sprawiedliwość w państwie”. Do spotkania tego jednak nie doszło, zatem swoją prośbę sformułował w piśmie, które złożył w stosownym urzędzie. Napisał w nim:

„Wasza Wysokość!

Pozbawiony, przez pomyłkę, możliwości przekazania osobiście Waszej Wysokości dołączonej prośby na Najwyższe Imię i dodać przy tym parę słów zmuszony jestem do przekazania mojej najpokorniejszej prośby za pośrednictwem pióra. Niech moje straszne położenie, w którym znalazłem się

¹ W. Jędrzejewicz, J. Cisek, *Kalendarium życia Józefa Piłsudskiego 1867–1935*, t. I 1867–1918, Wrocław 1994, s. 19–29; A. Kuczyński, *Bronisław Piłsudski, czyli sztuka służenia ludziom i nauce*, „Niepodległość”, t. XXV, 1992, s. 179 i następne.

² F. Nowiński, *Bracia Piłsudcy i zamach na cara Aleksandra III 1 marca 1887 roku*, [w:] *Bronisław Piłsudski (1866–1918). Człowiek — Uczony — Patriotka*, Zakopane 2003, s. 19–44. Artykuł opatrzony obszerną literaturą dotyczącą tego zamachu.

jako ojciec przez decyzję Osobliwego Senatu, posłuży mi za usprawiedliwienie tego, że ośmielałem się zwrócić do Waszej Wysokości tymi kilkoma zdaniami.

Do kogo więcej, jak nie do Osoby stojącej na czele przedstawicieli prawdy i sprawiedliwości w państwie. Proszę, aby Wasza Wysokość uwierzyła w szczerość wyznań skazanego, wywołanych obwinieniami sędziego śledczego i wykazaną głęboką skruchą, że odrzuca on teraz i w przeszłości wszelką solidarność z partią wyznającą terroryzm. Jeżeli Miłosierny Monarcha zwróci mi syna, to jestem przekonany, że po odbyciu kary, jeżeli będzie mu sądzony powrót do społeczeństwa, wówczas on całym swoim życiem odwzajemni to miłosierdzie, które będzie mu okazane.

Jeszcze raz przepraszam za swoją śmiałość spowodowaną nadzwyczajnymi okolicznościami.

Mam zaszczyt być wiernym poddanym sługą Waszej Wysokości.

Józef Piłsudski

St. Petersburg, 26 kwietnia 1887 r.³

Bronisław Piłsudski po pobycie w więzieniach petersburskich wysłany został w czerwcu 1887 roku na Sachalin. Opis tej drogi wiodącej z Odessy na statku „Niżny Nowgorod” znany jest z jego listów pisanych do ojca. Literackie echo tej podróży zawarte jest natomiast w trzeciej części powieści pt. *Uroda życia* Stefana Żeromskiego, w której Bronisław Piłsudski występuje pod postacią Gustawa Bezmiana, zesłańca powracającego przez Stany Zjednoczone do kraju, opowiadającego współpasażerom o pobycie na Sachalinie. Przygotowując się do drogi z Petersburga przez Moskwę i Odesę, a dalej drogą morską, B. Piłsudski napisał list do ojca. Jego treść jest wyznaniem miłości i podzięką za dobroć wyniesioną z rodzinnego domu, z zapewnieniem, że wartości te i pamięć o nich pozwolą mu przetrwać trudny zesłańczy los. W liście tym napisał:

„Drogi Ojcze!

Raz jeszcze pozwolono mi napisać do Ciebie, jeszcze raz podzielić się z Tobą moimi szczerymi myślami i uczuciami. Jeszcze nigdy nie miałem tak wielu spraw na duszy, o których chciałbym Ci opowiedzieć, ale i nigdy jeszcze nie byłem tak mało do tego zdolny jak teraz. Bądź zatem wyrozumiały, jeśli mój list będzie trochę nieporadny lub niepełny, wiedz jednak, że jak zawsze napiszę to, co głęboko i prawdziwie odczuwam.

³ Listy te znajdują się w Rosyjskim Państwowym Archiwum Historycznym w Sankt Petersburgu, w zespole o sygnaturze akt F.1405, op. 88, d. 9961 o nazwie: Sprawa departamentu Ministerstwa Sprawiedliwości, drugiej sprawy karnej, nr 26.1.195. Odpis tych dokumentów użyczyła mi Pani Profesor Margarita Chartanowicz z Sankt Petersburga, za co Jej serdecznie dziękuję. Listy te publikowałem wcześniej w innych artykułach poświęconych Bronisławowi Piłsudskiemu. Pisał też o nich i innych staraniach czynionych przez ojca w sprawie złagodzenia jego zesłańczego losu B.P. Polewoj, *Zabytyje proszenija Piłsudskiego Josifa Pietrowicza o pomilowanije syna Bronisława w 1887, 1892 i 1896 godach*, „Izwiestija Instituta nasledija Bronisława Piłsudskiego”, 1999, nr 3, s. 160–162.

Minęło już dla mnie przyjemne życie, które porównać mogę tylko do snu. Czyż nie byłem pogrążony w głębokim, pełnym przyjemnych doznań śnie, gdy zapomniawszy o prawie całej otaczającej mnie rzeczywistości, z ukierunkowanymi dążeniami i uczuciami na jeden cel, latałem w myślach pod obłokami? Czyż to nie sen, kiedy człowiek nie zdaje sobie sprawy z tego, co robi, kiedy myśli on i mówi jedno, a robi drugie? Przyszło mi obudzić się, jednak w tak strasznych okolicznościach. Nie pomstuję na swój ciężki wyrok, chociaż jest on, patrząc pod kątem poprawy, zupełnie mi niepotrzebny. Byłoby strasznym, gdyby tylko kara lub strach przed cierpieniem mogły przywieść mnie do opamiętania się. Jednak z drugiej strony kara, jako zadośćuczynienie poczucia sprawiedliwości, przysługującej mi według prawa, została mi złagodzona tylko dzięki monarszej łasce. Co zaś dotyczy następnej jej strony, jako sposobu odwiedzenia innych od podobnego rodzaju przestępstw, to tylko to przynosi mi jedyną, być może, pociechę. Będę szczęśliwy, jeśli moje złamane życie wystarczy, aby przywołać do opamiętania pocziwych, ale zapalczywych młodych ludzi; pocieszam się, że cierpieć będę nie tylko ze swojej winy, ale i po to, aby wielu innych, podobnych mi, nie cierpiało, żeby patrząc na mnie postanowili zmienić swoje zamiary, uczynić z nich pożytecznych członków społeczeństwa.

Szkoda, oczywiście, moich pięknych lat życia, żal zaprzepaszczonego marzeń, ale z tym niemiłosiernie mi się rozstawać. Niejednej osobistej korzyści szukałem w życiu, niemało rozkoszy od niego oczekiwałem. Jeśli komukolwiek sądzone było być gorzkim przykładem dla innych, to nawet lepiej, że wypadło to na mój los, a nie na brata lub kogoś z moich dobrych przyjaciół. Oni dzięki swoim zdolnościom i twardszemu charakterowi będą w stanie przynieść więcej pożytku społeczeństwu, niż ja mógłbym to zrobić.

Po co rozpamiętywać o swoim zaprzepaszczonym szczęściu, kiedy i tak szczęśliwszy jestem od wielu, jeśli nie większości. Prawie 20 lat przeszło mi bez trosk i kłopotów, miałem możliwość rozkoszować się wszystkimi „wyższymi” przyjemnościami, zaspokajając swoje chwilowe nawet zachcianki, podczas gdy tylu ludzi wie, że całe swoje życie w nieustającej ciężkiej pracy, troskach o kawałek chleba, nie mogą zaspokoić często swoich podstawowych potrzeb. Jednak uspokoić się nie jestem w stanie. Czyż można być spokojnym, kiedy sumienie potrzebuje usprawiedliwienia i nie ma dla niego zadowalającej odpowiedzi? Kiedy tylko jedną, niepozytywną odpowiedź mogę dać na jego uporczywe pytania, czym odpłacę Ci, Ojczy, za Twoją troskę o mnie, o moje wykształcenie, na które tak dużo pieniędzy zostało stracone, jakie jest moje wynagrodzenie dla tych, którzy nade mną pracowali; co dałem w zamian za miłość, która mnie otaczała, czym ja udowodniłem swoją miłość do wszystkich bliskich i drogich mi ludzi?

Przerażająca jest sytuacja człowieka wiedzącego, że zamiast wdzięczności przynosi smutek, wiedzącego, że więcej niż połowa życia, jeśli nie całe, przemija bez pożytku. Ciężko jest mieć świadomość, że ma się świę-

te obowiązki, a nie może się ich wypełniać. Myśl o takich niewypełnionych obowiązkach przywiodła mnie do opamiętania się, ta myśl także będzie podtrzymywać mnie na duchu przez cały czas odbywania mojej ciężkiej kary. Tego dnia, gdy ogłoszono mi, że dzięki łasce Imperatorskiej darowane mi zostało życie, dałem sobie słowo, że będę je szanował ze wszystkich sił swoich, dopóki w końcu nie powrócę do społeczeństwa i choć w części nie spłacę tego długu wdzięczności, który zaciągnąłem u Ciebie, Ojczy, i u wielu innych ludzi, i lepszym życiem nie zmyję swojego ciężkiego przestępstwa. Wiem, że moje położenie jest bardzo ciężkie, że na każdym kroku będę zmuszony walczyć z samym sobą. Będę zmuszony swój słaby organizm przygotować do najcięższych warunków, swój słaby charakter uczynić twardym, pozbyć się niezdecydowania i ciągłych wątpliwości, a także bardziej uwierzyć w siebie i takim sposobem swoją słabą wolę zmienić w silną. Jest to dla mnie konieczne, jeśli pragnę powrócić do Ciebie na prawdę, a nie tylko przedłużyć trochę swoją żalosną egzystencję. Co zaś dotyczy się dwóch twoich uwag na temat chrześcijańskiej miłości i Boga, to bądź spokojny, Ojczy. Zasady moralności, zawarte w chrześcijańskiej nauce, były dla mnie zawsze ideałem, przeniknięta jest nimi cała moja dusza i nie patrząc na chwilowe od nich odstępianie, obiecuję już nigdy ich nie porzucić. Co dotyczy Boga i różnych nauk materialistów, to w tym przypadku muszę przyznać swoją niekompetencję, która dotyczy naukowych punktów widzenia. Zaznajomiłem się, muszę przyznać, nawet w twierdzy, z niektórymi aspektami tak zwanej filozofii natury.

Według mnie istnienie niepojętego i zdumiewającego nas swoim ogromem i wszechmocnego istnienia Boga najlepiej udowodnione zostało przez samych materialistów, którzy mogą wyjaśnić warunki powstania różnego rodzaju zjawisk, ale nie ich istotę lub przyczynę; mogą oni sprowadzić wszystko do materii, ale nie mogą odpowiedzieć, kto stworzył materię, kto dał jej właściwości wyrażające się w formie prawidłowych, niezmiennych zasad. Kto zważa na dokładne ich przestrzeganie? Ja widzę nie pojedyncze cuda, jak nazywają często niewykształceni ludzie nowe dla nich zjawiska i dlatego zwracające na siebie ich uwagę, według mnie cudem, udowadniającym przejaw woli Bożej jest wszystko bez wyjątku, zaczynając od najprostszego, zwykłego procesu zachodzącego przed naszymi oczyma, kończąc na doskonałości spotykanej w przyrodzie, tej harmonii i zadziwiającym porządku w ruchu nieskończenie wielu światów, w bezkresności, niezmierności przestrzeni. Wybaczcie mi wszyscy, a szczególnie Ty, Ojczy, jeśli w czymkolwiek byłem wobec Ciebie niesprawiedliwy. Twojej miłości nigdy nie zapomnę i jeszcze, da Bóg, odpłacę Ci kiedyś nie mniejszą.

Zegnajcie, bracia i siostry! Tak chciałbym przekazać Wam część swojej miłości, abyście jeszcze bardziej kochali drogiego Ojca, siebie wzajemnie i wszystkich dokoła; jak bardzo chciałbym przekazać Wam całe swoje doświadczenie, żebyście byli lepsi ode mnie i szczęśliwsi. Byłem starszy, jednak nie zawsze umiałem posługiwać się tym faktem tak, jak trzeba. Teraz

wszystko odstępuję Wam. Kiedy powrócę za 15 lat, na pewno będę potrzebował Waszego doświadczenia i rad. Teraz postarajcie się zastąpić wszyscy mnie rozgoryczonemu z mojej winy Ojcu, postarajcie się swoją miłością do niego i zachowaniem pocieszyć Go i zmniejszyć Jego cierpienie.

Nie zapominajcie nigdy o swoich obowiązkach i nie uważajcie za dobre tylko tych, które Wam odpowiadają, jak to często z młodymi bywa. Uczcie się, rozwijajcie systematycznie, nie bójcie się rozwiązywania problemów, dla których nie macie jeszcze wytłumaczenia. Jednak przede wszystkim pamiętajcie o swojej moralności, o swoim charakterze, dlatego że nie tyle szkodzi w życiu niepełny rozwój umysłu, ile brak charakteru. Bądźcie umiarkowani (nie mylcie jednak tego z poniżającą człowieka przeciętnością), słuchajcie rad starszych, z którymi w wielu sprawach teraz zgadzam się, a co negowałem w czasie swojego „oślepienia” (ogarnięty swoją pasją). Kochajcie prawdę i nigdy nie bójcie się przyznać do swoich błędów; lepiej poprawić się późno niż wcale.

A teraz jeżeli zasłużyłem sobie na Waszą miłość i zaufanie, dajcie słowo zawsze uważać na siebie, nawet w drobnych posunięciach, i to co uważajcie sami lub usłyszycie od innych o swoich wadach, do tej pory nie spocznijcie, aż nie pozbędziecie się ich. Teraz żegnajcie, jestem przekonany, że wy, przeniknąwszy prawdziwą chrześcijańską miłością do wszystkich, wszystkich bez wyjątku, pomyślnie wejście w życie, które dla mnie na długo jest zamknięte.

Żegnajcie wszyscy moi drodzy krewni, towarzysze, znajomi. Nie poddawaj się uczuciu smutku, Ojciec mój kochany, gdyż trzeba pogodzić się z tym, czego wrócić lub zmienić nie jest w ludzkiej mocy. Świadomość twojej udręki będzie tylko jeszcze bardziej mnie męczyła. Wiedźcie wszyscy, że Was kochałem, kocham i nigdy kochać nie przestanę i nie tracę jeszcze nadziei udowodnić Wam to czynami. Wybaczcie mi jeszcze raz i żegnajcie do XX stulecia.

Bronisław²⁴

*

W sierpniu 1887 r. B. Piłsudski przybył na Sachalin. W pierwszym okresie zesłania mieszkał w kolonii karnej i pracował jako drwał, wykonując także inne prace fizyczne. Po pewnym czasie powierzono mu obowiązki pisarza więziennego, udzielał też lekcji dzieciom służby więziennej. Szanowali go zesłańcy, bowiem w przestrzeni kolonii katorżniczej dał się poznać jako osoba wspomagająca innych i niepoddająca się trudnemu losowi. A mieszkali w niej także prawdziwe demony przestępczej recydywy,

⁴ List ten pisany jest po rosyjsku, tak samo jak większość korespondencji wysyłanej z drogi na Sachalin, a także z pobytu na tej wyspie. Listy do ojca oraz rodzeństwa zachowały się w Bibliotece Litewskiej Akademii Nauk w Wilnie. Niektóre z nich opublikowałem w artykule pt. *Kochany Ojciec! Raz jeszcze pozwolono mi napisać do Ciebie... Listy Bronisława Piłsudskiego*, [w:] *Zesłaniec — Etnograf — Polityk*. Bronisław Piłsudski, pod red. naukową A. Kuczyńskiego, Wrocław 2000, s. 89–101.

był bowiem Sachalin w systemie penitencjarnym ówczesnej Rosji kolonią karną dla najgroźniejszych zлочынцѳв, wśród których z premedytacją lokowano więźniѳв politycznych i wrogѳв carskiego majestatu.

W egzystencji katorżniczej odczuwał B. Piłsudski zwykle braterstwo ludzkie przepełnione logiką moralnych zasad wyniesionych z rodzinnego domu, które wypada uznać za główne znamiona wyróżniające go na katordze. Dzięki tym przymiotom charakteru jego życie ulegało też odmianie w zesłańczym modelu odbywania kary. Biografowie przywołują też inne fakty związane z początkiem jego katorżniczego życia. Prowadził obserwacje pogody, budował stacje meteorologiczne, zbierał eksponaty etnograficzne dla muzeum w Aleksandrowsku, za które otrzymał oficjalne podziękowanie od gubernatora wyspy. Występował także w obronie tubylczych praw do ich rodowych siedzib oraz rodzimej kultury. Przygotował na zlecenie gubernatora wyspy specjalny memoriał/program dotyczący tych spraw oraz obszernie studium dotyczące sachalińskich Niwchѳв, które pt. *Nużydy i potrzeby sachalińskich gilakow* opublikował w czasopiśmie „Żywaja Starina”⁵.

Nade wszystko jednak znana jest działalność B. Piłsudskiego na niwie etnograficznej. Był w zasadzie pierwszym na Sachalinie badaczem, który prowadził wnikliwe studia z tego zakresu. Zatem wybór, jakiego dokonał, zjednywał mu miejscowe władze administracyjne, a także poprawiał położenie egzystencjalne. Uznając prace te za pożyteczne, gubernator Sachalinu zapewnił mu możliwości w przemieszczaniu się po wyznaczonej okolicy, a z czasem i po całej wyspie, jako osobie realizującej wszakże ważne zlecenia naukowe Carskiej Akademii Nauk. Ważną specyfiką tego zadania była wolność dająca możliwości realizacji podjętego zamierzenia. Ich wypełnianie dawało mu swobodę, a charakter terenowych eksploracji wspomagałi lokalni urzędnicy. To, co w toku tych wysiłkѳв znalazł i opisał, stanowiło niezmiernie cenny materiał źródłowy pozwalający na wzbogacenie wiedzy z zakresu etnografii tubylczych ludѳв. Czynił zatem różne zabiegi, aby zapewnić pozyskanie etnograficznej kolekcji. Jako młody adept w dziedzinie ludoznawstwa/etnografii doceniał wagę dokumentacji naukowej z tego zakresu (np. kultu niedźwiedzia, szamanizmu, antropologii fizycznej, folkloru) i stosował nowatorską jak na owe czasy zasadę, uznającą fotografię za ważny tekst kultury, uzupełniający studia terenowe. Posługiwał się też fonografem, utrwalając na woskowych wałkach pieśni, modlitwy i legendy Ajnѳв. Działania te rozwijał we współpracy z Lwem Szternbergiem, Żydem z Żytomierza, poznanym na Sachalinie, który po zakończeniu zesłania wyjechał do Petersburga, gdzie zajmował się etnografią. On to tamtejszym środowiskom naukowym rekomendował B. Piłsudskiego jako wytrawnego badacza tubylczej kultury, który skrupulatnie wykonywał wszystkie prace oraz cieszył się zaufaniem autochtonicznej ludności wyspy.

⁵ „Zapiski Priamurskiego otdiela Impieratorskogo Russkogo gieograficzeskogo obszczestwa”, 1898, nr 4.

W jednym z artykułów Piłsudski napisał, iż pociągało go obcowanie z tubylcami, gdyż „było to jedyne na całej wyspie środowisko moralnie nie-zepsute [...]. Zbliżyłem się więc do tych ludzi wymierających i krzywdzonych, leczyłem ich, szczepiłem ospę, uczyłem czytać i pisać, byłem ich tłumaczem i orędownikiem wobec władzy. Uznanie ich pozyskałem całkowicie i zostałem przyjęty na członka jednego rodu”. To pozwoliło mu na głębsze poznanie kultury tubylczych etosów. Na Sachalinie przebywał z przerwami do roku 1905. Zajęcia te bardzo go pochłaniały, a w ich głównym nurcie znajdowały się także badania obejmujące tradycyjną medycynę, szamanizm i kult niedźwiedzia. Ponadto zajmował się badaniami lingwistycznymi, folklorem i antropologią. Przygotował też na zlecenie gubernatora Sachalinu projekt zasad dotyczących ochrony języka i kultury Ajnów, mający także chronić ich przed akulturacją i depopulacją. W działaniach tych zmierzał do powiązania dwu najdroższych mu idei: poznania tubylczej kultury i jej opisu oraz uchronienia tubylców przed zgubnymi czynnikami rosyjskiej kolonizacji tej wyspy.

Pochłonięty poznawaniem autochtonicznej kultury, pozostawał w przyjacielskich kontaktach z tubylcami wyspy. Niwchowcie (Giliacy) nadali mu nawet przydomek „Akan” — co oznaczało starszego brata, a gdy pod koniec XIX stulecia wyjechał do Władywostoku, kobiety z tego plemienia ułożyły pieśni mu poświęcone. Z plemienia Ajnów pochodziła jego żona, z którą miał dwoje dzieci — syna i córkę (kolejność urodzin). Ich potomkowie mieszkają do dzisiaj w Japonii, a wnuk Kazujasu Kimura odwiedził dwukrotnie Polskę. Miał wówczas możliwość spotkania się z rodziną swego dziadka. Gościła go bowiem Maria Piłsudska-Jaraczewska, córka Marszałka Józefa Piłsudskiego, oraz jej liczna rodzina. Był w Krakowie, Zakopanem i Wilnie, odwiedzał miejsca związane z życiem B. Piłsudskiego, co dokumentuje japoński film telewizyjny noszący tytuł *Więzy krwi, które przetrwały sto lat*. Jest też w nim scena, jak młodzi członkowie rodziny Marszałka rewizytują w Jokohamie rodzinę Kazujasu Kimury. Ale to już temat do większej rodzinnej sagi.

B. Piłsudski rozstał się ze swoją ajnoską rodziną w 1905 roku, gdy opuścił Sachalin. Od tego momentu nigdy już jej nie zobaczył. Z Japonii, przez Stany Zjednoczone przybył do Francji i stamtąd jesienią w 1906 roku do Krakowa, gdzie wówczas mieszkał jego brat Józef. Przez pewien czas przebywał też w Zakopanem, zajmując się etnografią i folklorem górali podhalańskich i działalnością organizacyjną na niwie ludoznawstwa. Założył także czasopismo „Rocznik Podhalański”, które z przerwami ukazuje się do dzisiaj! Zgromadził wiele przedmiotów codziennego użytku obrazujących życie górali oraz typowe dla tego regionu malarstwo ludowe na szkłe, przedstawiające najczęściej wizerunki świętych. Zamierzał nawet ukończyć w Szwajcarii studia etnograficzne, by podjąć pracę profesora tego kierunku na Uniwersytecie Jagiellońskim.

W celach naukowych i prywatnych wyjeżdżał do Anglii, Belgii, Francji, Niemiec, Szwajcarii, odwiedził Pragę i Wiedeń. Opublikował wówczas parę artykułów związanych z tematyką etnograficzną dotyczącą kultury Ajnów i Niwchów. Gdy rozpoczęła się pierwsza wojna światowa B. Piłsudski opuścił Kraków. Udał się początkowo do Wiednia, potem do Szwajcarii, w której przebywał do 1917 r., skąd przeniósł się do Paryża, gdzie pracował w Komitecie Narodowym Polskim. Tam 17 maja 1918 roku oddał swe ciało nurtom Sekwany, rzucając się weń z przęsła jednego z mostów. Pochowano go na cmentarzu w Montmorency. Tam do dzisiaj jest jego mogiła.

*

Prezentując dorobek naukowy B. Piłsudskiego, jego recepcję i znaki pamięci mu poświęcone, wspomnieć trzeba, że w roku 1918 staraniem Muzeum Polskiego w Raperswilu ukazał się medal pamiątkowy z jego podobizną. Wykonał go Konstanty Żmigrodzki, rzeźbiarz, medalier, który przyjaźnił się z B. Piłsudskim i często wspomagał go w niełatwym życiu wiecznego tułacza. Wypada też nadmienić, że w latach trzydziestych ubiegłego stulecia etnografka Kazimiera Zawistowicz poświęciła mu dwa artykuły. W tych samych latach pisarz i podróżnik Aleksander Janta-Polczyński, przebywając na Sachalinie, spotkał ajnoską żonę i dzieci Bronisława. Wzruszający opis tego spotkania znajduje się w jego książce *Ziemia jest okrągła*, co odnotowane także zostało przez jedną z gazet japońskich. W tym samym czasie w Wojskowym Instytucie Historycznym czynione były próby napisania monografii biograficznej B. Piłsudskiego.

Po wojnie postać B. Piłsudskiego uległa zapomnieniu. O pamięć tę upomniałem się w książce pt. *Syberyjskie szlaki* (Wrocław 1972). Przed jej ukazaniem się wydawnictwo Ossolineum powiadomiło mnie, że cenzura kwestionuje tę partię książki, która dotyczy postaci Bronisława Piłsudskiego. By wyjaśnić trapiące urząd wątpliwości, zobowiązano mnie do odbycia rozmowy z cenzorem. Dowiedziałem się wówczas, że ten fragment książki powinien być usunięty, bowiem popularyzowanie tej postaci łączy się z antyrosyjskim nastawieniem Marszałka Józefa Piłsudskiego i całą jego „sanacyjną polityką”. Wówczas chytrze, acz z pewną bojaźnią, by cenzor nie poczytał tego za drwinę, wyjaśniłem mu, że postawa Bronisława jest tego zaprzeczeniem, bowiem był on członkiem grupy przygotowującej zamach na cara Aleksandra III, kierowanej przez Aleksandra Uljanowa, brata Lenina. Pan cenzor zamyślił się i po chwili namysłu rzekł: „To znaczy, że był rewolucjonistą!” Tak, potwierdziłem dla świętego spokoju: „Był rewolucjonistą!” I to wystarczyło, by ostał się fragment książki poświęcony Bronisławowi Piłsudskiemu.

Rzec można, że od tego czasu jego postać zadomowiła się w polskiej etnologii i antropologii kulturowej w formie artykułów, książek mu poświęconych, konferencji o charakterze międzynarodowym, a jedna z nich odbyła się w roku 1999 w Krakowie, w Centrum Sztuki Japońskiej „Manggha”.

Pokłosiem tego spotkania była książka pt. *Syberia w historii i kulturze narodu polskiego*, pod red. A. Kuczyńskiego (Wrocław 1998), dedykowana „Bronisławowi Piłsudskiemu (1866–1918), zesłańcowi i katorżnikowi, wybitnemu badaczowi kultury tubylczych ludów dorzecza Amuru, Sachalinu i Hokkaido w osiemdziesiątą rocznicę zgonu”. Jej rosyjska edycja ukazała się w Moskwie w 2002 roku. Kolejne konferencje miały miejsce we Wrocławiu, Warszawie, Poznaniu, Zakopanem, z udziałem licznych referentów z zagranicy ubogacających swoimi wystąpieniami życie oraz dorobek tego zesłańca i etnografa. Ponadto jego postać czczą liczne tzw. znaki pamięci, do których należy między innymi symboliczna mogiła na zakopiańskim cmentarzu na Pęksowym Brzyzku, wzniesiona tam w roku 2002 staraniem Antoniego Kuczyńskiego i Mieczysława Rokosza, w której umieszczono urnę z ziemią pobraną przez prof. Elżbietę Trelę-Mazur z jego grobu na paryskim cmentarzu Montmorency⁶. Znajduje się na niej napis:

ŚP.

Bronisław Piłsudski

Ur. 21 X 1866 roku w Żuławie na Litwie.

Utonął w Sekwanie 17 V 1918 roku.

Pochowany w Montmorency pod Paryżem.

**Katorżnik sachaliński, muzeolog, badacz ginących kultur
ludów syberyjskich oraz Podhala.**

W 2002 roku Poczta Polska wprowadziła do obiegu znaczek pocztowy z jego wizerunkiem, kopertą i stemplem pierwszego dnia obiegu. Ukazały się też karty pocztowe mu poświęcone z okolicznościowymi datownikami, wydane przez Antoniego Kuczyńskiego, a jakucka malarka Paulina Kopestyńska włączyła jego postać do cyklu portretowego pod nazwą *Polscy badacze Syberii* (obecnie własność Muzeum Sybiru w Białymstoku). Są też jego portrety autorstwa litewskiego malarza Adomasa Varnasa⁷ (własność Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku), Stanisława Witkiewicza, Ryszarda Dalkiewicza oraz wspomnianej Pauliny Kopystyńskiej. Telewizja Polska nie stroniła też od tego tematu i w roku 1989 zrealizowała film dokumentalny Witolda Stefanowicza pt. *Starszy brat*, natomiast w roku 1999 powstał film dokumentalny Stefana Szlachtycza zatytułowany *Bronisław Piłsudski. Ainu a sprawa polska*, zaś w roku 2005 film Jadwigi Nowakowskiej noszący tytuł *Śladami Bronisława Piłsudskiego*. Dodać na-

⁶ M. Rokosz, *Symboliczna mogiła śp. Bronisława Piłsudskiego na Starym Cmentarzu w Zakopanem*, [w:] *Bronisław Piłsudski (1866–1918). Człowiek — Uczony — Patriotą*, Zakopane 2003, s. 217–220; A. Kuczyński, *Zakopane pamięta. Symboliczna mogiła Bronisława Piłsudskiego*, „Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego”, 2000, t. VI, s. 235–237.

⁷ M. Bronowicki, *Historia portretu Bronisława Piłsudskiego autorstwa Adomasa Varnasa*, „Zesłaniec”, 2016, nr 67, s. 29–34.

leży, że również telewizja japońska poświęciła mu film pt. *Więzy krwi, które przetrwały sto lat*, oraz reportaże filmowe.

W siedzibie Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie w roku 2003 odsłonięto poświęconą mu tablicę memoratywną. W zbiorach tej wielce zasłużonej dla polskiej nauki i kultury placówki znajduje się wiele jego rękopisów, fotografii i dokumentów dotyczących spraw naukowych oraz trudnych życiowych losów tego wiecznego tułacza. Ważnym znakiem pamięci są też poświęcone mu dwie monety wprowadzone w 2008 roku do obiegu przez Narodowy Bank Polski, których emisję dopełnia folder zatytułowany *Polscy podróżnicy i badacze — Bronisław Piłsudski 1866–1918*.

Współczesne zainteresowania polskich badaczy postacią tego zesłańca, etnografa i patrioty wpisują się wyraźnie w recepcję jego dorobku naukowego oraz stanowią swoistą formę spłaty długu za wieloletnie zapomnienie. W Polsce staraniem prof. Alfreda Majewicza z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza realizowana jest angielskojęzyczna monumentalna edycja pt. *The Collected Works of Bronisław Piłsudski, edited by Alfred F. Majewicz*, Berlin–New York (*Dzieła zebrane Bronisława Piłsudskiego*). Z zaplanowanych 9 tomów ukazały się już cztery. On jest też autorem innych publikacji, w których przedstawiono życiowe doświadczenia tego zesłańca, patrioty i katorżnika oraz jego inspiracje naukowe płynące z kontaktów z ludnością tubylczą Sachalinu, jej otoczeniem, krajobrazem i kulturą. W gronie innych polskich badaczy krzątających się współcześnie wśród rozlicznych faktów, legend i wspomnień dotyczących postaci Bronisława Piłsudskiego są: Witold Kowalski, Antoni Kuczyński, Jan Staszek i Zbigniew Wójcik, i to oni właśnie w jakimś stopniu realizują współcześnie ideę wspomnianej już K. Zawistowicz, która w czasopiśmie „Sybirak” (1937) postulowała napisanie monografii biograficznej B. Piłsudskiego. Lata minęły i nadal czekamy na dziedzictwo tej idei. Myślę, że dobrym początkiem jej realizacji będzie opracowanie bibliografii polskich i zagranicznych publikacji poświęconych temu patriocie, zesłańcowi i etnografowi oraz prac jego autorstwa. Kto podejmie ten trud? Sugeruję, aby uczynił to Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk! A potem nastąpi zapewne ciąg dalszy, w który włączy się Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku! Powodzenia życzę w tym trudzie!

Dodajmy jeszcze, że byłoby wprost nielojalne pominiecie naukowych studiów nad biografią i dorobkiem naukowym B. Piłsudskiego, które od końca lat osiemdziesiątych XX wieku prowadzone są w Rosji, a zwłaszcza na Sachalinie, gdzie w jednym z pasm górskich jest Góra Bronisława Piłsudskiego. W Jużnosachalińsku natomiast prace nad jego dorobkiem naukowym i biografią rozpoczęte zostały przez Władysława Łatyszewa i koncentrują się w założonym przez niego Instytucie Dziedzictwa Bronisława Piłsudskiego (Institut nasledija Bronisława Piłsudskiego), a na dziedzińcu Obwodowego Muzeum (w którym mieści się siedziba tego Instytutu) w Jużnosachalińsku stoi okazały pomnik naszego rodaka, zesłańca i badacza autochtonicznych etosów tej wyspy. Odsłonięto go w 1991 roku pod-

czas II Międzynarodowej Konferencji, która odbyła się na Sachalinie. Na konferencję tę, po raz pierwszy od wysiedlenia z Sachalinu rodzi-ny B. Piłsudskiego po zakończeniu drugiej wojny światowej, przybyły z Japonii do Jużnosachalińska wnuczki B. Piłsudskiego Hitomi i Namiko oraz wnuk Kazujasu Kimura. Materiały z konferencji opublikowane zostały w języku rosyjskim.

Naukowa działalność wspomnianego Instytutu koncentruje uwagę na rekonstruowaniu dokonań naukowych B. Piłsudskiego, próbuje też ubogacić ich kolejne etapy i okoliczności przez towarzyszącą im faktografię dotyczącą osób oraz instytucji wspierających jego trud badawczy nad językiem, etnografią i folklorem autochtonicznej ludności tej wyspy oraz Pomorza Amurskiego. Organem wydawniczym Instytutu jest ukazujące się od roku 1998 czasopismo pod nazwą „Izwestija Instituta nasledija Bronisława Piłsudskiego”, Zakres programowy czasopisma stanowi dobrą edyorską formułę do refleksji nad wartością poznawczą spuścizny naukowej B. Piłsudskiego, jego zesłańczych losów oraz recepcji pozostawionego dorobku naukowego. Problem ten podejmują badacze rosyjscy, japońscy i polscy, stwierdzając częstokroć, że był on wybitnym badaczem terenowym gromadzącym pracowicie wszelkie materiały dotyczące tubylczych kultur Sachalinu. „Izwestija Instituta...” umożliwiają interesujące spotkania z dziedzictwem badawczym B. Piłsudskiego i jego recepcją w międzynarodowej antropologii kulturowej. Zawierają też obfite informacje biograficzne porządkujące wiedzę o jego życiu, odbiegające nieraz od wcześniejszych opinii i interpretacji. Instytut sachaliński wydał także wiele publikacji zwartych — katalogi wystaw, etnologiczne studia dotyczące Niwchów i Ajnów oraz związków polsko-sachalińskich. Najogólniej rzecz biorąc, wszystkie one odznaczają się nie tylko sumiennością naukową i kompetencją w spojrzeniu na wiele spraw związanych z zasługami B. Piłsudskiego dla etnografii, folklorystyki i języka sachalińskich tubylców. W efekcie działalności Instytutu powstał wartościowy zbiór do niedawna rozproszonych materiałów dotyczących życia i działalności tego zesłańcy i etnografa. Wspomniane „Izwestija...” publikują rozprawy specjalistów z wielu krajów i często są bazą źródłową dla edycji wspomnianych już *Dzieł zebranych*, ukazujących znaczenie naukowych i społecznych działań naszego rodaka na Sachalinie oraz wskazując na rolę Polaków w badaniach Syberii i Dalekiego Wschodu, utrwalając przez to polski trud z tego zakresu. Dodajmy, że wspomniane „Izwestija...”, wydawane przez sachaliński Instytut Dziedzictwa Bronisława Piłsudskiego, są swoistym symbolem związków polsko-rosyjskich w dziedzinie etnografii Syberii. Oto bowiem wyspa Sachalin — miejsce katorgi polskiego zesłańcy — upomina się współcześnie o pamięć o nim, czci tę postać i na przekór tamtym złym czasom stawia mu współcześnie pomnik, powołuje specjalny instytut naukowy oraz wydaje prestiżowe czasopismo naukowe związane z jego imieniem. Pomnik usytuowany w widocznym miejscu zwraca uwagę odwiedzających Obwodowe Muzeum

Krajoznawcze w Južnosachalińsku i jest jakoby jedną z zewnętrznych form zapraszających do odwiedzenia go oraz uzyskania informacji o życiu i pracy B. Piłsudskiego oraz zgromadzonych przez niego zabytków kultury materialnej dotyczących tubylczych ludów Sachalinu — Ajnów i Niwchów.

Kolejne czasopismo związane z postacią B. Piłsudskiego to „Piłsudskiana de Sapporo”. Ukazuje się od 1999 r. nakładem Slavic Research Center Uniwersytetu Hokkaido w Sapporo. Jego twórcą i redaktorem jest japoński etnolog profesor K. Inoue, znany powszechnie badacz życia i pracy Piłsudskiego, od wielu lat związany z ideą dokumentacji jego dziedzictwa naukowego. Jedenasty (2013) numer tego pisma zawiera referaty wygłoszone podczas sesji naukowej towarzyszącej odsłonięciu pomnika B. Piłsudskiego w Shiraoi na Hokkaido, które miało miejsce 19 października 2013 roku⁸.

Na pomniku znajduje się napis w trzech językach: polskim, japońskim i angielskim:

**Bronisław Piłsudski 1866–1918, polski zesłaniec,
wybitny etnograf, badacz kultury Ajnów
i innych ludów Dalekiego Wschodu
przebywał w Shiraoi w sierpniu 1903 roku.**

Dodam jeszcze, że prof. K. Inoue przyczynił się do odnalezienia w Japonii rodziny Piłsudskiego, a popularyzacji odległych familijnych związków polsko-ajnoskich poświęcił wiele trudu i spektakularnych przedsięwzięć. To jego zasługą było przybycie do Polski na III Międzynarodową Konferencję (Kraków–Zakopane, 30 sierpnia–3 września 1999 r.) wnuka Bronisława Piłsudskiego Kazuyasu Kimury z córką Kanako oraz ich spotkanie z rodziną Marszałka Józefa Piłsudskiego. Podróż do Krakowa wiodła przez Paryż, gdzie Kazuyasu Kimura złożył kwiaty na grobie swojego dziadka na cmentarzu w Montmorency pod Paryżem.

Ważnym przedsięwzięciem uczonych japońskich było Międzynarodowe Sympozjum na temat Nagrań Fonograficznych Bronisława Piłsudskiego i Kultury Ajnoskiej, które odbyło się 16–20 września 1985 r. na Uniwersytecie Hokkaido w Sapporo z inicjatywy International Committee for the Restoration and Assessment of B. Piłsudski's Work (Międzynarodowy Komitet dla Ocalenia i Oceny Spuścizny Naukowej Bronisława Piłsudskiego). Sympozjum zorganizowano przy poparciu japońskich konsorcjów i firm przemysłowych oraz Państwowego Muzeum Etnologii w Osace pod protektorem japońskiego Ministerstwa Oświaty, Nauki, Sportu i Kultury Japonii. Wzięło w nim udział 148 uczestników z Chin, Danii, Finlandii, Japonii, Kanady, Niemiec, Polski, USA i ZSRR.

⁸ E. Pałasz-Rutkowska, *Polska Bronisława Piłsudskiego i Japonia*, „Wrocławskie Studia Wschodnie”, 2013, nr 17, s. 25–45; W. Kowalski, *Polska honoruje w Japonii Bronisława Piłsudskiego*, „Zesłaniec”, 2014, nr 60, s. 73–79.

Wspominano już poprzednio o współpracy badaczy japońskich i rosyjskich zajmujących się postacią Piłsudskiego. W latach 1995–1996 japońscy uczeni zrealizowali projekt badawczy pod nazwą „Studia etnologiczne nad materiałami ajnoskimi w muzeach Sankt Petersburga”, finansowany przez Ministerstwo Oświaty, Nauki, Sportu. Jego rezultatem była publikacja o dużym znaczeniu poznawczym, dotycząca zasług Piłsudskiego w zgromadzeniu kolekcji etnograficznej Ajnów i okoliczności jej powstania. Trzon tej kolekcji stanowią obiekty zgromadzone przez Piłsudskiego na Sachalinie i Hokkaido.

Tutaj wymienić też należy najnowszy wynik związków japońsko-rosyjskich w zakresie dokumentowania dziedzictwa naukowego Piłsudskiego. Jest nim publikacja W. Łatyszewa i K. Inoue poświęcona obiektom kultury Ajnów zgromadzonym przez tego zesłańca, przechowywanym obecnie w trzech muzeach: Muzeum Antropologii i Etnografii Piotra Wielkiego Rosyjskiej Akademii Nauk w Sankt Petersburgu, Państwowym Zjednoczonym Muzeum Przymorskim im. Władimira Arseniewa we Władywostoku oraz w Sachalińskim Obwodowym Muzeum Krajoznawczym w Jużnosachalińsku. Publikacja ma charakter starannie wydane albumu z kolorowymi zdjęciami, a jej wartość poznawczą poszerza opis tej kolekcji podany w trzech językach: angielskim, japońskim i rosyjskim. Album zawiera 104 zdjęcia narzędzi i przedmiotów związanych z łowiectwem, narzędzi używanych w tkactwie i plecionkarstwie, naczyń i sprzętu związanego z pożywieniem i wyposażeniem domu, odzieży, zabawek dziecięcych i przedmiotów kultu.

Recepcja naukowa osiągnięć badawczych B. Piłsudskiego nad kulturą autochtonicznych ludów Sachalinu oraz Ajnów z Hokkaido zdomowała się już w antropologii kulturowej. Ubogaca ją także ciąg różnych przedsięwzięć badawczych związanych z biografią B. Piłsudskiego. Najnowszym osiągnięciem z tego zakresu jest dwutomowe, wieloautorskie studium, którego edycję przygotowali profesorowie Kazuhiko Sawada i Koichi Inoue. Ukazało się w Japonii w roku 2010 pt. *A Critical Biography of Bronisław Piłsudski* [reprint], vol. 1–2, Edited by Kazuhiko Sawada and Koichi Inoue, Saitama 2010.

TOWARZYSTWO TATRZAŃSKIE

Sekcja Ludoznawcza

ZAKOPANE

DWOREC TATRZAŃSKI.

OO

8-II-1915.

2486.

Wielce szanowny Panie profesore,
i wielce szanowny Prezesie,

Do trzech dniach leżąc w łóżku (w
Hofelu) wróciłem do domu i zastatem uwróżył
sącej łeb Pana. Wiem że jutro pan wyjeżdża na
kilka dni, więc się zjawię w sobotę. Może
za ten czas przeprowadzi p. Lisiewicza, który
pono się stara, potrzebuje formalności, por-
wadzić mi wyjechać. Dotychczas nie mógł
by się sprawa posunąć, i cięplowicie czekać
choćby po od paru osób słyszącemu od Pana, że
miałby z jedyńcy przeprowadzić. Projekt poleceń
na mnie zostawiłem u p. Starewskiego; był
to minimum tego, czego mógł być się podjąć.
O reucie był wiat sposobu i powozi z br. Panem
osobistie, bo chciał być pod opieką moją od Pana
bratki rad i wskazówek.

Z przywiązaniem
Bronisław Piłsudski.

84

BRONISŁAW I JÓZEF PIŁSUDSCY — ZESŁAŃCY

Nawet w okresie największego terroru ideologicznego w Związku Radzieckim tworzyli i drukowali swe opracowania historycy uczciwi. Część z nich ilustrowała swe wywody odwołaniem się do klasyków marksizmu. Inni szukali sobie miejsca w kierunkach w miarę apolitycznych. Następstwem tego był m.in. rozkwit studiów nad historią nienowożytną, ale także nad historią gospodarczą, archiwistyką oraz historią nauki. W ostatnim z tych przypadków widoczna była tendencja do nadmiernego ekspozowania dokonań Rosjan (zwłaszcza Łomonosowa i Mendelejewa), ale wydawano głównie przekłady światowej klasyki naukowej. Była to akcja angażująca setki historyków, w tym wielu wybitnych.

W opracowaniach popularnych, czasem wręcz propagandowych, główną sprawą była prezentacja takiego ujęcia tematu, by treść odpowiadała temu, co później nazwano „prawdą etapu”. Pod tym względem kolejne edycje wielotomowej *Bolszaj sowietskoj encyklopedii* dostarczają wiele interesujących informacji. Zilustrujemy tę konstatację na tle biogramu Józefa Piłsudskiego (1867–1935) z tłumaczonymi cytatami:

Rok 1940 — tom XLV: „Burżuazyjny, kontrewolucyjny nacjonalista, polski działacz państwowy.” Zwraca uwagę brak w haśle danych o pięcioletnim zesłaniu. Jest informacja — nieścisła — o wyrzuceniu z Uniwersytetu w Charkowie. Wymieniono udział w PPS i wydawaniu „Robotnika”, a także o tzw. wyprawie kijowskiej. Brakuje wzmianki o wojnie bolszewicko-polskiej 1920 roku. Nb. w kolejnym tomie tej encyklopedii, również z 1940 roku, hasło „Polsza” zakończono zdaniem: „Imperialistycznej, szczątkowej, reakcyjnej, zbudowanej na socjalnym i nacjonalistycznym ucisku panów polskich i burżuazji P[olski] nastąpił historyczny koniec” (s. 346).

Rok 1955 — tom XXXIII: „Faszystowski dyktator Polski w 1926–1935.” Zaznaczono, że nie był terrorystą, choć uczestniczył w spisku przeciwko Aleksandrowi III. W związku z tym podano okres pobytu na zesłaniu 1888–1892. Zapisano wówczas epitet „szlachecki nacjonalista”.

Dodajmy, że w tejże encyklopedii, w haśle „Polsza”, odnotowano fakt zawarcia umowy polsko-radzieckiej z 1932 roku o współpracy.

Rok 1975 — tom XXXIX: „Polski polityczny działacz.” Inne informacje: aresztowany w 1887 roku przebywał na zesłaniu w latach 1888–1892. W 1904 roku w Tokio szukał wsparcia dążności niepodległościowych

Polaków. Od 1919 roku naczelnik (dyktator). Zwraca uwagę brak informacji o wojnie polsko-bolszewickiej 1920 roku. W kolejnym tomie, w haśle „Polsza”, jest uwaga o układzie polsko-niemieckim z 1934 roku jako przykładzie „wiarołomstwa” w stosunku do wcześniejszego układu polsko-radzieckiego z 1932 roku. W hasłach tej encyklopedii, w trzech edycjach z lat 1940–1975, pominięto głównie wstydliwą dla ZSRR porażkę w 1920 roku i znaczący udział w zwycięstwie Piłsudskiego jako jednego z głównych dowódców polskich.

Dla kontrastu przywołano hasło z tomu XIII z 2014 roku *Nowoj russkoj encyklopedii*, zresztą niepozbawionej błędów, ale jednak obiektywnej:

„Polski polityczny, wojskowy i państwowy działacz, marszałek (1920).” Inne dane (wybór): usunięty z Uniwersytetu w Charkowie za działalność polityczną. W związku z próbą zamachu na Aleksandra III zesłany na 5 lat na Syberię. Działalność w PPS — aresztowanie i ucieczka ze szpitala w Petersburgu w 1901 roku. W 1904 roku zabiegi o wsparcie Japończyków sprawy polskiej. Legiony i POW. Areszt w Niemczech podczas 1. wojny światowej. Po powrocie naczelnik II Rzeczypospolitej. W 1921 roku, po zakończeniu radziecko-polskiej wojny 1920 roku, ograniczono jego pełnomocnictwo. Przewrót majowy 1926 roku, po którym został faktycznym zarządcą kraju. Wprowadził dyktatorski „reżim sanacyjny”, funkcjonujący do jego zgonu.

Odwołanie do literatury przedmiotu: Daria i Tomasz Nałęcz, *Józef Piłsudski — legendy i fakty* (Moskwa 1990), Giennadij F. Matwiejew, *Piłsudskij* (Moskwa 2008) oraz Henryk Cepnik, *Józef Piłsudski. Portret biograficzny* (Warszawa 1988). Zrozumiałe, że wykorzystano dostępną literaturę rosyjskojęzyczną. O książce Cepnika zdecydowała data wznowienia opracowania sprzed lat. Andrzeja Garlickiego *Józef Piłsudski 1867–1935* z 1990 roku nie uwzględniono (być może z uwagi na kontrowersyjność ujęcia), podobnie Wacława Jędrzejewicza i Janusza Ciska *Kalendarium życia Józefa Piłsudskiego 1867–1935* z 1998 roku (zapewne zakładając niechęć autorów do Rosji). Hasło tejże encyklopedii o tyle zasługuje na uwagę, iż odnotowano w nim Bronisława Piłsudskiego zapisem: „w przyszłości znany etnograf”.

Z nowszych encyklopedii przedmiotowych odnotujemy, że bracia Piłsudscy hasłami zostali wyróżnieni w tomie drugim pracy *Istoriczeskaja encyklopedija Sibiri* z 2009 roku. Wymienimy ostatnie pozycje dotyczące Bronisława Piłsudskiego w bibliografii z 2002 roku. Niemal całą kolumnę (z portretem) zajmuje jego hasło pióra L.W. Ozolini. Krótki biogram Józefa pióra B.S. Szostakowicza odnotowuje głównie bezpośrednio związki jego z Syberią: zesłanie w Kireńsku i Tuncce, udział w buncie w więzieniu w Irkucku. Wymieniono powody znalezienia się braci za Uralem w 1887 roku oraz lata pobytu na zesłaniu. W przypadku Bronisława szczegółowo zaprezentowano jego badania meteorologiczne w miejscu katorgi (wieś Rykowskijskoje na Sachalinie), a później rozległe studia lingwistycz-

ne i etnograficzne nad ludami tubylczymi: Niwchami (dawniej Giliacy), Ajnami, Oroczonami — Orokami. Wspomniano o pracy w Muzeum we Władywostoku, w Towarzystwie Badania Kraju Amurskiego, kilkuletni udział w ekspozycji badawczej Cesarskiej Akademii Nauk, prace kolekcjonerskie oraz pierwszą publikację ludoznawczą z 1898 roku *Nuždy i potrebnosti sachalinskih gilakow*. Jak w tego typu publikacji odnotowano badaczy i placówki zajmujące się rozpoznaniem Marszałka (m.in. na Sachalinie, w Japonii i w Polsce). Wskazano, iż w 1991 roku w Jużnosachalińsku odsłonięto jego pomnik.

Podstawowe dane dotyczące pobytu Bronisława i Józefa Piłsudskich na syberyjskim zesłaniu zostały rozpoznane i opisane. We wspomnianym kalendarium Józefa Piłsudskiego pióra Jędrzejewicza i Ciska znalazł się w tomie pierwszym rozdział *Uniwersytet i Syberia (1885–1892)*, odnotowujący ważniejsze wiadomości z tego okresu przyszłego Marszałka. W 2008 roku w Jużnosachalińsku W.M. Łatyszew ogłosił książkę *Sachalinskaja żyzn' Bronisława Piłsudskogo. Prolegomieny k biografii*, ze szczegółowym kalendarium. Są również mniej lub bardziej dokładne szkice biograficzne w języku polskim (m.in. pióra Antoniego Kuczyńskiego i Alfreda Majewicza). Natomiast opracowanie Mieczysława B. Lepeckiego z 1936 roku (oraz jego wersji w innych językach) *Józef Piłsudski na Syberii* pozostaje nadal najważniejsze z dotychczas ogłoszonych. Jego wartość ubogacona została kopiami źródeł z archiwów radzieckich, wydanych władzom polskim po podpisaniu traktatu polsko-radzieckiego w 1932 roku. Rok później Lepecki odbył podróż po miejscach zesłania Piłsudskiego (m.in. Irkuck, Kireńsk i Tunka), co przedstawił w książce z 1934 roku *Syberia bez przekleństw*. Autor tej książki odbył kolejną podróż po Syberii w 1936 roku, w czasie której zbierał ziemię z miejsc upamiętniających martyrologię Polaków. W jednym i drugim przypadku nie podejmował próby zapoznania się z archiwaliami dotyczącymi pobytu braci Piłsudskich na zesłaniu.

Wystarczająco dobrze zostały rozpoznane zdarzenia, które doprowadziły braci Piłsudskich do aresztowania, a w konsekwencji do ich zesłania na wschód Rosji. Na podstawie dostępnych materiałów w 1934 roku przedstawił sprawę Władysław Pobóg-Malinowski¹, a w 1981 roku Stefan Bergman w książce *Pierwszy marca 1887 roku. Wspomnienia Józefa Łukaszevicza*². Fragmenty protokołów przesłuchań Józefa zamieścił Lepecki we wspomnianej książce o syberyjskim okresie życia Marszałka. Szersze informacje zeznają Bronisława są m.in. w opracowaniu Łatyszewa.

Autorzy tych opracowań — niezależnie od siebie — podkreślili, iż udział wilnian w przygotowaniu zamachu był drugorzędny. Bardziej ob-

¹ W. Pobóg-Malinowski, *Niedoszły zamach 13 marca 1887 roku i udział w nim Polaków*, „Niepodległość”, r. X, 1934, s. 21–35.

² *Pierwszy marca 1887 roku. Wspomnienia Józefa Łukaszevicza*, zebrał, przełożył, przedmową i przypisami opatrzył Stefan Bergman, Warszawa 1981. (Data w starym stylu. Taki zapis utrzymano w niniejszym szkicu odnośnie do wydarzeń w Rosji).

winiony Bronisław nie miał śmiałości odmówić pomocy kolegom, będąc zresztą zdecydowanym przeciwnikiem terroru. Nie można wykluczyć, że tak było istotnie. Czy zatem był on nieświadomy poczynań kolegów? Odpowiedź twierdząca na to zapytanie budzi wątpliwości. Pamiętajmy, że Łukaszewicz był w gimnazjum w Wilnie starszym kolegą Piłsudskich, a po przeniesieniu się Bronisława na rok maturalny do Petersburga i po rozpoczęciu przez niego studiów prawniczych w 1886 roku byli w koleżeńskich kontaktach. Stąd został on niejako automatycznie wciągnięty do prac pomocniczych.

Wymienieni autorzy podkreślają, iż bracia byli nieświadomi osoby, na którą miał być wykonany zamach. Wydaje się to mało prawdopodobne, bo patriotycznie nastawiona młodzież tych czasów powszechnie uważała, że aby zmienić reżim w Rosji, należy w pierwszym rzędzie zgładzić cara. Mało jest także prawdopodobne, by nie zdawali sobie sprawy z tego, że w razie wykrycia zamachu będą przesłuchiwani i więzieni. Z gimnazjum wynieśli pewną umiejętność dotyczącą zachowania się w czasie śledztwa: odpowiadać ostrożnie na zadane pytania, tak by śledczy (w tym przypadku nauczyciel) miał świadomość, że uczeń chce w czasie przesłuchania z nim współpracować. Tak było w szkole, ale i w sądzie, gdzie najwyższe kary dostawali odmawiający zeznań. Ze wspomnień Łukaszewicza i protokołów przesłuchań wynika, że spiskiem kierowali — poza nim — Aleksander Uljanow i Piotr Szewyriow. Oni otrzymali najwyższe wyroki. Darowanie kary śmierci Łukaszewiczowi było głównie następstwem postawy Uljanowa, który przewinienia kolegów wziął na siebie. Pozostali obwinięni znali tylko pewne elementy pracy spiskowej.

Ówczesne sądy specjalne za działalność antypaństwową oraz terror karały wysokimi wyrokami. Stąd po wykryciu spisku i pośpiesznym śledztwie zapadło 5 wyroków śmierci (Anrejuszkin, Generałow, Osipanow, Szewyriow i Uljanow). Łukaszewicza skazano na dożywocie w Twierdzy Szlisselburskiej (siedział 18 i pół roku), a innych na katorgę lub posiedlenia. Bronisław Piłsudski miał odbyć 15 lat katorgi na wyspie więzieniu Sachalinie. Tam też trafili z niższymi wyrokami ci, którzy poszli na daleko idącą współpracę z przesłuchującymi: Piotr Hurkun, Michaił Kanczer i Stiepan Wołochow.

Na trop zaangażowania w spisek Bronisława Piłsudskiego policja natrafiła po zeznaniach Kanczera. Jego adres znaleziono w kalendarzyku Łukaszewicza. W czasie rewizji w mieszkaniu skonfiskowano program działalności grupy terrorystycznej, składany wcześniej przez Uljanowa. Policja spisek wykryła przypadkiem. Była do tego jednak odpowiednio przygotowana. Niemal natychmiast po procesie i wykonaniu wyroków w specjalnym druku przeznaczonym do celów wewnętrznych ogłosili przebieg przesłuchań.

Nie wszystkie sprawy związane z wyrokami na braci Piłsudskich są jednoznaczne. Z pewnością zeznawali tak, by nie pograżać innych, ale —

jak za czasów szkolnych — starali się „iść na współpracę” ze śledczymi. Wyrok na Bronisława był jednak bardzo wysoki, zważywszy iż np. Tadeusz Paszkowski, który spiskowcom dostarczył chemikalia do bomby i rewolwer — otrzymał 10 lat katorgi w Zabajkalu. Także wyrok Józefa Piłsudskiego na 5 lat na Syberii Wschodniej był wysoki, nie tylko z uwagi na niepełnoletność skazanego.

Nie można wykluczyć, iż wysokość wyroków sądzonych Polaków była podyktowana zamiarem odstraszenia naszych rodaków od udziału w spiskach. Taka sugestia pojawia się po lekturze treści przesłuchań Józefa i niedwuznacznie wskazuje, że Bronisław był głównym łącznikiem między spiskowcami petersburskimi a wileńskimi. Pech chciał, że ze stolicy wysłano do Wilna po chemikalia i broń Kanczera, a ten zdradził później śledczym szczegóły swej bytności w mieście nad Wilią. Kompletny brak świadomości przyszłych zamachowców o pracy operacyjnej policji doprowadził do wykrycia spisku. Wiadomość o jego wykryciu rozeszła się błyskawicznie. Mimo to najbardziej zaangażowani nie ukrywali się. Ba, Bronisław Piłsudski nawet nie zniszczył przygotowanego do druku we własnym mieszkaniu manifestu grupy, który nazwano *Programem Terrorystycznej Frakcji Narodowej Woli*.

Owładnięci ideą zmiany ustroju już w czasie przygotowania spisku mieli świadomość, że poniosą surowe konsekwencje. Stąd przed sądem starali się bronić słuszności własnego postępowania, nie szkodząc jednak tym, którzy pragnęli żyć. Zresztą wszyscy byli bardzo młodzi i nieco oderwani od realiów ówczesnej Rosji.

Bronisława Piłsudskiego aresztowano 3 marca 1887 roku we własnym mieszkaniu (w Petersburgu), Józefa Piłsudskiego, z pewnością nieukrywającego się, policja zatrzymała w Wilnie przeszło dwa tygodnie później, gdy przyszedł do Tytusa Paszkowskiego. Niebawem przywieziono go do Petersburga i osadzono w więzieniu w Twierdzy Pietropawłowskiej, skąd doprowadzano na przesłuchanie. Jako niepełnoletni już 7 kwietnia został administracyjnie skazany na zesłanie na 5 lat na Syberii Wschodniej. Miejsce odbywania kary w takich przypadkach wyznaczały władze w Irkucku.

Wyroki otrzymało 15 obwinionych 23 kwietnia. Skazanych na śmierć wysłano natychmiast do Szlisselburga, gdzie ich powieszono 8 maja. W tym dniu pozostali obwinieni byli jeszcze w Petersburgu. Cztery dni później Józefa z więzienia w Moskwie powieziono na Syberię. Bronisława i innych skazanych na Sachalin wywieziono ze stolicy nad Nową 27 maja, skąd przez Moskwę dowieziono do Odessy. Tak się złożyło, że Bronisław na miejsce katorgi w osadzie Rykowskoje na Sachalinie dotarł 12 sierpnia, a Józef do Kirefska w końcu grudnia 1887 roku. Mieli wiele powodów, by ten rok uważać za najtrudniejszy w życiu. Niezależnie od cenzury bracia byli w korespondencyjnym kontakcie z rodziną w Wilnie. Listownie komunikowali się ze sobą. Dzięki wszędobylskim kupcom syberyjskim Józef

miał dokładne wiadomości także o innych polskich zesłańcach przebywających na wschodzie Rosji.

Zestawione przez Jędrzejewicza i Ciska kalendarium Józefa Piłsudskiego z lat 1887–1892, tzn. z pięciolecia zesłańczego, jest w miarę poprawne. Przesycone jest informacjami natury osobistej, bo czerpane fakty zawarte były w zachowanych listach do ukochanej oraz do rodziny, listach cenzurowanych³. Główną adresatką tych listów była Leokadia Lewandowska, zesłanka, którą poznał w Kireńsku. Tym samym ten wątek w listach jest wiodący. Dopiero korespondencja z Tunki jest bogatsza. Są w niej refleksje dotyczące zajęć grupy zesłańczej, a nawet spostrzeżeń przyrodniczych i etnograficznych. Niektórych interesujących informacji dostarcza także artykuł wywiad z zesłańcem przeprowadzony przez Lepeckiego i ogłoszony w 1934 roku w „Wiadomościach Literackich” *Józef Piłsudski na Syberii*. Listy te dokumentują monotoność życia zesłańca w niewielkich osadach syberyjskich. Inne przekazy drukowane wskazują, że czas pobytu w Tuncie był bardzo ważny dla formowania się poglądów przyszłego Marszałka. W szczególności interesującym przekazem jest artykuł z 1903 roku *Jak stałem się socjalistą*, postulujący, jakim socjalistą ma być Polak.

Wróćmy jeszcze do kalendarium. Z Petersburga przez Moskwę z grupą więźniów koleją dotarli do Niżnego Nowgorodu. Stąd barkami Wołgą i Kamą do Permu. Przez Ural przejechali pociągiem, docierając do Tiumenty, po czym barkami po Irtyżu i Obie do Tomsku. Dalej szli pieszo przez Krasnojarsk do Irkucka, gdzie dotarli w połowie października. Dalsza podróż do Kireńska na Lenie wymagała oczekiwania na zamrożnięcie rzeki. Trzymano ich w więzieniu. Różnego rodzaju zatargi zesłańców politycznych ze strażnikami ostatecznie doprowadziły do buntu więzionych, w czasie którego zbuntowanych brutalnie spacyfikowano. Wśród 10 najbardziej pobitych, uznanych za prowodyrów, był także Piłsudski. Wyrokiem sądu skazany został na półroczne więzienie, które odbył w Kireńsku.

Między końcem 1887 roku a lipcem 1890 roku, odbywając karę w Kireńsku, pracował w kancelariach (w szpitalu więziennym, w urzędzie akcyzy). W mieście była grupa polskich zesłańców. Zaprzyjaźnił się zwłaszcza z Felicją i Stanisławem Landymi, socjalistami odbywającymi tu wyrok. W ich towarzystwie oraz czytając dostępną tu literaturę specjalistyczną, poznał głębiej zasady socjalistycznych ruchów społecznych w Europie Zachodniej, gdzie stawiano głównie na upodmiotowienie klasy robotniczej. Studia na ten temat kontynuował po wyjeździe Landych do Irkucka oraz po przeniesieniu się tam siostry Landyowej Lewandowskiej. Na co dzień odwiedzał zesłańców poza Kireńskiem, co w jednym przypadku przypłacił — realizowanym już w Tuncie — tygodniowym aresztem.

³ J. Piłsudski, *Pisma zbiorowe. Uzupełnienie*, red. A. Garlicki, R. Świątek, t. I 1886–1897, Warszawa 2002.

Zesłańcy administracyjni w obrębie miasta w Kireńsku mieli stosunkowo dużo swobody, bo ucieczka była tam prawie nierealna. Mimo to Piłsudski podjął starania o przeniesienie się do brata na Sachalin. Pod tym względem interesujące jest pismo do ministra spraw wewnętrznych z 5 października 1888 roku, zresztą załatwione odmownie. Pisał:

„Byłem zesłany administracyjnie do miasta Kireńska w 1887 roku. W tym samym czasie brat mój Bronisław był zesłany do ciężkich robót na wyspę Sachalin. Wiedząc, że bratu memu, jak i mnie, ciężko żyć osobno, chciałbym pozostać mi jeszcze do końca terminu zesłania trzy lata przebyć razem z nim. Z tego powodu mam zaszczyt prosić Waszą Ekszelencję o przeniesienie mnie na wyspę Sachalin, do wsi Rykowskoje, gdzie mój brat obecnie się znajduje. Jednocześnie mam zaszczyt prosić o przeniesienie mnie na rachunek skarbu, ponieważ na przejazd tak wielkiej przestrzeni potrzeba dużo pieniędzy, a ja ich nie mam”⁴.

W tym czasie Bronisław przygodnie pracował fizycznie w stolarni. Katorżnicze prace wykonywali zesłańcy kryminalni, zresztą i dla nich brakowało narzędzi. Z listów Bronisława do rodziny — wysyłanych oficjalnie (cenzura) — wynika, że złościli go kompani ze wspólnej sali, w związku z czym uciekał pod las, by spokojnie czytać książki. Niebawem — bo w końcu 1888 roku — zezwolono mu wynająć kwatere poza więzieniem. Prawdopodobnie wtedy to spodziewał się przyjazdu brata.

Na początku marca 1890 roku Lewandowską przeniesiono do Irkucka. Tego miesiąca Piłsudski podjął starania o zezwolenie odbywania dalszych lat kary w Wilnie z uwagi na katastrofalny stan majątków rodzinnych. Odmówiono mu. Wskutek zabiegów Landego oraz innych przyjaciół z Irkucka miejscowy gubernator (ten, który dwa lata wcześniej brutalnie zdławił bunt) zezwolił na przeniesienie Piłsudskiego do Tunki, na południowy zachód od Irkucka. W lipcu Piłsudski dotarł do Irkucka i zatrzymał się u Landych, gdzie mieszkała również Lewandowska, przygotowując się jednak do wyjazdu na posiedzenie w europejskiej części Rosji. Tego też miesiąca opuściła wschodnią Syberię. Kilka dni później Piłsudski wyjechał do Tunki, gdzie dotarł po dwóch dniach. Na miejscu został otoczony opieką innych zesłańców. Wśród nich był aresztowany w przededniu wybuchu powstania styczniowego Bronisław Szwarce, kilku proletariatchyków, lekarz Rusin Afanasij Michalewicz z rodziną oraz grupa rosyjskich narodników w tym Lidia Łojko, była studentka Uniwersytetu w Charkowie. Przeważnie razem gospodarzyli, choć mieszkali osobno. Piłsudski podjął naukę chłopców Michalewiczów. Ponadto polował głównie na kaczki w okresie wiosennych przelotów. Uczestniczył w wyrębie drzew, co traktowano jako zajęcie zarobkowe. Ciekawsze z upolowanych zwierząt dostarczano do irkuckiego Muzeum Cesarskiego Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego, mając na

⁴ J. Piłsudski, *Pisma zbiorowe*, t. I, Warszawa 1937, s. 16–17.

uwadze — to niewątpliwie pod wpływem Bronisława — dobro nauki oraz możliwość przyspieszonego darowania kary.

Miał mniej niż w Kireńsku możliwości zarobkowania. „Kolonja” zesłańcza stanowiła jednak rodzaj wspólnoty. Od pewnego czasu zesłańiec bywał częściej niż z innymi z Lidią Łojek, o czym zresztą informował korespondencyjnie Lewandowską.

Wszyscy byli obarczeni tzw. syndromem więzienia⁵. Starali się tak zachowywać, by nie przedłużono im zesłania. Szwarce został zwolniony w 1891 roku po 28 latach pobytu w więzieniach i na zesłaniu (miał w czasie odbywania kary inny wyrok). Piłsudski został zwolniony w kwietniu 1892 roku i niebawem dotarł do Irkucka. Usiłował tam poczekać na wracających do Europy innych zesłańców tunkijskich, ale nie zezwolono mu na pobyt w tym mieście. Wyjechał i tak spowolnił podróż, by połączyć się ze zwolnionymi później. W grupie tej była także Lidia Łojko.

W Kireńsku i w Tunce nie brakowało zesłańcom niezbędnej literatury dotyczącej socjalizmu, ekonomii i polityki. Odwiedzający Tunkę kupcy informowali ich o wszystkich wydarzeniach na Syberii, w tym także o buntach katorżników na terenach eksploatacji złota z piasków rzecznych bądź zatrudnionych w różnych zakładach przemysłowych. Na formowanie się poglądów najmłodszego z zesłańców miał duży wpływ Szwarce⁶, ale także byli proletariatacy i narodnicy rosyjscy. Po jedenaście lat, wracając pamięcią do tego okresu w swoim życiu, odnotował:

„Na początku roku 1887 zostałem aresztowany w sprawie zamachu na życie Aleksandra III, do której to sprawy ja i brat starszy, wówczas student uniwersytetu petersburskiego, wypadkowo byliśmy zamieszani. Brat poszedł na katorgę, mnie skazano na pięć lat wygnania do wschodniej Syberii. I tu dopiero, gdy spokojnie mógł rozmyślać nad wszystkim, com przeszedł, stałem się tym, czym jestem. Przede wszystkim wyleczyłem się gruntownie z resztek ówczesnego rosyjskiego wpływu i przy bliższym poznaniu, jak mnóstwo przedstawicieli ruchu rosyjskiego, tak również i literatury oraz publicystyki rosyjskiej, przestałem przeceniać znaczenie i siłę rewolucji rosyjskiej. W ten sposób oczyściłem sobie niejako drogę dla wpływów zachodnioeuropejskich. Następnie w Syberii, gdzie wobec braku kultury czynniki społeczne występują bez osłonek w całej swej nagości, przyjrzałem się bliżej maszynierii caratu oraz jego wpływowi na życie ludzkie w samej Rosji i znieawidziłem ten potwór azjatycki, pokryty pokostem europejskim, jeszcze bardziej. Wreszcie rozmyślanie i książki [...] ugruntowały mnie w socjalizmie. Zrozumiałem wówczas, że nie jest on tylko ideą ludzi szlachetnych, marzących o uszczęśliwieniu ludzkości, lecz staje się realną potrzebą ogromnej masy ludu pracującego z chwilą, gdy kulturalny i społeczny rozwój umożliwi mu zrozumienie zasad tej idei. A gdy się zasta-

⁵ J. Piłsudski, *Psychologia więźnia*, [w:] tegoż, *Wybór pism*, opr. W. Suleja, Wrocław 1996.

⁶ Por. także: O. Morozowa, *Bronisław Szwarce*, przełożył R. Śliwowski, wstęp W. Śliwowska, Wrocław 1982, s. 208–215.

nawiał nad narodem, z którym się wiązało wszystko, co cieszy, i wszystko, co boli, wszystko, co we mnie myśli, i wszystko, co czuje, przychodziłem do przekonania, że moje dziecinne marzenia i rojenia zespalają się z moim młodzieńczym światopoglądem. Socjalista w Polsce dążyć musi do niepodległości kraju, a niepodległość jest znamiennym warunkiem zwycięstwa socjalizmu w Polsce [podkreślenie — Z. W.]⁷.

Grono zesłańców w Tuncie, dysponując nielegalnie sprowadzaną literaturą socjalistyczną, stanowiło zespół, w którym młody zesłaniec mógł poznając rewolucjonistów rosyjskich, utrwać zarazem swój patriotyzm polski. Lidia Łojko, ogłaszając w 1929 roku w Leningradzie książkę *Od Ziemi i Woli k WKP 1877–1928. Wspomniania*, przywołując zdarzenia z Tunki sprzed 1892 roku — używając ówczesnej nowomowy (np. dyktator faszysta) — nie była w stanie ukryć swej fascynacji Piłsudskim. Jej zapis pamiętnikarski odnotowuje słowo korespondujące z treścią fragmentu wyżej zacytowanego:

„Nieraz w przyjacielskich żartach mówiłam, że jest on szlachcicem, mającym królewską koronę w swej kieszeni. Ogromny patriota, zajadły nacjonalista, nienawidzący Rosji i Rosjan, z entuzjazmem mówiący o Polsce i walce o wolność”⁸.

W innym miejscu wspomniała, że często recytował wiersze Mickiewicza (zwłaszcza *Pana Tadeusza*) i Słowackiego. Ten wątek dla Rosjan fascynujących się poezją był zrozumiały — walka o odłączenie ziem polskich od Rosji już nie.

Mimo różnicy poglądów Józef Piłsudski miał dużo serca do Rosjan, z którymi był razem na zesłaniu. Przynajmniej o ile chodzi o Łojko, starał się utrzymywać z nią kontakty także po powrocie do Europy, co udokumentowała ona stosownym zapisem w swoim pamiętniku. Okazuje się, że w czerwcu 1894 roku, po ukazaniu się w Warszawie pierwszego numeru miesięcznika „Robotnik” (nielegalny periodyk Polskiej Partii Socjalistycznej, którego był współredaktorem), osobiście zawiózł egzemplarz do Woroneża, gdzie Łojko wówczas mieszkała.

Przed 1894 rokiem Józef Piłsudski współpracował z londyńskim „Przedświtem”. W czasopiśmie tym w numerze 3 z 1893 roku anonimowy autor (może prowokator?) umieścił artykuł *Bronisław Piłsudski* (ze zdjęciem zesłańca!), w którym w formie anegdotycznej opisał jego udział w próbie zamachu na Aleksandra III. Józef natychmiast zareagował listem podpisanym kryptonimem „Z”. Doskonale wiedział, że policja carska wykorzystuje tego typu opracowania do podnoszenia wyroków zesłańcom. Dlatego zastosował taką narrację:

„[...] Kol. Bronisław uważał swój udział w sprawie zamachu na życie cesarza za omyłkę, i jak mi jest dobrze wiadomym, z wielką goryczą odzywał się o tych kolegach Rosjanach, którzy go do tej sprawy pomimo

⁷ J. Piłsudski, *Wybór pism*, wybór i oprac. W. Suleja, Wrocław 1996, s. 28–29.

⁸ Cytat za: W. Jędrzejewicz, J. Cisek, *Kalendarz życia Józefa Piłsudskiego 1867–1935*, Warszawa 1998, s. 45.

jego niechęci wplątali [...]. Kol. Bronisław, z natury nadzwyczaj łagodny i nieskłonny do wszelkich środków gwałtownych, należał do przeciwników terroru. Oprócz tego z zasady nie chciał brać udziału w żadnej sprawie, która bezpośrednio nie była pracą dla kraju, względem którego, jak sam nieraz mówił, ma obowiązki wdzięczności. Nic więc też dziwnego, że jak wyżej wskazałem, uważał swój postępek za omyłkę i w tym względzie dochodził do tego, że karę, która go spotkała, uważał za zasłużoną. Gorycz zaś względem kolegów Rosjan spowodowana była tym, że nie należąc bezpośrednio do organizacji i spełniając tylko prośby swych kolegów, został najniebezpieczniej zdradzonym i wydanym policji przez tych, którym okazywał pomoc”⁹.

List ten miał jako główny cel ochronę brata przed ewentualnymi konsekwencjami ze strony władz rosyjskich. Mimo wszystko jest zarazem tekstem pokrewnym wyżej przywołanemu szkicowi *Jak stałem się socjalistą*, pisany zresztą w tym samym czasie. Obaj bracia z pewnością mieli głębokie poczucie wdzięczności w stosunku do ciemzonego kraju. To w głównej mierze determinowało ich postępowanie.

Wspomniany biogram Bronisława Piłsudskiego z najnowszej *Encyklopedii historii Syberii* nie jest precyzyjny, np. jako miejsce zgonu podano Kraków lub Paryż, choć drugie z tych miejsc wskazuje cytowana literatura. Jako wyróżnik zapisano: uczony, lingwista, folklorysta, etnograf, socjolog. Podano właściwe powody, dla których znalazł się na katordze na Sachalinie, oraz informacje o zmianie statusu zesłańczego w 1898 roku: zesłaniec-posieleniec. Odnotowano, że na wyspie zajmował się głównie działalnością pedagogiczną oraz obserwacjami meteorologicznymi. Samodzielnie, bez przygotowania profesjonalnego, nauczył się języka Nichwów, zbierał niwski folklor, zapisał tekst Oroczan itp. Pierwsza samodzielna praca *Nuždy i potrebnosti gilakow sachalinskih* (1898) stała się podstawą starań Towarzystwa Badań Kraju Amurskiego o przeniesienie go do pracy na stanowisko konserwatora w muzeum we Władywostoku. Udało się to zrealizować. Bronisław z placówką tą związany był — jak to wynika z biogramu encyklopedycznego — w latach 1899–1902. Dalsze lata (1903–1905) pracował, prowadząc studia na Sachalinie z ramienia Cesarskiej Akademii Nauk, gromadząc kolekcje ajnoskie, niwskie i oroczańskie, w tym fotografie, waliki woskowe z nagraniami, eksponaty kultury materialnej. Latem 1905 roku — to nadal fakty eksponowane w haśle — wrócił do Władywostoku, skąd jeszcze tego roku nielegalnie wyjechał do Japonii¹⁰.

Ten maksymalnie uproszczony zapis oddaje skalę prac zesłańcy samouka. W haśle podkreślono, że owe zapisy języków i folkloru tubylców sachalińskich zdecydowały o późniejszej sławie, a w konsekwencji utworzeniu ośrodków badawczych jego dokonań, które znajdują się dziś

⁹ Z. [J. Piłsudski], *List do Redakcji*, „Przedświt”, nr 5, 1893, s. 19–20.

¹⁰ L. W. Ozolinia, *Piłsudskij* [...] *Bronisław*, [w:] *Istoričeskaja encyklopedija Sibiri. K–P*, Nowosybirsk 2009, s. 620.

w Jużnosachalińsku, w Sapporo oraz w Sęszewie koło Poznania. Wskazano w biogramie na międzynarodowe konferencje oraz sukcesywne ogłaszanie jego prac naukowych, a także na inne dowody pamięci, w tym pomnik w Jużnosachalińsku.

Odnotujemy, uprzedzając prezentację chronologiczną dokonań zesłańca na krańcach Azji, że w jednym z listów do siostry Zuli pisał 20 września 1894 roku — po polsku — iż na zesłaniu jest m.in. Edmund Płoski, proletariaczek, i nie jest on jedynym rodakiem. Nadmieniał, że porzucił pracę kancelaryjną, wybierając zawód nauczycielski, bo miał słabość do dzieci. W innym liście z 22 lutego 1895 roku donosił:

„Chciałem trochę pisać i tylko o swoich Giliakach [Niwchach]. Jeden dość obszerny artykuł przygotowałem. Mają posłać do Chabarowska Generałowi-Gubernatorowi. Może pomieszczyć w wydaniach Geograficznego Towarzystwa. Ale mnie głównie chodzi o to, by władza zwróciła uwagę i zrobiła cokolwiek dla tych biedaków, których teraz gnębią i ścieśniają [uciskają] i którzy powoli wymrą z głodu”¹¹.

Cytowane wyżej zdania mogłyby stanowić motto do książki o działalności naukowej i społecznej Bronisława Piłsudskiego. W przypadku tego artykułu, nb. ogłoszonego trzy lata po złożeniu tekstu generałowi-gubernatorowi w Chabarowsku, dotyczyło to marginalizacji społeczności tubylczej podczas pośpiesznego zagospodarowywania wyspy przez administrację rosyjską. Miejscowym plemionom odbierano ziemię stanowiącą podstawę ich egzystencji. Wyczulony na krzywdę ludzką zesłaniec nie mógł być na to obojętny. Uznał, że drogą do ich ratowania jest uczenie dzieci. Nim to nastąpiło, sam opanował podstawy ich języków, w pierwszym rządzie Giliaków. Tym samym był wyjątkowo ceniony przez tubylczą starszyznę.

Dla pełniejszego obrazu dokonań Bronisława Piłsudskiego na Dalekim Wschodzie (rosyjskim i japońskim) odwołamy się do niektórych danych z kalendarium zesłańca sporządzonego przez Władysława Łatyszewa, wzbogacając je własnymi ustaleniami:

Na Sachalin odpłynął z Odessy 9 czerwca 1887 roku w grupie 525 zesłańców, z których dwóch zmarło w drodze. Wśród nich byli uczestnicy próby zamachu: Kancer, Wołochow i Horkun. Płynęli przez Port Said, Morze Czerwone, ocean od południa i południowego wschodu Azji. Do miejscowości Aleksandrowskoje dopłynęli 3 sierpnia. Do więzienia we wsi Rykowskijskoje przybyli po 9 dniach. Do końca roku wykonywał różne prace fizyczne, rozpoczynając jednocześnie naukę kilkorga dzieci. W roku następnym z towarzyszami szukał możliwości zatrudnienia, zwłaszcza iż gubernator zabronił politycznym nauczania dzieci miejscowych urzędników. Pozwolono mu jednak na wynajęcie kwatery poza więzieniem.

¹¹ Biblioteka Litewskiej Akademii Nauk (Wróblewskich), sygn. F.161–49, k. 95.

Tego roku, jak nadmieniono, pisał do Józefa do Kireńska. Treść listu była bezpośrednim powodem podjęcia starań o pozwolenie braciom odbywania kary razem, na co — jak wspomiano — nie wyrażono zgody.

Pierwszy po polsku napisany list do ojca ze wsi Rykowskijskie — przesłany nielegalnie — pochodzi z 23 marca 1888 roku; właśnie w tym liście są takie zdania:

„Roboty nie tylko ciężkiej, lecz żadnej na Sachalinie nie próbowałem. Zamiast ze strachem oczekiwanej ciężkiej pracy fizycznej ja męczę się ciągle beczynnością, brakiem zajęcia, które zapełniłoby mi czas, dałoby mi wewnętrzne zadowolenie, że ja na świecie nie jestem nieużyteczny [...]”¹².

Była biblioteka (m.in. z romansami francuskimi!). Mieli dostęp do podręczników. Uczyli się więc fizyki i astronomii, ale także języków. Oczekiwał na przyjazd do wsi Rykowskijskie nowych zesłańców, z którymi mógłby mieć bliższe kontakty. W końcu doczekał się, ale dopiero na początku 1891 roku, o czym niżej.

Więźniowie polityczni, a zwłaszcza pozbawiona praw stanu szlachta, mieli jednak stosunkowo dużo swobody w wyborze zajęć, zważywszy iż niekiedy naczelnicy gmin byli analfabetami. Prace kancelaryjne były płatne, ale napięcia w społecznościach lokalnych duże. Naczelnik wyspy, Polak W.O. Kononowicz¹³, starał się ulokować ziemian w nadzorze gospodarstw rolnych i hodowlanych. Tym samym Piłsudski na krótko został opiekunem w tzw. skotnym dworze. Po miesiącu przeniesiono go do pracy kancelaryjnej na posterunku policji. Przez cały czas prowadził własną szkółkę. Oficjalnie pomocnikiem nauczyciela szkoły elementarnej został w 1889 roku i pracował tam do 1896 roku. Zwolnił się z tej pracy obciążony organizacją służby meteorologicznej, studiami terenowymi nad miejscowymi plemionami itp.

W życiu Bronisława Piłsudskiego rok 1891 był szczególny. Do wsi Rykowskijskie dotarł zesłaniec Lew Jakowlewicz Szternberg, Wołyński i student prawa uniwersytetu w Odessie. Pozostał na wyspie do amnestii w 1898 roku. Niebawem podjęli razem badania etnograficzne miejscowych plemion oraz gromadzenie okazów dla muzeów rosyjskich, zwłaszcza w Chabarowsku i w Petersburgu. Szternberg po powrocie do Europy pracował w Muzeum Antropologii i Etnografii Cesarskiej Akademii Nauk w Petersburgu. Bardzo się troszczył o Bronisława Piłsudskiego, wysyłając mu publikacje naukowe oraz prasę polską¹⁴. Ostatecznie miał niewątpliwie wpływ na druk prac naukowych Piłsudskiego oraz jego przeniesienie w 1889 roku do pracy we Władywostoku.

¹² Z. Wójcik, *Z nieznannej korespondencji zesłańczej Bronisława Piłsudskiego*, „Niepodległość i Pamięć”, t. III, nr 2, 1996, s. 155.

¹³ Prawdopodobnie kuzyn (od strony matki) wybitnego geologa i badacza Syberii Karola Bohdanowicza.

¹⁴ Więcej danych na ten temat w książce: B. Piłsudskij, „Dorogoj Lew Jakowlewicz...” (Piłs'ma L.J. Szternbergu 1893–1917 gg.), oprac. W. Łatyszew, Jużnosachalińsk 1996.

Dwa manifesty cesarskie z 1892 i 1895 roku nie objęły Bronisława Piłsudskiego, mimo iż w 1894 roku wśród 39 osób szczególnie zasłużonych dla powstania muzeum w miejscowości Aleksandrowskoje jest wymieniony przez miejscowego gubernatora (razem ze Szternbergiem).

Nauka w więzieniu fizyki i astronomii okazała się przydatna, gdy w 1893 roku podjął pracę obserwatora w miejscowej stacji meteorologicznej w Rykowskim. Nie był tylko zapisującym wyniki parametrów miejscowego klimatu. Pracował — i są tego zapisy w zachowanym dzienniku — nad kalendarium zasiewów i sadzonek. Ba, w 1896 roku został wydelegowany do zorganizowania stacji meteorologicznej w Poście Korsakowskim (dziś Korsakow) na południu wyspy.

W końcu roku 1898 zesłańcowi skrócono czas katorgi o 1/3. Na początku roku następnego stał się tym samym posieleńcem, nawet bez nadzoru policyjnego. W tych latach (1896 i 1897) w miejscowym „Kalendarzu Sachalińskim” wydrukował roczne sprawozdania z obserwacji meteorologicznych. Nadal uczył dzieci. Jednocześnie pisał raporty dla miejscowych władz o potrzebie reformy szkolnictwa na wyspie. Okresowo mieszkał u Płoskich w Aleksandrowskim. W mieście tym wykonywał różne prace dla miejscowej służby medycznej.

Dzięki różnym koneksjom Szternberga w Petersburgu Bronisław Piłsudski otrzymywał zlecenia na gromadzenie okazów etnograficznych i przyrodniczych z Sachalinu. Dlatego był finansowo niezależny. Po przeniesieniu się do Władywostoku miał stałe pobory. Z pewnością odpłatnie gromadził także do różnych muzeów okazy kultury materialnej z Kraju Ussuryjskiego, choć w tym czasie niewiele bywał w terenie. Miał jakieś wpływy z publikacji w prasie miejscowej. Słowem powodziło mu się na tyle dobrze, że mógł pewną sumę przekazać Józefowi przebywającemu w Londynie¹⁵.

Zdumiewające, że w 1902 roku w gazecie „Wostocznyj Wiestnik” ogłosił list — wycinek przesłał rodzinie w Wilnie — w którym podniósł sprawę oświaty dzieci z rodzin ubogich. W liście tym zadeklarował 15 rubli na rzecz organizacji opiekuńczej z przeznaczeniem na uczących się, niezależnie od narodowości i wyznania¹⁶.

Wprawdzie miał godziwe warunki pracy, ale nie czuł się dobrze w mieście. Uskarżał się na to w listach do Szternberga. Ten ułatwiał mu na najbliższe lata prace studyjne etnograficzno-lingwistyczne na Sachalinie, gdzie wyjechał w 1902 roku. Przede wszystkim zajął się Ajnami, z którymi był jednocześnie związany rodzinnie. Kilka razy odwiedził Japonię w celu badań porównawczych. Podczas jednego wyjazdu towarzyszył Wacławowi Sieroszewskiemu, prowadzącemu badania z ramienia Cesarskiego Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego. Występował tam jako znawca języków tubylców o korzeniach paleoazjatyckich.

¹⁵ W. Jędrzejewicz, J. Cisek, *Kalendarz...*, t. I, s. 127.

¹⁶ Z.J. Wójcik, *Materiały do biografii Bronisława Piłsudskiego*, [w:] *Zesłaniec — etnograf — polityk Bronisław Piłsudski*, Wrocław 2000, s. 163.

Wojna japońsko-rosyjska 1904–1905 roku utrudniła badania w terenie. Piłsudski z Japonii wrócił na Sachalin, który w 1905 roku opuścił tuż przed zajęciem południowej części wyspy przez Japończyków. W drodze powrotnej do Władywostoku prowadził badania w dolnej części dorzecza Amuru. Był w Chabarowsku i nawet przemawiał na jakimś wiecu, oczywiście w atmosferze rewolucyjnej. Po powrocie do Władywostoku dał się porwać antycarskiemu uniesieniu tłumu. Przemawiał na wiecach. Szybko zorientował się, że jest śledzony przez policję. Nie mając ważnego paszportu, pod pozorem kontynuowania badań porównawczych udał się do Japonii. 4 grudnia 1905 roku opuścił Władywostok, zabierając ze sobą wiele materiałów ze swych badań (wałki fonograficzne, notatki, klisze fotograficzne). Dopiero w sierpniu roku następnego opuścił ten kraj i przez Stany Zjednoczone Ameryki Północnej (był w Ambasadzie Rosyjskiej w Waszyngtonie) dotarł do Europy. W listopadzie 1906 roku przybył do Krakowa. Tego też miesiąca został objęty całkowitą amnestią, bo w Petersburgu nie wiedzano o jego wyjeździe z Rosji.

W Galicji, jako etnograf bez ukończenia wyższych studiów, nie miał szans na pracę na żadnym z uniwersytetów. Pozostał bezrobotnym. Wspierali go: rodzina (zwłaszcza Józef) oraz profesorowie uczelni galicyjskich (m.in. Benedykt Dybowski, Julian Talko-Hryncewicz i Józef Morozewicz). Przyjaciele z Władywostoku wzywali go do powrotu do pracy na rosyjskim Dalekim Wschodzie. Szternberg i inni zabiegali w Petersburgu o to, by mógł przynajmniej przyjechać do Wilna. Sprawa ciągnęła się do wybuchu wojny światowej, w czasie której Bronisław Piłsudski wyjechał na Zachód. Ostatnim miejscem jego pobytu był Paryż, w którym w tragicznych okolicznościach zmarł 17 maja 1918 roku.

Zestawiona przez Włodzimierza Łatyszewa bibliografia podmiotowa Bronisława Piłsudskiego do 1918 roku wymienia 53 pozycje, z których pierwsze trzy (o obserwacjach meteorologicznych oraz o warunkach bytowania Nichwów) ukazały się, gdy formalnie był jeszcze katorżnikiem. Kolejne dwie z lat 1904–1905 drukowane były w periodyku Komitetu Badań Środkowej i Wschodniej Azji. W zestawieniu tym nie uwzględniono artykułów z prasy władywostockiej, z których jedna stanowi list z deklaracją ofiarowania 15 rubli na rzecz uczącej się młodzieży.

Praca biurowa w latach 1899–1902 raczej nie sprzyjała samodzielnej twórczości naukowej. Z innych źródeł wiadomo, że w dalszym ciągu gromadził eksponaty kultury ludowej tubylców rosyjskiego Dalekiego Wschodu, bo część tej kolekcji w tamtejszym muzeum krajoznawczym przetrwała do dziś.

Zestawione publikacje od 1906 roku z pewnością obejmują opracowania, których rękopisy pozostały we Władywostoku po jego wyjeździe do Japonii w końcu roku poprzedniego. Do nich należy m.in. *Otczot B.O. Piłsudskiego po komandirowkie k ajnam i orokam o. Sachalin w 1903–1905 gg.*, wydrukowaną w „Izwestijach Russkogo komitietu dla izuczenija Sriedniej i Wostocznoj Azji w istoriczeskom, archieologiczeskom, lingwisticeskom i etnograficeskom otnoszenijach” (także odbitka, co

najmniej w dwóch egzemplarzach, ofiarowana Muzeum Tatrzańskiemu w Zakopanem) z 1907 roku. Wśród innych publikacji ogłoszonych w 1906 roku są szkice drukowane w Japonii (m.in. o Ajnach Sachalinu) oraz we Władywostoku w periodyku „Priroda i ludi Dalniego Wostoka” (w tym o Sachalinie przejętym przez Japończyków). Ponadto dwa opracowania z czasopisma „Zapiski Obszczestwa dla izuczenija Amurskogo kraja” są prezentacją wyników badań z wyprawy na tę wyspę w latach 1903–1905. To zapewne opracowania napisane po przyjeździe do Władywostoku w 1905 roku. Nie można jednak wykluczyć, iż pisał je w czasie pobytu w Tokio w 1906 roku, zwłaszcza iż był w stałych kontaktach korespondencyjnych z kolegami z pracy z różnych placówek i redakcji na kontynencie.

Po przyjeździe do Galicji w końcu 1906 roku drukował po polsku, angielsku, francusku, niemiecku i rosyjsku. W prasie polskiej, zwłaszcza w „Ludzie”, zamieszczał także wnikliwe recenzje rosyjskich opracowań etnograficznych. Niewątpliwie jego obszarem zainteresowań twórczych był nadal Daleki Wschód. Bazował na materiałach zgromadzonych głównie na Sachalinie w latach 1887–1898 i 1902–1905. Trudności materialne przymuszały go do sprzedaży eksponatów i fotografii oraz rękopisów. W Rosji kupował je Szternberg do Muzeum Antropologii i Etnografii Akademii Nauk w Petersburgu. Wykorzystywał je we własnych opracowaniach, zresztą nie zawsze informując o kolekcjonerze¹⁷. Z zachowanej korespondencji przyjąłoby wynikać, że wiele wkładał wysiłku, by pomóc materialnie ekskskazarńcowi.

O ile chodzi o publikacje drukowane w prasie rosyjskiej w latach 1908–1914, to ukazywały się one głównie w czasopismach: „Russkije Wiedomości” oraz „Żywaja Starina”. W pierwszym z nich przeważnie jest żurnalistyka naukowa (np. informacje o Japonii, Chinach, Turcji), w drugim takie szkice, jak np. *Aborigieny Sachalina* (1909), *Na miedwiedjem prazdnikie ajnow o. Sachalin* (1914).

W 1911 roku w Petersburgu rozpoczęto rosyjską edycję encyklopedii Brockhousa. W pierwszym z tomów Bronisław Piłsudski zamieścił hasło *Ajnu*. Wydawnictwo to, czyli *Nowyj encykłopediczeskij słowar’*, był w dużym stopniu przygotowywany przez Polaków mieszkających w Petersburgu. Pamiętali oni o ówczesnym najlepszym znawcy tego plemienia.

Po powrocie do Europy Bronisław Piłsudski opracowania etnograficzne drukował w różnych krajach starego i nowego kontynentu. Najwięcej z nich w prasie galicyjskiej, zwłaszcza w „Ludzie” Towarzystwa Ludoznawczego, ale także w „Głosie Lekarzy” (*Poród, cięża i poronienia u tubylców wyspy Sachalin*, 1908–1909), „Wieczorach Polskich” (*Szamanizm u Ajnów na Sachalinie*, 1908), ale także w warszawskim „Świecie” (*Co mówią o nas w kraju Wschodzącego Słońca*, 1910). To ostatnie wpisuje się w akcję zmie-

¹⁷ Sugestia Władysława Kotwiczka w komentarzu do artykułu B. Piłsudskiego z „Przeglądu Orientalistycznego” z 1936 roku *Pieśni liryczne Giliaków*.

rzającą do spopularyzowania dokonań etnografa, a przez to do przyspieszenia starań o możliwość legalnego wjazdu na teren Rosji.

Na materiale przywiezionym z Dalekiego Wschodu wspierały się, rzecz zrozumiała, artykuły drukowane w „Ludzie”, zwłaszcza *Szamanizm u tubylców na Sachalinie* (1909–1910), *Poezja Giliaków* (1911). Największym studium, wydrukowanym w 1912 roku dzięki zabiegom prof. Jana Rozwadowskiego z UJ, była jednak książka ogłoszona po angielsku *Materials for the study of the Ainu language and folklore*. To właśnie dzieło wprowadziło Bronisława Piłsudskiego do klasyki światowej dotyczącej ludów paleoazjatyckich.

Ostatni za życia napisany i ogłoszony szkic Bronisława Piłsudskiego to broszura z 1918 roku *Polacy w Syberii*. Prawdopodobnie korzystał w czasie pisania z książki Zygmunta Librowicza z 1888 roku pod takim samym tytułem. Podzielił się z czytelnikami i słuchaczami swoich publicznych wykładów (bo je wcześniej referował w Szwajcarii i we Francji) takimi informacjami, jak np. o prowadzonej przez Beniowskiego szkole na Kamczatce. Wymienił wszystkich znaczących polskich badaczy Syberii, w tym Wacława Sieroszewskiego i Edwarda Piekarskiego. Własnego nazwiska — co rozumiałe — nie eksponował. Napisał jednak, że „[...] na początku XX wieku zesłaniec Polak urządził pierwsze szkoły dla Ajnów i Giliaków na Sachalinie”¹⁸. Przypomnijmy, że na wyspę „dobrowolnie” dotarł w połowie 1902 roku i wtedy zajął się urządzaniem szkół dla młodzieży tubylczej. Dopiero od stycznia roku następnego realizował zadania własnej ekspedycji z ramienia Cesarskiej Akademii Nauk.

Opracowanie o naszych rodakach za Uralem opatrzył zapisem: „Cały dochód ze sprzedaży tej broszury przeznaczony jest w połowie na ofiary wojny w Polsce, w połowie dla przybywających z frontu jeńców rodaków”.

Podjął taką decyzję przeznaczenia wpływów ze sprzedaży, sam cierpiąc niedostatek na tułactwie.

Po tragicznej śmierci w nurtach Sekwany większość rękopisów Bronisława Piłsudskiego uległa rozproszeniu. Niektóre w czasie 2. wojny światowej spłonęły w Warszawie. Ocalałe opracowania polskie przygotowywane do druku przed 1914 rokiem (rok wyjazdu na Zachód) były sukcesywnie drukowane, a w tym studium *Muzeum Tatrzańskie imienia dra Tytusa Chalubińskiego* (1915 i 1921), *Krzyże litewskie* (1922), *Pieśni liryczne Giliaków* (1936).

Odnotujmy, że niemal wszystkie artykuły Bronisława Piłsudskiego związane z Dalekim Wschodem ogłaszane w Polsce i na Zachodzie zostały wydane w języku rosyjskim lub angielskim w Jużnosachalińsku, w Sapporo oraz w Stęszewie koło Poznania. W tym ostatnim przypadku Alfred F. Majewicz, profesor z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, w placówce Instytutu Lingwistyki tej uczelni oraz w stęszewskim International Institute of

¹⁸ B. Piłsudski, *Polacy w Syberii*, Le Pay — Francja 1918, s. 20.

Ethnologic and Orient Studies — wraz z zespołem współpracowników — wydał po angielsku główny zrąb twórczości naukowej zesłańca, m.in. w kilkutomowej serii *Collected Works of Bronisław Piłsudski*.

Systematycznie wszelkie odnalezione materiały rękopiśmienne ogłaszane są zwłaszcza w Jużnosachalińsku w roczniku „Izwestija Instituta nasledija Bronisława Piłsudskiego” oraz w wydawnictwach uniwersytetu w Sapporo (m.in. „Dear Father!”). *A Collection of B. Piłsudski's letters at alii*, 1999) — rzecz przygotował do druku Koichi Iuonu ze stosownym komentarzem.

W Polsce wiele archiwaliów związanych z działalnością Bronisława Piłsudskiego odnaleźli i ogłosili drukiem uczeni, zwłaszcza Antoni Kuczyński, Jan Staszek i Zbigniew Wójcik. Wykorzystano głównie zasoby archiwalne bibliotek Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem oraz Biblioteki Wróblewskich w Wilnie (tu blok listów, z których jeden przywołano w niniejszym szkicu).

Bibliografia przedmiotowa publikacji Bronisława Piłsudskiego liczy setki pozycji i ma tendencję wzrostową. Organizowane są bowiem konferencje, z których każda ujawnia nowe materiały oraz pogłębia interpretację znanych wcześniej faktów. Tym jest to cenniejsze, że spostrzeżenia naszego rodaka były w czasie jego pobytu na Sachalinie — z uwagi na stacjonarne rozpoznanie — wnikliwsze niż innych badaczy zachodnich, zwłaszcza Franza Boasa ze Stanów Zjednoczonych, który kulturze aborygenów poświęcił wiele uwagi.

Ostatnich osądzonych uczestników powstania styczniowego wywożono na Syberię i w inne regiony Rosji na początku lat siedemdziesiątych XIX wieku. Już wtedy carski aparat represyjny miał nowy problem: spontanicznie uaktywniające się socjalistyczne grupy wśród studentów i inteligencji. Na tej fali dokonano w Petersburgu zamachu na Aleksandra II (1 marca 1881 roku). Studiujący prawo na Uniwersytecie Petersburskim w latach 1878–1882 Edmund Płoski we wspomnieniach odnotował fakt istnienia wielu grup przygotowujących zamachy na cara bądź innych dostojników¹⁹. Sam zresztą niebawem został osądzony za udział w partii „Proletariat” i w 1886 roku skazany na 13 lat katorgi na Sachalinie, gdzie zresztą przebywając w Aleksandrowskim, pomagał Bronisławowi Piłsudskiemu. Byli z sobą w kontaktach po przeniesieniu się Płoskiego z rodziną do Chabarowska. W 1905 roku wybrali drogę — osobno i niezbyt legalnie — do kraju przez Japonię, by ponownie spotkać się w Krakowie w 1907 roku.

W spacyfikowanym poczynaniami Murawjowa „Wiesziatela” Wilnie w latach 70. XIX wieku praktycznie nie istniała konspiracja antycarska. Wilnianie, studenci uczelni rosyjskich, w czasie wakacji organizowali różnego rodzaju kółka młodzieży szkolnej, rzemieślniczej i robotniczej. Na ogół szybko studentów tych wyłapywała policja, co kończyło się administracyjnymi zesłaniami w rejony północne europejskiej Rosji. Kółka gimnazjalne

¹⁹ B. Płoski, *Wspomnienia. Czasy uniwersyteckie*, Płock 1938.

miały raczej charakter samokształceniowy, choć na spotkaniach wymieniano się refleksjami o czytanej literaturze socjalistycznej.

Do 1886 roku udział braci Piłsudskich w konspiracji antysystemowej był całkowicie symboliczny. Nie wydaje się, by Bronisław, kończąc maturę w tym czasie w gimnazjum w Petersburgu, interesował się tamtejszymi kółkami młodzieżowymi, choć mógł wtedy być już w kontakcie z Józefem Łukasiewiczem. W wir „konspiracji” włączył się na przełomie 1886/1887 roku, po poznaniu studentów uniwersytetu. Wiadomo, że następstwem tego było uaktywnienie znajomych z Wilna już w końcowej fazie przygotowań do próby zamachu.

Inne warunki odbywania kary, jakie mieli bracia, ostatecznie ukształtowały ich postawy. Józef, przybywając wśród zesłańców politycznych w Tuncie (m.in. proletariatchycy, ale i rosyjscy narodnicy), stał się socjalistą, Bronisław — nauczycielem i badaczem. Takimi pozostali po powrocie do kraju.

Różnili się wyglądem oraz charakterami. Józef od wczesnej młodości ujawniał cechy przywódcze — Bronisław wołał raczej pracę z dziećmi, przy czym odbierany był przez przyjaciół jako osoba łagodząca nastroje w otoczeniu. Z pewnością do czasu. Na Sachalinie zdołał wymusić na władzy zajęcie się losem tubylczych plemion. Wcześniej zdał sobie sprawę, że można ich uratować przed zagładą tylko drogą oświaty. Najpierw nielegalnie uczył dzieci urzędników i kupców — ci wymusili na gubernatorze zatrudnienie zesłańców politycznych jako pomocników nauczycieli. W sprawach tych był jednakowo konsekwentny jak brat w działalności politycznej.

Od młodości mieli skryształizowane poglądy na upodmiotowienie warstw upośledzonych oraz sprawę odzyskania przez Polaków niepodległości. W chwilach szczególnych bracia nie wahali się włączyć w akcje polityczne o nieprzewidywalnych dla nich konsekwencjach. Tak np. Bronisław w okresie wrzenia rewolucyjnego po klęsce Rosji w wojnie z Japonią w 1905 roku przemawiał na wiecach w Chabarowsku i we Władywostoku mimo świadomości, że mogą mu przedłużyć wyrok. Podobnie jak przed laty, gdy był w kontakcie z grupą Uljanowa i Łukasiewicza.

Odmienne okoliczności formowania się postaw braci zdecydowały, że Bronisław po przyjeździe do Galicji unikał politycznej konspiracji niepodległościowej. Pragnął głównie odwiedzić rodzinę w Wilnie. Przez ten czas, w dużym stopniu u boku Józefa w Krakowie i Zakopanem, przygotowywał do druku wyniki swych obserwacji na Sachalinie. Prowadził badania etnograficzne na Podtatrze, działał w ruchu społecznym gremiów etnograficznych (Towarzystwo Ludoznawcze, Sekcja Ludoznawcza Towarzystwa Tatrzańskiego, Komisja Antropologiczna Akademii Umiejętności), stworzył podstawy teoretyczne polskiego muzealnictwa regionalnego. W tym celu podjął starania o druk „Rocznika Podhalańskiego”, do którego przygotował stosowny artykuł i oddał go — nie mając jeszcze wszystkich prac do tomu — do druku, zaznaczając, iż dochód ze sprzedaży przeznacza dla ofiar wojny.

Z pewnością nie wierzył w powodzenie misji Józefa w 1914 roku. Śledził jednak poczynania Legionów. Sam we Francji czynnie zaangażował się w gremiach paryskich, zabiegających o odrodzenie kraju. Wieść o aresztowaniu przez Niemców brata i osadzeniu go w twierdzy w Magdeburgu mogła mieć wpływ na stan depresji, a w konsekwencji na samobójczą śmierć w nurtach Sekwany. Józef okazał się bardziej odporny psychicznie, ale też od powrotu z zesłania był przede wszystkim człowiekiem czynnej walki. Takim pozostał do śmierci.

Zrządzeniem losu Ajnowie Sachalinu w XX w. utracili swą tożsamość plemienną. Po 2. wojnie światowej i po odzyskaniu przez ZSRR południowej części wyspy wysłano ich do Japonii, gdzie niemal wtopili się w tamtejszą społeczność. Plemiona Nichwów i Oroków praktycznie zostały zruszczone. Choćby z tego względu wyniki studiów etnograficznych i lingwistycznych oraz folklorystycznych z niemal osiemnastoletniego pobytu Bronisława Piłsudskiego na Dalekim Wschodzie mają dziś ogromne znaczenie. Ich przywrócenie dla nauki współczesnej to następstwo konsekwentnej działalności specjalistów z całego świata, a zwłaszcza Władysława Łatyszewa (Jużnosachalińsk), Alfreda F. Majewicza (Stęszew koło Poznania), Koichi Iunoe (Sapporo), Antoniego Kuczyńskiego (Wrocław) i wielu, wielu innych. Odsłonięte pomniki w Jużnosachalińsku (1991) i w Sapporo (2014) oraz tablica pamiątkowa w gmachu Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie (1998), a przede wszystkim seria *Collected Works of Bronisław Piłsudski* oraz rocznik „Izwestija Instituta nasledija Bronisława Piłsudskiego” — to dowody wdzięczności dla twórczego trudu zesłańca, którego, jako 21-latkę, skazano na wieloletni pobyt z dala od ziemi rodzinnej.

To zrozumiałe, że nawet radzieckie encyklopedie podawały informacje o Józefie Piłsudskim. W najnowszych encyklopediach ogólnych wydawanych w Rosji wzmiankowane są już dokonania starszego brata Marszałka. W specjalistycznych słownikach regionalnych Syberii biogram Bronisława jest większy niż Józefa. Wiernie oddaje to skalę dokonań braci na kresach rosyjskiego Wschodu.

AKADEMIA UMIEJĘTNOŚCI
W KRAKOWIE.

6 Lipca 1914.

Sekcja etnograficzna
Komisyi antropologicznej

Czcigodny Panie!

Z poważy profesora J. Baudouin de Courtenay najuprzejmiej proszę Pana o udzielenie konsultacji dla zbierania i poznawania języków tajnych. Sencja ma zamiar wydać zbiorowem i słami konsultacji dla wszystkich pomogólnych zagadnień etnologicznych.

Sencja byłaby też Panu bardzo wdzięczna, gdyby Pan chciał wygłosić jakiś referat, względnie nadstawić go, o ile Pan nie zamierza być osobiste w Krakowie. Uprzejmie też proszę Pana o wskazanie osób, które można byłoby prosić o współpracownictwo ze Sencją.

Łączę wyrazy prawdziwego poważania

Bronisław Piłsudski
Sekretarz Sencji

Joanna Arvaniti
Katarzyna Słojkowska
Warszawa

WYSTWA BYŁEM I BĘDĘ. O HISTORYKU, KTÓRY TWORZYŁ HISTORIĘ

Wystawa *Byłem i będę. O historyku, który tworzył historię* została przygotowana przez scenarzystki z Archiwum PAN Joannę Arvaniti i Katarzynę Słojkowską we współpracy z Izabelą Gass, która sporządziła biogram uczonego, oraz Markiem Ciarą i Tomaszem Rudzkim, którzy wykonali skany wybranych przez autorki dokumentów i fotografii. Twórcą projektu plastycznego plansz wystawowych jest jak zwykle Maria Kaliszczuk-Donaj z firmy AMALKER.

Asumptem do przygotowania ekspozycji była przypadająca w 2016 roku 100. rocznica urodzin wielkiego uczonego. Do wystawy zostały wykorzystane materiały (zdjęcia i dokumenty) ze spuścizny Aleksandra Gieysztora, przechowywanej w Archiwum PAN. Materiały Aleksandra Gieysztora w ilości 33 m.b. zostały przekazane do Archiwum PAN w kilku partiach przez córkę profesora Ewę Gieysztor, synową Barbarę Gieysztor, wnuki Joannę i Tomasza, Uniwersytet Warszawski, Polskie Towarzystwo Historyczne oraz Zamek Królewski w Warszawie w latach 1999, 2000, 2004, 2007, 2014 i 2016. Po uporządkowaniu i przeznaczeniu do brakowania dokumentacji niearchiwalnej w postaci kolejnych egzemplarzy nadbitek i kserokopii zespół liczy ponad 24 m.b. Jest to nasza największa spuścizna, dla której trzeba było stworzyć specjalny, oddzielny magazyn, który nosi wymowną nazwę „U Gieysztora”. Dopiero ostatnio — po remoncie Pałacu Staszica — spuścizna Aleksandra Gieysztora zajęła porządne miejsce w magazynie głównym, a w magazynie „U Gieysztora” umieszczono archiwum zakładowe.

Zasięg chronologiczny spuścizny to lata 1870, 1877 i okres 1902–2010. Porządkowaniem jej zajęła się w 2000 roku dr Hanna Szymczyk, która wstępnie, bo zespół wymagał jeszcze bardzo wielu zmian i poprawek, opracowała inwentarz wraz z aneksami do materiałów twórczości naukowej, działalności i korespondencji. W 2015 roku do merytorycznych prac nad materiałami przystąpili pracownicy APAN — Anita Chodkowska, Agata Łazowska, Katarzyna Słojkowska, sprawami technicznymi związanymi ze spuścizną zajęli się Marian Kmita i Barbara Wiktorowska. Biogram, jak już wspomniałam, przygotowała Izabela

Profesor Aleksander Gieysztor oprowadza papieża Jana Pawła II, prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Lecha Wałęsę, kardynała Józefa Glempa (z tyłu) i profesora Andrzeja Stelmachowskiego (z tyłu) po Zamku Królewskim w Warszawie, czerwiec 1991, APAN, ZF, b.p.

Gass. Spuścizna o sygnaturze III–352 składa się z 1488 jednostek opatrzonych 49 aneksami. Zakończono prace (redakcja i korekta Joanna Arvaniti, Tomasz Rudzki, Małgorzata Wybieralska) mające na celu przygotowanie inwentarza profesora Aleksandra Gieysztora do druku.

Tytuł wystawy, opracowanej w oparciu o wspomniane materiały, brzmi *Byłem i będę*. Te prorocze słowa zostały zapisane przez twórcę spuścizny na postrzępionej, niewielkiej karteczce, która — niespaginowana i nieopisana — została odnaleziona wśród materiałów warsztatowych uczonego przez Katarzynę Słojkowską. Aleksander Gieysztor żyje przecież w naszej pamięci dzięki temu, co stworzył i przekazał nam i następnym pokoleniom. Zamysłem scenarzystek było, aby przewodnikiem po planszach wystawowych był sam Aleksander Gieysztor — tablice są opatrzone najczęściej cytatami zapożyczonymi od wielkiego uczonego.

Wystawa składa się z 20 plansz podzielonych na bloki tematyczne ułożone chronologicznie. Najstarsza ikonografia i dokumenty są na tablicach poświęconych korzeniom, rodzinie i pierwszym latom nauki Olesia Gieysztora w Gimnazjum Humanistycznym Ludwika Lorentza w Warszawie. Możemy na nich zobaczyć wzruszające fotografie bohate-

ra wystawy z 1917 roku, jego metrykę z 1917 roku, zdjęcia przyrodniego rodzeństwa Aleksandra z pierwszego małżeństwa ojca z Marią z Małyszewych sprzed 1918 roku (zdjęcie Zofii, Emilii i Edwarda Gieysztorów), tzw. akt uznania Aleksandra Gieysztora seniora z 1921 roku, czyli jego zrzeczenie się obywatelstwa rosyjskiego, legitymacje, zeszyty i świadectwa szkolne małego Olesia z celującymi ocenami z historii Polski. Poruszające są tablice poświęcone 2. wojnie światowej. Scenarzystki pokazały tu m.in. fragment tzw. Spalenizny Przeździeckich, czyli szczątków archiwaliów z Biblioteki Przeździeckich, która spaliła się niemal całkowicie 25 września 1939 roku, natomiast jej ocalone przez służbę resztki znalazły schronienie w jednym z domów czynszowych Rajnolda Przeździeckiego przy ul. Szczygłej 3. Akcję zabezpieczania, porządkowania i inwentaryzowania ocalonych obiektów rozpoczął wtedy Zygmunt Wdowiszewski. Do współpracy zaprosił m.in. Aleksandra Gieysztora. Spalenizna Przeździeckich to skrawki dokumentów, niektóre po części czytelne. Wydaje się, że większość z nich pochodzi z XIX wieku, chociaż niewykluczone, że niektóre są starsze. Ogromna część nosi ślady ognia, spopielałe karty kruszą się w dotyku; w związku z tym zawierająca je jednostka 1478 została wyłączona z udostępniania. Na planszy zatytułowanej *Przysięgam być wierny ojczyźnie mej* znajduje się m.in. notatka „Waldy” (jeden z kilku pseudonimów konspiracyjnych Aleksandra Gieysztora; inne pseudonimy uczonego to: „Lissowski”, „Olicki”, „Borodicz”) przedstawiająca przebieg wydarzeń po zamordowaniu Ludwika Widerszała „Pisarczyka” i Jerzego Makowieckiego „Kuncewicza” oraz jego żony. Historyk i archiwista Ludwik Widerszał był członkiem Wydziału Informacji Biura Informacji i Propagandy Komendy Głównej Armii Krajowej, a inżynier Jerzy Makowiecki — kierownikiem. Po śmierci Jerzego Makowieckiego jego obowiązki w BIPKGAK przejął Aleksander Gieysztor. Ogromne wrażenie na scenarzystkach zrobiły też grypsy Stanisława Kętrzyńskiego do Aleksandra Gieysztora z Oświęcimia z 1944 roku. Jak wiadomo, mistrz młodego Gieysztora Stanisław Kętrzyński, który darzył swojego ucznia szczególną sympatią, był opiekunem konspiracyjnego doktoratu Aleksandra Gieysztora. To w jego mieszkaniu na Tamce jesienią 1942 roku Aleksander Gieysztor złożył egzamin doktorski przed komisją pod przewodnictwem przedwojennego dziekana Wydziału Humanistycznego UW Stanisława Wędkiewicza. W tym samym mieszkaniu w listopadzie 1943 roku Stanisław Kętrzyński został aresztowany wraz z żoną i następnie osadzony w Oświęcimiu, z którego powrócił do Krakowa w styczniu 1945 roku w stanie zupełnej ruiny fizycznej. W zachowanym grypsie możemy ze wzruszeniem przeczytać pełne troski i niepokoju słowa więźnia z Oświęcimia do swojego młodego ucznia: „Carissime!!! [...] Dzięki za zabezpieczenie prac. O jedno Cię proszę, byś szanował swe życie, by matka względnie ojciec mogli Cię oglądać. Przyjaciołom pozdrowienia, Ciebie do serca przyciskam”.

Nam, pracownikom Archiwum PAN, bliska jest plansza poświęcona pracy archiwalnej profesora Aleksandra Gieysztora. Na planszy *W archiwum* przytaczamy skład osobowy Rady Naukowej Archiwum Polskiej Akademii Nauk z 1972 roku, przypominając w ten sposób, że wiosną 1972 roku Aleksander Gieysztor objął funkcję przewodniczącego Rady Naukowej Archiwum Polskiej Akademii Nauk w kadencji 1972–1974, a w kadencji 1975–1977 pełnił funkcję jej członka. Na tej samej planszy uwagę zwraca wizytówka Aleksandra Gieysztora jako urzędnika archiwalnego, sprzed 1939 roku, z dopiskiem ołówkiem Aleksandra Gieysztora „a teraz zaś bardzo szczęśliwy człowiek”. Plansze, które zatytułowałyśmy *Wielki wśród wielkich* oraz *W roli gospodarza*, obfitują w fotografie obrazujące spotkania Aleksandra Gieysztora z wieloma wybitnymi osobistościami z Polski i zagranicy, że wymienię tylko Jana Pawła II, Lecha Wałęsę, Ronalda Reagana, Margaret Thatcher czy François Mitteranda, którzy odwiedzili Zamek Królewski w Warszawie, o którym to dyrektor Aleksander Gieysztor powiedział: „Książki ktoś przeczyta albo nie, a Zamek będzie stał”.

Wystawa po raz pierwszy zaprezentowana została 17 lutego 2016 roku na Zamku Królewskim w Warszawie podczas uroczystości wręczenia przez Fundację Leopolda Kronenberga Nagrody im. Aleksandra Gieysztora Krystynie Zachwatowicz i Andrzejowi Wajdzie za upowszechnianie wiedzy o potrzebie ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, następnie podczas posiedzenia Rady Naukowej Archiwum PAN 16 marca, kiedy to mieliśmy zaszczyt gościć panią Barbarę Gieysztor, synową Aleksandra Gieysztora, i Joannę Gieysztor, wnuczkę profesora. Tymczasem jesienią 2016 roku Archiwum PAN, Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego, Muzeum Uniwersytetu Warszawskiego oraz Zamek Królewski w Warszawie nawiązały współpracę mającą na celu uczczenie 100-lecia urodzin profesora Aleksandra Gieysztora; w wyniku tych wspólnych działań 23 września 2016 roku w gmachu Instytutu Historycznego UW, w Pałacu Staszica oraz w Zamku Królewskim w Warszawie świętowaliśmy Dzień Pamięci Aleksandra Gieysztora. W Instytucie Historycznym UW można było obejrzeć wystawę *Byłem i będę. O historyku, który tworzył historię*, która towarzyszyła promocji książki *Aleksander Gieysztor. Człowiek i dzieło* pod redakcją naukową prof. Marii Koczerskiej i prof. Piotra Węcowskiego, wydanej nakładem Wydawnictw Uniwersytetu Warszawskiego w 2016 roku. Tego dnia w Pałacu Staszica była także niepowtarzalna okazja zapoznania się z wybranymi oryginalnymi dokumentami ze spuścizny archiwalnej Aleksandra Gieysztora, przechowywanej w Archiwum PAN. Ekspozycja przyciągnęła wielu gości, którzy znali Aleksandra Gieysztora, pamiętają go i z wielką sympatią i estymą wspominają. Wystawę planszową obecnie można obejrzeć na stronie internetowej Archiwum PAN www.petea.home.pl/apan.

Bartosz Borkowski
Warszawa

ZA KULISAMI FILMU *ALEKSANDER GIEYSZTOR — ŻYCIE I PASJA*

Pomysł filmu pojawił się podczas wernisażu jednej z wystaw zorganizowanych przez Archiwum PAN. Zbliżająca się 100. rocznica urodzin Aleksandra Gieysztora była ku temu najlepszą okazją. Zadania tego podjąłem się razem z Anną Gruszczyńską. Do tej pory Archiwum realizowało różnego rodzaju amatorskie spoty promocyjne i reportaże z rozmaitych archiwalnych wydarzeń. Najdłuższy trwał 6 minut. Tymczasem przeciętny film dokumentalny trwa prawie godzinę. Ponadto musieliśmy zaopatrzyć się w sprzęt do realizacji dobrych jakościowo ujęć i nagrań dźwiękowych. Zdecydowaliśmy się podjąć to wyzwanie.

Propozycja realizacji filmu uzyskała zgodę dyrekcji Archiwum PAN. Ustaliliśmy, że film składać się będzie z wywiadów z osobami z najbliższego otoczenia profesora Gieysztora, uzupełniony będzie materiałami archiwalnymi znajdującymi się w naszym Archiwum. Postanowiliśmy zrealizować obraz w oparciu o wspomnienia byłych uczniów profesora oraz rodziny. Do pomocy wykorzystaliśmy również książkę Roberta Jarockiego *Opowieść o Aleksandrze Gieyszorze*. Zanim jednak udaliśmy się na pierwszy wywiad, zakupiliśmy nową kamerę oraz rejestrator dźwięku. Nie był to czysto profesjonalny sprzęt filmowy, ale wystarczył, by nagrać wywiad przyzwoitej jakości.

Na pierwsze nagranie udaliśmy się na Zamek Królewski. Wywiadu udzielić miał dr Przemysław Mrozowski, wówczas zastępca dyrektora Zamku. Był on ostatnim doktorantem profesora Gieysztora oraz jego późniejszym współpracownikiem. Podczas rozmowy wspominał dyrektora jako męża stanu, pioniera mediewistyki i wytrawnego dyplomata. „Czasami nazywaliśmy go Aleksandrem Wielkim” — mówił, gdy pytaliśmy, czy profesor Gieysztor miał jakiś przezwisko wśród studentów. Pierwszy wywiad okazał się udany i obfity w ciekawe wypowiedzi. Niestety nie obyło się bez problemów. Rozmowa okazała się na tyle długa, że sprzęt zaczął się rozładowywać. Musieliśmy poprosić o jeszcze jedną rozmowę w innym terminie. Dr Mrozowski chętnie zgodził się na kolejne nagranie. Widać było, że postać Aleksandra Gieysztora miała dla niego sentymentalne znaczenie i był gotów pomóc i ułatwić nam zadanie realizacji filmu.

W międzyczasie rozpoczęliśmy poszukiwania kolejnych rozmówców. Sceny w filmie miały być ułożone w kolejności chronologicznej, zależało nam, by wypowiedzieć się mogły również osoby, które pamiętają czasy przedwojenne. Jedną z nich była dr Izabela Galicka — kuzynka profesora i jego dobra koleżanka. W książce Roberta Jarockiego wypowiadała się ona na temat ślubu Aleksandra Gieysztora z Ireną Czarnecką, który odbył się w 1938 roku. Dr Galicka chętnie podjęła się współpracy i udzieliła nam wywiadu w swoim mieszkaniu na Żoliborzu. W trakcie rozmowy wspominała m.in. walory intelektualne profesora, jego umiejętność słuchania innych, a także wydarzenia, których była świadkiem, jak np. wspomniany ślub w kościele św. Barbary. Nagranie dr Galickiej było najlepsze pod względem zarejestrowanego dźwięku. W mieszkaniu było bardzo cicho, nie wpadały żadne niepożądane dźwięki, stąd też bardzo dobra jakość audiowizualna tego wywiadu.

Mieliśmy już dwa nagrania, ale wciąż zastanawialiśmy się nad wyborem innych rozmówców. Niestety, bardzo mało osób pamięta profesora z czasów przedwojennych. Bliskim przyjacielem i kuzynem A. Gieysztora jest profesor ekonomii Witold Kieżun. Jest to postać z bardzo barwnym życiorysem — urodzony w 1922 roku doskonale pamięta czasy przedwojenne, brał udział w wojnie obronnej 1939 roku. Był jednym z najbardziej aktywnych uczestników powstania warszawskiego. Po wojnie krótko więziony przez SB, w końcu zdecydował się na pracę naukową w zakresie ekonomii. W latach 80. wyemigrował do Afryki Środkowej, a następnie do Kanady, by w latach 90. wrócić do Polski. W 2015 roku skończył 94 lata. Obawialiśmy się więc, że trudno będzie uzyskać jego zgodę na długie nagranie.

Wywiad z profesorem Kieżunem zrealizowaliśmy we wrześniu 2015 roku. Była szansa, by przeprowadzić go wcześniej, ale profesor przełożył wizytę z powodów zdrowotnych. Czuliśmy jednak, że bardzo zależy mu na udzieleniu wywiadu, gdyż, jak powiedział, „Oleś to jedna z najważniejszych osób w moim życiu”. Na nagranie udaliśmy się do mieszkania profesora na warszawskim Żoliborzu. Naszą uwagę zwróciła w przedpokoju oprawiona w ramki duża fotografia z powstania warszawskiego. Zdjęcie to przedstawia uśmiechniętego 22-latkę trzymającego zrabowaną Niemcom broń. Jest to jedna z najsłynniejszych fotografii z czasu powstania, a tym młodym chłopakiem ze zdjęcia jest właśnie oczekujący nas w fotelu profesor Witold Kieżun. Razem z nim w trakcie wywiadu była też jego córka.

Już na początku rozmowy Witold Kieżun zaznaczył, że Aleksander Gieysztor był dla niego autorytetem. Potem profesor opowiadał o czasach przedwojennych, o tym, jak Aleksander pomagał mu w łacinie w gimnazjum, o koligacjach rodzinnych z Gieysztorami, a także o ślubie w 1938 roku. Dłuższe wypowiedzi dotyczyły się do lat 1939–1945. Profesor nakreślił nam działalność konspiracyjną Aleksandra Gieysztora podczas okupacji

oraz przytoczył zdarzenie, gdy Aleksander z powodu swej działalności musiał parę dni ukrywać się w jego mieszkaniu. Zarówno Aleksander Gieysztor, jak i Witold Kieżun brali udział w powstaniu warszawskim. Obaj podkreślali znaczenie i sens powstania, broniąc decyzji o jego wybuchu. Profesor Kieżun robi to do dziś, powołując się na, jak sam określił, autorytet Olesia i Normana Davisa. Dwukrotnie podczas naszej rozmowy profesor Kieżun miał łzy w oczach i nie ukrywał swego wzruszenia. Jednym z takich momentów było wspomnienie nieoczekiwanej uroczystości, jaką Aleksander zorganizował dla Witolda Kieżuna, gdy ten obronił doktorat w 1964 roku: „[...] zapisuję się na seminarium doktoranckie i robię doktorat. Potem zostaję doktorem nauk ekonomicznych [...] i dzwoni do mnie Oleś, że zaprasza moją matkę i mnie na uroczystość oblewania mojego doktoratu w Hotelu Europejskim. On to zorganizował i zaprosił profesora Kotarbińskiego. Było to niesłychanie wzruszające...”

W toku prac nad filmem oraz analizowania biografii profesora za każdym razem pojawiały się dwa nazwiska — Marii Koczerskiej i Karola Modzelewskiego. Oboje są dawnymi studentami profesora Gieysztora i oboje darzą go ogromnym sentymentem.

Zaczęliśmy od rozmowy z Marią Koczerską. Pani profesor nie trzeba było do wywiadu namawiać, darzy profesora ogromnym uznaniem, szacunkiem i wdzięcznością za lata współpracy. Nagranie zrealizowaliśmy w bocznym magazynie lektorium Instytut Historycznego UW. Już na początku rozmowy prof. Koczerska wyraziła zadowolenie, że nasze Archiwum podjęło się zadania realizacji filmu o profesorze. Zapowiedziała, że Uniwersytet Warszawski również zorganizuje duże przedsięwzięcie z okazji zbliżającego się jubileuszu profesora Gieysztora. Maria Koczerska chętnie odpowiadała na wszystkie pytania, dodając do naszych nagrań wiele cennych informacji. Wspominała o cechach profesora Gieysztora, który zwykł o sobie mówić, że „jest konfesjonalem dla wielu osób”. Poruszyła również temat zamkniętego seminarium, które prowadził Aleksander Gieysztor na uniwersytecie, związanego ze zdarzeniami 2. wojny światowej, w tym z bolesnymi wspomnieniami z powstania warszawskiego. Całość wypowiedzi wypadła bardzo ciekawie. Jedynym minusem była trzeszcząca podłoga w lektorium. Gdy ktoś w sąsiednim pomieszczeniu przechadzał się po bibliotece, niestety dźwięki wpadały w rejestrator.

Udało nam się skontaktować z profesorem Karolem Modzelewskim, historykiem, działaczem opozycyjnym z czasów PRL. Nie była to pierwsza jego wypowiedź na temat swojego mistrza. W wielu reportażach telewizyjnych o profesorze Karol Modzelewski wspominał czasy, gdy został aresztowany przez rządowe służby, a Aleksander Gieysztor odwiedzał go w więzieniu i przekonał władze, by pozwoliły im się regularnie spotykać. Historię tę opowiedział również na naszym spotkaniu w sie-

dzienie Archiwum PAN. We wspomnieniach profesora Modzelewskiego Aleksander Gieysztor jawi się jako człowiek kompromisu, wybitny pedagog i mediewista. K. Modzelewski szczerze żałował, że nie wyniósł z zajęć z profesorem Gieysztozem tyle, ile by chciał. Rozmawialiśmy ponad godzinę. Profesor Modzelewski był ostatnim z uczniów Aleksandra Gieysztora, z którym udało się przeprowadzić wywiad. W międzyczasie jednak wróciliśmy na Zamek Królewski, by jeszcze raz nagrać wywiad z drem Przemysławem Mrozowskim, już wówczas pełniącym obowiązki dyrektora Zamku, uzupełniając go o wątki, których nie poruszaliśmy za pierwszym razem, jak np. kwestii zamkniętego seminarium czy też plotki o kandydowaniu Aleksandra Gieysztora na urząd prezydenta.

Jeszcze zanim rozpoczęliśmy rozmowy z rodziną na temat nagrania wspomnień, mieliśmy plany zaangażowania w nasz projekt jedyne do tej pory twórcy biografii Aleksandra Gieysztora — Roberta Jarockiego. Niestety nie zdążyliśmy. W sierpniu 2015 roku dotarła do nas smutna wieść o jego śmierci. Podobna sytuacja miała miejsce, gdy chcieliśmy zrobić wywiad z profesorem Władysławem Bartoszewskim, który zmarł kilka miesięcy wcześniej. Jego wypowiedź o Aleksandrze Gieysztorze udało się jednak zamieścić w filmie — w materiałach rodzinnych, wśród kaset VHS, które nasze Archiwum otrzymało od rodziny Gieysztorów, znalazła się krótka wypowiedź Władysława Bartoszewskiego o Aleksandrze Gieysztorze z dnia jego pogrzebu.

Synowa profesora Gieysztora — Barbara Gieysztor nie zgodziła się na udzielenie wywiadu do nagrania, ale to właśnie jej zawdzięczamy wykorzystane w filmie archiwalne zdjęcia oraz materiały filmowe. Zachęcała, byśmy porozmawiali z wnukami profesora — Joanną i Tomaszem.

Oboje z przyjemnością zgodzili się na nagranie. Wywiad zrealizowaliśmy w jednej z sal Pałacu Staszica. Najpierw o Aleksandrze Gieysztorze opowiadał Tomasz, następnie jego siostra Joanna. Oboje podkreślali kilkakrotnie, że Aleksandra Gieysztora wspominają jako dziadka, nie zaś profesora z licznymi tytułami i osiągnięciami. Opowiadali o jego roli, gdy przedwcześnie zmarł im ojciec — Andrzej, o tym, jak dziadek zastępował tatę, brał udział w wychowaniu i opowiadał o Zamku Królewskim. Wnuczka Joanna, starsza od brata, pamięta kilka szczegółów z okresu zmian ustrojowych w 1989 roku, które zostały zamieszczone w filmie. Był to nasz ostatni wywiad.

Prace nad montażem trwały kilka miesięcy. Udało się również dotrzeć do znanego lektora telewizyjnego Roberta Samota, który użyczył swojego głosu w filmie. Sporo czasu poświęcono również na prace związane z nabywaniem praw autorskich, wyborem zdjęć i archiwalnych wypowiedzi profesora, które dopełniały zgromadzony materiał. Najpierw zrealizowany

został krótki zwiastun filmu, który zaprezentowany został na kilku konferencjach i spotkaniach.

Pokaz filmu po raz pierwszy odbył się 23 września 2016 roku podczas uroczystości zorganizowanej z okazji 100. rocznicy urodzin Aleksandra Gieysztor. Film najpierw wyświetlony został w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego, parę godzin później w Sali Kinowej Zamku Królewskiego w Warszawie. Materiał został bardzo ciepło przyjęty przez publiczność. Całość wszystkich wywiadów umieściliśmy w spuściznie profesora Gieysztor przechowywanej w Archiwum PAN. Materiał filmowy oraz nagranie dźwięku zabezpieczyliśmy w kilku miejscach, by nie zostało utracone. W niedalekiej przyszłości film zostanie zamieszczony na znanych platformach filmowych youtube i vimeo. Wówczas dokumentalno-biograficzny obraz *Aleksander Gieysztor — życie i pasja* zostanie udostępniony dla wszystkich.

Profesor Witold Kieżun, Anna Gruszczyńska i Bartosz Borkowski
w warszawskim mieszkaniu profesora, 2015, APAN

Jarosław Matysiak
Poznań

60-LECIE POZNAŃSKIEGO ODDZIAŁU ARCHIWUM POLSKIEJ AKADEMII NAUK

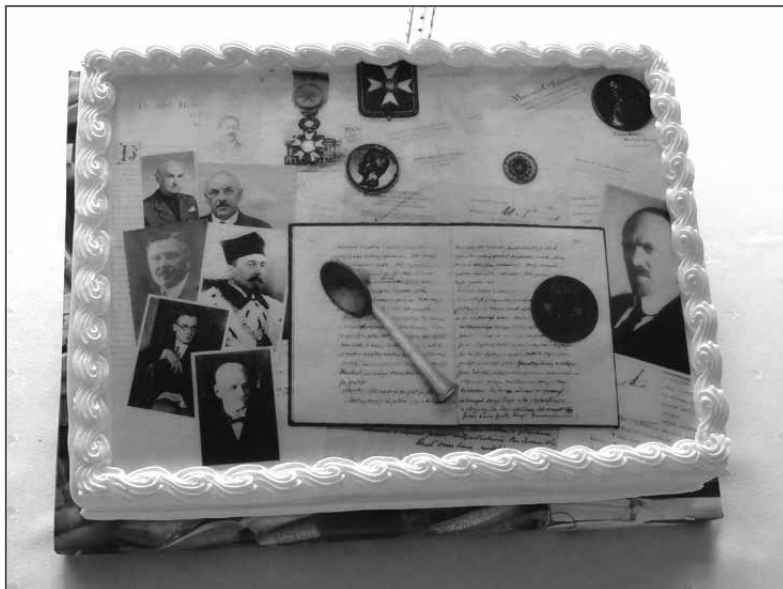
W maju 1956 roku decyzją sekretarza naukowego Polskiej Akademii Nauk utworzono Oddział Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu. W 60. rocznicę tego wydarzenia, 18 maja 2016 roku, w Sali Posiedzeń Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk — gdzie Archiwum ma swoją siedzibę — odbyło się okolicznościowe spotkanie, w którym udział wzięli goście z Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie oraz poznańskich archiwów i ośrodków naukowych. Archiwum PAN reprezentowała delegacja pracowników z dyrektor dr hab. Hanną Krajewską na czele, zastępcą dyrektora Anitą Chodkowską oraz Izabelą Gass, Danutą Mazurczak, Anną Podgórzak i Jolantą Stasiak. Archiwum Państwowe w Poznaniu reprezentowali dyrektor Henryk Krystek oraz dr Przemysław Wojciechowski, kierownik Pracowni Konserwacji Materiałów Archiwalnych, Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza kierownik Anna Domalanus, Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu ksiądz dyrektor Roman Dworacki. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk reprezentował prezes Towarzystwa prof. dr hab. Andrzej Gulczyński, Oddział Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu prof. Marzanna Kuczyńska, a Rafał Kościański Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu. Adres gratulacyjny przysłała dyrektor Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie dr Rita Majkowska. W spotkaniu udział wzięli także byli pracownicy poznańskiego Archiwum: prof. dr hab. Kazimierz Dopierała, dr Andrzej Prinke i pani Krystyna Kobierna.

Uroczystość rozpoczęła się o godz. 11.00 od powitania zaproszonych gości przez dra Jarosława Matysiaka — kierownika Poznańskiego Oddziału Archiwum PAN. Następnie głos zabrał dr Józef Malinowski, który w krótkim referacie przybliżył sylwetki poprzednich kierowników Oddziału — doc. dra Kazimierza Ślaskiego, dra Jana Szajbła i dr Anny Marciniak. Z kolei dyrektor Archiwum PAN dr hab. Hanna Krajewska przedstawiła dzieje Muzeum Polskiego w Rapperswilu. Następnie głos zabrali zaproszeni goście, którzy — oprócz odczytania adresów gratulacyjnych — w niezwykle ciepłych słowach wyrazili się o dotychczasowej działalności Poznańskiego

Oddziału Archiwum PAN. Po odczytaniu telegramów gratulacyjnych przez kierownika Oddziału obejrzano film *Archiwum Poznańskiej Nauki* poświęcony działalności i zbiorom poznańskiej instytucji, a następnie goście udali się do lokalu Gastro — Królscy i Gebru, gdzie zostali podjęci wykwintnym obiadem.

Następnego dnia goście z Warszawy zwiedzili Muzeum Pałac w podpoznańskim Rogalinie — siedzibę wielkopolskiego rodu Raczyńskich.

Jubileusz 60-lecia powstania Poznańskiego Oddziału Archiwum Polskiej Akademii Nauk stał się doskonałą okazją do podsumowania dotychczasowego dorobku oraz podkreślenia roli, jaką Archiwum PAN odgrywało i odgrywa w poznańskim środowisku naukowym.

Tort jubileuszowy, 2016, APAN Oddział w Poznaniu

Dorota Piętka-Hadała
Warszawa

VII WARSZAWSKI PIKNIK ARCHIWALNY

11 CZERWCA 2016 ROKU

PAŁAC STASZICA I MUZEUM DRUKARSTWA W WARSZAWIE, ODDZIAŁ MUZEUM WARSZAWY RELACJA Z PAŁACU STASZICA

Każda edycja Warszawskiego Pikniku Archiwalnego, w tym roku już VII, przynosi nowe doświadczenia, niespodzianki, wzruszenia i emocje. Ekipa organizatorów pozostała jak zwykle zgrana i życzliwa, także na przekór niespodziewanie zaistniałym sytuacjom. Tak było właśnie w tym roku, kiedy plac przed Pałacem Staszica, obok pomnika Mikołaja Kopernika, upodobało sobie jako miejsce zbiórki kilka zgromadzeń protestujących pod różnymi hasłami. Obecność służb porządkowych i atmosfera napięcia nie były sprzymierzeńcami naszego Pikniku. Stoiska handlowe z atrakcyjnymi towarami i pamiątkami oraz kiermasz książek otrzymały polecenie ewakuacji. Grała tylko orkiestra — The Warsaw Dixielanders — związana z Piknikiem od kilku lat, która swymi żywymi rytmami, mimo wszystko, zapraszała na sympatyczną i atrakcyjną imprezę do wnętrza Pałacu.

A tam, jak co roku, począwszy od holu głównego, przez antresolę, w każdej z sal prezentowano wiele ciekawych i fascynujących wystaw, wystąpień, prezentacji, wydawnictw.

Tegoroczny temat *Patroni warszawskich ulic i kobiety zasłużone dla stolicy* zaowocował bogatym i różnorodnym programem. Podczas wystąpień i referatów przedstawiono sylwetki znanych osób, takich jak: Aleksander Gieysztor, Stefan Starzyński, Ludwik Krzywicki, Ignacy Jan Paderewski, Janusz Korczak, Stanisław Lorentz, Xawery Dunikowski, Józef Piłsudski, Jan Sobieski, Samuel Orgelbrand, Irena Sendlerowa, Stanisława Wysocka, Irena Kwiatkowska, Zofia Nasierowska, Olga Małkowska, Lucyna Ćwierczakiewiczowa.

Zachwycaly liczne ekspozycje, a wśród nich np. o: życiu i dokonaniach naukowych profesora Aleksandra Gieysztora, profesorach Politechniki Warszawskiej, syrence warszawskiej, znanych absolwentach Szkoły Głównej Handlowej, ludziach zasłużonych dla Muzeum Narodowego, posłankach i senatorach II RP i wybitnych postaciach środowiska harcerskiego. W sali kinowej, na parterze, zaprezentowano m.in. materiały filmowe, otrzymane z Filмотeki Narodowej i Archiwum TVP3 Warszawa, które to instytucje prawie od początku istnienia Pikniku są jego współorganizatorami. Jedną z sal

zajęło Archiwum Polskiego Radia, gdzie czekały odwiedzających liczne atrakcje, nagrania, ekspozycje i spotkania na żywo z aktorami znanymi z anteny.

Najważniejszym wydarzeniem tegorocznego Pikniku było spotkanie z panią Krystyną Jandą, znaną i popularną aktorką filmową i teatralną, osobą prowadzącą szeroką i różnorodną działalność, oddaną dla kultury, z ogromną empatią do ludzi. Spotkanie cieszyło się dużym zainteresowaniem i zgromadziło wielu jej wielbicieli, którzy mieli okazję zdobyć autograf aktorki.

Bardzo ciekawy program piknikowy przygotowało również Muzeum Drukarnictwa, Oddział Muzeum Warszawy, we własnej siedzibie na Pradze. Przewidywał on pokazanie prezentacji multimedialnej ukazującej dzieje firmy Samuel Orgelbrand i Synowie, a także zademonstrowanie przykładów artefaktów związanych z firmą i jej działalnością. Ponadto przeprowadzono pokaz oryginalnych przykładów orgelbrandianów z tamtejszych zbiorów, m.in. przedstawiono unikatowy dokument archiwalny — świadectwo pracy zecera z 1848 roku z autografem Samuela Orgelbranda i pieczęcią jego drukarni. Uczestnicy spotkania mogli wytłoczyć druk okolicznościowy ze składu typograficznego na zabytkowej maszynie korektorskiej.

W tym roku patronat honorowy nad Piknikiem objął prezes Polskiej Akademii Nauk, patronat naukowy Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, patronat medialny Polskie Radio S.A., TVP Historia, TVP Polonia, TVP 3 Warszawa i magazyn „Stolica”. Odwiedzili nas przedstawiciele mediów, którzy przeprowadzili wywiady i nakręcili relacje filmowe, przekazywane sprawnie na anteny; audycje pokazały, że działania nasze są oczekiwane, atrakcyjne i warte uwagi. Pomagało nam wielu młodych ludzi z drużyn harcerskich, a także młodzież z 63. LO im. Łajosa Kossutha, mająca kilka własnych punktów w programie.

Na kolejny Warszawski Piknik Archiwalny zaplanowaliśmy również wiele atrakcji. Czekamy w czerwcu 2017 roku.

Dyrektor Hanna Krajewska i Krystyna Janda, VII Piknik Archiwalny, 2016, APAN

Dorota Piętka-Hadała
Warszawa

**SPRAWOZDANIE
Z UCZESTNICTWA POLSKIEJ AKADEMII
NAUK ARCHIWUM W WARSZAWIE
W XX FESTIWALU NAUKI
W PAŁACU STASZICA W WARSZAWIE
1 PAŹDZIERNIKA 2016 ROKU**

1 października 2016 roku PAN Archiwum w Warszawie wzięło udział po raz piąty w Festiwalu Nauki w Warszawie, podobnie jak w latach poprzednich w ramach spotkań weekendowych.

XX Festiwal Nauki powitaliśmy w pierwszą sobotę października w Pałacu Staszica, gdzie wraz z kilkoma innymi instytucjami PAN, w ramach reprezentowanych przez nie dziedzinach nauki, przygotowane były spotkania, wystąpienia, prezentacje i wystawy.

W tym roku pogoda była nieco łaskawsza niż rok temu, ale intensywny remont frontowej elewacji budynku Pałacu, uwidaczniający się w tym momencie w formie rusztowań i siatek zabezpieczających mury, nie bardzo zachęcał do wejścia do środka. Pomimo to, wiszący wysoko na rusztowaniach baner festiwalowy oraz plakaty i plansze z programem na zewnątrz i wewnątrz budynku spełniły znakomicie swoje zadanie i sprawiły, że Festiwal cieszył się wysoką frekwencją.

Lokalizacja naszej części imprezy była, podobnie jak w ubiegłym roku, w sali Marii Skłodowskiej-Curie, na 1. piętrze, trochę na uboczu od innych sal. Staraliśmy się ułatwić odwiedzającym dotarcie do niej, tworząc w widocznym miejscu stoisko informacyjne, z czytelną grafiką i dyżurującymi w nim pracownikami Archiwum, co okazało się bardzo mile odbierane. Program spotkań weekendowych w całym Pałacu był prezentowany przez sześć placówek Polskiej Akademii Nauk, a mianowicie: PAN Ogród Botaniczny — CZRB w Powsinie, Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Instytut Nauk Ekonomicznych PAN, Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych PAN, PAN Archiwum w Warszawie i PAN Zakład Działalności Pomocniczej.

Program Archiwum składał się z sześciu wystąpień wzbogaconych ciekawymi prezentacjami, wystawy i filmu. Tematyka była bardzo róż-

nicowana, przez co pokazywała, jak szeroki jest wachlarz naszych działań i jak cennym zasobem archiwalnym dysponujemy. Omawiane były losy Pałacu Staszica w okresie międzywojennym, zasady i przypadki pozyskiwania spuścizn naukowych i prywatnych, historia bibliotek przez wieki, sylwetka Fryderyka Jarosy'ego — aktora i konferansjera kabaretów przedwojennej Warszawy, incydenty i skandale dyplomatyczne w ostatnim stuleciu, a na koniec kulisy powstawania prezentowanej wystawy *Warszawa moja miłość*, która wzbudziła ogromne zainteresowanie. Z uwagą przyjęto także fragment filmu *Aleksander Gieysztor — życie i pasja*, poświęcony wielkiemu uczonemu, historykowi, którego 100-lecie urodzin obchodziliśmy w 2016 roku.

Wysoka frekwencja słuchaczy spowodowała, że w pewnym momencie organizatorzy musieli dostawić kilka rzędów krzeseł dla przybyłych osób, ponieważ zabrakło miejsca. Naszymi gośćmi byli zarówno młodzi, jak i starsi, rodzice z dziećmi i seniorzy, warszawiacy i cudzoziemcy.

Cieszy fakt, że możemy przygotowywać z roku na rok coraz inne tematy na Festiwal Nauki, atrakcyjne, mało znane, oparte na wydarzeniach i dokumentach, które wzbogacają naszą wiedzę i tę naukową, i tę życiową, które sprawiają, że chce się wiedzieć więcej i że ludzie na takie spotkania czekają! Mamy nadzieję, że ci, którzy odwiedzili nas w 2016 roku, pojawią się tu również za rok i zachęcą do tego jeszcze swoich znajomych.

Jak zawsze gorąco zapraszamy i będziemy oczekiwać wszystkich zainteresowanych w pięknie odnowionych wnętrzach Pałacu Staszica!

Goście XX Festiwalu Nauki w sali Marii Skłodowskiej-Curie, 2016, APAN

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI PAN ARCHIWUM W WARSZAWIE W 2015 ROKU

PODSTAWOWE DANE O ARCHIWUM

Archiwum ma swoje oddziały w Poznaniu oraz w Katowicach. Archiwum posiada zasób historyczny powierzony i dysponuje 25 etatami.

W roku sprawozdawczym zatrudnionych było 30 osób, w tym w Warszawie 25 (piętnaście w niepełnym wymiarze godzin), w Poznaniu cztery (dwie w niepełnym wymiarze), w Katowicach jedna. Większość stanowią pracownicy zajmujący się merytoryczną działalnością archiwalną, w tym: trzech kustoszy, ośmiu adiunktów archiwalnych, starszy dokumentalista, dwóch dokumentalistów, trzech młodszych archiwistów, starszy bibliotekarz, dwóch konserwatorów dzieł sztuki; 26 osób ma wykształcenie wyższe, w tym siedem osób — stopień doktora.

W PAN Archiwum w Warszawie przestały pracować Hanna Szymczyk (13 kwietnia) i Paulina Mitek (30 września).

Rada Naukowa odbyła posiedzenie 11 marca. Posiedzenie otworzyła wiceprezes Polskiej Akademii Nauk prof. dr hab. Mirosława Marody, która złożyła nowej Radzie Naukowej życzenia owocnej pracy w kadencji 2015–2018 oraz uroczystie wręczyła wszystkim jej obecnym członkom nominacje. W wyniku przeprowadzonych wyborów przewodniczącym Rady został ponownie prof. Leszek Zasztowt, a funkcję wiceprzewodniczącego powierzono prof. Alicji Kuleckiej. Członkowie Rady Naukowej przyjęli protokół poprzedniego posiedzenia Rady Naukowej Archiwum PAN, a dyrektor Hanna Krajewska zaprezentowała sprawozdanie z pracy APAN w 2014 roku i plany pracy na rok 2015. W drugiej części spotkania członkom Rady zaprezentowano wystawę *Tylko fotografie nie liczą się z czasem*, pokazującą wybrane zdjęcia z kolekcji fotografii z początku XX wieku z widokami kilkunastu miast polskich, m.in. Łodzi, Sieradza, Łęczycy, Piotrkowa Trybunalskiego, Sulejowa, Lutomierska, Podgórzyc, Łagiewnik, Kalisza i Lublina. Kolekcja ta, obejmująca blisko 500 zdjęć, zebrana została przez prof. Roberta Rembielińskiego, łódzkiego farmaceutę i historyka, kierownika pierwszej w Polsce Katedry Historii Farmacji na Wydziale Farmaceutycznym Akademii Medycznej w Łodzi. Członkowie Rady Naukowej Archiwum PAN mieli przyjemność gościć córki profesora Roberta Rembielińskiego: profesor Barbarę Kuźnicką i jej męża profesora Leszka Kuźnickiego, którzy ofiarowali APAN wspomniany unikatowy

album i użyczyli na potrzeby wystawy zdjęcia z archiwum rodzinnego, oraz Teresę Maternicką z małżonkiem.

Po zakończeniu posiedzenia Rady Naukowej odbyło się Kolegium Dyrekcji, w którym udział wzięli kierownicy oddziałów oraz przedstawiciele PAN Archiwum w Warszawie. Na spotkaniu raz jeszcze omówiono najważniejsze wydarzenia minionego roku, sprawy bieżące oraz plany.

W roku sprawozdawczym dyrektor Archiwum Hanna Krajewska użyła stopień naukowy doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych (2 grudnia).

Stan zasobu

W 2015 roku nastąpił przyrost zasobu o 78,35 m.b. akt. W Warszawie wpłynęło 38,55 m.b. materiałów pochodzenia prywatnego i 19,97 m.b. materiałów pochodzenia instytucjonalnego. Stan zasobu Oddziału w Poznaniu powiększył się o 10,74 m.b. materiałów pochodzenia prywatnego, zasób Oddziału w Katowicach powiększył się o 9,09 m.b. materiałów pochodzenia prywatnego.

Ogólny stan zasobu wynosi obecnie 3171,03 m.b., z tego w Warszawie znajduje się 2457,71 m.b., w Poznaniu 453,32 m.b., a w Katowicach 259,99 m.b. akt i dokumentacji aktowej.

Wykaz nabytków zawiera załącznik nr 1.

Komisja Metodyczna pod przewodnictwem Anity Chodkowskiej odbyła dwa posiedzenia, na których członkowie Komisji zatwierdzili 18 inwentarzy i omówili uwagi do dwóch. Uwagi do pozostałych inwentarzy przesyłane były autorom na bieżąco pocztą internetową. Omówiono problemy ujednolicenia opisu jednostek archiwalnych, w których występują nazwy własne instytutów i instytucji. Ustalono, że w przypadku uniwersytetów i szkół wyższych najpierw będzie występowała nazwa szkoły, następnie wydział, instytut czy katedra. W innych wypadkach należy przyjmować nazwę występującą na pieczęciach lub obowiązującą w danym okresie.

Komisja Archiwalnej Oceny Dokumentacji zaopiniowała pozytywnie 24 wnioski na wybrakowanie ok. 433 m.b. dokumentacji niearchiwalnej w placówkach PAN.

Komisja Opiniowania Normatywów udzieliła 24 porady, konsultacje elektroniczne i telefoniczne. Skonsultowano oraz zaopiniowano sześć kompletów instrukcji kancelaryjnych, rzeczowych wykazów akt i instrukcji organizacji i zakresu działania archiwum zakładowego. Przeprowadzono cztery kontrole placówek PAN w zakresie postępowania z dokumentacją aktową i funkcjonowania archiwów zakładowych.

Zbiór fotografii liczy 31011 fotografii, negatywów, pocztówek, odbitek kserograficznych oraz 79 płyt CD.

Stan zbiorów mikrofilmowych nie powiększył się i wynosi 1129047 klatek mikrofilmów negatywowych oraz 3225478 klatek mikrofilmów pozytywowych. Zbiór medali powiększył się o 17 medalionów gipsowych i liczy 1079 zewidencjonowanych obiektów.

Księgozbiór w Warszawie powiększył się o 231 woluminów wydawnictw zwartych i 50 woluminów czasopism, w Poznaniu o 58 woluminów wydawnictw zwartych i 46 woluminów wydawnictw ciągłych, w Katowicach o dwanaście woluminów wydawnictw zwartych i osiem woluminów wydawnictw ciągłych.

ARCHIWUM PAN W WARSZAWIE

1. Naukowo-archiwalne opracowanie zasobu

Prowadzono prace porządkowe w archiwaliach pochodzenia urzędowego i prywatnego. Komisja Metodyczna zatwierdziła inwentarze: Aleksandra Czartkowskiego, Leona Gecowa, Edwarda Lipińskiego, Jerzego Pniewskiego, Andrzeja Sołtana, Tadeusza Turkowskiego, Baltazara Zdankowskiego i Antoniego Żabki-Potopowicza. Uwagi do czterech innych inwentarzy przekazano autorom. Kontynuowano rozpoczęte prace oraz podejmowano porządkowanie kolejnych spuścizn. Pozyskane archiwa osobiste na bieżąco zaopatrywano w spisy tymczasowe.

Uzupełniano istniejące bazy danych i spisy nekrologów.

2. Ewidencja zasobu archiwalnego

Kontynuowano administrację baz danych. Do bazy danych IZA wprowadzono 1024 rekordy. W związku ze zmianą stosowanej bazy danych na bazę ZoSIA część rekordów została przekonwertowana, a pracownicy po odbyciu szkolenia rozpoczęli już wpisywanie rekordów do nowej bazy. Administracja bazy danych SEZAM również podporządkowana została zmianom. Przekonwertowano i zmodyfikowano opisy 820 rekordów na potrzeby ZoSIA, wprowadzając 22 nowe.

3. Kształtowanie narastającego zasobu archiwalnego

Opiniowanie i konsultowanie normatywów, wizytacje placówek

W zakresie kształtowania narastającego zasobu PAN Archiwum w Warszawie udzielono porad i konsultacji dziewięciu placówkom. Skonsultowano oraz zaopiniowano cztery komplety normatywów. Przeprowadzono trzy kontrole placówek PAN w zakresie postępowania z dokumentacją aktową i funkcjonowania archiwów zakładowych.

Brakowanie dokumentacji niearchiwalnej

Komisja Archiwalnej Oceny Dokumentacji zaopiniowała pozytywnie piętnaście wniosków o wybrakowanie ok. 246 m.b. dokumentacji niearchiwalnej w placówkach PAN. Udzielono licznych wskazówek dotyczących niszczenia dokumentacji przeterminowanej.

4. Konserwacja akt

Kontynuowano konserwację diariuszy W.L. Jaworskiego, poddając je dezynfekcji i badaniom mikrobiologicznym, a następnie oczyszczaniu, odkwaszaniu, uzupełnianiu ubytków, dublowaniu kart i oprawie. Całość prac konserwatorskich zaopatrzone w dokumentację opisową i fotograficzną.

5. Dział fotografii i mikrofilmów

Stan zbiorów mikrofilmowych nie powiększył się i wynosi 1129047 klatek mikrofilmów negatywowych i 3225478 klatek mikrofilmów pozytywowych.

Zbiór fotografii liczy obecnie 30890 fotografii, negatywów, pocztówek, odbitek kserograficznych oraz 24 płyty CD. Kontynuowane było zabezpieczanie zbiorów polegające na przekładaniu fotografii do obwolot z bawelnianego papieru. Zabezpieczono w ten sposób około 1000 fotografii. Jednocześnie wykonano 817 wpisów w bazach danych fotografii. Zdigitalizowany zbiór fotografii liczy ok. 23000 zdjęć. Na platformie Archiwum Cyfrowego Połączonych Bibliotek WFiS UW, IFiS PAN i PTF zamieszczone zostały skany ze spuścizny Henryka Elzenberga.

6. Zbiory specjalne

Zbiór medali wzbogacił się o siedemnaście gipsowych medalionów autorstwa Wiesława Winklera, przekazanych w darze przez autora, i zawiera obecnie 1079 zewidencjonowanych obiektów.

7. Biblioteka

Księgozbiór powiększył się o 231 woluminów druków zwartych (51 zakupiono, 180 pozyskano z darów) i o 50 woluminów wydawnictw ciągłych (20 zakupiono, 30 — dary). Księgozbiór liczy 12567 woluminów druków zwartych i 10224 woluminy wydawnictw ciągłych. Kontynuowano prowadzoną od kilku lat wymianę dubletów z Biblioteką Kórnicką PAN oraz Niemieckim Instytutem Historycznym w Warszawie.

W roku sprawozdawczym wprowadzono 545 rekordów, obejmujących zarówno nowo pozyskane publikacje, jak i starsze wydawnictwa. Łącznie w bazie MAK znajduje się 6080 rekordów.

Zrealizowano 544 wypożyczenia czasopism i książek. Na potrzeby pracowników Archiwum wypożyczono z innych bibliotek 174 książki i czasopisma w: Bibliotece Instytutu Badań Literackich PAN, Bibliotece Instytutu Historii Nauki PAN, Bibliotece Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego i innych.

8. Wydawnictwa

Ukazał się kolejny tom „Biuletynu Archiwum PAN” nr 55. Zamieszczone w nim artykuły nawiązują w większości do dwóch ważnych rocznic: 70. rocznicy wybuchu powstania warszawskiego i 100. rocznicy wybuchu 1. wojny światowej. Prowadzono również prace redakcyjne nad przygotowaniem do publikacji numeru 56. Kolportowano inne, wcześniejsze wydawnictwa Archiwum PAN.

9. Udostępnianie

W Pracowni Naukowej odnotowano 412 odwiedzin czytelników korzystających z materiałów archiwalnych. Udostępniono 2036 j.a., w tym: do badań naukowych 1877 j.a., na potrzeby urzędów 14 j.a., publicystyki, popularyzacji 67 j.a., na potrzeby masmediów 14 j.a. oraz inne 64 j.a. Kontynuowano prowadzenie ewidencji udostępniania w bazie danych SUMA. W 2015 roku przyjęto do realizacji 65 nowych wniosków użytkowników zasobu archiwalnego. Kartoteka użytkowników zawiera 1673 rekordy. Jest prowadzona na bieżąco i obejmuje dane za lata 1998–2015.

Na zamówienia czytelników wykonano 4030 kserokopii i 2403 skany. Dla Archiwum Cyfrowego Połączonych Bibliotek WFIS UW, IFIS PAN i PTF przygotowano do skanowania materiały ze spuścizny Henryka Elzenberga. Przygotowano także materiały archiwalne wykorzystane przy produkcji filmu o Szkole Lwowsko-Warszawskiej.

Zrealizowano drogą tradycyjną i pocztą elektroniczną 75 kwerend merytorycznych i w zespołach akt osobowych.

10. Popularyzacja

Wystawy

PAN Archiwum w Warszawie w roku sprawozdawczym podejmowało liczne inicjatywy mające na celu popularyzację historii nauki i szeroką prezentację własnego zasobu. Działania te zazwyczaj związane były z obchodami rocznic ważnych wydarzeń lub stanowiły odpowiedź na aktualne tematy.

5 lutego w kuluarach Sejmu prezentowana była wystawa pt. *Zbiory Muzeum Polskiego w Rapperswillu*, której Archiwum było współorganizatorem. Otwarcu wystawy towarzyszyły wystąpienia ambasadora Szwajcarii Lukasa Beglingera, marszałka Sejmu Radosława Sikorskiego i dyrektora Muzeum w Rapperswillu Anny Buchmann. Posłowie i goście Sejmu mogli wystawę oglądać przez tydzień.

Wernisaż wystawy *Tylko fotografie nie liczą się z czasem*, której organizatorem było Archiwum, odbył się 11 marca i towarzyszył Radzie Naukowej Archiwum. Wystawa była prezentowana w Pałacu Staszica przez tydzień, a następnie udostępniona w Muzeum Farmacji w Łodzi (10 sierpnia–14 września) i w Muzeum Miasta Pabianice (3 listopada–25 stycznia 2016). W międzyczasie wystawę mogli zobaczyć uczestnicy XIX Festiwalu Nauki, który odbył się 19–20 września w Domu Zjazdów i Konferencji w Jabłonie. Na festiwalu prezentowane były także filmy popularyzujące zasób PAN Archiwum w Warszawie, a odczyty, pokazy multimedialne i warsztaty odbyły się także 26 września w Pałacu Staszica.

Archiwum, jak co roku, wzięło udział w ogólnopolskiej imprezie Noc Muzeów, która odbyła się 16 maja. Nieśląbną popularnością cieszyły się wykłady i prezentacja multimedialna na temat dziejów Pałacu Staszica. Zaprezentowano także, po raz kolejny, wystawę pt. *Drogi do niepodległości*, która następnie pokazana była w Bibliotece Publicznej im. Zygmunta Jana Rumla w Warszawie (5–20 listopada) i Zespole Szkół nr 82 im. Stanisława Staszica w Warszawie (24 listopada–15 grudnia), a także nową, jubileuszową wystawę pt. *Albert Einstein. 60. rocznica śmierci genialnego uczonoego*. Wystawa ta przygotowana została m.in. z wykorzystaniem materiałów archiwalnych pochodzących z zespołu Mieczysława Wolfkego, przechowywanych w Archiwum. Wystawę wzbogacił pokaz oryginału rękopiśmiennego listu Alberta Einsteina do Mieczysława Wolfkego. Dla młodszych uczestników spotkania przygotowano warsztaty plastyczne. W czasie trwania imprezy nakręcony został film *Noc Muzeów w Pałacu Staszica 2015*, który zamieszczono na portalu www.youtube.pl oraz na facebooku Archiwum PAN.

W związku z Międzynarodowym Dniem Archiwów 13 czerwca odbył się VI Warszawski Piknik Archiwalny. Patronat honorowy nad imprezą objął minister spraw zagranicznych, patronat naukowy Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, a patronat medialny Polskie Radio S.A., TVP Warszawa, TVP Historia, TVP Polonia oraz miesięcznik „Stolica”. Piknik zorganizowany pod hasłem *Cudzoziemcy w Warszawie* współorganizowało 29 znanych instytucji nauki i kultury, a wśród nich archiwa, biblioteki, muzea i fundacje. Na zaproszenie Archiwum w Pikniku wziął udział znany dziennikarz francuski Bernard Margueritte, który opowiadał o swoich pierwszych kontaktach z naszym krajem, artystka i reżyserka z Ukrainy

oraz archiwiści z krajów Grupy Wyszehradzkiej. Spotkaniom towarzyszyły wystawy, m.in. przygotowana specjalnie na ten dzień wystawa planszowa *Gościli w Pałacu Staszica*, wystąpienia, prezentacje, warsztaty i filmy, m.in. Filmoteki Narodowej i TVP Warszawa, Domu Spotkań z Historią, Biblioteki Politechniki Warszawskiej. Wystawa o gościach Pałacu Staszica prezentowana jest od 23 listopada do chwili obecnej w Bibliotece Publicznej im. Zygmunta Jana Rumla. Wszystkie wydarzenia Pikniku zarejestrowane zostały na filmie i zamieszczone na portalu www.youtube.pl oraz na facebooku Archiwum PAN.

Kalendarz wystaw zorganizowanych przez Archiwum zamknęło *Boże Narodzenie w zasobie PAN Archiwum*. Wystawa, prezentująca różnorodne materiały archiwalne tematycznie związane z gwiazdką, otwarta została 20 grudnia w Pałacu Staszica i przez kilka dni pozwoliła cieszyć się świąteczną ikonografią sprzed lat.

W grudniu przygotowane zostały także wystawy planszowe *Od Wyszehradu do Wyszehradu* oraz *Byłem i będę. O historyku, który tworzył historię. Aleksander Gieysztor w zbiorach PAN Archiwum w Warszawie*. Pierwsza z nich prezentuje historię stosunków państw Grupy Wyszehradzkiej na przestrzeni wieków — od pierwszego zjazdu w Wyszehradzie w 1335 roku do powstania Grupy Wyszehradzkiej w 1991 roku w świetle najważniejszych dokumentów znajdujących się w archiwach państw Grupy Wyszehradzkiej. Druga, oparta na bogatym materiale ikonograficznym, ma na celu upowszechnianie wiedzy o życiu i dokonaniach w Polsce i na świecie jednego z najwybitniejszych polskich uczonych.

Większości wydarzeń organizowanych przez PAN Archiwum towarzyszyły wystąpienia w środkach masowego przekazu. Udzielono czterech wywiadów prasowych, radiowych, telewizyjnych i internetowych. Przygotowano materiały i wzięto udział (27 lutego) w produkcji filmu o Szkole Lwowsko-Warszawskiej, realizowanego przez firmę „Film Open Group”.

Konferencje i seminaria

19 lutego PAN Archiwum w Warszawie było, jak co roku, organizatorem seminarium poświęconego Mikołajowi Kopernikowi w jego 542. urodziny. Referatowi *Kopernik i heliocentryzm w dziełach Jana Heweliusza* towarzyszyła wystawa *Życie i dzieło Mikołaja Kopernika*, która następnie prezentowana była w Muzeum Dawnego Kupiectwa w Świdnicy (25 września–22 listopada).

We współpracy z Polskim Towarzystwem Archiwalnym i Stowarzyszeniem Muzealników Polskich o. Mazowsze 26 marca Archiwum zorganizowało w Pałacu Staszica seminarium pt. *Rola dokumentu w muzeach*. Seminarium patronatem honorowym objął marszałek

województwa mazowieckiego, a wśród prelegentów znalazł się naczelny dyrektor archiwów państwowych. Seminarium skierowane było głównie do archiwistów pracujących w muzeach i poruszało tematy miejsca archiwum w muzeum oraz rozróżnienia archiwaliów od obiektów muzealnych, a także ogólnych problemów, z jakimi na co dzień spotykają się pracownicy archiwów.

Rezultatem współpracy Instytutu Historycznego UW, Instytutu Pamięci Narodowej, Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, Archiwum Głównego Akt Dawnych, PAN Archiwum w Warszawie i Sekcji Edukacji Archiwalnej SAP była konferencja pt. *Archiwa Polski i Europy — wspólne dziedzictwo, różne doświadczenia*, która odbyła się 16–17 września. Na konferencji przedstawiono 27 referatów poruszających problemy archiwistyki w krajach Europy.

W dniach 25–26 listopada odbyła się konferencja *Warszawa ma wiele twarzy* z cyklu *Warszawska jesień archiwalna*, zorganizowana przez Archiwum we współpracy z IPN, IHUW, AP Warszawa i NDAP. Jej celem było ukazanie historii Warszawy w świetle zachowanych dokumentów jako miasta wielu przenikających się kultur. Zaprezentowano łącznie 29 referatów ujętych w czterech blokach tematycznych: Kultura teatralna w Warszawie; Kultura literacka w Warszawie; Mniejszości narodowe, wyznania i wspólnoty religijne w Warszawie; Kultura życia codziennego. Podczas dwóch dni obrad przedstawiono wystąpienia, dla których źródłem były dokumenty gromadzone w warszawskich archiwach i innych instytucjach. Prezentowane referaty opierały się na źródłach archiwalnych, dokumentach zgromadzonych w archiwach i instytucjach warszawskich. Przedstawiono także warszawiana przechowywane w oddziałach PAN Archiwum w Poznaniu oraz w Katowicach. Konferencji towarzyszyła wystawa pt. *Warszawa moja miłość*.

Archiwum było współorganizatorem jubileuszowej konferencji w 40. rocznicę utworzenia Łomżyńskiego Towarzystwa Naukowego im. Wagów, która poświęcona została genealogiom sławnych rodzin z Mazowsza i Podlasia (8–10 października, Łomża). Część obrad poświęcona była postaci Adama Chętnika — etnografa, działacza społeczno-politycznego, założyciela skansenu kurpiowskiego w Nowogrodzie — w 130. rocznicę jego urodzin.

Odbyły się także seminaria i spotkania naukowe organizowane i współorganizowane przez PAN Archiwum w Warszawie, dotyczące Jana Husa, kolekcjonerstwa i Muzeum Polskiego w Rapperswilu. Pracownicy Archiwum PAN w Warszawie byli także uczestnikami licznych konferencji, sympozjów i spotkań naukowych zarówno polskich, jak i zagranicznych, na których wygłosili 58 referatów i odczytów. Prowadzono stałą współpracę z Uniwersytetem Trzeciego Wieku, organizując regularne wykłady dla jego

uczestników. Odbyły się także lekcje muzealne dla uczniów szkół podstawowych pt. *Ciekawe dokumenty z zbiorach PAN Archiwum w Warszawie* oraz *Dlaczego warto prowadzić własne archiwum*. Grupa młodzieży biorąca udział w programie Erasmus uczestniczyła w spotkaniu *Prezentacja ciekawych zbiorów PAN Archiwum w Warszawie*. W ramach permanentnej edukacji archiwalnej pracownicy PAN Archiwum uczestniczyli w wystawach i prezentacjach muzeów i archiwów.

Strona internetowa

Strona internetowa Archiwum odnotowała blisko 7000 tysięcy wejść, zamieszczono na niej 34 wpisy o działalności placówki i jej ciekawych zbiorach. Na portalu społecznościowym facebook zamieszczono 89 informacji i odnotowano 14438 wejść. Wydarzenia archiwalne spotkały się z 52 komentarzami na stronach internetowych innych instytucji.

11. Praktyki archiwalne

Praktyki archiwalne odbyła studentka Uniwersytetu Warszawskiego oraz czworo uczniów Centrum Kształcenia Ustawicznego nr 2 w Warszawie. Wszyscy oni zapoznali się z zasobem Archiwum oraz metodami opracowywania archiwów prywatnych.

12. Zebrania i posiedzenia

W siedzibie Archiwum PAN w Warszawie odbywały się cotygodniowe spotkania poświęcone omawianiu spraw bieżących i podnoszeniu kwalifikacji zawodowych. Pracownicy Archiwum zapoznali się z nową ustawą archiwalną oraz uczestniczyli w szkoleniu omawiającym stosowanie bazy danych Zintegrowany System Informacji Archiwalnej ZoSIA w Archiwum, odwiedzili Instytut Pamięci Narodowej, Muzeum Żydów Polskich „Polin” oraz inne placówki naukowe i kulturalne.

13. Współpraca naukowa

Współpraca naukowa krajowa

Dyrektor i pracownicy Archiwum PAN w Warszawie uczestniczyli w licznych spotkaniach naukowych, m.in. w: gali zorganizowanej przez Fundację Kronenberga na Zamku Królewskim (12 lutego), seminarium *Archiwa: udostępniam!* (25 lutego), I Kongresie Muzealników Polskich (12 kwietnia), seminarium audiowizualnym *Prawo autorskie — co nowego?* (21 kwietnia), spotkaniu archiwistów Grupy Wyszehradzkiej

zorganizowanym w związku z Międzynarodowym Dniem Archiwów (11–14 czerwca) oraz szkoleniu *Digitalizacja materiałów archiwalnych. Szkolenia bazowe* (24–25 października), warsztatach *Prawo autorskie — co musi wiedzieć bibliotekarz: dozwolony użytek biblioteczny i związane z nim problemy interpretacyjne* (20 listopada), V Toruńskich Konfrontacjach Archiwalnych *Archiwistyka uniwersalna, archiwistyka lokalna* (4–5 grudnia).

Współpraca naukowa z zagranicą

Dyrektor i pracownicy PAN Archiwum uczestniczyli w Kongresie Archiwistów Czeskich (7–9 kwietnia, Podiebrady), Kongresie Archiwistów Słowackich (19–21 maja, Liptowski Mikulasz), International Conference of Association of Hungarian Archivists (6–9 lipca, Gödöllő) oraz Konferencji Muzeów, Archiwów, Bibliotek na Zachodzie (3–6 września, Muzeum Polskie w Rapperswilu).

ODDZIAŁY ARCHIWUM PAN

1. Naukowo-archiwalne opracowanie zasobu

Prowadzono prace porządkowe w archiwaliach pochodzenia urzędowego i prywatnego. Komisja Metodyczna zatwierdziła inwentarze: Jadwigi Czachowskiej, Sławomira Leitgebera, Rufiny Ludwiczak, Krzysztofa Skubiszewskiego, Aleksandry Smockiewicz, Zdzisława Stolzmana, Marii Szmytówny, Kazimierza Ślaskiego, Tadeusza Vetulaniego. Przekazano uwagi do trzech innych inwentarzy.

W archiwum prasowym gromadzącym wycinki dotyczące uczonych oraz nauki w Wielkopolsce znajduje się 477 teczek o łącznej objętości ok. 6,00 m.b. Materiały są ułożone alfabetycznie (uczeni) oraz rzeczowo według zagadnień: uczelnie, instytucje i towarzystwa naukowe, wydarzenia naukowe, historia Poznania i regionu, nekrologi.

W Oddziale w Katowicach kontynuowano prace nad porządkowaniem materiałów Wacława Leśniańskiego i Józefa Chlebowczyka. Wstępnie uporządkowano przejęte w roku sprawozdawczym spuścizny Jana Łopuszańskiego, Daniela Józefa Bema, Tadeusza Hoblera, Marii Anny Szumiec i Jana Szumca. Rozpoczęto porządkowanie materiałów Zakładu Antropologii Polskiej Akademii Nauk we Wrocławiu.

Kontynuowano rozpoczęte prace oraz na bieżąco sporządzano spisy i wstępnie porządkowano pozyskane spuścizny.

2. Kształtowanie narastającego zasobu aktowego

W ramach opieki nad narastającym zasobem archiwalnym pracownicy Oddziału w Poznaniu zaopiniowali pozytywnie normatywy kancelaryjno-archiwalne Instytutu Dendrologii PAN w Kórniku oraz Instytutu Chemii Bioorganicznej PAN i udzielili czterech konsultacji archiwalnych. Pozytywnie zaopiniowano wnioski trzech placówek, na podstawie których wybrakowano 47,22 m.b. dokumentacji niearchiwalnej.

Pracownik Oddziału w Katowicach przeprowadził kontrolę kompleksową PAN Oddziału we Wrocławiu, udzielił piętnaście konsultacji archiwistom zakładowym, przeprowadził cztery ekspertyzy dokumentacji niearchiwalnej i jedną ekspertyzę dokumentacji kategorii BE, pozytywnie zaopiniował sześć wniosków o brakowanie, na podstawie których wybrakowano 138,85 m.b. dokumentacji niearchiwalnej.

3. Zbiór mikrofilmów i fotografii

Zbiór mikrofilmowy Oddziału w Poznaniu nie uległ zmianie i liczy 770 szpul. Zbiór fotografii powiększył się o fotografie czarno-białe i kolorowe, które wpłynęły do Oddziału wraz z materiałami Andrzeja Wędzkiego, Zdzisława Stolzmann, Zofii Hilczer-Kurnatowskiej i Zenona Sobierajskiego — łącznie kilkaset fotografii. Dokończono rozpoczętą w 2014 r. digitalizację materiałów archiwalnych ze spuścizny Heliodora Świecickiego. Łącznie wykonano 657 skanów. Zdigitalizowano także 607 dokumentów i fotografii z innych spuścizn przechowywanych w Oddziale. Łącznie zdigitalizowano 1264 dokumenty i fotografie. Zbiory płyt CD, na których są nagrane materiały Oddziału, liczą 55 sztuk i 1 przenośny twardy dysk.

Zbiór płyt CD, na których nagrane są materiały Oddziału w Katowicach, liczy siedem sztuk. Zdigitalizowano 461 dokumentów i fotografii. Całość zdigitalizowanego zbioru została zarchiwizowana na płytach DVD celem zabezpieczenia wykonanej pracy.

4. Księgozbiory

W Oddziale w Poznaniu księgozbiór powiększył się o 58 woluminów wydawnictw zwartych i 46 woluminów wydawnictw ciągłych. Stan księgozbioru podręcznego wynosi 5101 woluminów, w tym 2323 druki zwarte i 2778 wydawnictw ciągłych. Ze zbioru podręcznego skorzystało 33 czytelników, którzy wypożyczyli 89 książek i czasopism.

W Oddziale w Katowicach biblioteka podręczna powiększyła się o dwaście druków zwartych oraz o osiem woluminów wydawnictw ciągłych. Stan księgozbioru podręcznego wynosi 369 woluminów druków zwartych i 564 woluminy wydawnictw ciągłych.

5. Udostępnianie zasobu

W Oddziale w Poznaniu zanotowano 188 odwiedzin czytelników w pracowni naukowej, w tym: dziewięć osób skorzystało z informacji, a 179 z materiałów archiwalnych. Udostępniono łącznie 928 jednostek archiwalnych, w tym do badań naukowych 926, na potrzeby urzędów dwie. Zgłoszono 51 nowych tematów badawczych, w tym kilkanaście tematów prac i artykułów. Zrealizowano pocztą tradycyjną i pocztą elektroniczną 36 kwerend merytorycznych i w zespołach akt osobowych. Na zamówienie czytelników wykonano 137 kserokopii, 449 skanów — łącznie 586 reprografii ze zbiorów Oddziału.

W Oddziale w Katowicach zanotowano 47 odwiedzających, udostępniono 80 jednostek archiwalnych — wszystkie do badań naukowych, zrealizowano szesnaście kwerend merytorycznych dla użytkowników i instytucji. Wykonano 32 kserokopie i 63 skany, łącznie 95 reprografii.

6. Popularyzacja zasobu

Wystawy

W ramach realizacji programu *Archiwa są ciekawe!* Oddział w Poznaniu zorganizował 17 lutego w swojej siedzibie wystawę okolicznościową wybranych archiwaliów ze spuścizn Józefa Kostrzewskiego i Kazimierza Kaczmarczyka.

W dniach 1–28 lutego w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Żorach prezentowana była, zorganizowana przez PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Katowicach oraz Miejską Bibliotekę Publiczną w Żorach, wystawa pod tytułem *Żory w archiwaliach. Żory w zasobie Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie Oddział w Katowicach*.

12 czerwca obchodzony był w Katowicach Międzynarodowy Dzień Archiwów, w ramach którego odbył się I Katowicki Piknik Archiwalny 2015 pt. *Wędrówka po katowickich archiwach*. W trakcie Pikniku można było zasięgnąć informacji o działalności Archiwum i jego zasobie na specjalnie zorganizowanym stoisku informacyjnym oraz obejrzeć wystawę *Katowice w dokumencie archiwalnym*, której część *Katowice centrum kultury i nauki* została przygotowana przez PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Katowicach. Chętni mogli wysłuchać referatu pt. *Związki Henryka Mikołaja Góreckiego z miastem Katowice*. W nawiązaniu do imprezy dla Radia eM nagrany został wywiad poświęcony PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Katowicach.

Od 21 września do 23 października w Gminnej Bibliotece Publicznej w Pawłowicach prezentowana była wystawa pod tytułem *Pawłowice w zasobie Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie Oddział w Katowicach*, zorganizowana wspólnie przez Bibliotekę i Archiwum. Od 4 grudnia

w siedzibie Oddziału w Katowicach można obejrzeć wystawę *Materiały Stanisława Kossutha jako przykład dorobku naukowca zasłużonego dla górnictwa na Górnym Śląsku*, która powstała w ramach cyklu Przedstawiciele śląskiej nauki.

Spotkania naukowe

12 marca miało miejsce spotkanie naukowe z cyklu *Pomiędzy przeszłością a historią* w Muzeum w Rybniku, na którym wystąpił dr Mateusz Sobeczko na temat *Polityka laicyzacyjna władz komunistycznych wobec kobiet na Śląsku w latach 1945–1989*. Organizatorami spotkania byli: Stowarzyszenie Humanistyczne: Europa, Śląsk, Świat Najmniejszy, PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Katowicach, Muzeum w Rybniku.

22 kwietnia przeprowadzone zostało szkolenie kancelaryjno-archiwalne dla pracowników archiwów zakładowych instytucji Polskiej Akademii Nauk, podlegających nadzorowi Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie Oddział w Katowicach.

Strona internetowa

Strona internetowa Oddziału w Poznaniu została zaprojektowana na nowo i uruchomiona w grudniu 2015 r. Obok podstawowych informacji o Oddziale, nabytkach, łącznym stanie zasobu, opracowanych spuściznach, działalności Oddziału, udziale poszczególnych pracowników w konferencjach i sesjach naukowych, publikacjach pracowników, poszerzono stronę o: nowe adresy placówek Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu i w Wielkopolsce, autografy słynnych Polaków i laureatów Nagrody Nobla oraz dodano film poświęcony działalności Oddziału *Archiwum Poznańskiej Nauki*.

Na stronie internetowej Oddziału w Katowicach można odnaleźć informacje o aktualnych wydarzeniach, historii oraz zasobie Oddziału Archiwum, a także o zorganizowanych konferencjach i wystawach. Można zapoznać się także z ofertą edukacyjną.

7. Praktyki

W Oddziale Poznańskim odbyło praktyki archiwalne troje studentów historii, specjalności archiwistyka i zarządzanie dokumentacją Instytutu Historii UAM, a staż archiwalny studentka specjalności dokumentalistyczno-bibliotekarskiej Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej Instytutu Filologii Polskiej UAM. Wszyscy zostali zapoznani z metodyką pracy oraz z organizacją, dziejami i zasobem Oddziału.

W Oddziale w Katowicach praktyki odbyło trzech studentów historii specjalności archiwalnej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

8. Współpraca naukowa

Współpraca naukowa krajowa

W Oddziale w Poznaniu kontynuowano współpracę z archiwami, muzeami i instytutami naukowymi. Nawiązano współpracę z Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Pracownicy Oddziału uczestniczyli w uroczystościach jubileuszy: 40-lecia Instytutu Fizyki Molekularnej PAN w Poznaniu (18 maja), 5. rocznicy utworzenia Poznańskiego Oddziału Stowarzyszenia Archiwistów Polskich (16 października), 90-lecia Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu (4 listopada) oraz w 87. Sesji Zgromadzenia Ogólnego Oddziału PAN w Poznaniu. Wzięli także udział w cyklicznym spotkaniu naukowym pt.: *Popołudnie z dokumentem* (24 kwietnia) oraz międzynarodowym kolokwium *Culture concepts and designed cultures* (6–9 maja). Zaprezentowali pięć referatów.

W Oddziale Archiwum w Katowicach kontynuowana była współpraca z instytucjami naukowymi i kulturalnymi. Pracownik Oddziału uczestniczył w licznych spotkaniach naukowych, m.in.: *Pomiędzy przeszłością a historią* (12 marca), *Półtora wieku dziejów Katowic. Przywracanie historycznej pamięci* (8–9 września), w posiedzeniu Komisji Historycznej PAN Oddział w Katowicach (9 listopada), *Przedstawiciele śląskiej nauki* (4 grudnia), w uroczystości przekazania do zasobu archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Katowicach zbiorów Kazimierza Świtonio (8 grudnia). Pracownik Oddziału w Katowicach zaprezentował trzynaście referatów i został członkiem Komisji Historycznej Prezydium Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Katowicach kadencji 2015–2018.

Załącznik nr 1

NABYTKI ARCHIWUM PAN

Warszawa

Dział I — Materiały towarzystw i innych instytucji naukowych

Prohibita	0,07 m.b.
Kolekcja dokumentów gospodarczo-majątkowych	0,01 m.b.
„Przegląd Historyczny”	0,50 m.b.

Dział II — Akta placówek PAN

Dom Pracy Twórczej Mądralin	3,60 m.b.
Warszawska Drukarnia Naukowa	15,60 m.b.
Materiały dodatkowe	
Sekretariat Prezesa Polskiej Akademii Nauk	0,20 m.b.

Dział III — Spuścizny uczonych polskich

Ludwik Bar	2,85 m.b.
Kalina Bartnicka	0,30 m.b.
Andrzej Bartnicki	1,90 m.b.
Jerzy Blusztajn	0,16 m.b.
Halina Bortnowska	5,40 m.b.
Aleksandra Dunin-Wąsowicz	5,20 m.b.
Teresa Dunin-Wąsowicz	0,20 m.b.
Leszek Gajewski	0,50 m.b.
Jadwiga Garbowska	0,10 m.b.
Zbigniew Goliński	0,30 m.b.
Zygmunt Gostkowski	2,55 m.b.
Zofia Kamieńska	0,15 m.b.
Alfred Korzybski	0,08 m.b.
Otylia Kościelniakowska	0,32 m.b.
Łucja Okulicz-Kozaryn	0,20 m.b.
Jakub Parnas	0,07 m.b.
Olga Pazdro	0,35 m.b.
Janina Rosen-Przeworska	0,20 m.b.
Elżbieta Słodkowska	0,30 m.b.

Władysław Piotr Słodkowski	0,503 m.b.
Lech Stefaniak	0,34 m.b.
Jan Strelau	2,60 m.b.
Wiktoria Śliwowska	1,30 m.b.
+buty jakuckie i przepaska	
Jerzy Tomaszewski	1,05 m.b.
Łukasz Turski	5,85 m.b.
Maciej Załęski	0,10 m.b.
Zbiór Aleksandra Prusiewicza	0,34 m.b.
Poz. 1–27 dary	
Materiały dodatkowe	
Nonna Bakun-Czubarow	0,14 m.b.
Maria Borkowska-Łydko	0,40 m.b.
Angelina Dworakowska	0,60 m.b.
Władysław Dziewulski	0,003 m.b.
Aleksander Gieysztor	0,30 m.b.
Ludwik Hirszweld	0,02 m.b.
Jan Piotr Pruszyński	0,17 m.b.
Adam Schaff	1,00 m.b.
Anna Stańczykowska-Piotrowska	1,05 m.b.
Jan Stecki	0,30 m.b.
Maciej Suffczyński	0,45 m.b.
Wojciech Świętosławski	0,30 m.b.
Jerzy Tomaszewski	0,60 m.b.
Poz. 1–13 dary	

Poznań

Dział III — Spuścizny uczonych polskich

Wiesław Daszkiewicz	0,76 mb
Stefan Dąbrowski „nieśmiertelnik”, medal, patent oficerski, list, 2 medaliki	
Zofia Hilczer-Kurnatowska	2,79 mb
Bogdan Kostrzewski	0,09 mb
Józef Kostrzewski	16 listów
Stefan Sawicki	0,07 mb
Zenon Sobierajski	5,80 mb
Zdzisław Stolzmann	0,15 mb

Andrzej Wędzki	1,05 mb
Zygmunt Wojciechowski	28 skanów
Zygmunt Zakrzewski	0,03 mb
Poz. 1–5, 7–11 dary	
Poz. 6 depozyt	

Katowice**Dział III — Spuścizny uczonych polskich**

Daniel Józef Bem	4,3 m.b.
Tadeusz Hobler	0,015 m.b.
Jan Łopuszański	0,07 m.b.
Maria Anna Szumiec	2,28 m.b.
Jan Szumiec	2,42 m.b.
Poz. 1–5 dary	

WYKAZ PUBLIKACJI PRACOWNIKÓW ARCHIWUM PAN

Arvaniti Joanna, *Inwentarze archiwalne*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 7–8.

Arvaniti Joanna, *Wystawa „Albert Einstein. 60. rocznica śmierci genialnego uczzonego”*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 213–219.

Arvaniti Joanna, *Drogi do niepodległości Wandy z Bagińskich Pisarkowej-Chaciewiczowej „Tamary” i jej rodziny*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 248–278.

Arvaniti Joanna, Chodkowska Anita, *Wystawa „Tylko fotografie nie liczą się z czasem”*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 279–282.

Arvaniti Joanna, Słojkowska Katarzyna, *Wystawa „Gościli w Pałacu Staszica”*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 283–286.

Arvaniti Joanna, Słojkowska Katarzyna, *Wystawa „Warszawa moja miłość”*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 287–290.

Banaś Katarzyna, Matysiak Jarosław, *Materiały Jana Grochmalickiego*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 27–36.

Borkowski Bartosz, *Aleksander Gieysztor we wspomnieniach ludzi nauki*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 201–212.

Chodkowska Anita, Szewalski Robert, [w:] *Polski wkład w przyrodznawstwo i technikę*, t. IV, Warszawa 2016, s. 233–236.

Ciara Marek, *Materiały Andrzeja Soltana*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 95–116.

Ciara Marek, *Materiały Bronisława Kuchowicza*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 133–175.

Ciara Marek, *Materiały Jerzego Pniewskiego*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 117–132.

Ciara Marek, *Powstanie Instytutu Badań Jądrowych w Świerku w zbiorach PAN Archiwum w Warszawie*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 176–186.

Gass Izabela, *Spuścizna księcia Aleksandra Sapiehy w zbiorach Muzeum Polskiego w Rapperswilu*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 240–247.

Gruszczyńska Anna, *Konferencja naukowa z cyklu Warszawska Jesień Archiwalna. „Warszawa ma wiele twarzy”*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 291–294.

Gruszczyńska Anna, *Archiwiści państw Grupy Wyszehradzkiej w Warszawie*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 299–301.

Kallenbach Józef, *Przygoda bibliotekarza*, oprac. **Józef Malinowski, Marek Wedemann**, „Wiek XIX. Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza”, 2014, r. VII (XL IX), s. 427–434.

Krajewska Hanna, *Od redakcji*, [w:] *Polski Rapperswil. 140 lat muzeów na zamku raperswilskim*, Warszawa 2015, s. 7–8.

Malinowski Józef, Sierpowski Stanisław, *Doktorzy honoris causa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*, t. II 1945–1979, Poznań 2015, ss. 195.

Matysiak Jarosław, *Jak feniks z popiołów... Początki odbudowy Archiwum Państwowego w Poznaniu*, „Kronika Miasta Poznania”, *Czterdziesty piąty*, 2015, nr 1, s. 270–284.

Matysiak Jarosław, *Nie tylko dzieje nauki. Materiały do badań genealogicznych w Archiwum Polskiej Akademii Nauk*, „Rocznik Wielkopolskiego Towarzystwa Genealogicznego Gniazdo”, 2015, r. IX, s. 28–33.

Matysiak Jarosław, *Materiały Heliodora Święcickiego*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 11–26.

Matysiak Jarosław, *Materiały Stefana Błachowskiego*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 37–94.

Mieszkowska Anna, Włodkowski Bartłomiej, *Modlińska 257*, Warszawa 2015, ss. 198.

Piętka-Hadała Dorota, *VI Warszawski Piknik Archiwalny*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 295–298.

Prinke Andrzej, *Rekonstrukcja, repolonizacja, reaktywacja. Poznański ośrodek prehistoryczny w pierwszych miesiącach pokoju*, „Kronika Miasta Poznania”, *Czterdziesty piąty*, 2015, nr 1, s. 285–296.

Prinke Andrzej, *Nieszcześnie ulubieniec prof. Kossinny: Erich Blume (1884–1912) i początki profesjonalnej prehistorii w Poznaniu*, „Kronika Miasta Poznania”, *Aleje Marcinkowskiego*, 2015, t. II, nr 4, s. 89–99.

Prinke Andrzej, *Rescued by archaeology*, [w:] *Marianne Pollak, Archäologische Denkmalpflege zur NS-Zeit in Österreich. Kommentierte Regesten für die „Ostmark”*, Studien zu Denkmalschutz und Denkmalpflege, t. XXIII, 2015, s. 310–313.

Słojkowska Katarzyna, *„Trochę mi żal, że Lwów nasz zdradziłem dla Warszawy”. Kilka słów o Zygmuncie Orłowiczu (1897–1954)*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 194–200.

Słojkowska Katarzyna, „*Pracę w Warszawie w warunkach gorszych nawet — ale dla swoich i wśród swoich uważam za swój pierwszy obowiązek*”. Sylwetka Jana Mariana Krassowskiego (1883–1947), dyrektora Obserwatorium Astronomicznego Uniwersytetu Warszawskiego, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 187–193.

Sobeczko Mateusz, *Materiały do dziejów Kościoła katolickiego na Górnym Śląsku w zasobie PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Katowicach*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 235–239.

Sobeczko Mateusz, *Wojenne losy naukowców na podstawie materiałów zgromadzonych w PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Katowicach*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2015, nr 56, s. 220–234.

Sobeczko Mateusz, *Zwalczanie budownictwa sakralnego przez władze komunistyczne na Górnym Śląsku na przykładach Jastrzębia-Zdroju, Tychów i Katowic w latach 1970–1980, jako próba przebudowy i „laicyzacji” przestrzeni publicznej*, [w:] *Czas i przestrzeń w refleksji humanistyki i nauk społecznych*, „Pisma Humanistyczne”, 2014, nr 12, s. 315–337.

Sobeczko Mateusz, *Żory w zasobie Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie Oddział w Katowicach*, „Kalendarz Żorski 2016”, 2015, s. 19–23.

Sobeczko Mateusz, *Życie i działalność Stanisława Kossutha (1893–1968)*, „Zeszyty Myszkowskie”, 2015, nr 2, s. 145–152.

Tadeusz Kowalik, *Życiorys naukowy Tadeusza Kowalika, pracownika naukowego Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN, syna Jana i Aleksandry z Rachwałów, urodzonego 19 listopada 1926 r. w Kajetanówce, województwo lubelskie, w rodzinie chłopskiej*, oprac. **Jolanta Stasiak**, „Nauka Polska. Jej potrzeby, organizacja i rozwój”, 2015, r. XXIV, s. 21–28.

SUMMARY

ARCHIVE INVENTORIES

In the 57th issue of the “Bulletin of the Archives of the Polish Academy of Sciences”, on the occasion of the 110th anniversary of the creation of Polskie Towarzystwo Krajoznawcze (Polish Sight-seeing Association), we are publishing the inventory of Mieczysław Orłowicz, one of its founders and main activists. These materials are accompanied by texts on the history of Polish touristic movement, the life of Mieczysław Orłowicz, as well as travels and entertainment habits of Polish scientists.

On the occasion of 150th birthday of Bronisław Piśludski, an outstanding ethnographer who significantly contributed to world science, PAS Archives organised a scientific conference, attended by renowned specialists and enthusiasts of his life and work. The most interesting presentations are published in this issue of the Bulletin.

This issue of the Bulletin contains also an overview of the celebrations of Aleksander Gieysztor’s 100th birthday (exhibition and backstage of a documentary film).

ARCHIVES OF THE POLISH ACADEMY OF SCIENCES IN WARSAW

In the reporting year, the Archives of the Polish Academy of Sciences employed 30 persons, including in Warsaw 25 persons (15 on a part-time basis), in Poznań 4 persons (2 on a part-time basis), in Katowice 1 person. The majority are responsible for the statutory activity of the Archives; 8 persons hold a PhD, and 1 a PhD with habilitation.

Hanna Krajewska, Archives’ Director, received the title of PhD with habilitation in Humanities on 2nd December.

The Scientific Council, chaired by Professor Leszek Zasztowt, held a meeting on 16th March, attended by special guests — members of the family of Aleksander Gieysztor, his daughter-in-law Barbara Gieysztor and granddaughter Joanna Gieysztor.

In 2015, the archives increased by 78.35 linear meters. The general resource state is at present 3,171.03 linear metres of files and file documentation, of which 2,457.71 is in Warsaw, 453.32 in Poznań, and 259.99 in Katowice. The Methodology Commission approved 18 inventories. The Commission for Archive Qualification of Documents issued 24 positive responses to requests for the rejection of ca. 433 linear meters of non-archive documentation in PAS units. The Commission for the Qualification of Standards offered 24 consultations and recommendations per e-mail and telephone.

The collection of photographs did not increase and amounts to 31,011 photographs, negatives, postcards and photocopies and 79 CDs.

The collection of microfilms also remained the same and amounts to 1,129,047 negative frames and 3,225,478 positive frames. 17 plaster medallions were added to the medals collection, which now amounts to 1,079 recorded items. The book collection in Warsaw increased by 231 book volumes and 50 volumes of periodicals, in Poznań by 58 book volumes and 46 volumes of periodicals, in Katowice by 12 book volumes and 8 volumes of periodicals. In the reporting year, PAS Archives made available to the public its exhibitions that had been presented in its units at home and abroad (*Rapperswil Polish Museum Collections; Only Photographs Have No Consideration for Time; Albert Einstein: 60th Anniversary of the Brilliant Scientist's Death; Roads to Independence*). New panel exhibitions were also prepared: *Christmas in the Collections of PAS Archives; From Visegrád to Visegrád; I was and I will be. About a Historian Who Created History. Aleksander Gieysztor in Documents of PAS Archives* (Warsaw); *Archives are Fun* (Poznań); *Żory in PAS Archives; Pawłowice in PAS Archives; Stanisław Kossoth's Materials as an Example of the Output of a Scientist Who Significantly Contributed to Mining in Upper Silesia* (Katowice).

Just as in other years, PAS Archives in Warsaw participated in Museums at Night (16 May); in the 6th Archives' Picnic (16 June), organised under the title *Foreigners in Warsaw*, where we presented the exhibition *Guests of Staszic Palace*, and where Bernard Margueritte, a renowned French journalist, was a guest; in the 19th Festival of Science in Jabłonna (19th–20th September) and in Staszic Palace (26 September); and in a seminar dedicated to 542nd birthday of Nicolaus Copernicus (19 February), accompanied by the exhibition *Life and Work of Nicolaus Copernicus*.

Employees of PAS Archives participated in several scientific conferences at home (*Archives in Poland and in Europe — Common Heritage, Different Experiences; Warsaw Has Many Faces; The Role of Documents in Museums — Warsaw; Afternoon with a Document — Poznań; Between Past and History; A Century and a Half of Katowice's History. Restoring the Historical Memory — Katowice*) and abroad (Poděbrady, Gödölö), carried out museum lessons for children and teenagers (*Interesting Documents in PAS Archives in Warsaw; Why You Should Maintain Your Own Archive*).

A new website of Poznań Division was developed and launched. Due to the replacement of IZA database with ZoSIA, some records were converted, and trained employees started entering records into the new database. The administration of SEZAM database was also changed. The descriptions of 820 records were converted and modified for ZoSIA, and 22 new ones were entered. The 56th volume of the "Bulletin of the Archives of the Polish Academy of Sciences" was published. Employees of the Archives of the Polish Academy of Sciences in Warsaw and in local divisions published ca. 40 articles and other information materials.